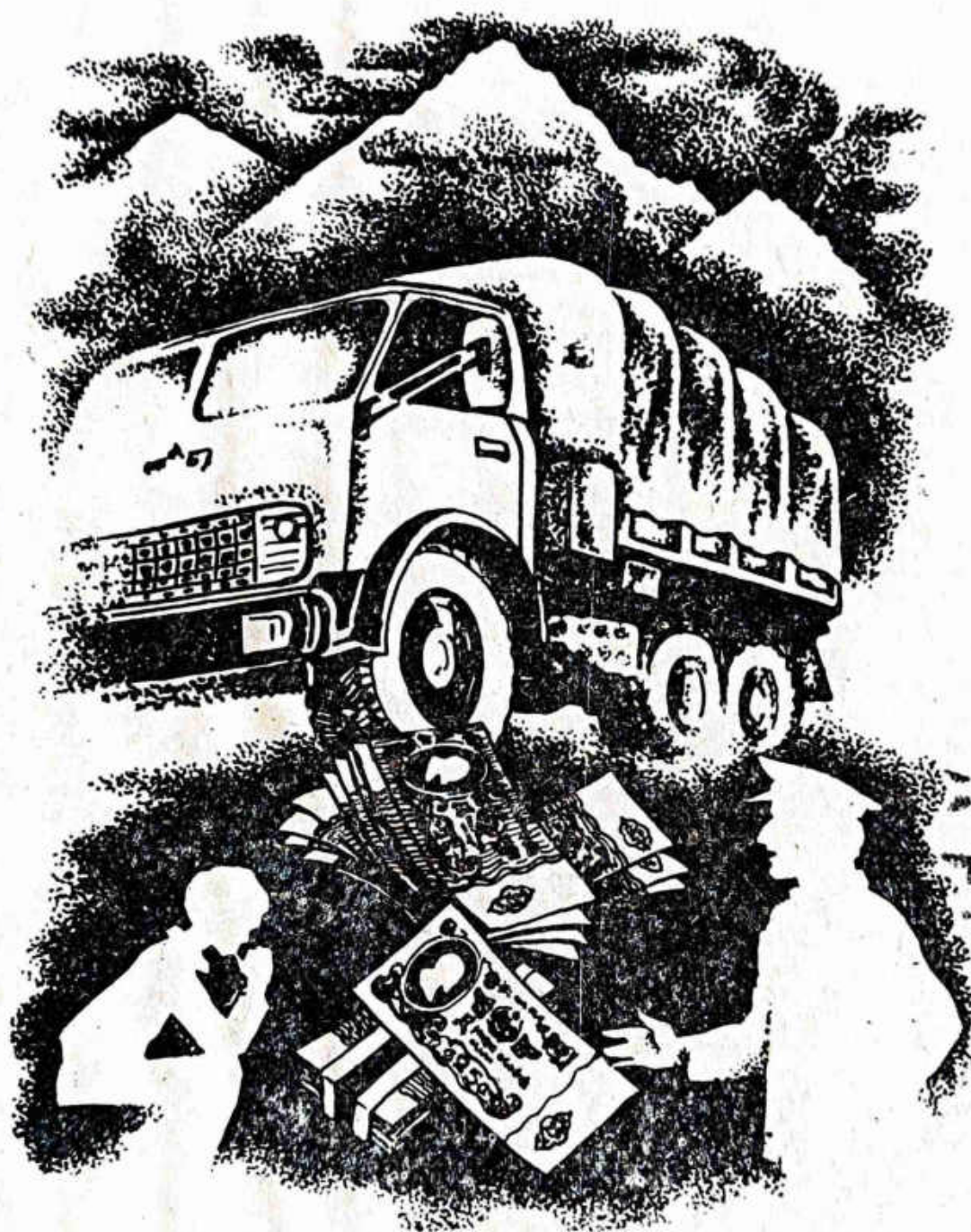

ХИРСИ ДУНЬЁ

Электроникардаи Азамат Астанаев

БОБИ ЯКУМ

Хонаи муаллимон чиҳози казоӣ надошт. Дар канори рост, дар тағи тиреза дивани нимдошт меистод. Дар байн мизи дарози алвонпӯш.

Дар сарғаҳи он мизи нисбатан хурдтарро кӯндаланг гузошта буданд.

Хона ором буд. Дар он ду кас менишаст. Якеаш марди тақрибан чилуҳафт-чилуҳаштсолае буд, ки дар пешғаҳ дар паси мизи хурд нишаста, журналҳои синфро оҳиста варақ мезад.

Вай дар давоми шуғлаш гоҳ ба андеша фуру мерафт, гоҳ бо аломати афсӯс сари сермӯяшро меҷунбонд. Ӯ мудири қисми илмии мактаб буд.

Дар паси мизи дароз зани миёнақади сафедрӯе менишаст, ки синнаш ба панҷоҳ расидагӣ метофт, мӯи чакааш сафедӣ пайдо карда буд. Аммо аз ҳаракаташ чолоку чаққон, серғайрат менамуд. Дар чашмаш айнак дошт, бо диққат иншои шогирдонашро мутолиа мекарду баҳо мемонд.

—Муаллима,—мурочиат кард мудир ба ӯ,—дарсатон тамом шуд?

— Тамом шуд, — ҷавоб дод муаллима, — лекин соати тарбиявӣ дорам. Барои ҳамин...

Мудир дам назад. Дар хона боз хомӯшӣ ҳукмфармо гардид, ки онро фақат хишир-хишири ручкаи муаллима ҳалалдор мекарду бас. Вай дар иншо аломатҳои китобат мегузошт, калимаҳои заруриро илова менамуд. Ба зери сатрҳои нодаркор хат кашида, баъзеро аз сари нав менавишт. Аз ин вачҳ рӯи саҳифа суп-сурх мешуд.

Муаллима яке аз иншоҳоро мутолиа карду як нафаси чуқур гирифт. Сарашро бар нарангушташ такъя дода, дақиқае фикр кард.

— Ҳа, муаллима, — риштаи хаёли ӯро барканд мудир. — Бисъёр хато кардааст магар?

— Ростӣ гап, ки ман ба ин бача ҳайронам, — муаллима аз чашм айнакашро гирифта, ба мудир рӯ овард. — Пештар дуруст буд. Дар чорьякҳои якуму дуюм ҳам он қадар бад набуд. Рӯзҳои охир якбора суст шуда монд. Мана, боз «ду».

— Кӣ будааст вай? Аз кадом синф?

— Аз синфи худам, Бехрӯз.

Ҳамин вақт дари хонаро касе тик-тик зад. Сӯхбати онҳо бурида шуд. Ба хона пирамарди қоматбаланди ришсафед даромад, ки хаткашонӣ деҳа буд. Вай бардам-бардам қадам партофта омаду ба салони муаллимон алек гирифта, аз сумкаи чарминаш як даста газетаву журнал баровард.

— Зӯҳра-келин,— пирамард ба муаллима нигоҳ кард. — Шундаам, ки дар қишлоқамон бо ҳишти пухта мактаби нав месохтаанд. Ҳамин гап рост?

— Рост,— гуфт Зӯҳра,— барои шашсаду бист нафар талаба мактаби нав месозанд. Сессияи район қарор қабул кард. Эҳтимол, рӯзҳои наздик ба кор сар кунанд.

— Илоҳӣ аз умрат барака ёбӣ, муаллима,— гуфту ба мудир нигоҳ карда, суханастро давом дод пирамард. — Одамизод ҳар рӯз роҳбар ё ки депутат шудан намегирад. Вакте ки шуд, бояд ягон кори дуруст карда, аз худ нишона монад. Хӯ-хӯ, ёд доред? — ба мудир хотиррасон намуд вай. — Як вақтҳо Исломов дар колхозамон раис шуду мо вайро депутати вилоят интихоб кардем. Депутат шуда чӣ кор кард гӯед? Ба ҷои он, ки қишлоқамонро обод кунанд, се масҷидро вайрон карда, барои писархонаш хонаҳои кабафурӯмон сохт.

— Ҳамаашро ҳукумат гирифт-ку, амак,— хандакунон гуфт мудир. — Мулки ҷамъиятро ҳеҷ кас хӯрда, ҳазм карда наметабонад.

— Дуруст, ҳазм карда наметавонад-куя,— пирамард низ хандид,— лекин раиси хонасӯхта биноҳои мустаҳкамро вайрон кард-дия, писарам. Агар ҳозир онҳо мебуданд, балки якеашро ҷойхона мекардему дуюмашро клуб, сеюмашро чизи дигар...

Хайр,— пирамард даст афшонд. — Садкаи сарамон. Акнун худат зӯр зан, Зӯҳра-келин,— вай боз ба муаллима рӯ овард. — Баъди мактаб ба мо мӯйсафедон ҳам як ҷойхонаи дуруст сохта медиҳӣ. Чӣ гуфти?

— Ҳаракат мекунам, амак,— гуфт Зӯҳра Шодиева. — Дар дилам ҳаст. Ҷойхонаи ҳозираатон намешавад.

— Илоҳӣ барака ёбӣ, Зӯҳра-келин.

Пирамард баъд аз ҳамин як даста мактубро ба пеши мудир гузошт. Сумкаашро ба китфаш партофту калон-калон қадам монда, роҳи беруноро пеш гирифт.

Хона ором гашт. Мудир корашро монда, лифофаҳои гуногунрангро як-як аз назар мегузаронд.

— Мана, рафиқ Шодиева,— гуфт ноҳист вай. — Ба шумо мактуб. Шояд ягон хабари хуш бошад.

Муаллима лифофаро гирифт. Мактуб аз комиҷроияи район

буд. Онро кушод. Дар коғазӣ нафис ҳамагӣ чаҳор сатр сабт шу-
дааст.

Зӯҳра Шодиева айнакро ба чашмаш гузошту онро хонд ва
якбора чехрааш дигаргун шуд. Абрувонаш гиреҳ бастанд. Ху-
шаш ба чизе рафт. Ба нуқтаи номаълум дуру дароз нигоҳ кар-
да монд. Мудир аз ин ҳолати вай ҳайрон шуда, бо назари суол
чашм медӯхт. Зӯҳра Шодиева дафтарҳои иншоро ғундошта ба
портфелаш андохту ба мудир рӯ овард:

— Муаллим, агар иҷозат медодед, соати тарбиявиرو пагоҳ
мегузарондам.

— Чаро? Дар мактуб ягон гапӣ муҳим будааст магар?

— Бисёр муҳим. Боз дар хусуси биноӣ нав. Наравам наме-
шавад. Корро ақиб партофтаанд.

— Ин хел бошад равед,—розигӣ дод мудир.—Ман вақти хо-
лӣ дорам. Агар бовар кунед, мавзӯи соати тарбиявиатонро гӯ-
ед, худам мегузаронам.

— Кошкӣ ҳамин тавр мекардед,—Зӯҳра Шодиева табассум
намуд.—Худатон ҳам пайҳас кардагистед, ки вақтҳои охир баъ-
зе духтарони синфи даҳум худро аз ҳад зиёд орову торо меди-
ханд. Аз ҳамааш дида духтари Ҳаитбой — Шарофат. Чанд рӯз
инчониб тамоман ба зару зевар ғӯтида меояд. Дар дасташ ду-
тоӣ ангуштарини тилло. Дар ғӯшаш бошад, ғӯшвораи панҷара-
гиву дар гарданааш шаддаи марворид. Ба ӯ тақлид карда, чи-
яни Абдуқаҳҳор — Ҳанифа ҳам дирӯз формаи мактабиро пар-
тофта, куртаи қиматбаҳо пӯшида омадааст. Номашон толибаву
дар синф фақат аз хусуси молу чиз гап мезананд.

— Маро бубахшед,—рафиқ Шодиева,—бо табассум сухани
ӯро бурид мудир.—Мавзӯи соати тарбиявиатон хеле ҷиддӣ бу-
дааст. Бехтараш, онро пагоҳ худатон гузаронед. Ҳозир ба шу-
мо ҷавоб, равед.

Зӯҳра Шодиева дигар гап назад. Вай ба синфи даҳум даро-
мада, ба пагоҳ мондани соати тарбиявино эълон карду бо шито-
ба сӯи кӯчаи калон, ба истгоҳ баромад. Даре нагузашта автобус
омад. Ҳарчанд ки серодам буд, як навъ карда ба он даромад.

Сокинони колхозӣ «Коммунизм» як сол пеш аз ин Зӯҳра
Шодиеваро депутати Совети район интихоб карданд. Ба ӯ на-
каз дода буданд, ки барои мактаб биноӣ нав созад.

Чун дафтарчаи депутатиро ба даст гирифт, муаллима аз па-
си ваъдаи ба халқ додааш афтид. Вай рӯзе камаш ба ду-се идо-
ра мебаромад. Бо сардорони онҳо гуфтугӯ мекард. Баъзан хур-
санд шуда мебаромад, баъзан ошуфтахотир мешуд.

Бо вучуди ин, вай ҳеҷ гоҳ суст, ё дудила намешуд. Ба наз-
ди роҳбарон гаштаву баргашта мебаромад. Зӯр мезад, ки га-
пашро ба онҳо гузаронад.

Раиси колхоз, ки равуои муаллимаро зимнан мушоҳида мекард, ба вай раҳмаш меомад, дилаш месӯхт.

— Қоре карда кӯшишҳоятон баръабас наравад-дия, рафик Шодиева,— бо ханда мегуфт ӯ.— Чунки барои сохтани мактаби нав пули бисёр лозим. Онро аз бюҷети район чудо карда гирифтани кори осон не. Таги чор-панҷ туфлиатон суда мешавад...

— Зарар надорад, раис,— Зӯҳра Шодиева низ табассум мекард.— Дар магазин туфлӣ бисёр. Суда шавад, наваширо харида мепошаму боз давидан мегирам.

Ба ин гуна гапҳои муаллима баъзеҳо писхандомез механдиданд. Аммо одамоне, ки бо Зӯҳра Шодиева дуру дароз кор карда буданду хислатҳояшро ба хубӣ медонистанд, ба вай бовар доштанд. «Депутатамон одами аной не,— мегуфтанд онҳо байни ҳамдигар.— Ӯро Зӯҳра Шодиева мегӯянд. Ба як кор, ки қасд кард, албатта онро мебинад. Ана сохтани мактаби навро ба гардан гирифт. Дар бюҷети район пул набошад, аз вилоят, аз болотараш талаб мекунад. Қоре карда, аз қари замин бошад ҳам, мерӯёнад».

Ба ҳар ҳол, раиси колхоз хато накарда буд. Аз байн як сол гузашт. Чанд туфлии Зӯҳра Шодиева суда шуд, маълум нест. Аммо остонаи дари комичроияи район охурча гардид. Ханӯз аз мактаби нав дарак не. Фақат ваъда медиҳанду бас.

Нихоят, ба масъала котиби якуми комитети райониي партия даҳолат кард. Одам фиристода бинои кӯҳнаи мактабро санчил. Гуфтаҳои Зӯҳро Шодиева рост баромаданд. Баъд аз ҳамин сессияи комичроияи район қарор қабул карда буд, ки аз бюҷети соли нава фалон қадар пул барои сохтани бинои мактаб чудо карда шавад.

Ҳангоме ки қарор шуд, ҳама ба он бовар карданд. Ин гап дар қишлоқ, дар байни мардум низ паҳн гардид. Вале имрӯз, пас аз се моҳи соли нава аз қавлашон гаштаанд. Дар мактуб ваъда додаанд, ки мактаби навро соли оянда хоҳанд сохт.

Хӯш, чӣ бояд кард? Муаллима ба назди кӣ равад? Наход, ки кори сар шудагӣ боз як соли дигар монад? Не, ба ин тавр шуданаш вай ҳаргиз роҳ намедиҳад. Агар қалоншавандаҳои район гӯш накунад, ба вилоят, ба марказ меравад. То чое, ки пояш мерасад, меравад.

Зӯҳра Шодиева ғарқи чунин фикру андешаҳо аз автобус фаромада, рост ба назди ҷонишини раиси комичроия даромад.

Ҷонишин, ки машғули кор буд, бо дили нохоҳам сарашро бардошт. Аммо вачоҳати муаллимаро дида, аз ҷояш хест.

— Гумонам рост баромад, рафик Шодиева сохтакорона хандид ӯ.— Медонистам, ки мактубро мегиреду ба район медавед. Аммо худатонро доред. Шуморо муаллима, ҳоҷати фаҳмондан не. Ба ҳама чиз ақлатон мерасад. «Дер ояду шер ояд» гуфтаанд. Гап

ҳамин, ки соли оянда мактаби кори калон созонда медиҳем. Насиб бошад, ба он худам мутасаддӣ мешавам.

— Чаро имсол намесозед?— пурсид Зӯҳра Шодиева.

— Гуфтам-ку, мазмуни гапамро нафаҳмидед? — боз хандид ҷонишин.— Охир, раис ҳам шумо барин депутат. Соли гузашта ба интихобкунандагон ваъда дода буданд, ки мактаби нав месозанд.

Дирӯз роҳбарон чамъ шуда буданд. Маслиҳат шуд, ки аввал нақзи раисро иҷро кунанд. Сонӣ аз он шумо. Лекин ваъдаашон қатъӣ. Соли оянда ба шумо худам ёрӣ мерасонам. Мактабро калонтар карда месозем, рафиқ Шодиева. Барои ҳафтсад, беҳтараш барои нӯхсад бача.

— Шумо ваъдаҳои насъяро монед, — сухани ҷонишинро бурид Зӯҳра Шодиева.— Ба ман ҳозир ёрӣ расонед, ҳозир.

— Э, охир,— забон хонд ҷонишин,— ба шумо гуфтам-ку. Як сол сад сол намешавад. Вазифаи ману шумо талаби халқро бачо овардан. Месозем, албатта месозем. Лекин раисамон одами нағз. Он касро ҳафа накарданамон даркор. Боз чӣ гӯям, рафиқ Шодиева...

— Шуд, дигар гапатон лозим не, — Зӯҳра Шодиева ба пушт тоб хӯрду ба роҳ даромад.— Хайр, саломат бошед.

Гӯё аз сари китфаш бори гаронеро бардошта бошанд, ҷонишин як нафаси сабук кашид. Дар курсии нарма нишаста ҷоеро ки кашаида монда буд, то қатраи охиринаш нӯшид.

Вай махсусан аз он хурсанд буд, ки Зӯҳра Шодиева бо қисфаи ҷиддӣ омаду оташин нашуд. Аз ҳама муҳиммаш, монанди баъзеҳо ғалоғула набардошт. «Ба райком меравам. Ба котиби якум меравам» нагуфт. Ба ҳар ҳол муаллима-дия. Таги гапро фаҳмида, ором ва хомӯш баромада рафт.

Зӯҳра Шодиева дар долон якто-якто қадам партофта, хаёлан ба чанд кӯча сар халонд. Аввал ба райком рафтани шуду аз нияташ гашт. Омада дари қабулхонаи раисро кушод. Ҷавонзани бориқандом нишаста, чизеро дар мошинка чиқ-чиққунон ҷоп мекард. Қорманди нав буд.

— Рафиқ Қосимов ҳамин ҷо?— пурсид муаллима.

— Ҳа, ҳамин ҷо,— бо нимнигоҳе ҷавоб дод ҷавонзан.— Аммо қабул намекунанд. Корашон бисёр.

— Ман депутати Совети районӣ.

Ҷавонзан каме хушёр шуд. Тоб хӯрда ба вай нигоҳ кард.

— Раис ба кори муҳим банд,— гуфт ӯ. — Ҳеҷ касро намон гуфта буданд.

— Ман ҳам кори зарур дорам,— Зӯҳра Шодиева пештар омад.— Худашонро диданам даркор.

Ҷавонзан қавокашро гирифта аз ҷояш хест. Ба пасу пеш ҳам шуда, чинҳои куртаи атласашро ҳамвор кард.

— Аздусар кабул намекунанд,— гур-гуркунон ба кабинет даромад.— Шумо бошед...

Зӯҳра Шодиева ҳис кард, ки бо нигоҳ карда истодан кор буд намешавад. Аз паси ӯ ба кабинет даромад.

Чавонзан, ки аз сардор аллакай ҷавоби «не»-ро гирифта буд, бо Зӯҳра Шодиева рӯ ба рӯ шуду голибона: «Чаро даромадед? Бароед, бароед»— гуфт.

Раис, ки сараш ҳам буду ба коғазе зеҳн мемонд, яке чашмаш ба Зӯҳра Шодиева афтид. Шинохт. Қавоқашро гирифта, ноилоҷ:

— Марҳамат. Бед, бед,— гуфт.

Аз кори раис рӯи чавонзан сӯхт. Вай гап назада худро зуд берун гирифт.

Зӯҳра Шодиева чанд қадам пеш омад ва дар яке аз курсиҳо нишаст. Раис фавран ба ӯ як пиёла ҷой дароз кард. Муаллима ҷойро гирифта, бар рӯи миз гузошт.

— Хӯш, аз хусуси мактаби нав омадед,— гап кушод раис.— Мактуб фиристодем-ку, нагирифтед?

— Гирифтам,— кӯтоҳ ҷавоб дод Зӯҳра Шодиева.— Чаро аз қавлатон гаштед, раис? Охир...

— Аз қавлам нагаштаам,— сухани ӯро бурид вай.— Ҳамин кадар, ки баъд аз даҳ моҳи дигар...

— Қарори сессияи район чӣ мешавад?

— Қарор истодан мегирад,— гуфт раис.— Чунки имконияти дигар надорем. Аз мактаби кишлоқи шумо ҳам заруртараш баромад. Комиссия фиристодем. Дида омад. Аҳволи бинои мактаб бад будааст.

— Вай кадом мактаб будааст, раис? — ба ӯ чиддӣ нигоҳ кард Зӯҳра Шодиева.— Фаҳмидан мумкин?

Аз афти кор, суол ба иззати нафси раис расид. Вай дар ҷои нишастааш чунбид. Симояш низ тағйир ёфта, чашмони калонашро ба муаллима дӯхт.

— Шумо бо кӣ гап зада истоданатонро медонед?— овозашро баланд кард раис.— Ман аз кори ҳаррӯзаам ба шумо ҳисобот дода наметавонам. Инро нағз фаҳмида гиред.

— Ман ҳамаашро медонам, раис,— Зӯҳра Шодиева низ паст наомад.— Дар кучо буданам, бо кӣ гап зада истоданамро нағз медонам. Афсӯс, ки шумо ба масъала сатҳӣ нигоҳ карда истодаед.

— Чӣ? Сатҳӣ нигоҳ карда истодаам?!— раис ба муаллима тег кашида нигарист.— Аз ин мебарояд, ки ҳар корамро бо шумо маслиҳат кунам будааст-дия. Ин...

— Ба ман киноя накунед, раис,— сухани ӯро бурид Зӯҳра Шодиева.— Ману шумо вакили халқ. Ин хел гапҳо ба шаъни дуямон ҳам намезебад. Ба ҳар ҳол, дар район аз мактаби мо дида заруртараш набудагист. Худатон хабар доред, ки соли гузашта боми як синфхона фуру рафта, партаву доска, дафтару китобхон бача-

хо таги сад ман хок монданд. Агар вақти дарс мебуд, сиву хафт нафар бачаву як муаллим низ зери хок мемонданд. Ҳозир ҳам ба-чаҳои чаҳор синф дар бинои масҷид хонда истодаанд, ки аз шиф-таш хок мерезад. Боз шумо мегӯед, ки аз мактаби қишлоқи ту заруртараш баромад...

— Дигар гап надоред?

— Не, надорам,— гуфт Зӯҳра Шодиева.— Лекин то масъаларо ҳал накунам, аз идораатон намебароям.

— Э, шумо одами хондагӣ-ку, рафиқ Шодиева,— ба гила гу-зашт раис.— Чаро гапро намефаҳмед? Масъала ҳал шудагӣ. Ило-чи дигар надорем.

— Ман дар маҷлиси падару модарон мазмуни қарори сессияро эълон карда будам, раис,— ба ҳаяҷон омад Зӯҳра Шодиева.— Дар назари мардум обрӯи сессия, эътибори қарорҳои вай...

— Шумо айбро ба ман партоед. Маро гунаҳкор кунед,— гап ӯд меод раис.— Сохтани бинои нави мактаб ба соли оянда мо-нонда шуд гӯед, вассалом.

— Мебахшед, раис,— бо қаҳр аз ҷояш хест Зӯҳра Шодиева.

— Ман ба одамон ду ҳел гап зада наметавонам. Ба ин вичдонам роҳ намедихад. Акнун то поям расидан медавам. Райком гӯш на-кунад, ба обком меравам. Агар обком гӯш накунад ба болотар ба марказ меравам. Наход, ки қарори сессияи районро ҳурмат накунанд?

Вай суҳанонашро тамои карду якбора қафо гашта, бо шаст ба роҳ даромад. Раис ҳайкал барин шах шуда монд.

БОБИ ДУЮМ

Ҳавлии на он қадар калон. Дар пешгаҳ, ду хонаи байнаш даҳ-лездор менамуд, ки тирезаҳои ба офтоббаро нигоҳ мекард.

Дар самти ростии ҳавли як хонаи нисбатан хурдтар, айвони нӯхболор, ошхона ва хезумхона ҷой гирифта буд.

Пеши хонаву даҳлез суфаи дарози хиштфарш. Аз он се зина ба сахни ҳавли мефарояд. Дар поён ниҳоли гулҳое ба назар ме-расанд, ки акнун шукуфта истодаанд.

Сахни ҳавли саросар дарахтони мевадор. Ду зардолу ғарки гул буд. Гӯё ба болои барфи калон борида бошад, аз сергулӣ шоху шохчаҳои наменамуданд. Аммо себу нок, дилафрӯзу ту-рунҷ ҳанӯз гул накардаанд. Чи хеле ки мегӯянд, ғунчаҳои донаи нор шуда буданду бас.

Роҳи камбаре, ки аз омехтаи цементу реи сурх сохта буданд, касро рост ба пешгоҳи ҳавли, ба назди помонаки суфа мебард.

Дар қанори ростии роҳ, дар миёни ҳавли ҷоҳе ба назар ме-расид, ки болои тахтафарш карда, ба даҳонаш сарпӯш сохта

буданд. Дар паҳлӯяш сатили ресмондоре меистод, ки аз чоҳ об мекашиданд.

Даруни ҳавлӣ сокит буд. Пашша пар намезад. Ҳамин вақт дарвоза ғичирросзанон кушода шуду марди тақрибан панҷоҳсолаи чорпахлу, шонапахн даромад. Ин соҳиби ҳавлӣ — Ҳалим-амак буд.

Ҳалим-амак дар тан корчома дошту миёнашро бо камарбанди чармин баста буд.

Вай бо мӯзаи корӣ гурс-гурскунон ворида ҳавлӣ гардиду ба чор тараф чашм давонд.

— Бехрӯз! Хой Бехрӯз! — гӯён овоз баровард Ҳалим-амак.

Аммо дар ҳавлӣ ҷонзоте набуд. Ба овози ӯ касе ҷавоб надод.

Ҳалим-амак ба сахн фаромада, ҷомаи кориашро кашида афшонд. Аз даҳлез калӯшаашро ёфта пӯшид. Сачокро гирифта ба назди чоҳ омад. Ҳам шуда об кашид. Обро ба дастшӯяк, ки дар танай дарахт устувор буд, рехту дасту рӯяшро шуст. Бо сачок сару гарданаашро пок мекард, ки аз дарвоза завҷаи Ҳалим амак — Хосият-хола даромад.

Вай ҳамсоли шавҳараш, зани болобаланд, қоқина, бинидароз буду рӯяш доғи нағзак дошт. Атрофи даҳон ва гирди чашмонашро очинг зер карда буд. Бо вучуди ин, вай ба рафтани синну сол, ба пирӣ ҳаргиз тан намеод. Рӯзе баъзан се дафъа ба рӯяш упо, ба чашмонаш сурмаву ба абрӯвонаш ўсма мемолид. Гӯё ба меҳмонӣ мерафта бошад, ҳамеша худаашро орову торо меод.

Ҳар ҳафта мӯяшро ранг мекард. Доим куртаи атласу поҷомаи махмали сурх мепӯшид. Аз даҳонаш сақич намеафтид. Онро чун духтарони ҷавон қарс-қарскунон меҳонд. Эҳтимол, вай ҳамин тариқа дандонҳояшро, ки саросар тилло буданд, ба мардум намон меод. Бигузур ҳавасашон биёяд.

Ҳамин ки дасташ холӣ шуд, вай ба хонаи калон, ба пеши оинаи барқад меомад. Сараашро ба ин тарафу он тараф гардонда, ба андомаш чашм медавонд. Нӯги ангуштонаш бо оби даҳонаш тар карда, фарқи сараашро ҳамвор мекард, зулфашро тоб меод.

Вай аз болон курта бештар камзулчаи махмал мепӯшид. Мӯяшро ғафс карда мебофту гоҳ дуто карда ба пушт мепартофт, гоҳ чанбарак карда ба сараш мепечонд.

Камзулчааш ду киса дошт. Дар якеаш оиначаи мудаввару шишаи атр, дар дуюмаш усмаву сурма ва шонача меистод. Чун зани зеборо дид, аз хусни ӯ рашк мебурд. Ба каноре рафта, оиначаашро мегирифту ба абрӯвонаш сиёҳӣ мемолид, ба рӯяш атр мепошид. Аз ин ҷост, ки мардум ба номи ӯ ибораи «таранг»-ро қатӣ карда, Хосияттарангаш меномиданд.

Аммо ин ном ба Ҳалим-амак маъқул набуд. Вай завҷаи ороишдӯшташро на Хосият ё ки Хосияттаранг, балки «Азроил» гӯён ном мебурд.

Хосияттаранг бо виқор омаду аз рӯи одат ду дасташро ба миён карда, дар болои сари Ҳалим-амак рост истод.

— Хой, мардак,— вай абрӯвони ӯсма молидаашро боло кашид. — Шумо ҳам одам шуда, монанди дигарон аз комбинататон чор килоякак орд биёред, намешуд? Ду даст ба бинӣ меоеду бас.

Кӣ овардааст, ки ту дидӣ?

— Мана, ҳамсоёмон Ҳаитбой,— Хосияттаранг ба тарафи рости хавлӣ ишора намуд.— Худаш шумо барин рабӯӣ. Аммо мӯрча барин кашондагеш кашодагӣ. Қадом вақт ки бинед, ягон чиз оварда истодааст.

— Занақ, ту наредонӣ,— фаҳмонданӣ мешуд Ҳалим-амак.— Ҳаитбой коргари магазини молҳои хоҷагӣ. Аммо ман коргари деринаи комбинати орд.

— Ҳайр, чӣ фарқ дорад?— бепарвоёна меғуфт Хосияттаранг. — Шумо чор кило орд гиред, дар комбинат орд наредонад магар?

— Боз ҳамин гапро меғӯӣ-а? оташин мешуд Ҳалим-амак.— Гумон мекунӣ, ки комбинати орд соҳиб надорад? Дар тағи дар қаровул меистад. Қаровул тани одами шубҳа кардагашро мекобад. Ҳар кас иззату обрӯ дорад, онро ба осонӣ ба даст дароварда намешавад, нодон.

— Оҳ! Фақат шумо доно! Фақат шумо баобрӯ!— Хосияттаранг якто-якто қадам партофта ба болои суфа баромад.— Ман обрӯи хушқу холии шумоя чӣ кунам? Писарамон — Беҳрӯзҷон калон шуда истодааст. Вайро бо орзуву ҳавас хонадор карданамон даркор.

Ҳалим-амак худро ба қарӣ зада, барои бадал қардани сару либосаш ба хона даромад. Хосияттаранг низ аз пасаш омад. Чашмони калон-калони ӯ бечӯ, нигоҳ ва ҳаракатҳои мочароталабона буданд.

— Қори нафъоварро гӯям қар мешавад, меғурезед-а?— вай боз ду даст ба миёнаш қард.— Чаро дар бораи писари яккаву ягонаамон ҳеҷ фикр намекунад? Ё ки вай ба ман писару ба шумо не?

— Чаро ба ман намешудааст? — Ҳалим-амак костюмашро пӯшида истода ба завҷаш менигарист.— Ба дуямон ҳам фарзанд. Лекин вай ҳоло ҷавон. Хонда истодааст. Ба қарибӣ мактаби миёнаро тамом мекунад. Бо худаш маслиҳат мекунем. Балки хонданаашро давом меодагист.

— Боз маслиҳат, боз хондан,— ба таъна додан гузашт Хосияттаранг.— Ҳамин қадар хонда, шумо чӣ шудед?

Ҳалим-амак ба хубӣ мефаҳмид, ки бо занаш баҳс қарда, баробар шуда наметавонад. Бинобар ин, аз як гап монданро афзал донист.

— Ҳайр, ту чӣ меғӯӣ? Гап зан қанӣ.

— Чӣ меғуфтам. Орзуву ҳавас кунем, келин биёрем,— Хосият-

таранг мақсадашро кушоду равшан гуфт.— Мана, Ҳаитбойро бинед. Ба духтараш сиву панҷто куртаи тоза кардааст. Занаш марворид дарак карда гашта буд. Шумо ба писаратон чӣ гирифтед? Фардо ба тағи дари ягон кас ҳрстгор шуда равам, аздусар «чанд сандуқ молаш ҳаст? Чандто куртаи тоза медиҳед? Лайлову сейлонаш ҳаст?» гӯён мепурсанд. Чӣ ҷавоб медиҳам?

— Ту ба ман Ҳаитбойро ном нагир, занак,— Ҳалим-амак ду қадам пеш омад.— Ман ҳеҷ гоҳ Ҳаитбой шуда наметавонам. Шудан ҳам намехоҳам, фаҳмидӣ? Ман аз он хел одамон ҳазар мекунам. Бари чомаам расад, бурида мепартоям.

Ба хона як ҷавони хушсурати тану тӯшдор, бокитфу бозу даромаду муноқишаи зану шавҳар бурида шуд. Ҷавон аввал ба онҳо салом дода, сонӣ портфелашро болои миз гузошт.

— Ҳа, Бехрӯз,— оромона пурсид падар.— Чаро дер мондӣ, писарам? Дарси иловагӣ доштатон магар?

— Не,— гуфт дар ҷавоб Бехрӯз,— Зӯҳра Шодиева чор-панҷ нафар бачахоро нигоҳ дошта, иншои навиштагиамонро таҳлил карданд.

— Ҳа-а, таҳлил карданд гӯй,— мад кашида сарашро ҷунбонд Ҳалим-амак.— Аз ин мебарояд, ки аз иншо «ду» гирифтатон-дия, писарам?

Бехрӯз ба замин нигарист.

— Аз ростӣ ҳам «ду» гирифтӣ, Бехрӯзҷон?— ҷашмони калонашро ба писараш дӯхт Хосияттаранг.— Не, писари ман «ду» намегирад. Худи вай падарлаънат ба ин «ду» мондагӣ. Ҳа, ҳудаш «ду» мондагӣ.

Бехрӯз сарашро андаке бардошта, ба модараш норозиёна нигоҳ кард. Чизе гуфтани буду аз падараш андеша кард магар, ки лаби поёнашро зери дандон гирифт. Ба қафо тоб хӯрда, бо шитоб берун баромад.

— Шумо чӣ хел падар? — Хосияттаранг ба шавҳараш дарафтот.— Чаро ба писарамон «ду» мемонаду ба Зӯҳраатон гап намезанед? Вай чӣ ҳақ дорад, ки ба писари ман «ду» мемонад? Ҳозир ба пеши директораш рафта, шармандашро мебарорам.

— Ҳай, ҳай, занак! — Ҳалим-амак ҳамоно оромона гап мезад.— Зӯҳра Шодиева муаллимаи дуруст. Ман медонам, ки вай ҳеҷ гоҳ ба писарамон қасдан «ду» намемонад. Ин...

— Мондааст-ку? — сухани шавҳарашро бурид Хосияттаранг.— Боз тарафи ҳамонро гиред, боз ҳамонро нағз гӯед. Рафта ба тағи пояш сар монед.

— Андаке сабр кун, занак,— Хосияттарангро ба сулҳ мекашид Ҳалим-амак.— Кас ин қадар сабук намешавад. Писарамон иншо навиштааст. Иншоро медонӣ? Аз ёд, аз майнааш бароварда менависад. Дар иншо хато кардааст. Чӣ илоҷ? Муаллим ба вай «ду» мемонад. Баъд аз дарс нигоҳ дошта, хатоҳояшро фаҳмондааст.

Дафъаи дигар нағз менависаду баҳои баланд мегирад.

— Шумо таги гапро намедонед, мардак,— занак зӯр зада гапашро гузаронданӣ мешуд.— Вай Бехрӯзҷонамонро фақат паст задагеш задагӣ. Дар мактаб то ҳамин Зӯхраи падарлаънат ҳаст, ба писарамон рӯз нест. Мардак, Бехрӯзҷонро ба ягон одами заръёб ба шогирдӣ монем-чӣ? Ҳеҷ набошад, пули тӯйро худаш кор карда меод.

Чехраи Ҳалим-амак якбора дигар шуд. Вай чашмони мешиашро калон кушода, ба занаш ало нигоҳ кард. Мушакҳои рӯяш беист мепариданд. Аз зӯрии ҳаяҷон тамоми вучудаш меларзид.

— Пул! Пул!! — бо қаҳру ғазаб хитоб мекард Ҳалим-амак. — Фақат пул меғӯй. Бо ҳамин гапҳои ягон рӯз ба сарам об мерезиву хотирҷамъ мешавӣ. Агар аз ростӣ ҳам Азроил бошӣ, ин қадар «пул ёб, дуздӣ кун» нагуфта ҷонамро гиру мон. Ман розӣ.

— Уф-ф,— гӯё охи ба дард кашида бошад, ба пасаш тоб хӯрд Хосияттаранг.— Ба шумо роҳи дуруст, роҳи нафънокро нишон диҳаму Азроил шавам... Майлаш, худатон медонед. Лекин фаҳмида монед, мардак. Дар ду дунёе ҳам нӯги дукатон сафед намешавад.

Хосияттаранг бо ҷаҳл ба рӯи суфа баромада, гашта ба хонаи калон даромад. Чашмаш ногоҳ ба оинаи барқад афтиду ҳама чизро фаромӯш кард. Ба андомаш зехн монда, гесӯвонашро тоб дод. Рӯймолчаи симчадорашро кушода, мӯяшро дуруст карду рӯймолчаро аз нав баст.

Ғазаби Ҳалим-амак фуру нишаста буд. Вай як-як қадам монда кӯча баромад. Барои он, ки аз манаҳи занаш ҳалос шаваду таҳқиқҳои ӯро фаромӯш кунад, роҳи чойхонаро пеш гирифт.

— Абдуҳалим! Хӯ-ӯ Абдуҳалим! — ноҳост аз пеш овози шиносе баланд шуд.— Ин қадар қадаматро шумурда мепартоӣ? Чӣ бало, аз таги поят тилло-пилло ёфтӣ?

Ҳалим-амак сар бардошта, дар канори роҳ Шукур-полвонро дид. Дуяшон ҷӯраи қарин буданд. Полвон ба омадани ӯ нигоҳ карда меистод. Ҳалим-амак қадамашро тезонд...

БОБИ СЕЮМ

Рӯзи дамгирӣ. Ҳаво софу беғубор. Офтоб аз пагоҳӣ бо саховати тамои нур мепошид. Чархресакҳо хушҳолона бол мезаданд. Ба танаи дарахтон нӯл зада, ризку насибаашонро мечиданд.

Фароштурукҳо тирвор хаворо бурида мегузаштанд. Мусичаҳо якзайл «ку-ку-ку»-и худро мехонданд. Занбӯрҳои асал дар атрофи гулҳо парвонавор давр мезаданд. Ба даруни тубакчаҳо сар ҳалонда шира мекашиданд.

Хосияттаранг аз сари дастархон хеста, гӯё кори муҳимме дошта бошад, ба хонаи калон даромад. Пеши оинаи барқад ома-

да, ба афташ зеҳн монд. Мӯй ва гесӯвонашро дуруст кард. Аз пеши оина чилчӯбаву сурмадонро гирифта, аввал ба чашмаш сурма кашид, сипас ба ду рухсораш сурхӣ молид. Бо вучуди ҳамаи ин, очингҳои атрофи даҳону чашмонаш «мана ман» гуфта меистоданд. Хатҳои пешониаш қачу килеб ва бисъёр шуда буданд. Ғабрабааш латтаи ғичимшударо ба ёд мерасонд.

Хосияттаранг зик мешуд. Вай аз беҳавсалагии духтурон дар тааҷҷуб буд, ки ба ҳамаи дардҳо даво меёбанду ожангро барта-раф карда наметавонанд.

Ҳозир ҳам дарди ба хайр. Бо орову торо, сурхиву сафедӣ ожангҳо чандон маълум не. Пас аз чор-панҷ сол чӣ мешуда бошад? Наход, ки вай ҳам монанди дигарон кампири фартут шавад?

Ҳаминҳоро хаёл карда, дили Хосияттаранг таҳ кашид. Гӯё аз болои сараш як сатил оби сард рехта бошанд, тамоми вучудаш вичиррос зад. Зуд рӯяшро аз оина гардонду берун баромад.

Ҳалим-амак дар байни санъатҳо киноро дӯст медошт. Аз ин ҷост, ки вай рӯзи дамгирӣ ақаллан як фильмро тамошо мекард. Гоҳ худааш, гоҳ Шукӯр-полвонро ҳамроҳ мебурд.

Беҳрӯз дар хоначааш машғули китобхонӣ буд. Вай «Шӯроб»-и Раҳим Ҷалилро мутолиа мекард. Ҳалим-амак дари хоначаро кушоду сарашро дароварда:

— Беҳрӯз,— гуфт ӯ,— сару либосатро пӯш. Кино меравем.

— Чӣ хел кино будааст, дада? — Беҳрӯз ҷаста аз ҷояш хест.— Кинои ҳиндӣ?

— Не, аз худамон. Кинои нав. Дар бораи ҷанг...

— Ҳа, шунида будам. Бачаҳои синфамон дидаанд. Бисъёр аҷиб мегӯянд.

Беҳрӯз ба тараддуди либоспӯшӣ афтид. Хосияттаранг ба пеши онҳо омад. Аз рӯи одат ду даст ба миён карда, ба шавҳараш нигоҳ кард.

— Ҳой мардак,— гуфт ӯ,— «пириву хартозӣ»-гуфтагӣ барин, ба шумо кӣ мондааст киноравиро? Бачаҳо раванд мезебад!

— Ҳай дарег, ҳай дарег,— афсӯс хӯрд Ҳалим-амак.— Худат, ки ба ҷанг нарафтагӣ, намедонӣ-дия. Вай киноро на фақат ману Беҳрӯз, ҳатто ту ҳам рафта диданат даркор, занак. Беҳтараш, биё, сеямон равем.

— Равед! Равед!!— рӯ турш карда дод зад Хосияттаранг.— Ба шумо фақат тамошони суратҳо бошад бас! Худатон рафтан гиред! Беҳрӯз намеравад. Дар хона кор дорад.

Беҳрӯз аллакай либосашро пӯшида буд. Вале суҳанҳои модарашро шуниду якбора латта барин суфт шуд.

Вай ба хӯбӣ медонист, ки ҳамроҳи падар ба кино равад, модараш мағали калоне меҳезонад. Ҳавлиро ба сараш бардошта дод мегӯяд. Ҳамсояхо меоянд. Пас аз ҷунин дилсиёҳӣ падараш ҳам ба кино намеравад.

— Дада,— гуфт пештар омада Бехрӯз.— Худатон рафтан гитар мебинам.

Ҳалим-амак муддате ба писараш нигоҳ карда истоду қафо гашт. Гап назада ба роҳ даромад. Шавҳараш аз назар ғоиб шуда буд, ки Хосияттаранг ба назди писараш омад.

— Садқаат шавам, Бехрӯзчон,— гуфт бо меҳрубонӣ ӯ.— Ту аз гуфтаҳои ман хафа нашав. Падари бебаракаат умри ҷавони маро хазон кард. Ба гапам надаромад. Солҳои бисёр гузашту якамон ду нашуд. Лекин ту хушёр, доно шав. Ба гуфтаҳои падарат: «хуб майлаш, мекунам» гӯю мон. Аммо Абдуқаҳҳор амакатро маҳкам дор. «Дастӣ ману домани шумо, маро худатон одам мекунад, амак» гӯй. Вай ҷавонмарди кордон аст. Дасташ дароз, пулаш бисёр. Чашми кор ва роҳи пульёбиро медонад. Насиб бошад, туро одам мекунад.

Бехрӯз аз рӯи китоб чашм канда гуфтаҳои модарашро гӯш мекард. Аммо лаб ба суҳан намекушод. Саҳеҳтараш чӣ гуфтанишро намедонист.

Хосияттаранг пас гашт. Бехрӯз китобро пӯшиду ба тиреза чашм дӯхта, ба ҳаёл фуру рафт.

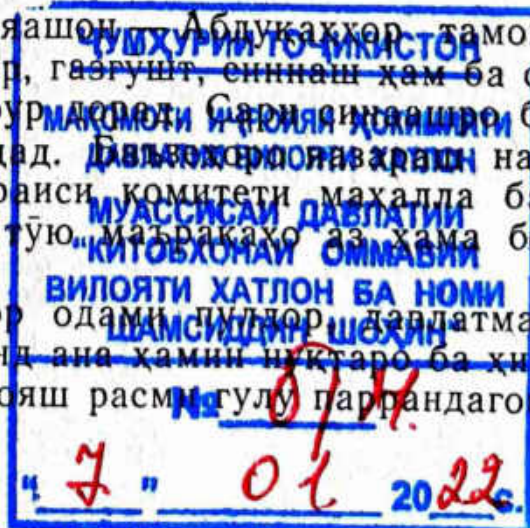
«Аҷабо, падарам ба як роҳ ҳидоят мекунанд,— дар дилаш худ ба худ мегуфт Бехрӯз.— Модарам ба кӯчаи дигар кашола мекунанд. Ба гапи кадомашон дароям? Чаро модарам ба падарам «ношуд, ноӯхдбаро, бебарака» гӯён таъна мекунанд?»

Бехрӯз медонист, ки падараш одами чашмсери баномус аст. Вазнин, хушфеъл, нармдил. Илова ба ҳамин, ба молу мулки зиёд ҳавас надошт. Дар хона ду гилеми қоқмаву ду гилеми патдор, буфет, шифоньер, яхдон, сандуку чомадонҳо доштанд. Мизи мудаввари хӯрокхӯрӣ, курсиҳои нарм пешгаҳи хонаро оро медоданд. «Ба як рӯзгор ҳамин қадараш кифоя,— мегуфт падар.— Бехрӯзамон калон шаваду зан гирад, даркориашро ҳудаш меҳарад».

Падараш табиатро бисёр дӯст медошт. Ба долу дарахтон ҳудаш нигоҳубин мекард. Як ваҷаб ҷои холиро ёбад, фавран гул мешишонд. Пагоҳиву бегоҳӣ ба зерашон об мерахт. Нартҳои дарозашонро мебурид.

Вале зисту зиндагонии ҳамсояшон, Абдуқаҳҳор, тамоман дигар буд. Ҳудаш одами назарногир, газгушт, синнаш ҳам ба сию панҷ нарасидааст. Аммо кибру гурури дорет. Сари синнашро бардошта, ҳамеша бо такаббур мегардад. Дар ҳама ҷойҳои назараш намегирад, писанд намекунад. Ҳатто раиси комитети маҳалла ба ӯ дуқат шуда салом медиҳад. Дар тӯю маърақаҳо аз ҳама боло менишинад.

Сабаби ин маълум. Абдуқаҳҳор одами пулдор, дандатманд. Аз ин қост, ки наққошҳои хунарманда ана ҳамин нуктаро ба ҳисоб гирифта, дар девори хонаву айвонҳояш расми пулу паррандагонро

чунон нафис, чунон чоннок кашидаанд, ки кас онхоро зинда гумон мекунад. Хатто чуръати ба наздиктараш рафтан намекунад, ки мабодо хӯсида ба осмон парида равад. Махсусан, тӯтиву кумрӣ, тазарву товусҳояш диққати касро ба худ мекашанд.

Абдуқаҳҳор бомҳои имораташро бо тунукаи сафед пӯшондааст. Новаҳон дароз, ки аз лаби бом то ба рӯи ҳавлӣ кашол шудаанд, гирдашон кунгуракориву болояшон ситора ва хурӯсчаҳо доранд. Ачабо, вай ин қадар тунукаи бисъерро аз кучо ёфта бошад?

Беҳрӯз ду-се сол боз ба ҳавли Абдуқаҳҳор надаромадааст. Бо вучуди ин медонад, ки вай хурду калон дувоздаҳо гилеми гаронбаҳо дорад. Модараш мегӯяд, ки адади гилемҳо ба бисту ҳафтто расидааст. Дар як оила, ки ҳамагӣ панҷ аъзо дорад, бисту ҳафт гилеми гаронбаҳо! Албатта, дигар локу пари рӯзгорашро ҳам ба ҳамон нигоҳ карда, таҳия намудааст.

Ғайр аз инҳо, Абдуқаҳҳор сола ду бор ғусфанд кушта, маърака мегузаронад. Якумаш «қурбонӣ», дуюмаш «хатми қуръон» ба арвоҳи падараш. Ба муллову эшон ва раиси комитети маҳалла ҷоман беқасаб мепӯшонад. Ба ҳама нону рӯймолча, як лӯндагӣ ҷой медиҳад.

Баъд аз ҳамин, ба фикри даҳонкалонҳои деҳа кӣ нағз, Абдуқаҳҳор нағз, кӣ бадавлат, Абдуқаҳҳор бадавлат, гапи кӣ дуруст, гапи Абдуқаҳҳор дуруст.

Дар қишлоқ ягон тӯю маърака бе маслиҳати Абдуқаҳҳор намегузарад. Аз ҳама аҷибаш ин, ки одамон бо раиси комитети маҳалла — Солеҳ-амак маслиҳат мекунанд, вай бошад, ба даҳони Абдуқаҳҳор нигоҳ карда меистад. Бо имову ишораи ӯ амру фармонҳо медиҳад.

Абдуқаҳҳор хислатҳои ба худ ҳосе дорад: сарфи назар аз серкорнаш, бинад, ки дар ҷойхонаи деҳа муллое нишастааст, ғавран мошинашро нигоҳ медорад. Аз кабина мефарояду ҷаҳорта нони гарму ду кило наботи нағз меҳарад. Ду ҷойник ҷой гирифта, пеша нишастагон меравад. Аз як сар бо одамон вохӯрдӣ мекунад. Нону наботро дар пешашон мегузорад. Дар вақти хестан хоҳиш менамояд, ки дар ҳаққаш дуо кунанд.

Мулло дуру дароз дуо мекунад. Дигарон даст бардошта омин мегӯянд.

Абдуқаҳҳор одоб нигоҳ дошта, аз ҷойхона пуштнокӣ мебарояд. Чун мотори мошинашро ғуррос занонда аз назар ғойб шуд, мулло пораи наботро ба пиёла андохта ба сухан оғоз мекунад.

— Падаррахмат, — мегӯяд ӯ. — Абдуқаҳҳор заб ҷавонмарди дасткушод-дия. Ҳамеша ману шумо баринҳоро ҳурмат мекунад.

— Ҳа, — бо ҷунбондани сар тасдиқ мекунанд дигарон. — Худо ба феълӯ атвораи нигоҳ карда давлат додагӣ-дия, тақсир. Илоҳӣ умраш дарозу давлаташ аз ин ҳам зиёда гардад.

Худи Абдуқаҳҳор шофер. Мошини болопӯшидаи ҷаҳортоннагӣ

меронад. Бор ва моли мардумро мекашонад. Одамон гуё мошини ўро грузо-таксӣ, худаширо Абдуқаҳҳори грузо-таксичӣ меноманд.

Аз афти кор, вай чунин ҳимматбаландиашро ба директори транс-агенство ҳам мекунад, ки мошини давлат шабу рӯз дар пешаш, дар таги дарвозахонааш меистад. Хоҳад, ба шахр медарояду бору моли мардумро мекашонад. Нахоҳад, мошин ду-се рӯз истодан мегирад. Касе нест, ки ба ӯ гап занад.

Баъзеҳо муболиға карда мегӯянд, ки Абдуқаҳҳор кирои якмоҳан мошинашро пешакӣ дода, пули ёфтагиашро бо директор «арра» мекунанд.

Ба ҳар ҳол, дар таги коса нимкоса будагӣ барин. Зеро агар ҳамин тавр намебуд, мошини чаҳортоннагии давлат ду-се рӯз дар таги дари Абдуқаҳҳор бекор намеистод.

Рӯзҳои бозор Абдуқаҳҳор бештар ба гирду атрофи шахр, ба даштбозорҳо мерафт, ки одамон аз он ҷо бузу гӯсфанд, гову гӯсола мехариданд. Вай пушти мошинро ба баландие мегардонд. Одамон молашонро бор мекарданд. Абдуқаҳҳор онҳоро дар як соат ба шахр мерасонду сари гов бист сӯмиву аз гӯсфанд даҳ сӯмӣ мегирифт. Ҳар бор саду панҷоҳ, дусад сӯм ба кисааш мебаромад. То нисфи рӯз се, чаҳор маротиба рафта меомад.

Хоҳу ноҳоҳ даруни кузов олуда мешуд. Онро тоза кардан лозим. буд. Қорашро тамом ки кард, бо мошин омада овоз меод, Беҳрӯз мебаромад. Дуяшон дар кабина нишаста, мошинро ба сӯи даръё меронданд.

Аз кӯча садои мошин баланд шуд. Фурсати аз ҷо хестани Беҳрӯз нарасида, ба таги дар Хосияттаранг омад.

— Беҳрӯзҷон, тез баро, писарам, — гуфт ӯ бо чехраи кушод. — Абдуқаҳҳор-амакат омад. Дар воқеъ — модар пештар омада пичиррос зад. — Ҳафтаи гузашта чаро пули додагиашро нагирифтӣ, балота гирам? Гир. Чӣ қадаре ки диҳад, гир. Аз ҳама чиз рӯ гардонӣ ҳам, аз пул рӯ нагардон, балота гирам.

Беҳрӯз «Шӯроб»-ро дар болои миз гузошта, шитобан ба кӯча баромад, ки мошини Абдуқаҳҳор истодааст. Худаш набуд. Беҳрӯз дари онро кушода, ба кабина даромада нишаст. Абдуқаҳҳор тугунчаи қоғазпечро оғӯш карда баромад. Моторро ба ҳаракат дароварда, сари мошинро ба сӯи даръё гардонд.

Онҳо дар чоръяк соат ба лаби даръё расиданд, ки оби нуқрафомаш ба поён, ба тарафи ғарб қорӣ мешуд.

Офтоб ба қиём омада буд. Ҳаво гарм. Вале аз ҷониби даръё нагими фораи мевазид, ки ба кас ҳаловат, бардамӣ ва қувваи тоза мебахшид.

Абдуқаҳҳор ду чархи пушти мошинро ба даруни об дароварду моторро хомӯш кард.

Аз кабина фаромаданд. Беҳрӯз либосашро каша ба даръё даромад. Об чандон хунук набуд. Вай сатилро пур карда, бо

зарб ба даруни бордон мепошид. Об ифлосихои онро шуста, тоза карда, боз ба даръё мефаромад.

Абдуқаҳҳор колинчаеро дар рӯи алафи навсабз густурда, पिचाкашро дар зери сараш гузошта дароз меҳобид. Транзистор суруди классикӣ мешунавонд. Дар пеши Абдуқаҳҳор, дар рӯи дас-тархон гӯшти пухтагӣ, ҳасиб, фатири равғанӣ ва ду се навъи шириниҳо ба назар мерасид. Аз термос ба пиёла ҷой рехтагӣ буд. Худаш рӯ ба осмон меҳобиду сигор мекашид.

Беҳрӯз чун кораширо тамои кард, дасту рӯяшро шусту либо-партофт. Рӯ ба рӯ нишастанд.

— Кани, аз гӯшт гир, ҷиян,— Абдуқаҳҳор Беҳрӯзро ба дас-тархон мурут кард.— Монда шудӣ-а?

Беҳрӯз гап назада пештар нишаст. Дуяшон ҳам ба нону ҳасибхӯрӣ сар карданд.

Беҳрӯз як моҳ инҷониб аз падараш пинҳонӣ ба мошини Абдуқаҳҳор савор шуда, онро мисли ҳозира мешуст. Ҳамроҳ нишаста хӯрок меҳӯрданд.

Абдуқаҳҳор ҳамеша Ҳимматбаландӣ мекард. Барои яксоатина хизмати ӯ панҷ сӯм меод. Беҳрӯз, ки ба пул одат накарда буд, рӯзҳои аввал худро мекашид. Намегирифт.

Аммо Абуқаҳҳор ба ҷону ҳолаш намеомонд. Як навъ карда пулро ба ҷойбаш меандошт. Охиаста-охиаста Беҳрӯз ба ин одат кард. Чун кораширо анҷом меод, ду ҷашм аз киси Абдуқаҳҳор наме-канд. Умедвор шуда меистод.

— Абдуқаҳҳор-амак,— нохост пурсид Беҳрӯз.— Қас дар ҷанд вақт шофёр мешавад?

— Агар ғайрат кунӣ, дар ду моҳ шофёри хуб мешавӣ,— гуфт Абдуқаҳҳор.— Лекин ман медонам, ки мизочи падарат вазнин. Ҳафа нашав-ку, лекин вай ба шофёр шуданат ҳаргиз розӣ наме-шавад. Вагарна туро худам ба шогирдӣ мегирифтам. Права ҳам гирифта медодам.

— Шумо гап занед, розӣ мешудагистанд?

— Ҷашмам намерасад, Беҳрӯз,— гуфт Абдуқаҳҳор.— Падарат қасест, ки суду зиёни худашро намедонад. «Ман коммунист, ман ҷестнӣ» гуфта мегардад. Ҳозир вақти ҷестнигӣ не, ҷиян. Ба қарибӣ шунидам, ки падарат туро ба пеши худаш, ба рабчиғӣ бурданӣ будааст. Ҳамин гап рост?

— Ба рабчиғӣ?— ба ӯ зеҳн монда истод Беҳрӯз.— Не, ман рабчиғӣ намешавам.

— Баъд аз тамои кардани мактаб кучо меравӣ?— кунҷковӣ кард Абдуқаҳҳор.— Дар дил орзу дорӣ?

— Шумо барин ронандаи грузотаксӣ шуданиам.

— Ана ин гапи дигар,— ба сари китфи Беҳрӯз тап-тап зада

монд Абдуқаҳҳор. — Бале, бале. Ту одами дуруст мешавӣ, чиян. Фақат метарсам, ки мабодо падарат монев шаванд.

— Аз ин тарафаш парво накунад. Абдуқаҳҳор-амак, — гуфт Бехрӯз. — Вақте ки ман майл дораму модарам тарафамро мегиранд, падарам ҳеҷ чиз гуфта наметавонанд. Баъд ба наздатон меоям.

— Майлаш, — Абдуқаҳҳор ба Бехрӯз даст дароз кард. — Туро ба худ шогирд карда мегирам. Баъди шофёр шуданат мошини нав гирифта медиҳам.

Дуяшон мамнун хеста ба кабина даромаданд. Абдуқаҳҳор моторро ба кор андохт. Онҳо ба қафо, ба роҳи омадашон баргаштанд.

БОБИ ЧАҲОРУМ

17/11-2009
Фароғат бо хислатҳои наҷибаш аз духтарони синфашон ба кулӣ фарқ мекард.

Вай ба танаффус баромаду Бехрӯзро ба канори долон кашада, боиси бо муаллим муноқиша карданаширо пурсидани шуд. Аммо дид, ки вазъи ҳозираи Бехрӯз ин гапхоро намебардорад. Кӯшишаш беҳуда меравад.

Фароғат бо роҳи дигар ба ӯ таъсир расондани шуд. Роҳбари синфашон — Зӯҳра Шодиеваро ҷустуҷӯ кард. Аввал хонаи муаллимон, кабинети забону адабиёт, хонаи пионеронро хабар гирифт. Рафта аз мудирӣ китобхонаи мактаб пурсид. Бенатича. Зӯҳра Шодиева дар ҳеҷ кучо набуд. «Наход, ки даррав ба хонашон рафта бошанд? — худ ба худ суол меод Фароғат. — Ин хел барвақт намерафтанд-ку?»

Фароғат каме хаёл карда истоду ба идораи директор тоб хӯрд. Вале ба он ҷо нарасида, садои занг баланд шуд. Вай ба синф даромад.

Дарси охирин астрономия буд. Бехрӯз ҳамоно бедимоғ, озурда менишаст. Ба назар чунин менамуд, ки ҳудаш дар синфу ҳаёлаш дар ким-кучо сайр мекард.

Фароғат мавзӯи навро дуруст нафаҳмид. Чашмонаш ба даҳони муаллим буду хушаш якзайл ба Бехрӯз мерафт. Ба ӯ дилаш месӯхт. «Чаро якбора ин тавр шуд? — мегуфт вай худ ба худ. — Касал бошад? Не, афту андомаш дуппа-дуруст-ку. Сабаби дигар будагист».

Занги баромад шуд. Бачаҳо портфельҳои худро гирифта хестанд. Бехрӯз, ки аксар вақт ҳамроҳи Фароғат мерафт, имрӯз аз ҳама пеш ба роҳ даромад. Ҳатто ба ҷӯраҳои худ нигоҳ накард.

Фароғат боз ба хонаи муаллимон даромад. Кабинети директор-

ро хабар гирифт, ки маҳкам будааст. Дар долон мудир илми-ро диду роҳбари синфашонро пурсид.

— Чӣ кор дорӣ?—пурсид мудир.—Муаллима нестанд. Кори зарур дошта бошӣ, ба ман гӯю рафтан гири.

— Ба ҳудашон гапам буд. Намеомада бошанд?

— Омаданашон гумон. Дарсашон тамом шуд. Роҳбарони район омада буданд, ҷои мактаби навро меиданд. Директору Зӯҳра Шодиеваро мошини раиси колхоз бурд. Аҷаб нест, ки ҳамаашон дар ҳамон ҷо бошанд.

Фароғат узр пурсида ақиб гашт. Берун баромад, ки дугона-ҳояш рафтаанд. Вай шитобон ба роҳ даромад.

Нихоят, ҷои мактаби нав намоён гардид. Гапи мудир илмӣ рост будааст. Як гурӯҳ одамон дар миёни замини ҳолӣ рост меистоданд. Шахси қулоқпӯше қоғози калонро қушода, аз рӯи он тарҳи биноро ба ҳамроҳонаш нишон меод.

Фароғат гуфтугӯи онҳоро базӯр мешунид. Вале ба наздик рафтан ҷуръат накард. Дақиқае мунтазир шуда истод.

Роҳбарон ба мошинҳояшон савор шуданд. Зӯҳра Шодиева, ки ба ҳудаш гап доштани шогирдашро ҳис карда буд, ба сӯи ӯ тоб хӯрд.

— Ҳа, Фароғат,—пурсид муаллима.—Ба ман гап дорӣ?

— Ҳа,—шармгинуна забон хоид шогирд.—Гапи...

— Шарм надор, гуфтан гири, духтарам,—муаллима сари ӯро сила кард.—Аз афташ, туро ягон кас хафа кардагӣ барин-а?

— Не, не,—далер шуд Фароғат.—Маро ҳеҷ кас хафа накардааст. Медонед-чӣ? Бехрӯз аз забони русӣ «ду» гирифт.

— Чӣ гуфти? Бехрӯз «ду» гирифт? Охир вай забони русиро аз ҳамаи шумоён бехтар медонист-ку?

— Дуруст гапатон,—Фароғат низ иқрор шуд.—Дарсашро медонад. Аммо бо муаллима муноқиша кард. Баъд «ду» монданд.

— Боиси муноқишааш чӣ буд?

— Намедонам,—гуфт Фароғат.—Аммо ҷӯраҳояш Асаду Қодир ӯро ба канор бурда гап заданӣ буданд. «Монед, ба ман нарасед. Ман ба қарибӣ шофер мешавам» гуфтаниро шунидам.

«Ҳа-а, ана гап дар кучо будааст,—Зӯҳра Шодиева аз ҳаёл гузаронд.—Ба ҳар ҳол, ду-се моҳ боз дар табиати Бехрӯз каму беш дигаргунӣ буд. Ин сабаб доштааст.»

— Дар воқеъ,—муаллима ба шогирдаш рӯ овард.—Ту ба онҳо наздик-ку, Фароғат. Намедонӣ, шояд ӯро ягон кас аз роҳ мебароварда бошад?

— Инашро намедонам-куя,—сарашро ҳам кард духтар.—Лекин Бехрӯз бо Абдуқаҳҳор-амак мегардад.

— Абдуқаҳҳор-амак?—муаллима ба зудӣ дарк накард.—Қадомаш? Абдуқаҳҳори мироб?

— Не, грузотаксичӣ ҳастанд-ку.

— Э, ха, ха,—ба ёд овард Зӯхра Шодиева. — Грузотаксичӣ... Бехрӯз бо вай чӣ кор мекунад?

— Намедонам, муаллима,—гуфт Фароғат.—Мошинсавор гоҳ ба тарафи шаҳр, гоҳ аз таги дари мо гузашта ба тарафи дарё мераванд.

— Аз ин хусус ту ба ягон кас даҳон накушо, Фароғат,—огоҳ намуд Зӯхра Шодиева. — Бо Бехрӯз худам гуфтугӯ мекунам.

Устоду шогирд хайру хуш карданд. Зӯхра Шодиева ба соаташ чашм давонду ба роҳ даромад. Дар кӯчаи деҳа касе набуд. Вай рафтори Фароғатро мулоҳиза карда, воқеаро, ки баҳори соли гузашта рӯй дода буд, ба ёд овард.

Охирҳои моҳи апрель, айёми шукуфтани гул, фасли аҷоиби сол буд. Пагоҳӣ муаллима мактаб мерафт. Яке чашмаш афтид, ки пирамарди нуронӣ, гулкори номии деҳа—Маҳмуд-бобо дарундаруни боғ гоҳ дар паси дарахт пинҳон, гоҳ таг-таги девор ҳам шуда пеш мерафт. Маълум буд, ки ӯ касеро таъкиб мекунад.

Муаллима гашташро суст кард. Ду чашм аз ӯ намеканд. Гӯё аз таги пояш мор баромада бошад, пирамард якбора дар роҳаш истод. Ба пеш дуру дароз нигоҳ карда монд. Сонӣ ақиб гашт. Як-як қадам монда кӯча баромад. Аз чӣ бошад, ки дар чашмони ӯ нишонаи хурсандӣ барқ мезад. Шоду масрур буд.

Зӯхра Шодиева ба вай салом дод. Бойси хушҳолиашро пурсид.

— Шумо маро дида будед?

— Ха,—икрор шуд муаллима.—Аз хеле роҳ мушоҳида карда омадам. Лекин...

— Дуруст,—хандид пирамард. — Пеш аз намози бомдод баромада будам. Қосагули лаби хавз як дона шукуфтааст. Бисъёр калон, аҷиб буд. Наҳорӣ карда бароям, ки аллакай нест. Ҷонпонам баромад. Набераам дар пеши дарвоза меистод. Сарзаниш кардам. «Бехрӯз акем канд» гуфт. Ғалтону хезон аз пасаш давидам. Рост будаст. Бехрӯз ба гирду атроф чашм давонда, дарундаруни боғ пеш мерафт. Дар як дасташ портфелу дар дасти дигараш гул. Онро чунон эҳтиёт мекард, чунон эҳтиёт мекард, ки ҳеҷ мондан гиред.

Бо вучуди он, ман аз ҷаҳл намефаромадам. Худ ба худ: «ӯро дар мактаб, дар байни ҷӯраҳояш шарманда мекунам. То ки ин номаъкулиашро дигар такрор накунад» мегуфтам. Лекин як корро дидаму аз тамоми ниятҳоям гаштам.

— Чиро дидед, амак?

— Гапи мегуфтагӣ не, духтарам.

— Ман фаҳмиданам даркор, амак,—истодагарӣ кард Зӯхра Шодиева.—Чунки ман роҳбари синфи Бехрӯз. Вай чӣ кор кард? Маҳмуд-бобо дақиқае гаранг шуда монд.

— «Сирри мардон пӯшида беҳ» гуфтаанд, духтарам,—нон-

лоч ба сухан даромад пирамард.—Бехрӯз гулро на барои худаш, балки барои...

— Кӣ будааст, вай, амак?

— Аз даҳонатон набароред,—огоҳ намуд пирамард.—Духтари Шукур-полвон... Номаш чӣ буд?

— Фароғат.

— Ҳа, ҳа,—Маҳмуд-бобо табассум намуд.—Фароғат. Чавонидия. Лекин ман аз гуноҳи Бехрӯз гузаштам. Ба ӯ ягон чиз нагӯед.

— Майлаш, амак,—миннатдорӣ намуд муаллима.—Саломат бошед. Хайр.

Аз ҳамон вақт дар қалби ду чавон риштаи ноаёни муҳаббат вучуд дошт. Онро танҳо Зӯҳра Шодиева медонист ва кӯшиш мекард, ки ба он осебе нарасад. Ҳамеша авҷу барор кунад.

Ҳоло маълум гардид, ки Бехрӯз бо Абдуқаҳҳори грузотаксичӣ унс гирифтааст. Ин ҳол Фароғатро ба гирдоби фикру андешаҳо кашидааст. Чӣ хуб аст!

— Бо Бехрӯз чиддӣ машғул шудан даркор, — ба худ қарор дод Зӯҳра Шодиева. — Зеро вай бо одами ганда робита пайдо кардааст. Пешгирӣ накунам, хоҳу ноҳақ ба роҳи бад мебарояд.

БОБИ ПАНЧУМ

Дарси дуюм давом мекард. Муаллим мавзӯи навро сар кардани буд, ки касе омада дари синфро тик-тик зад. Бачаҳо ба он сӯ нигаристанд. Муаллим берун баромаду бо ҳаёли парешон ба синф баргашт.

— Бехрӯз,—гуфт вай,—дафтару китобхоятро ғундору ба хонаатон рав. Падарат бетоб шудаанд.

Бехрӯз бо чашмони ҳаросон хест. Саросема дафтару китобхояшро ба портфель андохт.

— Дадем пагоҳӣ дуруст буданд-ку?

— Намедонам,—китфонашро дарҳам кашид муаллим.—Рав, мефаҳмӣ.

Бачаҳо як-як ба ҳамдигар нигоҳ карданд. Бесаранҷомии Фароғат маълум буд. Агар аз муаллим шарм намекард, ҳамроҳи Бехрӯз мерафту таги гапро мефаҳмид. Зеро Ҳалим-амак бегоҳии гузашта ба назди падараш омада буд. Фароғат дастархон баровард. Чӯраҳо дуру дароз сӯҳбат карданд. Чаро вай якбора касал мешудааст?

Бехрӯз портфель дар даст берун баромад. Дар саҳни мактаб ӯро ҳамсояшон пешвоз гирифт. Хавосаш парешон менамуд.

— Портфелатро ба ман те, ука,—гуфт вай.—Ҳозир хабар омад, ки падаратро дар қарибии комбинат мошин задааст. Ба беморхонаи шаҳр бурдаанд. Зуд рав.

Бехрӯз портфелашро ба ҳамсояшон доду ба роҳи калон ба-

ромад. Бо автобус ба шаҳр омад. Гӯё аз ҷаммом баромада бошад, ба обу арақ гӯтида, ба беморхона расид.

Аз қабулгоҳ пурсид. Гуфтанд, ки ба шӯъбаи ҷарроҳӣ бурданд. Давон-давои омад, ки модараш дар таги дар, дар ҳарак нишастааст. Ошуфтаҳол, ҷашмонаш ғирьяолуд буданд. Беҳрӯз модарашро диду худдорӣ карда натавонист. Беҳтиёр аз ҷашмонаш ашк рехт.

— Ба дадем чӣ шуд, оча? Мошин зад меғӯянд, рост?

— Ман ҳам намедонам, Беҳрӯзҷон,—гуфт дар ҷавоб Хосият-таранг.—Духтурҳо даромадан намеронанд.

— Ҷаро намеронанд? Ному фамилияшонро гӯед, намершуд. Ҳамин вақт зани миёнсоли хилъатпӯш баромад. Беҳрӯз давида омад.

— Холаҷон, аҳволи падарам чӣ тавр?—гарданашро қач кард ӯ.—Монед, ба наздашон дароям.

— Ҳозир мумкин не,—гуфт зани хилъатпӯш.—Падаратро ҷарроҳӣ карда истодаанд. Шин. Баъди се рӯз нишон медиҳанд.

Дар ҷунин мавридҳо гузаштани дақиқа сол барин ҳис карда мешавад. Беҳрӯз сабру қарорашро гум карда буд. Вай атрофи шӯъбаи ҷарроҳиро гаштаву баргашта давр мезад. Гоҳ ҷаста пеши тиреза мебаромаду гоҳ ба долон ҷашм медавонд. Вале ҳар қадаре зӯр занад ҳам, падарашро намерид. Дар лаби ҳарак ме-нишасту боз меҳест. Боз ба пеши дар ё ки тиреза мерафт.

Ниҳоят дари хонаи ҷарроҳӣ кушода шуду як гурӯҳ духтурон баромаданд. Сипас Ҳалим-амакро ба хонаи алоҳидае гузарониданд, ки дар он касе набуд.

Беҳрӯз падарашро аз тиреза дида шинохт. Дилаш таҳ кашидарافت. Қариб буд, ки дод гӯяд, лекин худдорӣ кард.

Аз байн хеле вақт гузашт. Духтуре омада гуфт, ки одамони Ҳалим-амак ба наздаш дароянд.

Дили Беҳрӯз шуввос зад. Як соат пеш гуфта буданд, ки баъди се рӯз нишон медиҳанд...

Беҳрӯз парида хест, ба китфаш хилъати сафед гирифта, ба назди падараш даромад. Дар пеши ӯ, дар курсӣ одами калтаҳаке нишаста буд, ки дар даст ручкаву қоғаз дошт. Гапҳои Ҳалим-амакро менавишт.

Беҳрӯз яқин кард, ки вай муфаттиш аст. Бинобар ин, дар қаноре рост истод.

— Хӯш,—мерурсид муфаттиш,—сонӣ чӣ шуд?

—Со-сонӣ мошин зад,—канда-канда мегуфт Ҳалим-амак.—Д-дигарашро намедонам.

Муфаттиш пурсуҷӯро дароз мекард. Гапҳои заруриро навишту аз ҷо хеста ба роҳ даромад.

Беҳрӯз назди падараш омада ба болои ӯ ҳам шуд. Сар ва як тарафи рӯаш доқапеч буд. Бо як ҷашм нигоҳ мекард. Ҳанӯз ба

дахон кушодан фурсат нашуда, Хосияттаранг омад. Чашми Халим-амак ба вай афтид.

— Чаро омадӣ, Азроил?!—ба ӯ нигоҳи ғазаболуде дӯхта бурро-бурро гап мезад Халим-амак. — О ба сарам ку об рехтӣ. Боз чӣ меҳохӣ, Азроил?! Рав!

— Мошин занад ҳам, бадгапиатонро намондед,— рӯидилакӣ оби дида рехт Хосияттаранг. — Наход, ки ман...

— Рав! Рав! — сухани ӯро бурид Халим-амак. — Ба назарам нанамо! Дар ин ҷо атласу кимхо нест! Рав!

Гӯе монда шуда бошад, Халим-амак чашмашро пӯшид. Бехрӯз ба модараш имо кард, ки берун барояд. Хосияттаранг бо алам лабашро инч карду қафо гашт. Ба хона Шукур-полвон даромад.

Бехрӯз ӯро диду дилаш кӯҳ барин бардошта шуд. Акнун наметарсид. Пушту паноҳ дошт. Танҳони худро фаромӯш кард.

Шукур-полвон бо қадамҳои калон-калон омад, ки чашми ӯ рааш пӯшидагӣ. Ба Бехрӯз нигарист.

— Ҳушаш ҳаст? — пичирросзанон пурсид ӯ. — Ба ту ягон чиз гуфт?

— Не, — лабонаш ларзида, ба чашмонаш об гирифт Бехрӯз. — Ҳеҷ чиз нагуфтанд, фақат модарамро...

Ҳарчанд ки хеле қарахт буд, Халим-амак овози ҷураашро шинохт. Чашмашро базӯр кушод.

— Қанӣ, бахайр, Абдуҳалим?—ҳам шуда пурсид Шукур-полвон. — Ба ту чӣ шуд, ҷӯра?

— На-намедонам, — канда-канда гап мезад Халим-амак. — Шофери лаънатӣ маст будааст магар...

— Ҳеҷ гап не, нағз мешавӣ, — тасалли меод Шукур-полвон. — Баъди ягон ҳафта нағз шуда меҳезӣ.

— Ча... чашмам намерасад,—оҳ кашид Халим-амак.—Аз Бехрӯз эҳтиёт мешавӣ, Шукур.

Вай ҳамин гапро гуфту чашмашро пӯшид. Авзояш бечо шуд. Шукур-полвон ҳамшираи тиббиро ҷеғ зад. Духтурон омаданд. Бехрӯзу Шукур-полвон берун баромаданд.

Аз чӣ сабабе бошад, ки даву този духтурон афзуд. Ҷаррохро ҳам ёфта омаданд.

Бехрӯзу Шукур-полвон дар беруни дар, дар ҳараки майдаҳақ менишастанд. Дуяшон ҳам хомӯш ва андешаманд. Аз тағи пояшон чашм намеканданд.

Хосияттаранг дар ҳараки назди гулзор нишаста, чашмаш ба роҳгузарон бепарво сақич меҳонд. Қирс-қирси сақичхояш ба гӯши Бехрӯз чун тир мерасид. Ҷазабаш меомад. Дандон ба дандон монда, ба тарафи дигар менигарист.

Ҳамин вақт ба паҳлӯи Хосияттаранг ҷавонзана нишаст, ки

дар бар куртаи кремплини хушгул, бар сар токии зардӯзии бухорӣ дошт. Ба гумон, вай ҳам барои дидани беморе омада буд.

Куртаи ҷавонзан ба дараҷае рангдор буд, ки дар шуои офтояттарангро рабуд. Вай дар беморхона будани шавҳарашро фаромӯш кард. Наздиктар нишасту як лаби пероҳани занакро дошта пурсид:

— Тасаддук, куртаатонро чанд пул харидед?

Ҷавонзан нархи давлатиашро гуфт.

— Аз кадом магазин?—боз пурсид Хосияттаранг.—Ба ман ҳам ду-се либосворӣ даркор буд. Гирифта дода наметавонед, тасаддук? Шумо-я розӣ мекунам.

Ҷавонзан, ки ду чашмаш ба сӯи дар буд, тоб хӯрду ало нигоҳ кард.

— Мебахшед, холаҷон,—гуфт ӯ.—Саҳв кардед. Ман одами шумо гумон кардагӣ не. Кремплин даркор бошад, магазинҳо кушодагӣ. Худатон харидан гиред.

— Вай-вай-е, ба ҷавонзанҳои ҳозира гап зада ҳам намешавад,—каме телба шуд Хосияттаранг.—Ҷои гирифтагиатонро гӯед, даҳанатон киропулӣ наметалабад-ку?

Ҷавонзан ҷаста хесту ба долони беморхона даромад. Хосияттаранг аз пасаш ҳарисона нигоҳ карда монд.

Шукур-полвон ҳамчунон хомӯш менишаст. Беҳрӯз сарашро поин андохта ба ҳаёл фуру рафт. Воқеаҳои пагоҳи рӯзаро ба пеши назар меовард.

Падару писар дар сари дастархон нишаста буданд. Модараш ду нони обаш гурехтагиву чойники чойро овард.

— Занак, ширинӣ-пиринӣ надорӣ? — пурсид падараш.

— Қанду шакалот оварда, хонаро пур карда мондагӣ барин гап мезанед-а?

— Дина ҳафтод сӯм дода будам-ку, — хотиррасон кард падараш.—Ба рӯзгор харч накардӣ?

— Харч кунам, хӯрда мешаваду меравад, мардак,—вачх овард модараш.—Хӯрданро... пӯшиданро дӯстон мебинанд, гуфтаанд.

— Ҳой занак! Ин чӣ хел зиндагӣ-а? — падар сухани модарашро бурид. — Пагоҳӣ тухм, шир, асал равғани зард хӯрдан-ку дар хонаи мо расм не. Акиун қанду шакарро ҳам ҳудо гирифт. Беҳтараш, даҳонамонро дӯзему ту либос харида ба сандук зер кардан гир. Чӣ гуфти?

— Заб кор мешуд-дия, мардак,—модар даҳонашро инч карда хандиду бӯхчаеро гирифта кушод. — Агар аз аввал сарфа мекардем, сандукҳоямон пури мол мешуд. Ҳа чаро ин қадар чашматонро ало мекунед? Натарсед, ба пулатон мана инро харидам,—вай як либосворӣ кундалро нишон дод.—Ҳоло дар тани ҳеҷ кас нест. Лекин панҷоҳ сӯм қарздор шудам. Аз маоши ояндаатон медиҳед.

— Занак!—оташин шуд падараш. — ту ягон чизро фикр меку-
нӣ? Худаш чӣ гап-а? Ман одами аёлманд, коргари оддӣ бошам,
қарзи туро аз кучо ёфта медиҳам?

— Натарсед, натарсед,—такрор кард модараш.—Ман пул на-
гуфтаам. Лекин ба маслиҳатам «хуб» гӯед. Дар магазини Ҳаит-
бой ҷои холӣ будааст. «Ҳалим-ака биёянд, гуфтугӯ карда, худам
ба кор медарорам» мегӯяд. Ба ҳамон ҷо равед-чӣ?

Падараш аз сари дастархон парида хест, гӯё ҳодисаи ногаҳо-
ние рӯй дода бошад, чашмҳояш аз косахонааш баромаданд. Му-
шакҳои рӯяш мепариданд. Тамоми вучодаш дарақ-дарақ мелар-
зид.

— Ту ба назди Ҳаитбой рафтӣ?!

— Ҳа рафтам! — иқрор шуд модараш. — Охир, чӣ кор кунам?
Бебаракаву ношуднатон ба ҷонам расонд. Ба ӯ зорӣ кардам. «Мар-
даки маро ба пешатон гиред. Қор ёд диҳед. Шояд якташон дута
шаваду ба рӯи об бароем. Писарамонро тӯй кунем» гуфтам.

— Ту меҳоҳӣ, ки ман ҳам Ҳаитбой барин паст шавам? Ба ро-
ҳи фиребу ҳаннотӣ дароям? Бо пули дуздӣ тӯй кунам?

— Чаро фиребу ҳаннотӣ мешудааст? — модараш ҳамонро суст
намеомад. — Ба фикри шумо, одами дар магазин кор мекардагӣ
дузду ҳаннот мешавад.

— Ҳамашонро намегӯям, — гуфт падараш, — лекин медонам,
ки Ҳаитбой дузд аст. Нони ҳукуматро шутур карда мегардад.

— Ҳо-о, нони ҳукумат бесоҳиб будааст-дия,—модараш мад ка-
шид. — Ҳаитбой рабӯӣ. Меҳнат мекунад. Аммо роҳи зиндагиро
медонад. Шкафу шифоньер, буфету яхдонҳои гаронбаҳо дорад.
Занаш сандуқашро кушода нишон дод. Ба духтараш ният карда
шасту ду либосворӣ моли тоза гирифта мондааст.

— Боз моли тоза, боз кундалу қимҳо! — падараш бо ҷаҳл кор-
ҷомаашро пӯшид. — Ягон рӯз сари маро меҳӯрӣ... Ту зан не, Азро-
ил! Азроили ҳақиқӣ!

Вай бо қадамҳои қалон кӯча баромад. Хоҳу ноҳоҳ фикр ме-
кард. Барои он оташин буд, ки занаш ба назди Ҳаитбой рафта-
аст. Сири хонадонашро гуфтааст.

— Аҷабо, — худ ба худ суол медод Бехрӯз. — Падарам чаро
Ҳаитбойро дузд мегӯяд? Дуздии ӯро ҳеҷ кас надидааст-ку. Лекин
модарам беҳуда дилсиёҳӣ карданд. Агар каме худашонро медош-
танд, сеямон ношто мекардем. Падарамро...

Рӯз бегоҳ шуд. Офтоб осмони ғарбро лолагун сохта, ба ғуруб
тайёри медид. Ҳосияттаранг ба назди Шукур-полвон омад.

— Ака,—ба вай мурочиат кард. — Чашми чапам се маротиба
парид. Аз хона дилам хавотир. Ба кулф бовар карда намешавад.
Дар пеши ҷӯраатон шумо ҳастед. Ман хона равам. Пагоҳӣ меоям.

Шукур-полвон ба ин суоли Ҳосияттаранг чӣ гуфтанишро на-

медонист. Аммо аз оҳанги гапаш ҳис кард, ки нияти истодан на-
дорад. Бинобар ҳамин;

— Худатон медонед, янга,—Шукур-полвон сарашро каме бар-
дошт.—Наравед, беҳтар буд.

Хосияттаранг гӯё сухани Шукур-полвонро нашунид. Зуд ба
роҳ даромад. Ба пушташ нигоҳ накарда рафт.

Вақт ниҳоят сусти мегузашт. Дар пеши беморхона фақат Шу-
кур-полвону Беҳрӯз монданд. Офтоб ғуруб карда, атрофро торикӣ
фаро гирифт. Дар осмони соф ситораҳо дурахшиданд.

Ҳамширани навбатӣ баромада гуфт, ки ба назди бемор даро-
янд. Духтурон кори аз дасташон меомадагиро карданд. Аҳволи
бемор вазнин шуда истодааст.

Шукур-полвону Беҳрӯз ба пеши Ҳалим-амак даромаданд. Дар
ҳақиқат ҳам, нафасгириаш вазнин шуда буд. Чашмаш нур на-
дошт.

— Дада! Дада!! — бо тарсу ҳарос гуфт Беҳрӯз.

Ҳалим-амак чашми нимпӯшашро кушод.

— Беҳрӯз,—нафаси чуқур кашид Ҳалим-амак.—Ҳай дарег, ҳай
дарег... Аз гуфтаҳои муаллимаат... Ба сарат мушкилӣ афтад, бо
Шукур-амакат... Баор, баномус бош, писа...

Ҳалим-амак чашмонашро пӯшид. Аз байни мижгонҳояш ду қат-
ра ашк баромада, то пеши биниаш таровид.

Шукур-полвон, ки пешонаи ӯро дошта меистод, саросема ба
тулӯи вай об чаконд. Сари Ҳалим-амак яктурафа шуд.

Беҳрӯз якбора «дадаҷон!» гуфта фаръед кашид. Ҳалим-амак
мурда буд.

Аз ғиб-и ӯ!

БОБИ ШАШУМ

Ҳанӯз субҳ надамида аз ҳавлии Ҳалим-амак навҳаи Беҳрӯз
баланд шуд. Ин овози пурсӯзу гудоз дар як дам аҳли деҳаро ба по
хезонд. Хурду калон, пиру ҷавон, ҳама, ҳама ба сӯи ҳавлии Ҳалим-
амак шитофтанд.

Дар тани Беҳрӯз ҷомаи беқасаби зирагӣ, миёнашро баста буд.
«Дадаҷонам! Рӯзи равшанам будед дадаҷонам! Пушту паноҳам
будед, дадаҷонам! Ғаниматам, дадаҷонам! Як нафаса меҳмонам,
дадаҷонам!» — гӯён фиғон мекард. Марду зан ба ғирӣ ӯ тоб на-
меоварданд. Баробараш ашк мерехтанд.

Муддате нагузашта ҳавлиро одам зер кард. Дӯстони Ҳалим-
амак Беҳрӯзро ба канор мегирифтанд. Борони баҳор барин оби
дида мерехтанд. Ба ҷавон тасаллӣ медоданд.

— Худатро бардам дор, Беҳрӯз,—мегуфтанд онҳо.— Қазон
падару модар ба ҳама меросист. Чӣ илоҷ? Қисматаш ҳамин буда-
аст. Абдуҳалим одами ҷаннатӣ буд. Илоҳӣ ҷояш дар ҷаннат бошад.

Беҳрӯз бедодару бародар, бе амаку тағо будани худро ҳаргиз

ҳис намекард. Шукур-полвон, Абдуқаҳҳор ва боз чанд нафар ҳамсо
яхон наздикашон миён баста, дар паҳлӯи ӯ «чигарам! чигарам!»
гӯён навҳа мекашиданд.

Бехрӯз ҳис кард, ки вай аз ҳамин пагоҳ ба қатори одамони
калон даромада, сардори оила, марди ҳамин даргоҳ ба шумор
меравад. Аз ин ҷост, ки раиси камитети маҳалла — Солеҳ-амак
бо вай маслиҳат мекард. Ба ҳар кор розигиашро мепурсид.

Шукур-полвон ва ду ҷӯрааш мошини комбинатро гирифта, ба-
рон овардани ҷасади марҳум ба беморхона рафтанд.

Солех-амак Бехрӯзу Абдуқаҳҳорро ба як канор ҷеғ зад. Сея-
шон диккак нишастанд.

— Ин мурдаи калон, писарам,— ба Бехрӯз рӯ овард Солех-
амак. — Харҷу хароҷотро кӣ мекунад? Пул дорӣ? Ё ки бо мода-
рат маслиҳат мекуни?

Бехрӯз, ки ин гуна гапхоро нашунида буд, дақиқае гаранг шуда
монд. Дарвоқеъ, дар кисаи хонандаи синфи даҳум пул аз кучо
мешавад? Вай ба назди модараш рафтани буд, ки Абдуқаҳҳор ўро
нигоҳ дошт.

— Харҷу хароҷотро ман мекунам, Солех-амак,—ҳимматбала-
дона гуфт Абдуқаҳҳор.— Раҳматӣ, Абдуҳалим-ака бисъёр меҳнат
карданд. Аммо хузуру ҳаловаташро надиданд. Хамаи таомулхо,
расму оинҳоро кардан даркор. Аз як тараф обрӯи писарашон, аз
тарафи дигар обрӯи кишлоқамон. Чӣ гуфти, Бехрӯз?

— Шумоҳо медонетон.

— Ана,— Абдуқаҳҳор ба Солех-амак нигарист. Бехрӯз ҷавон
бошад ҳам, мард аст. Ягон касро ҷеғ занед. Пулро гираду чизҳои
даркорино харида биёяд.

Қарибии пешин ҷасади Ҳалим-амакро оварданд. Дар мошини
дигар директори комбинати орд, котиби ташкилоти партиявӣ, раиси
комитети иттифоқи касаба ва бисъёр ёру дӯстони Ҳалим-амак
буданд.

Ҳамин ки ҷасадро ба хона дароварданд, раиси иттифоқи касабаи
комбинат Ҳосияттарангро ба канори ҳавли ҷеғ зада, аввал ҳамдар-
дӣ изҳор карду сонӣ ҷорсаду ҳафтад сӯм дод, ки онро аъзоёни
иттифоқи касаба ва ёру дӯстони Ҳалим-амак чамъ карда буданд.

— Моҳонашон кани?— саросема пурсид Ҳосияттаранг.— Ним-
моҳаи дуҷумро нагирифта буданд.

— Ба он панҷ рӯзи дигар ҳаст,— ҷавоб дод раиси иттифоқи
касаба. — Ҳамин ки пул шуд, ба кассир мефармоем, оварда меди-
ҳад.

— Илоҳӣ барака ёбетон, тасаддук,— минатдорӣ изҳор кард
Ҳосияттаранг.— Қоре карда пул аз ёдатон набарояд. Пасарам
ҷавон. Дадеш, раҳматӣ, пасандоз намекарданд. Намедонам, ки
аҳволамон чӣ мешавад.

Аз байн ду соат гузашт. Мардум часади Ҳалим-амакро дар тобут гузошта, бар болон китфашон бардошта ба роҳ даромаданд. Дар кӯча одам намеғунчид. Дар ду мошин ёру дӯстон, коргарони комбинати орд омаданд. Тобут даст ба даст намерасид.

Пеш-пеш Бехрӯз, Шукур-полвон, Абдуқаҳҳор ва ҳамсояҳо, ки миён баста буданд, мерафтанд. Нолаву ғиғони Бехрӯз дили мардумро реш-реш мекард. Одаме набуд, ки ба даст рӯймолча гирифта, оби чашмонашро пок накунад.

Чун ба хокро расиданд, тобутро дар пеши айвони лаҳад гузоштанд. Абдуқаҳҳор ҷаҳор ҷавонмардро ҷеғ зада, фармуд, ки дусад метр суфро дарронда рӯймолча кунанду як лӯндагӣ ҷой банданд.

Ҷавонон ба кор шурӯъ карданд. Чашми директор афтиду ба сарашон омад.

— Ҳай! Ҳай! Укаҳо!— гуфт вай.— Худаш ҷӣ гап? Ҷаро матои яклухтро пора мекунад?

— Йиртиш. Йиртишро намедонед?— гуфт яке аз онҳо.— Ба одамон медиҳанд.

— Медонам, лекин ин кори нағз не,— ба атроф чашм давонд директор.— Комитети маҳалла кӣ?

Ба пеши вай як одами болобаланди зардина омад.

— Ман,— гуфт Солеҳ-амак.— Расму оинҳои аз падару бобоҳо-ямон мондагӣ. Накунем, намешавад.

— Мардум айб мекунанд.

— Не, раис,— гуфт қатъӣ директор.— Мардум медонанд, ки Бехрӯз ҳоло ҷавон, хонда истодааст. Фардо зану фарзанди марҳум мӯхтоҷӣ кашад, баъд ману шуморо айб мекунанд. Ҷӣ гуфтед?

— Гапатон дуруст,— сушт шуд Солеҳ-амак.— «Ҳалим-ака одами аёлманд. Йиртиш ҷӣ лозим» гуфта будам. Лекин мулло Абдуқаҳҳор.

— Мулло Абдуқаҳҳорро ҷеғ занед.

Абдуқаҳҳор омад. Ваҷоҳати директорро диду одами дигар шуд. Худро ба даст гирифт.

— Шумо ба Ҳалим-ака кӣ мешавед?— пурсид директор.

— Ман... ман...— Абдуқаҳҳор даступо хӯрд.— Ман ҳамсояшон. Лекин аз додар зиёд. Савобталаб ҳастам, савоб шавад гуфта...

Ҳамин коратон савоб мешавад магар, мулло Абдуқаҳҳор?— ба пораҳои суф ишора намуд директор.— Матон яклухтро пора мекунанд. Замони фаровонӣ. Аз йиртиш либос карда намерӯшанд. Наҳод, ки ҳамин савоб шавад?

— Гапатон дуруст, мулло-ака,— Абдуқаҳҳор ҳамоно ис-годагарӣ мекард.— Обрӯи қишлоқамон, обрӯи Ҳалим-ака...

— Ғундоред, ука,— асабонӣ шуд директор.— Ҳалим-ака ба ин гуна обрӯҳо эҳтиёҷ надоранд.

Солеҳ-амак фармуд, ки ҷою суфро бурда ба мошин гузоранд.

Котиби ташкилоти партиявии комбинат ба ҷои баланд баромада, митингро кушод. Одамон гирд омаданд. Вай суханро ба директор дод.

Директор бо ҳиссу хаяҷон гап зад. Баъди вай инженер, раиси комитети иттифоқи касаба ва чанд нафар дӯстони наздикаш сухан гуфтанд.

Аз гуфтаҳояшон маълум гардид, ки Ҳалим-амак дар комбинат бисту ҳафт сол кор карда, обрӯву эътибори калон пайдо кардааст. Ду маротиба бо ғароти Президиуми Совети Олии республика, бо Ордени Байрақи Сурхи Меҳнат мукофотонида шудааст.

Одамон пичир-пичир мекарданд. «Аҷабо, — мегуфт яке аз онҳо. — Ман ба сари сина орден овехтани Ҳалим-амакро надидаам».

— Чунки одами хоксор буд, — шарҳ меод дигаре. — Таърифу тавсифро намефоронд.

Бехрӯз қоматашро баланд гирифт. Падараш ба фахр кардан меарзидаасту вай беҳабар.

Хангоме ки ба хона баргаштанд, раиси комитети иттифоқи касаба Бехрӯзро ба каноре ҷеғ зад.

— Писарам, худатро бардам дор, — гуфт насиҳатомез. — Ҷавон бошӣ ҳам, сардори оила шудӣ. Лозим меояд, ки баъзе гап-хоро ба ту гӯям. Падарат барои шифер ариза дода буд. Ман бо директор гуфтугӯ кардам. Вай розӣ шуд. Ба ғайр аз ин, аз ягон чиз душворӣ кашетон, зуд ба комбинат биё. Ҳамроҳ ба назди директор медароем. Ба шумоён ёрӣ мерасонем.

Чун роҳбарони комбинат рафтанд, боз гапи ғиртиш, гапи дусад метр суфу бист кило ҷой авҷ гирифт. Абдуқаҳҳор дар як ҷо истода наметавонист. Гапашро гузарондани мешуд.

Пирамардони деҳа гуфтанд, ки ҳеҷ боке не. Суфро ҳам, ҷойро ҳам ба магазин супоранд. Аммо Абдуқаҳҳор ба ин фикр розӣ нашуд. Вай бо одамон баҳс мекард.

Муллои деҳа, ки дар пешгоҳи айвон, дар рӯи кӯрпачаи нарма менишаст, бо овози маҳини занона ба мубоҳиса ҳамроҳ шуд.

— Ин аз рӯи шарият дуруст не, — мегуфт ӯ. — Ҳар чизе ки барои мурда харидед, хайр ҳисоб мешавад. Агар пул ё ки худӣ молро ба ҳавлии марҳум дароред хайру баракаи хонадонро мебаронад. Қашшоқӣ мебиёрад.

— Таксирам чӣ мефармоянд? — пурсид Абдуқаҳҳор.

— Гӯед, ғиртишро тайёр кунанд, — амр кард мулло. — Одамон ба фотиҳахонӣ меоянд. Яктой медиҳед. Иншоолоҳ, шумо ҳам савоб мегиред, мулло Абдуқаҳҳор.

Дусад метр суфро дарронда рӯймолчаҳо сохтанд. Як лӯндагӣ ҷой баста ба ҳар як одами омадагӣ доданд.

635
315

600
315 915

Еру дӯст ва шиносҳои Халим-амак бисёр буд. Одами шунидагӣ афсӯс меҳӯрд. Ба ҳурмати ӯ ба даргоҳаш меомад. Чун аз ҷо хест, ба вай йиртиш медоданд.

Одамон паиҳам гурӯҳ-гурӯҳ меомаданд. Аммо ҷою суф тамошуд. Абдуқаҳҳор ҷавонро ба магазин фиристод. Ҷавон боз дусад метр суфу бист кило ҷой овард. Баъди як соат ин ҳам тамошуд.

Абдуқаҳҳор ҷавони дигарро ба магазин давонд.

— Ҷои садграммиаш тамошудааст,— баргашта хабар дод ҷавон.— Аз дусадграммиаш овардам.

— Нағз кардӣ,— гуфт Абдуқаҳҳор.— Бисту панҷто йиртиш тайёр кунетон, ки одамон меҳезанд. Бе йиртиш нараванд.

Ҳамин тарик, баъди маросим ҳисоб карданд, ки ба йиртиш шашсад метр суфу шасту се кило ҷой сарф шудааст.

Беҳрӯз гӯе ба ҳоби маст рафта буду як қад парида бедор шуд. Сарашро дошта ба андеша рафт. «Сарфи зиёдатӣ будани йиртишро директор фаҳмонд-ку,— худ ба худ суол медод ӯ.— Ҷаро ба гапи муллои Абдуқаҳҳор-амак фаъолон муқобил набаромаданд? Ҷаро худро ба нодонӣ зада, катори мардум йиртишро гирифтанд? Ҷор-панҷташон як шаванд, гапашон мегузашт-ку».

— Саратро бардор, Беҳрӯз,— риштаи хаёли вайро канд Абдуқаҳҳор.— Аз ҳама муҳиммаш, дар байни дӯсту душман йиртиш дода, обрӯи калон гирифтӣ. Ба дигараш корат набошад.

— Гапатон дуруст-куя,— гуфт Беҳрӯз.— Аммо хеле қарздор шудам-дия, амак. Чанд пул шуда бошад?

— Парво наку, ҷиян,— даст афшонд Абдуқаҳҳор.— Қарз канда мешавад. Лекин обрӯи гирифтагитро ба осонӣ ёфта наметавонӣ.

Беҳрӯз баъди ҷаҳор рӯз ба мактаб омад. Маъюс менишаст. Дар танаффус ҳам хомӯш мегашт. Ба даву тоз, шӯхиву бозии бачаҳо қатъи намешуд: Асаду Кодир ҳамеша аз вай бохабар буданд.

— Беҳрӯз, худатро коҳондӣ, ҷӯра,— ғамхорӣ мекард Асад.— гард, тӯббозӣ мекунем — Шумоён рафтан гиретон,— мегуфт Беҳрӯз.— Ман аз пасатон меравам.

Аммо намерафт. Қафо мегашту ба хаёлотӣ ғамангез ғарқ мешуд. Дурусттараш дар мактаб ҳам дар хона ҳам як ҷизро фикр мекард. Аз Абдуқаҳҳор қарздор буд ӯ. То кай сабр мекарда бошад? Рафту «пуламо деҳ» гӯяд, ҷӣ ҷавоб медиҳад? Ин суолҳо ҳамеша дар тағи гӯшаш садо медоданд. Гоҳҳо хоб аз фарқи сараш мепарид. Тамоми рӯз сараш дард мекард.

Бегоҳӣ. Пеш аз ғуруби офтоб писарчаи Абдуқаҳҳор омад.— Беҳрӯз-ака,— гуфт ӯ.— Ба назди дадем равед. Қори зарур доштаанд.

Дили Беҳрӯз таҳ кашид. «Ҷӣ мегуфта бошад? Қарзашро пурсада?»— аз хаёл мегузаронд ӯ.

Бехрӯз омад, ки Абдуқаҳҳор дар меҳмонхонаи боҳашаматаш менишаст.

Қолинҳои пати хушгул болои ҳам густурда шуда буданд. Кӯрпачаҳои атласу махмали сурх, ки ба пешгаҳи хона андохта буданд, хусну зинати меҳмонхонаро дучанд мекарданд. Гулҳои сакфи меҳмонхона ба назар зебо менамуданд.

Бехрӯз ба меҳмонхона бори аввал медаромад. Бинобар ин бо истиҳола қадам мепартофт.

— Биё, биё, — ба вай даст дароз кард Абдуқаҳҳор. — Шин. Аз нону шириниҳо гир. Шарм надор. Ту акнун одами калон, сардори оила шудӣ. Гир. Гир, қиян.

Рӯи дастархон пури нозу неъмат буд. Абдуқаҳҳор ба Бехрӯз чой дароз кард. Дар меҳмонхона хомӯшии том ҳукмфармо гардид.

— Хӯ-ӯш, — мад кашид Абдуқаҳҳор. — Раҳматӣ падарат аз олам гузашт. Модарат бошад, зани муштипар, кор намекунад. Ба хаёлам, саломатнаш ҳам он қадар хуб не. «Чумбу чӯл кунам, нафасам мегардад» мегӯяд. Минбаъд ту чӣ кор карданий?

— Ҳайрон ман, — ба рӯи кӯрпача чашм давонд Бехрӯз. — Шумо ягон маслиҳат медодагистед?

— Ба ту чӣ маслиҳат диҳам, қиян? — гуфт Абдуқаҳҳор. — Агар хоҳӣ, ба ман шогирд шав. Лекин ҳаёл наку, ки ман аз ин фоида мегирам. «Маро ба шогирдӣ гиред» мегуфтагӣ бачаҳо ҳадду ҳисоб надоранд. Туро барои он зерӣ қаноти худам мегирам, ки ҳаваси шоферӣ дорӣ.

Бехрӯз ба нуктаи номаълум нигоҳ карда монд: Охир, Абдуқаҳҳор дар маросими падараш се рӯз миён баста хизмат кард. Пули калон сарф кард, ки Бехрӯз ҳисобашро намедонад. Ҳа, некӣ аз ин зиёд намешудагист. Ба ӯ шогирд шавад, соҳиби касб мегардад, қарзхояшро меканад. Лекин мактаб, имтиҳонҳои тамомакунӣ чӣ мешаванд?

— Ҳа, мулло Бехрӯз, — хомӯширо шикаст Абдуқаҳҳор. — Маслиҳат маъкул нашуд?

Гуфтаҳоятон дуруст, амак, — ба гап даромад Бахрӯз. — Аммо хонданам чӣ мешавад? Роҳбарамон...

— Хондан мегири, қиян, — сухани ӯро бурид Абдуқаҳҳор. — Як рӯз, ним рӯз аз дарс монӣ, зарар надорад. Ба роҳбаратон баҳона меёбем.

— Амак, — гуфт Бехрӯз. — Бо модарам маслиҳат кунам, чӣ гуфтед?

— Майлаш, — гуфт Абдуқаҳҳор. — Маслиҳат кун. Розӣ шавад, фардо ба як ҷо меравем.

Бехрӯз ба хона омад. Гапҳои Абдуқаҳҳорро як-як гуфт. Хосияттаранг ба дараҷае мамнун шуд, ки дар куртааш намеғунҷид.

— Писарам, — гуфт вай. — Агар додарзодани падар мебуд ҳам, ба мо аз ин зиёд некӣ намекард. Худоро ҳозир дидан даркор, мас-

лиҳатам ҳамин: «Абдуқаҳҳор-амак,— гӯй.— Шумо ба ҷои падарам, шумо бародарам. Маро одам мекунед. Акнун дасти ману домани шумо».

Беҳрӯз розӣ шуд.

БОБИ ҲАФТУМ

Беҳрӯз пагоҳии барвақт ба назди Абдуқаҳҳор омад. Вай бори аввал аз зодгоҳаш баромада, ба сафари дур, ба шаҳри дигар мерафт.

Дилаш аз ҳаяҷон метапид. Ба қавли модараш одаму олабро дида чашмаш кушода хоҳад шуд.

Дуяшон дар кабинаи мошин нишастанд. Мотор ба ҳаракат даромад. Деҳаро паси сар карда, ба роҳи калон баромаданд.

Чойхоначӣ шӯрбон хушлаззат мепухт. Шӯрбон нахуду гӯшт ҷӯшида-ҷӯшида қиём мешуд. Аз он як косагӣ хӯрданду роҳашонро давом доданд.

Онҳо ба автобаза омаданд. Беҳрӯз дар кабина монд. Абдуқаҳҳор ба хонае даромада, қариб ним соат ғайб зад.

Гӯё осмон баҳри беканоре буду порча-порча абрҳо шино мекарданд. Аз тарафи шарқ аз болои кӯҳҳои кулласафед абрҳоро арғувонӣ сохта, офтоб мебаромад ва ба атроф саховатмандона нур мепошид.

Беҳрӯз ба хотир овард, ки баъди ним соат садои занг баланд мешавад. Бачаҳо ба синф медароянд. Беҳрӯз нест. Ҷояш ҳолӣ меистад. Зӯҳра Шодиева мепурсад. Бачаҳо китф дарҳам мекашанд. «Маросими падараш будагист,— тахмин мекунанд онҳо.— Ба Беҳрӯз душвор шуд». Аммо Фароғат дигар ҳел фикр мекунад: «Беҳрӯз бо Абдуқаҳҳори грузотаксичӣ ба кучое рафтагист. Барои чӣ бо вай мегардад? Аз ин гаштанҳо суде бошад?»

Мошин такон хӯрд. Хаёли Беҳрӯз канда шуд. Онҳо аз қанори шаҳр, аз қорвонсарой чилу ду линча мавиз гирифтанд. Ду одам савор карданд. Мошин ба роҳ даромад. Вай босуръати тамош пеш мерафт.

Беҳрӯз ба даруни кабина чашм давонд. Дар болои сари Абдуқаҳҳор дар девори кабина тӯрхалтае меистод, ки дар он термос, нон, ҳасиб консерва ва чанд куттӣ сигор менамуд. Дар боло, дар шифти кабина хореро устувор карда буд, ки назари кас пеш аз ҳама ба он меафтид. Гӯё «нигоҳ нақун, меҳалам. Гавҳарақатро сӯроҳ мекунам» мегуфт вай.

— Беҳрӯз,— риштаи хаёли ӯро канд Абдуқаҳҳор.— Ҷаро пакар менамоям, гап зан?

— Чӣ гап занам, амак?— Беҳрӯз пояшро дароз кард.— Мавиз аз он колхоз будагист-а?

— Не, аз они худашон.

— Аз они худашон?— бо хайрат ба вай нигарист Бехрӯз.—
Хамин кадар мавиз-а? Боғашон калон будааст-дия.

— Боғ-а? Хоки сиёҳ ҳам надоранд,— гуфт дар ҷавоб Абдуқаҳ-
хор.— Дуяш ҳам савдогар. Аммо «мавизи боғаш» гӯён колхоз
справка додагӣ.

— Справка додагӣ?— хайрон шуд Бехрӯз.— Ба раис нафаҳ-
монда, котибаш додагист-дия.

— Гумон мекуни, ки раис даҳон надорад,— лабханд кард Абду-
қаҳхор.— Замон хамин хел. Ҳар кас кӯшиш мекунад, ки пул
зиёд карда ҳавлӣ харад, иморат кунад. Ба писараш мошин гирад.
Ана хамин хел, мулло Бехрӯз.

Бехрӯз боз ба хаёл дода шуд. Падарашро ба хотир овард. Вай
ба ин гуна гапҳо тобу тоқат надошт «Ба ман ҳалолаш даркор,
занак,— мегуфт ӯ.— Дуздӣ, қаллобӣ, ҳаромхӯрӣ ба тану ҷон ва
рӯзгораш зарар меоварад».

Абдуқаҳхор сигор мекашид. Меҳраш тофту ба Бехрӯз як дона
дароз кард.

— Ман намекашам, амак,— гуфт вай.— Калон шавам, сонӣ...

— Калон шавӣ? — хандид Абдуқаҳхор.— Боз чӣ хел калон ме-
шавӣ? Шутур шуданий? Гир, дастамро нагардон. Ман аз сенздаҳ-
солагиам кашида будам.

Бехрӯз ноилоҷ гирифт. Азбаски ду дасти Абдуқаҳхор бо рул
банд буд, Бехрӯз сигори вай ва аз они худахро дар гиронд.

Бехрӯз ду куллоб кашид. Даҳонаш талх шуд. Роҳи гулӯяш
хорида, паси ҳам месулфид. Вале чӣ илоҷ. Рӯи хотири Абдуқаҳ-
хорро карда, то охираш кашид. Даҳонаш талх, сараш гаранг шуд.

Дар роҳ пости ГАИ буд. Инспектор мошинро нигоҳ дошта,
хуччаташро тафтиш мекард.

Яке ба ёди Бехрӯз расид, ки хуччати савдогарон қалбакӣ буд.
Инспектор онро пай бараду ҳамаашонро ба шўъбаи милиция ка-
шола кунад.

Бехрӯз бо чунин андешаву мулоҳизаҳои соддалавҳона фарк
шуда, ба сӯи хоначаи пости ГАИ нигоҳ карда меистод. Ғайри
чашмдошти ӯ ин тавр нашуд. Абдуқаҳхор инспекторро ба паси
хонача гузаронд. Дақиқае ғайб заданд. Абдуқаҳхор бепарво ома-
ду мошинашро пеш ронд. Боз дашти бепоён сар шуд.

— Амак, инспектор шиносатон буд? — пурсид Бехрӯз.

— Вай шиноси пул, ҷиян,— гуфт ӯ бо ғурур.— Худаш нағз
медонад, ки ман ҳамеша бори савдогаронро мебарам. Лекин аж-
даҳо ба сӣ сӯм розӣ нашуд.

— Чанд пул додед?

— Панҷоҳ сӯм.

— Панҷоҳ сӯм? — боз хайрон шуд Бехрӯз.— Ҷӯ-ӯ, пули бисъёр
гирифтааст-ку?

— Хайр,— даст афшонд Абдуқаҳхор.— Ту ҷавонӣ. Ба ин кор-

хо сарфаҳм намеравӣ. Агар ҳамроҳ гардӣ, ҳамаашро мефаҳмӣ. Баъд чашмат кушода мешавад. Сигарет гир, дуд кунем.

Онҳо тамоми рӯз роҳ паймуда, нисфишабӣ ба манзил расиданд. Шаҳри калон буд. Мавизро фуруварда, бо мошин ба ҳавлие даромаданд, ки дар пеши дар меҳмонхона дошт.

Рӯз шуд. Офтоб баромад. Пас аз наҳорӣ Абдуқаҳҳору Бехрӯз шаҳрро тамошо мекарданд.

Гашта-гашта ба универмаги марказӣ омаданд. Аҷиб, ки ҳамаи коргаронаш Абдуқаҳҳорро мешинохтанд. Бо вай гарму ҷӯшон вохӯрӣ мекарданд. Ба канортар рафта, пичир-пичиркунон гап мезаданд.

— Бехрӯз аз ин гуфтугӯву ишораҳо чизе намефаҳмид. Дилаш зик шуда, партофта рафтаниш меомад. Аммо илочаш набуд.

Баъди ду соат боз ба ҳамон ҳавлӣ омаданд. Дар меҳмонхона кӯрпачаҳои нав густурда буданд. Марди миёнсоли бурутдор дастархон паҳн кард. Нозу неъматҳои бисёре гузошт. Дар берун, дар дег оши палав дам меҳӯрд.

Бехрӯзу Абдуқаҳҳор як пиёлай чой нӯшида буданд, ки ғуррос-занон мотороллер омад. Ҷавоне фаромада, як линга молро ба хона дароварду ба нишастан розӣ нашуд. Дам ба дам ба қафо, ба берун менигарист.

— Чанд метр?— пурсид Абдуқаҳҳор.

— Намедонам,— гуфт мотороллерчӣ.— Ҳазор сӯм меодод. Абдуқаҳҳор пой ростӣ мӯзаашро кашид. Пайтобаашро кушода буд, ки даҳта қоғазӣ садсӯма афтид. Ҳамааш нави шакарросӣ буд. Бехрӯз пули садсӯмаро бори аввал медид. Даҳонаш яла шуда, бо ҳайрат нигоҳ карда монд.

Абдуқаҳҳор нӯхтаашро ба ҷавон доду барака гирифт.

— Кам-ку, ака,— гуфт мотороллерчӣ.— Хӯчаин чанг накунад? — Ба хӯчаинат гӯй, нафсаашро калон накунад,— баланд омад Абдуқаҳҳор.— Ба ман ҳам як чиз монад-дия. Ба ҳамин қадар роҳи дур мебарам.

— Хайр, барака ёбед,— ҷавон пулро ба чайбаш заду берун баромад. Мотороллерашро ғуррос занонда аз назар ғойб шуд.

Бегоҳӣ ду қарамфурӯш омад. Гуфтугӯ карданд, Абдуқаҳҳор қарамро бурданӣ шуд.

Ба сари полиз омаданд. Пеш аз қарамро бор қардан, Абдуқаҳҳор лингаро бо қанор печонда, ба пешгоҳи кузов партофт. Аз болояш қарамро рехтанд.

Шаб шуд. Дар осмони нилгун ситораҳо дурахшиданд.

Абдуқаҳҳор дар сари фармон ҷушӯёр менишаст. Намегузошт, ки чарх ба мушт барин санг дакка хӯрад. Мошин бо як маром, оби равон барин пеш мерафт.

Барои он ки чашмони устодаш ғанаб нараванд, Бехрӯз дам ба дам ба лаби ӯ сигор мегузошту худаш ҳам мекашид. Акнун

талхии дуди онро ҳис намекард. Аз Абдуқаҳҳор дида бисъёртар мекашид.

Саҳарӣ ду соат хобиданд. Баъд аз гуруб кардани офтоб ба шаҳри худ расиданду карамо дар миёнҷои бозори колхозӣ фуруварданд.

Хангоме ки ба назди хона омаданд, Абдуқаҳҳор ба дасти Бехрӯз сето даҳсӯмиро дод. Бехрӯз як ба пул нигоҳ мекарду як ба ӯ. — Гир, қиян, — ба ҷону ҳолаш намонд Абдуқаҳҳор. — Ду шаб аз хоб монда, ҳамроҳам гаштӣ. Ҳаққи меҳнатат. Аз шири модарат ҳам ҳалол. Гир, гир.

Бехрӯз пулро гирифт. Абдуқаҳҳор лингаеро, ки дар дохилаш молҳои гаронбаҳо дошт, бардошта ба китфи Бехрӯз монд.

— Ба хонаатон бар, — таъкид намуд ӯ. — Ба дасти модарат те. Худаш медонад.

Бехрӯз дарк карда буд, ки чунин лингаву бўҳчаҳои мол пештар ҳам ба хонашон меомаданд. Вале монанди ҳозира кушоду равшан не. Набудани Ҳалим-амакро фаҳмида, зани Абдуқаҳҳор пинҳонӣ меоварду зуд бармегашт.

Бехрӯз лингаро бардошта омаду пулро низ ба модараш дод. Хосияттаранг аз сару рӯи писараш бўсид. Ба ӯ садкаву банда шуд.

— Ба муродам расидам, Бехрӯзҷон, — гуфт Хосияттаранг. — Ту акнун одам шудӣ. Ман ғам намехӯрам. Аммо насиҳатамро аз ёдат набарор, писарам. Амакатро иззату ҳурмат кун. «Дасти ману домани шумо» гӯй. Ӯро ҳеч гоҳ сар надеҳ.

БОБИ ҲАШТУМ

Бегоҳӣ. Хосияттаранг дар ошхона хӯрок мепухт. Бехрӯз таги гулҳоро нарм мекард. Назараш ба дарахти зардолу афтид. Ғӯрааш чигит барин шуда буд. Шохчаеро ҳам карда, ду дона гирифта ба даҳон андохт. Ба дараҷае турш буд, ки чашмонашро пӯшида фуру бурд.

Чанд қадам гашта дарахтчаеро дид, ки падараш аз себи яхаки ҳамсоя пайванд карда буд. Сап-сафед гул кардааст. Пас аз ду-се моҳ мепазад. Афсӯс, ки падараш нест. Инро дида, хуррам мешуд.

Бехрӯз шарфаи поро шуниду ба пас тоб хӯрда дид, ки роҳбари синфашон Зӯҳра Шодиева меояд. Ӯ пешвоз гирифт ва салом дод.

Зӯҳра Шодиева зан бошад ҳам ваҷоҳату салобати ба худ ҳосе дошт, ки на факат бачаҳо, ҳатто муаллимони ҷавону фаъолони кишлоқ ҳам ҳангоми ба вай дучор шудан каме даступо мехӯрданд.

Муаллима бо киёфаи чиддӣ омаду сари шогирдашро сила кард. Дар чашмони ҷавон ашк ҳалқа зад.

— Хафа нашав, Бехрӯз, — дили ӯро мебардошт Зӯҳра Шодие-

ва.— Мард бояд сарашро хам накунад. Илочи дигар нест. Сабру тоқат мебояд. Агар писари ҳақиқиаш бошӣ, орзуву умедҳои падаратро ба рӯи об барор.

Гуфтугӯи онҳоро шунида, аз ошхона Хосияттаранг баромад. Гӯё Зӯҳра Шодиева падарашро кушта бошад, баробари ӯро дидан қошу қавақаш овезон шуд. Бо по мондан рағбаташ набуд. Оҳиста-оҳиста омаду нӯги дасташро дода, вохӯрдӣ намуд. Беҳтиёр ду дасташро ба миёнаш такъя кунонида, сандуқи дилашро баланд гирифт. Бо тамасхур нигоҳ карда истод. Зӯҳра Шодиева ба вай эътибор надода, ба шогирдаш рӯ овард:

— Чаро ба мактаб намеравӣ, Беҳрӯз?— пурсид ӯ.— О худат медонӣ, ки чоръяки чорум тамом мешавад. Ба имтиҳонҳо тайёри дидан даркор. Дарси иловагӣ, консултацияҳо сар шуд. Ту бошӣ...

— Дирӯз гуфта будам-ку, тасаддуқ,— ба ҷои писараш ҷавоб дод Хосияттаранг.— Аҳволи мо ба худатон маълум. Беҳрӯзҷон як рӯз-ним рӯз ба мактаб наравад, ҷанг накунетон, тасаддуқ.

— Чаро ҷанг накунем?— сарашро боло гирифт Зӯҳра Шодиева.— Нарафтани сабаб доштагист? Гап занед, кани?

— Чияша гап занам, тасаддуқ,— Хосияттаранг оби чашмонашро бо нӯги остинаш пок кард.— Бемардӣ душвор будааст. Акнун бори зиндагӣ ба гардани Беҳрӯз афтид.

— Ин хел нагӯед,— дилбардорӣ кард Зӯҳра Шодиева.— Шукр, замонамон нағз фаровонӣ. Шумо модар. Барои номаи камол гирифтани Беҳрӯзҷон ғамхорӣ карданатон лозим.

— Дуруст, садқатон шавам. Гапатон дуруст,— мегуфт Хосияттаранг.— Аммо ҷӣ кор кунам, ки «замин сахту осмон баланд». Раҳматӣ, падараш пасандоз намекарданд. Бо пули қарз гӯрондем. Қарздорем садқатон шавам. Беҳрӯзҷон хабар овард, ки дар комбинат обрӯёшон баланд будааст. Орден доштаанд. Шумо медонед, тасаддуқ. Ҳукумат ба орденашон пул меода бошад?

— Намедонам,— гуфт Зӯҳра Шодиева.— Вале аз ростӣ душворӣ кашида истода бошед, худатон ба кор дароед. Аммо бачаро зинҳор аз мактаб намонед. Нағз намешавад.

— Ҷӣ? Ба кор дароям?— рӯяшро турш кард Хосияттаранг.— О маро медонед, духтари кистам?

— Медонам,— гуфт Зӯҳра Шодиева.— Шумо духтари Махсуми Червон. Бойдухтар, бойзан будед. Аммо ба кор даромадан, меҳнат кардан айб не. Агар хуб гӯед, аз мактаб ба шумо кор ёфта медиҳам.

— Був-в,— рӯяшро тофта, лабашро бурма кард Хосияттаранг.— Беҳрӯзҷон кор карда маро пойд-дия тасаддуқ.

Зӯҳра Шодиева ҳис кард, ки бо вай гапаш намепазад. Баланд ояд, аз даст ба гиребон шудан намегардад. Бинобарин ба шогирдаш рӯ овард.

— Беҳрӯзҷон, пагоҳ ба мактаб биё,— гуфт муаллима.— Баъди

пешин ба комбинат рафта, ба назди директор медароем. Ба оила-
атон ёрӣ мерасонад.

Хосияттаранг ба писараш ало нигоҳ кард. Зӯҳра Шодиева
худастро дошт. Гап назада қафо гашту роҳи кӯчаро пеш гирифт.

Бехрӯз ба модараш нигоҳи норозиёна кард.

— Муаллимаро хафа кардед, оҷа,— гуфт ӯ.

— Дадет-ку, «Зӯҳра, Зӯҳра» гӯён дар ҳасраташ мурд,— якбо-
ра шӯрид Хосияттаранг.— Ту ҳам тарафи ҳамон падарлаънатро
мегири?

— Чаро ин тавр мегӯед, оҷа? Ба шумо чӣ шуд?

— Ҳеҷ чиз нашудааст,— аланга мегирифт Хосияттаранг.— Ам-
мо сатилу латта бардошта, дар мактабат полшӯй кунам, шарм
намедорӣ? Номус намекунӣ?!

— Кӣ ба шумо полшӯй кунед, гуфт?

— Мазмуни гапи муаллимаатро нафаҳмидӣ?— Хосияттаранг
чашмонашро калон кушод.— «Аз мактаб кор ёфта медиҳам» гуфт-
ку. Ман полшӯй кунаму он кас хӯҷаинӣ... Хобастро ба об гӯяд.
Маро духтари Махсуми Червон мегӯянд.

— Шуд, оҷа! Гирья накунед,— ба модараш тасалли меод
Бехрӯз.— Ба ҷои шумо ман кор мекунам.

Хосияттаранг оби чашмонашро пок карда, ба ошхона, ба са-
ри оташдон рафт. Бехрӯз дар лаби кати оҳанин, ки тахташро
гирифта буданд, нишаст. Сараш хум барин буд. Фикр мекарду ба
охири ҳаёлаш намерасид.

Мактабро тарк кардан басо душвор буд. Ба ин вичдонаш роҳ
намедод. Лекин барои зиндагӣ, рӯзгор пул даркор. Аз Абдуках-
ҳор қарз дорад. Чӣ бояд кард? «Бо душворӣ бошад ҳам, хонданро
давом дода, номаи камолро мегирам,— худ ба худ қарор дод
Бехрӯз.— Чунки вай тамоми умр ба ман даркор мешавад».

Падарро дар сари фарзанд соябон, давлати калон мегуфтанд,
рост будааст. Ҳангоме ки Ҳалим-амак ҳаёт буд, Бехрӯз аз хусуси
пулу зиндагӣ фикр намекард. Фикру ёдаш нағз хондану бо ҷӯра-
ҳояш бозӣ кардан буд.

Ба пеши назари Бехрӯз падараш омаду чашми бенур гашта-
аш андаке кушода шуд.

— Бехрӯз,— гуфт ҳарфи охиринро кашида.— Ҳай дарег... Ҳай
дарег... Аз гуфтаҳои муаллимаат... Агар дармонӣ, бо Шукур-пол-
вон маслиҳат кун. Баор, баномус шав, писарам.

Бехрӯз гӯё дар хоби саҳт бошад, як қад парида бедор шуд.
Чаро Шукур-полвон ба ёдаш нарасид? Охир, падараш таъкид кар-
да буд, ки дар вақти мушкилӣ ба ӯ муроҷиат кунад.

Аммо Бехрӯз ба хубӣ медонист, ки модараш ба ин фикри ӯ
розӣ намешавад. Зеро Шукур-полвон ба вай маъқул набуд.

Ба ҳаёли Хосияттаранг, дар деҳа ду шахси дасткушоди одам-

шаванда буд. Якеаш Абдуқаҳхору дуюмаш Хантбой. Дигарон ба ду пул намеарзанд.

Бехрӯз қарор дод, ки аз пеши модар «ба назди Абдуқаҳхор-амак меравам» гуфта мебарояду камтар нишаста, баъд ба назди Шукур-полвон меравад. Шояд маслиҳате диҳад.

Бехрӯз бо чунин андеша ба назди ошхона омад. Модараш саб-зӣ тоза мекард.

— Оча,— гуфт ӯ.— Хавотир нашавед. Ман ба пеши Абдуқаҳхор-амакам меравам.

— Чӣ кор мекунӣ, чонам садқа?— бо чехраи кушод пурсид Хосияттаранг.— Ба ягон ҷо меравед?

— Намедонам,— гуфт Бехрӯз.— Писарашон омада буд. Равам кани.

Модар мамнунона ба ӯ нигарист. Бехрӯз ба роҳ даромад.

БОБИ НУҲУМ

Бехрӯз ба назди Абдуқаҳхор омад. Дар таги дарвозахона, дар пеши мошин бо вай вохӯрд. Аз хусуси корҳои оянда гуфтугӯ карданд. Абдуқаҳхор хона даромаду Бехрӯз ба назди Шукур-полвон рафт.

Кӯчаи деҳа ором. Ҳама бо қору зиндагии худ банд буд. Бехрӯз бо Фароғат рӯ ба рӯ омад. Дуяшон ба ҳамдигар даст дода вохӯрдӣ карданд. Ангуштони Фароғат нарм ва гарм буд.

— Қучо рафта будӣ, Бехрӯз?— пурсид Фароғат.— Бачаҳои синфамон дар ташвиш буданд.

— Наход?— гуфт Бехрӯз.— Воҳима накун. Дар хона будам-ку.

— Дар хона будӣ? Не,— духтар норозиёна сар ҷунбонд.— Дурӯғ мегӯӣ. Мо ба хонаатон рафтани будем. Аммо муаллима гуфтанд, ки «нараветон, Бехрӯз нест».

— Хайр, гузашт. Қоҳи кӯҳнаро бод накун, Фароғат,— сухани духтарро бурид Бехрӯз.— Падарат дар қучо? Ман он касро дида-ниам.

— Биё,— духтар пеш гузашта роҳ сар кард.— Ҳозир ҳамин ҷо буданд.

Бехрӯз даромад. Шукур-полвон қомати дарозашро ёзонида, навдаҳои қачу килеби тоқро мебурид. Росташро ба ҳодан вонш мебаст.

— Ассалому алейкум, амак,— гуфт Бехрӯз.— Монда набошед.

— Саломат бош, писарам,— даст дароз кард Шукур-полвон.— Бардам, бақувват гаштай? Ба наздат рафтани будам. Хайрият, ки худат омадӣ.

Бехрӯз хандид.

— Шумо овора нашавед гуфтам-дия, амак.

— Хуб кардӣ, писарам,— Шукур-полвон дасташро шуста пеш даромад.— Кани биё.

Онҳо пасу пеш дохили меҳмонхона гардиданд. Фароғат кӯрпачахоро афшонда, аз сари нав густурда буд. Бехрӯзу Шукур-полвон рӯ ба рӯ нишастанд. Фурсати гуфтугӯ нарасида, Фароғат нону дастархон овард. Бехрӯз шармида бо сари хам менишаст. Вале бо кирраи чашм ба ӯ менигарист.

Духтар гӯё парвое надошт. Вай пеш аз баромадан чароғи электрикро даргиронд. Даруни меҳмонхона равшантар гардид.

Бехрӯз сарашро бардошт. Нигоҳи ӯ ба чашмони духтар бархӯрд. Фароғат худро берун гирифт. Шукур-полвон нонро шикаста, ба рехтани чой шуруъ намуд.

— Як соат пеш шунидам, ки чанд рӯз ба мактаб нарафтай, ба ӯ нигоҳ кард Шукур-полвон.— Аз хона ҳам наёфтаанд.

— Фароғат гуфтагист-дия, амак?— хандид Бехрӯз.

— Не, Фароғат гапи кӯчаро ба хона намебиёрад,— абрӯ чин кард Шукур-полвон — Зӯҳра Шодиева омада буд. Димоғаш сӯхтагӣ. Гапхояш дуруст. Ба қарибӣ номаи камол мегири. Вале модарат бо кадом баҳонае туро аз мактаб монондааст. Ин кори хуб не.

— Мефаҳмам, амак,— иқрор шуд Бехрӯз.— Модарам муаллимаро хафа кард. Ман чунон шарм доштам, ки чои гурез набуд. Модарамро ҳурмат карда, дам назадам. Ростӣ гап, чӣ кор карданамро намедонам. Мумкин аст, муаллима аз ман...

— Не, не,— сухани Бехрӯзро бурид Шукур-полвон.— Зӯҳра Шодиева наранҷидааст. Чунки вай феълӣ атвори модаратро аз ту бехтар медонад.

— Амак «феълӣ атвор» гуфтеду ба ёдам расид,— ба Шукур-полвон нигоҳ кард Бехрӯз.— Раҳматӣ падарам ҳад надоштанд, ки номи Зӯҳра Шодиеваро гиранд. Албатта, ҷангу мағал мешуд. Падарам мурданд. Модарам ба ман мегӯян, ки «ту ҳам падарат барин, фақат тарафи Зӯҳра Шодиеваро мегири». Намедонам, ки муаллимаи бечора ба модарам чӣ бадӣ карда бошад?

— Ту сабабҳои онро шунидай, Бехрӯз?

— Не, амак,— иқрор шуд Бехрӯз.— Нашунидаам.

— Ба як ҳисоб, Зӯҳра Шодиева палончи модарат.

— Чӣ гуфтед? Палончи модарам?— Бехрӯз як қад парида, ба Шукур-полвон ҷиддӣ нигарист.— Падарам магар ду зан доштанд?

— Не,— гуфт Шукур-полвон.— Раҳматӣ, падарат як зан гирифт. Аммо гапу корҳои бисёре гузаштанд, ки ту аз онҳо хабар надорӣ.

— Чӣ корҳо, амак?— гуфт Бехрӯз.— Гап занед. Ё ки фаҳмида нам мумкин не?

— Чаро мумкин набудааст, писарам,— гуфт Шукур-полвон.— Доништанат даркор. Аммо қиссааш дуру дароз.

Бехрӯз ба чону ҳолаш намонд. Шукур-полвон ба гуфтани тафсилоти воқеа гузашт.

Соли ҳазору нӯхсаду чилу шаш дар колхоз Исломов гуфтани одам раис буд. Ҳавобаланди димоғдор. Аз кошу қавоқаш барфу борон меборид. Фақат котибони райкому раиси комичроияи районро эътироф мекард. Дигарон ба назараш мӯрча барин менамуданд.

Вай ба колхозчиҳо ҳам муомилаи хуш надошт. Бисъёриашон аз ноилоҷӣ ба ӯ салом медоданд. Ё ки сарашонро ҳам карда меистоданд.

Як рӯз зану мард ба маҷлиси умумии колхоз чамъ шуданд.

Дар раёсати маҷлис раиси колхоз, сардори шӯъбаи милицияи район, се-чор фаъолони колхоз ҷо гирифта буданд.

Дар поён, дар канор як нафар милиционер менишаст, ки одамон бо хавотир ба ӯ менигаристанд. Пичир-пичиркунон гап мезаданд. Раис, ки одами кӯсанамои миёнсол буд, бо қавоқи гирифта аз ҷояш хесту дар бораи гунаҳкоруно ҳолабеғамон сухан ронд. Аз рӯи гапаш маълум гардид, ки Шодӣ-амак як гектар пахтаро об зер кунонида, ба колхоз зарари калон расондааст.

Баъди ҳамин мардум фаҳмиданд, ки дар маҷлис нишастани милиционер ҷон доштааст. Як навъ карда Шодӣ-амакро айбдор мекунанду милиционер ӯро пешандоз карда мебарад.

Шодӣ-амак дар байни одамон менишаст. Вай аз гапҳои раис аввал ҳайрон шуд. Зеро ибтидои гапаш ҳазлу мутоиба барин менамуд. Дид, ки кор ранги ҷиддӣ мегирад, часта аз ҷояш хест ва гуфт, ки ҳамаи ин гапҳо тӯҳмату бӯхтонанд. Раис зану фарзанд дорад. Аз худо тарсад, аз бандаҳо шарм дорад. Ба ӯ ҷабр накунад.

Сардори милиция ба Шодӣ-амак теғ кашида нигарист.

— Аз сараш гап занед, ҷӣ шуд?— пурсид вай.

— Пахта об медодам,— нақл кард Шодӣ-амак.— Ҳосилот амр дод, ки пахтаро монаму ба харбуза об диҳам. Палак аз беобӣ гул партофтааст.

Ман оби пахтаро баста, банди ҷӯйро кушодам. Сонӣ ба харбузаобдиҳӣ рафтам. Пагоҳӣ шунидам, ки пахтаро об зер кардааст. Ин кори ман не, бародарон. Кори одами ба ман қасд доштагӣ.

Сардори милиция ба раиси шӯрои ҳосилот, ки дар риёсат менишаст, рӯ овард.

— Гуфтаҳои Шодӣ-ака ростанд?

— Дурӯғ,— гуфт раиси шӯрои ҳосилот.— Ман ҳамон рӯз дар район будам. Баъди торик шудан ба хона омадам.

— Ҳой, худобеҳабар!— Шодӣ-ака бо дастонаш осмонро нишон дод.— Инсоф кун. Тӯҳмат назан? Охир, маро худат зӯран фирис-тода будӣ-ку?

Сардори милиция бригадирро хезонда пурсид. Вай як ба Шодӣ-ака, як ба одамон нигоҳ карда, гуфтаҳои шӯрои ҳосилотро тасдиқ кард. Мардум ба чунбиш омаданд. Ғалоғула, мағал бардошта шуд. «Нодуруст, нодуруст. Тафтиш карда шавад. Шодӣ-ака ин хел одам не» мегуфтанд онҳо.

— Гап тамом, рафиқон,— сардори милиция аз ҷояш хест. — Пахта барои давлатамон аз ҳама чиз, ҳатто аз тилло ҳам қимат аст. Касе сабзишу ривочи пахтаамонро боздошта, онро қасдан об зер кунандааст, мо вайро душмани пахта, душмани халқ меғуем! Ба душмани халқ дар байнамон ҷой нест!

Ҳамин вақт аз байни занҳо як духтари қоматаш мавзун рост шуд, ки дар сараш пардаи сафед дошт. Вай чанд қадам пеш омада, дасташро бардошт. Яъне духтар даъвои гап задан кард. Аммо ӯ ба назари сардори милиция бисёр хурд намуд.

— Рафиқон, ин ҷо маҷлиси умумии колхоз,— гуфт сардори милиция.— Қалонҳо, колхозчиҳо гап зананд. Мо вақт надорем, ки бо духтарчаҳо гуфтугӯ кунем.

Котиби комитети комсомолони колхоз Абдуҳалим парида аз ҷояш хесту чашми ҳозирон ба ӯ дӯхта шуд.

— Вай духтарча не, рафиқ начальник,— тарафи духтарро гирифт Абдуҳалим.— Колхозчии пешқадамамон. Ёро ба қарибӣ ба комсомол қабул кардем. Комсомолдухтари фаъоли колхозамон — Зӯҳра Шодиева!

Аз суҳанҳои Абдуҳалим Зӯҳра Шодиева рӯҳ гирифта, андаке далер шуд ва боз ду қадами дигар пеш омад.

— Рафиқ начальник!— бо ҳаяҷон ба суҳан даромад Зӯҳра Шодиева.— Шодӣ-ака — падари ман. Дида истодаам, ки шумо одами ҳукумат, шахси бовариноки партия. Агар ҳақиқатро фаҳмиданӣ бошед, пахтаро падарам не, ман об зер кунандам. Ман душмани пахта, душмани халқ. Баред, ҳозир бурда маро ҳабс кунед. Аммо ба падарам нарасед. Вай гуноҳе надорад.

Издихом аз сари нав ба чунбиш омад. Боз ғалоғула, боз мағал сар шуд: Раис дар ҷои нишастааш мор барин печутоб меҳӯрд. Ба ҳашму ғзаб меомад. Чӣ кор карданаширо намедонист.

Сардори милиция аз гапҳои духтар каме хушёр шуда, қаламашро ба рӯи миз тик-тиккунон мезад.

— Рафиқон! Рафиқон!— такрор мекард ӯ.— Каме хомӯш шавед. Хомӯш! Гапҳои аҷиб шуда истодааст. Чаро ту худатро душмани халқ ҳисоб мекунӣ, Зӯҳра? — сардори милиция мепурсид.— Ман ҳеҷ чизро нафаҳмида истодаам. Агар комсомоли ҳақиқӣ бошӣ, натарс! Ростӣ гапро гӯй. Ба ягон кас ҷабр нашавад.

— Росташ ҳамин,— Зӯҳра Шодиева боз ду қадам пеш омад.— Раиси бевикдонамон ду зан дорад. Ба болои онҳо, ба ман одам фиристодааст. Инро падарам ба худ нангу номус шуморида, хостгорхоро гардонд.

Раис фаҳмид, ки ин кор бо гуфтугӯву хоҳиш намешавад. Бо раиси шӯрои ҳосилоту бригадир забон як карда, ба ҳилаву найрангбозӣ гузаштанд. Яъне падарамро ҳамчун душмани пахта, душмани халқ ҳабс кунонида, маро ба чанголаш дароварданӣ шу-дааст. Не, раис!— Тушбераро хом шумурдед. Давраи муштзӯрӣ кайҳо гузашта рафтагӣ.

Одамон якбора чапак заданд. Раис бо дарду қаҳр аз ҷо хест. Вай исбот карданӣ мешуд, ки гапҳои Зӯҳра Шодиева дурӯғанд, ба ӯ бовар нақунанд. Аммо нашуд. Гуфтаҳои ӯро шунидан наме-хостанд. Мардум ҳамон чапак мезаданд, ҳаёҳӯй мекарданд.

Маҷлис тамом шуд. Одамон пароканда гардиданд. Аммо дар даҳони ҳама кору кирдори раис. Шодӣ-ака аз тӯҳмати ногаҳонӣ, аз ҳабс шудан халос хӯрд.

Аммо дере нагузашта, гап дар деги калон ҷӯшид. Ба колхоз муфаттиш омад. Баъди ду моҳ ҳақ ба ҷояш қарор гирифт. Бо мақсади зишт пахтаро об зер кунонидани раиси колхоз, сардори бригада ва раиси шӯрои ҳосилот маълум гардид ва риёкорон ҷа-зо гирифтанд.

Синнамон расида, ману Абдуҳалим ба аскарӣ рафтем. Зӯҳра Шодиева, ки баъди мо синфи даҳро тамом карда буд, тирамоҳи ҳамон сол ба институти муаллимон дохил шудааст, пас аз ду сол онро хатм намуда, ба деҳа омада муаллимӣ кард.

Абдуҳалим муаллимаи ҷавонро дӯст медошт. Маълум гардид, ки онҳо байни худ аҳду паймон кардаанд. Фақат тӯйро сар кардан лозим буду бас. Аммо падари Абдуҳалим, ки одами тақводор, кӯҳнапараст ва тундмизоҷ буд, Зӯҳра Шодиеваи фаёлро хуш накард. Духтари мӯъмину мусулмонро келин карданӣ шуд. Абдуҳалим майли духтари дигар надошт. Вай пинҳонӣ бо Зӯҳра Шодиева вомехӯрд. Ба ҳамдигар рози дил мегуфтанд. Баробари ҳа-мин, вай ба падараш рост нигоҳ карда наметавонист. Андешаву мулоҳиза мекард. Мабодо нигоҳаш ба чашмони падараш афтад, зул сарашро поин меандохт.

Акнун Зӯҳра Шодиева на фақат муаллимаи оддӣ, балки комсомолкаи пешқадам, раиси комиссияи тафтишотии колхоз инти- хоб гардида буд. Вай як дақиқа ҳам вақти холи надошт. Гоҳ ба сари кор мебаромад, гоҳ дар маҷлису маъракаҳо нутқҳои оташин эрод менамуд. Ҳамеша мардумро ба маданиятнокӣ, ба зисту зиндагии нав ташвиқ мекард.

Ин корҳои ӯро дида, гардани падари Абдуҳалим торафт шах мешуд. Вай на танҳо Зӯҳра Шодиеваро келин, ҳатто ба рӯи ӯ нигоҳ кардан намехост. Падар писарашро ҷеғ зада:

— Абдуҳалим! Агар ба раъям нигоҳ накарда, ба Зӯҳра хонадор шавӣ,— гуфт,— фаҳмида мон, ки тӯро «оқ» мекунам. Модарат ҳам ба шири додағиаш розӣ намешавад,— илова намуд ӯ.

Абдуҳалим гӯё ба кӯчаи сарбаста даромада буд. Вай ба пада-

раш таваллову зорӣ мекард. Аммо падари сангдил аз қавлаш намегашт. Як соли умраш беҳуда гузашт.

Абдуҳалим дид, ки намешудагӣ барин. Як бегоҳӣ ба муаллима вохӯрд. «Зӯҳра, толеам паст будааст,— гуфт ӯ бо дили шикаставу маъюс.— Дигар ба ман умедвор нашав. Бахтатро ҷустуҷӯ кун».

Бо вучуди ин, Зӯҳра Шодиева боз як сол гашт. Дилаш ба Абдуҳалим зору қашол буд. Аммо падару модараш сабр накарданд. Духтарашонро ба котиби совети кишлоқ ба шавҳар доданд.

Абдуҳалим дар кишлоқ истода натавонист. Вай ба шаҳр рафта, ба комбинати орд ба кор даромад. Дертар ба партия дохил шуд.

Падараш пир шуда буд. Вай ба Абдуҳалим духтари одами бадавлат — Махсуми Червонро гирифта дод. Аз ҷӣ сабаб бошад, ки аз рӯзҳои аввал ситораи арӯс ба домод хуш наомад. Хунуку тунук буданд. Илова ба ҳамин, фарзанд намешуд, ки оиларо мустаҳкам кунад.

Абдуҳалим баъди вафоти падар қарор дод, ки ҷавоби занашро диҳад. Аммо бахти зан баландӣ кард. Вай баъди дувоздаҳ соли хонадоринаш ҳомила шуду Бехрӯз ба дунё омад. Гӯё шохи шикастаи дарахт аз сари нав пайваस्त шуд. Оила мустаҳкам гардид. Вале зан дигар таваллуд накард. Абдуҳалим ба тақдираш тан дода, ба хотири фарзанди ягонааш заҳр хӯрад ҳам, «қанд» мегуфт. Дарду аламу ба касе изҳор намекард. Ҳамаашро фуру мебурд.

«Ҳар зоғеро як доғе» меғӯянд мардум, ки рост будааст. Шавҳари Зӯҳра Шодиева ба занаш бевафой кард, духтари бисту панҷсолаи директори заводи хиштпазиро дӯст дошт.

Падару модари пир, зану фарзандонашро партофта, аз паси ӯ рафт. Даре нагузашта, соҳиби ҳавлии дабдабанок, мошини сабукрави «Победа» гардид. Аммо аз зани дуюмаш фарзанд надид. Завҷааш бахили дилсиёҳ буд. Намегузошт, ки шавҳар дидори писару духтарашро бинад. Аз пасаш ҳамеша соя барин пойда мегашт.

Хосият, ки аз ибтидо сиёҳботин буд, аз Зӯҳра Шодиева рашк мебурд. Ҳаёл мекард, ки Абдуҳалим вайро бо писараш мепартояду Зӯҳра Шодиеваро ба занӣ мегирад. Аммо фикрҳояш хом буд. Абдуҳалим ин корҳоро ба гӯшаи ҳаёлаш ҳам намеовард.

— Ҳамин хел гапҳо гӯед-а, амак,— Бехрӯз чун калонсолон фикр меронд.— Ман тамоман беҳабар будам. Вале ҳамин қадарашро медонам, ки муаллима ҳақ. Лекин модарамро...

— Ту бача нестӣ, Бехрӯз,— ба насиҳат гузашт Шукур-полвон.— Як навъ карда номаи камолро гир. Замони ҳунаромӯзӣ шуд. Хунарат бошад, ҳеҷ гоҳ хор намешавӣ.

Дуюмин гапе, ки барои гуфтаниш ба наздат рафтани будам, ҳамроҳи Абдуқаҳҳор нагард. Вай одами хуб не.

— Барои маслиҳатхоятон раҳмат, амак,— изҳори миннатдо-

рӣ намуд Беҳрӯз.— Пагоҳ ба мактаб меравам. Ба ман ҷавоб диҳед.

Шукур-полвон ба дастархон фотиҳа хонд. Беҳрӯз аз ҷояш хест.

БОБИ ДАҲУМ

Офтоб ғуруб карда, атрофро торикӣ фаро гирифт. Хосияттаранг ҷароғи хонаву айвонро гиронд. Дарун ҳам, сахни ҳавлӣ ҳам рӯз барин равшан шуд.

Аз Беҳрӯз дарак набуд. Аммо Хосияттаранг аз ин парвое надошт. Зеро дилаш пур буд, ки писараш бо Абдуқаҳҳор нишастаст. Чӣ қадаре нишинад, ҳамон қадар нағз. Донову зирак мешавад. Роҳи зиндагӣ, молу дунё ғундоштанро меомӯзад.

Ҳамин вақт ба хонаи ӯ ҷавонзана омад, ки аз сар то нӯти по ба зару зевар ғӯтида буд. Ин зани Абдуқаҳҳор — Саломат-бегим буд.

Саломат-бегим туфлии гаронбаҳояшро ғаж-ғаж кунонида, ҳавобаландона як-як қадам мепартофт. Ба дасташ тугунчае буд, ки дар дохилаш чизи бисёр доштаниш маълум шуда меистод.

— Ассалому алайкум, холаҷон,— гуфт бо шӯҳӣ Саломат-бегим.— Ба меҳмони бемаҳал ҷой ҳаст? Лекин дастовезам ду одам медидагӣ. Соҳибхонаро хурсанд мекунад.

— Биёед, биёед, ҷонам садқа,— Хосияттаранг бо чехраи кушод пешвоз баромада, тугунчаро аз дасташ гирифт.— Канӣ, ба пешгах, ба болои кӯрпача гузаред. Додараки ман — Абдуқаҳҳорҷон сиҳат-саломат?

— Шукр, нағз,— гуфт дар ҷавоб Саломат-бегим.

— Хайр, ҳеч боке не, ҷонам садқа,— ўро ба боло кашола мекард Хосияттаранг.— Бо баҳонае омадед. Чорта аз ин тарафу он тараф чак-чак кунем-дия, тасаддуқ!

Саломат-бегим боло гузашта, ба рӯи кӯрпача нишасту домани куртаашро поин намуд. Хосияттаранг дуру дароз фотиҳа хонд. Луяшон омин карданд.

— Имрӯз ба фотиҳатӯи мизочатон рафта будам,— гап саркард Саломат-бегим.— Ана тӯю, мана тӯй.

— Қадом мизочам тасаддуқ? — сухани ўро бурид Хосияттаранг.— Зафискалоди универмаг?

— Не, не,— бо ҷунбондани сар рад намуд Саломат-бегим.— Директори магазини «Гулистон»-ро медонед-ку. Он кас холабаҷаи додаратон-дия.

— Э, ҳа, ҳа,— ба ёд овард Хосияттаранг.— Зани директори магазини «Гулистон» — Мағфиратхон гӯед. Он кас аз мизочҳои саховатмандам буданд. Ба рӯи пул нигоҳ намекарданд. Лекин чанд вақт инҷониб мол намеоварданд. Тараддуди тӯй будааст-дия.

— Ҳа. Азодор буданатонро фаҳмида, оши тӯй фиристоданд,—

гӯён ба дастархон ишора намуд Саломат-бегим.— Ба хаёлам, чизе-ро баста истода буданд.

Хосияттаранг дастархонро кушод. Як табак оши палав, чохорта нони тӯй ва дар байни коғаз як либосворӣ атлас буд.

Хосияттаранг атласро диду чун бачае, ки аз таги пояш қанд ёфта бошад, ба хаяҷон омад. Атласро ба чароғ наздик оварда, ба он зеҳн монд.

— Атласи хуб будааст, тасаддуқ,— гуфт қаноатмандона вай.— Чило доданаша бинед. Аз ҳамин хелаш сад метиракак бошаду...

— Ҷӯх-хӯ, ин ҳоло чӣ? — мад кашид Саломат-бегим. — Дар вақти сандуккушоӣ мебудед, молҳои аҷоибу ғароибро дида, чашма тон сиёҳ мезад. Ана молу мана мол.

— Аз як сар гап занед, ҷонам тасаддуқ,— Хосияттаранг дар рӯ ба рӯи Саломат-бегим нишаст.— Арӯсшаванда духтари кӣ? Чикора будааст?

Саломат-бегим бе ин ҳам тӯйро таъриф қарда, бо хеши давлатмандаш фахр қарданӣ буд. Хосияттаранг баҳона шуду ба гап даромад.

Директори магазин обрӯмандтарин одами шаҳр ба шумор мерафт. Вай ба писари ягонааш, ки дар курси дуҷуми институти савдо таҳсил мекард, ҷияни прокурори шаҳрро номзад қарда буд.

Директор дар дил орзуву ҳаваси бисёре дошт. Хонаи писарашро аз тилло кунад ҳам, қурбаш мерасид. Аввал ноншиканон баъд ғотиҳаи занонаву мардона қарданӣ буд. Аммо дар атроф ҳасадхӯрҳо, нотавонҳо кам нестанд. Ба қавли директор, баъзе аз онҳо бо даҳонашон мегарданд. Бинобар ин, бо маслиҳати комитет ва ғайолони маҳалла ғотиҳаро ноншиканон эълон қарданд. Мағфиратхон ба ноншиканон сад нафар зани одамони обрӯмандро ҷамъ қард. Қудо ҳам аз ӯ қафо монданро нахоста, гузарашро аз як сар хабар қард. Пешайвони ойнабанд, ки бисту ҳафт метр дарозӣ дошт, пур шуд. Қудои Мағфиратхон барои меҳмонҳо ҳафт хел таом тайёр қард. Кабоб, манту, санбӯсаи кашқарӣ; тушбера, гӯшти барра, сихкабоб. Ба палаве, ки бо гӯшти гӯсфанду равғанӣ думба тайёр қарда буданд, ягон кас даст нарасонд. Шиками ҳама сер, нафас гирифта наметавонистанд.

Ходими маҳалла ба пешайвон даромада, ба назди қудоҳо дусад лаълӣ ширавор кашид. Онҳоро рехта, ширинихоро омехта, ба меҳмонон тақсим қарда дод.

Чун ходим баромад, ба хона, ба назди меҳмонон ду сандуки домод фиристодаро дароваранд. Холаи домод қулфи сандукро кушода, либосҳои арӯсшавандаро гирифта, як-як ба мардум нишон дод.

Матоъҳое, ки ҳатто дар дохили пешайвон чашми касро мебурд, аз даст ба даст гузашта, давраро давр мезад. Онҳо чунон нафис, чунон пурҷилову аҷоиб буданд, ки мислашон ҳанӯз дар ҳеч кучо

набуд. Эҳтимол, аз комбинат омада, рост ба даруни сандуки писари Мағфиратхон даромада буданд.

Дар вақти ҷо ба ҷо кардан шумурланд. Мағфиратхон дар сандуки писараш бисту панҷ либосворӣ атлас, ҳашт либосворӣ шохии япон, кремплин, кимхоб, черсӣ гузоштааст. Ҳамааш як саду панҷоҳ куртаворӣ буд.

Ба ғайр аз онҳо, дар сандук ҳашт ҷуфт туфлии хориҷӣ, чахорта пальто, рӯймолҳои гулдори нафиси хориҷӣ, ду тоқӣ қоши тилло, бозубанди нукра. Хулоса, ду сандуки якунимметрӣ пури мол. Дахонашро базӯр маҳкам карданд.

— Мағфиратхон пули бисёр сарф кардааст-куя,— аз тафсилоти Саломат-бегим ба вачд омад Хосияттаранг.— Аммо келинаш хушрӯ не, тасаддук. Ман дидагӣ. Биниаш кадуча барин, лабаш ғафс, манаҳаш андаке яктарафа. Пои чапашро саҳл кашида мегардад.

— Нуксонҳояшро ҳудашон ҳам медонистаанд,— айёрона хандид Саломат-бегим.— Писарашон дида, келинро хуш накардааст. Аммо чӣ илоҷ? «Дар вақти нозук нафъаш мерасад» гуфтааст падари домод.

— Кори оқилона кардааст, тасаддук,— маъқул кард Хосияттаранг.— Домод хусни вайро дар табак андохта тамошо мекунад-чӣ? Духтареро келин кунед, ки хешу табори баобрӯ, давлатманд дошта бошад. Ёд доред, Раҷаб-қассоб гул барин духтарашро ба писари касалии сӯд-бобо дод. Гумон мекунад, ки Раҷаб-қассоб ин корро ҳамту кард. Не, ҷонам тасаддук. Вай ояндашро медонист. Раҷаб-қассобро бо панҷоҳ килограмм калла-почаи комбинат, ки майда карда, ба гӯшт қатӣ карда мефурухтааст, доштанд. Бисёриҳо мегуфтанд, ки «Раҷаб-қассоб беному нишон рафт. Панҷ сол мегирад». Аммо ин тавр нашуд. Сӯд-бобо ба миён даромад. Тафтишро кашол доданду аз об хушк баромад. Боз ба гӯшт калла-почаи комбинатро қатӣ карда, бемалол фурухта истодааст.

Домод келинро хуш накардааст, гуфтед. Ин ҳеҷ гап не, тасаддук. Мағфиратхон аз баҳри панҷоҳ сӯм гузаранд, Ибодуллохонтӯрем «оби дам» карда медиҳанд. Ана ҳамин обро хӯронанд, домоду арӯс Тоҳиру Зӯҳра шуда мераванд, тасаддук.

— Тоҳиру Зӯҳра шаванд-дия, холаҷон,— гуфт Саломат-бегим.— Доман-доман пул сарф карда истодаанд.

— Парво накунад, ҷонам тасаддук,— чашмакӣ зад Хосияттаранг.— Тағои духтар пиркурор, падараш директори база. Мағфиратхонини пулро доман қатӣ рехта бошанд, фардо қанор қатӣ мебардоранд. Одамони аной не, тасаддук.

— Ҳа, дар воқеъ, инаша нагуфтаам, холаҷон,— боз ба гап даромад Саломат-бегим.— Ба поншиканон фақат занҳои калоншавандаҳо омаданд. Сару либоси онҳоро медидед, хуш аз сара-

тон мепарид. Хамааш заграничнӣ. Дар рӯи ҳавлӣ гарданд, нури офтобро хира мекунад. Кундалу кимхоб ҳам чиз будааст?— ба либосаш ишора карда суҳанаширо давом дод Саломат-бегим.— Дар пеши онҳо обшуста барин. Ба додаратон гуфтам, ки «Шумо ҳам аз ҳамон хелаш ёфта биёед. Кундалу кимхобатонро намепӯшам». «Хафа нашав, мебиёрам» — гуён ваъда доданд.

— Молҳои нағзро занҳои калоншавандаҳо мегиранд-дия, чо-нам садқа,— гуфт Хосияттаранг.— Онҳо базаҳоро давр зада молҳои дилхоҳашонро мегиранд. Мондагиашро зафскалодҳо ба ма-ну шумо баринҳо оварда медиҳанд. Мо ба одамон мефурушем. Коре карда, тӯю тамошо шавад-дия, тасаддук. Лекин қаду қома-ти Бехрӯзро мебинаму дилам ваҳм мегирад. Тӯйҳо калон шуда...

— Дар воқеъ, Бехрӯз гуфтеду як гап ба ёдам расид,— сухани ӯро бурид Саломат-бегим.— Додаратон аз Бехрӯз хурсанд мена-моянд. «Бачаи мешудагӣ, ҷолоку ҷаққон. То тирамоҳ қатӣ гардад, шофёри хуб мешавад» гуфтанд. Агар дили амакашро ёбад,— пи-чиррос зад Саломат-бегим,— ба миён даромада, ҷиянашонро ба Бехрӯз гирифта доданӣ.

— Аз забонатон гардам, тасаддук,— чехраи Хосияттаранг ку-шода шуд.— Ҳамин гапатон рост? Ҷияни Абдуқаҳҳорҷон киву Бехрӯзи ман кӣ? Падараш буфетчи калон. Писари маро назараш мегирифта бошад?

— Гап ба дадеш не-дия, холаҷон,— мефаҳмонд Саломат-бе-гим.— Ихтиёри духтар ба додаратон. Ҳа, ба тағояш. Ман ҳам да-лолат мекунам. Лекин сермол-дия, холаҷон. Агар тақдираш раф-та бошад, хонаатон пур мешавад.

— Аз ростӣ?— Хосияттаранг чашмонашро ҳарисона калон ку-шод.— Чандто куртаи тоза дорад? Молҳояш асил будагист?

— Ҳамааш асил, ҳамааш заграничнӣ,— боз ба таъриф даро-мад Саломат-бегим.— Шасту дуто курта дорад. Дадеш ба номи як хешашон мошини «Жигули» харида мондаанд. Ҳамин ки тӯй-ро гузаронданд, Бехрӯзҷон «биб-биб»-кунон савор шуда мегардад.

— Илоҳӣ гуфтаҳоятон шавад-дия, тасаддук,— мамнун гардид Хосияттаранг.— Лекин муаллимааш маро гаранг кард. Ширеши фалғар барин ҳар рӯз мечаспад. Пеш аз шумо ҳам омада буд.

— Аз вай эҳтиёт шавед, холаҷон,— бо ташвиш гуфт Саломат-бегим.— Муаллима зани беандеша будааст. Аз хусуси прогули Бехрӯзҷон додаратонро дошта, ба истинтоқ гирифтааст.

— Гӯрсӯхта, бало гӯед,— ба ӯ нигоҳ карда монд Хосиятта-ранг.— Хайрият, ки гапи сахттар нагуфтаам.

Аз дахлез садои по баланд шуд. Дуяшон ҳам ба он сӯ нигоҳ карданд. Ба хона Бехрӯз даромад.

*Суханҳои
обшустӣ
ва нопазӣ.*

БОБИ ЕЗДАҲУМ

Аз хонаи Зӯҳра Шодиева пой одамон канда намешуд. Яке ари-за менависонд. Дуюмаш хоҳиш мекард, ки ба келинаш насихат кунад, то ки вай шавҳарашро хурмату эҳтиром намояд. Сеюмӣ аз хусуси фарзандаш гап мекушод. Писараш бо бачаҳои ганда ошно шудааст, сигор мекашидааст. Чӣ бояд кард?

Чавонмарде, ки баъди торик шудан дарвозаи Зӯҳра Шодиева-ро кӯфт, аз ояндагони пешина фарқ мекард. Вай дуздвор ба атроф менигарист. Халкаи дарро оҳиста-оҳиста мезаду боз ба атроф чашм медавонд.

Писари Зӯҳра Шодиева дар командировка буд. Келину набе-рахояш дар пешгаҳи хавлӣ, дар хонаашон буданд. Дарвозаро ху-ди Зӯҳра Шодиева кушод. Чавонмард дарун даромад. Дар даст сумкаи сиёҳи вазнине дошт.

— Ассалому алейкум, Зӯҳра-апа,—даст дароз кард чавонмард.— Нағзед? Сихат-саломат? Чиянҳо... набе-рахҳо...

— Дурустанд,—ӯро нашинохт Зӯҳра Шодиева.— Марҳамат, дароед.

Онҳо ба рӯи хавлӣ, ба зери чароғи электрикӣ омаданд, ки дар нӯгҷӯбаи воиш овезон буд. Зӯҳра Шодиева маълум накарда, ба афту андоми чавонмард зеҳн мемонд. Ӯро дар кучое дидагӣ барин, вале муайян карда натавонист. Пир шудааст, ё ки фаро-мӯшхотир.

— Ба хаёлам, шумо маро нашинохтед-а, Зӯҳра-апа?—чавон-мард дуюмбора ба вай муроҷиат намуд.— Охир, ман хеши назди-катон мешавам. Хеш...

Зӯҳра Шодиева худро ноҳинҷор ҳис намуда, андаке табассум карду иқрор шуд.

— Рост, нашинохтам.

— Дар тӯи Хусейнҷон рӯ ба рӯ нишаста будем-ку, Зӯҳра-апа?—ба ёдаш расонд чавонмард.— Акнун шинохтагистед-куя. О ман шавҳари духтархолаатон Қиёмиддин мешавам.

— Э, ҳа, ҳа,—симои Зӯҳра Шодиева кушода шуд.— Рафтуомад нашавад ҳамин-дия. Мунирахон дуруст? Кани он кас? Чаро ҳам-роҳатон наовардед?

— Ба инаш узр, Зӯҳра-апа,—Қиёмиддин ҳам шуда таъзим намуд.— Бо Мунирахон чанд маротиба маслиҳат кардем, ки шумоёнро хабар гирем. Баъд ба хона таклиф кунем. Лекин вақту со-аташ нарасида истодааст.

— Ҳамроҳ меомадед, нағз буд-дия,—гуфт боз Зӯҳра Шодие-ва ва пеш даромада гуфт.— Кани, ба хона марҳамат кунед.

— Мебахшед, Зӯҳра-апа,—Қиёмиддин хандида сумкаи вазни-нашро ба соҳибхона дароз кард.— Магазинҳо маҳкам шудаанд. На нону на ширинӣ ёфт мешавад. Хайрият, ки қассоби деҳаатон

нарафта будааст. Дӯконашро кушода, чаҳор кило гӯшти гӯсфанду аз дӯкони пахлӯяш шаш кило мавизи сиёҳ ёфта дод. Лекин нон нашуд. Айб намекунед-дия.

— Даркор набуд, Қиёмиддин,— дастовези ўро базӯр гирифт Зӯҳра Шодиева.— Шумо беҳуда ташвиш кашидед.

Қиёмиддин хона даромад. Пальто ва кулоҳашро кашида, гал-стукашро андаке суст кард. Ба пешгаҳи хона гузашта, аз паси мизи мудаввар ҷой гирифт. Даст бардошта омин кард.

Зӯҳра Шодиева ҷой дам карда омад. Ба пеши меҳмон нону шириниҳо монд.

— Зӯҳра-апа,— ду даст ба рӯи сина гузошт Қиёмиддин.— Шинед, шинед. Ҳеҷ чиз лозим не. Ман зуд мегардам. Чунки Мунираҳон хавотир мешаванд.

— Чаро даррав мегардед? Алавгирӣ омадед-мӣ?— гуфт гила-омезона Зӯҳра Шодиева.— Мунираҳонро наоварданатон...

— Узр, узр, Зӯҳра-апа,— боз ду дасташро ба рӯи синааш гузошт Қиёмиддин.— Дафъаи оянда ҳамроҳ меоем. Имрӯз ба шумо кори зарур баромаду...

Зӯҳра Шодиева мақсади Қиёмиддинро зуд дарк намуд. Вай гӯё сирри муҳиммеро мегуфта бошад, курсиашро пештар кашида, ба соҳибхона наздик омад.

— Зӯҳра-апа,— пичирросзанон гап мезад ӯ.— Мебахшед. Бо кори хайр ба наздатон омадам. Аммо суханамро рад намекунед. Шумо, депутат, муаллима. Обрӯву эътиборатон баланд. Боварӣ дорам, ки шумо аз ӯҳдаи ин кор мебароед.

— Хӯш, гап занед канӣ,— Зӯҳра Шодиева худро дуртар гирифт.— Чӣ будааст? Агар кори хайр бошаду аз дастам ояд, ёри-амро аз шумо дарег намедорам.

— Кори хайр, кори хайр,— такрор намуд Қиёмиддин.— Агар ба хубӣ анҷомад, савоб мегиред. Ман омаданӣ будам, ки падари мӯйсафедаш пешакӣ шуморо дуо гуфт.

— Худаш чӣ гап, Қиёмиддин?— аз кашол шудани сухан дили муаллима заъф зад.— Ба мақсад гузаред. Мабодо ҷанҷоли зану шавҳар набошад?

— Не, не, Зӯҳра-апа,— Қиёмиддин як қад парида, ду дасташро бар болои синааш пахш намуд.— Аз ҷанҷоли зану шавҳар худо нигоҳ дорад. Худатон шунидагистед, ки ман дар автобазаи чорум инженер будам. Аммо бо хӯчаин (директор) ситораамон рост наомад. Фақат гап, фақат ғидӣ-ғидӣ. Ҳамин вақт як шиносам дар автобазаи ҳаштум директор шуд. Тозон ба наздаш омадам. Курбони одами нағз шавед, меарзад. Хоҳишамро рад накард. Сардори истифодабарии мошинҳои автобаза таъин намуд. Ба дастам ҳар рӯз чор-панҷ сӯм медарояд. Ҳамон боз димоғам ҷоқ. Мунираҳон ҳам хурсанд. Лекин як кори нозук баромад. Медонед, хӯчаин одами тилло. Барои дӯст ҷонашро ҳам дарег намедорад. Дар автоба-

за ҷияни хӯчаин шофер шуда кор мекунад. «Фалокат аз таги по мехезад» мегӯянд-ку, рост будааст. Борти мошинаш ба сари як одам расидааст. Намедонам, ки худи ӯ касалӣ бошад ё ки сахтар задааст, ки бечора дар беморхона мурдааст.

Ҳамон боз хӯчаин хузуру ҳаловат надорад. Як пояш дар идораи ГАИ бошад, пой дигараш дар прокуратура. Хайрият, ки ҷӯраҳояш кор доданд. Шофер не, одами мурдагӣ айбдор шуд. Лекин як порча қоғазӣ зани марҳум лозим шуда монд. Бе ҳамон наме-шудааст.

— Яъне чӣ гуна қоғаз?

— Яъне, яъне,— такрор намуд Қиёмиддин.— «Шавҳарам хаёлотӣ, касалӣ буд. Ман ба ҳеҷ кас даъво надорам» гуфта нависад кифоя. Кор ба суд нагузашта тамом мешаваду ҷияни хӯчаин ҳалос меҳӯрад. Лекин бо зани марҳум рӯ ба рӯ шудан... Шумо вайро мешиносед. Балки дугонаатон будагист. Мефаҳмонед, ки шавҳараш мурд. Бо даъво кардан зинда намешавад. Пайғамбари ҳудо ҳозирашро дидаанд. Як порча қоғазро навишта диҳед, ба ивазаш манфиати калон мебинед.

— Чӣ хел манфиат?— пурсид Зӯҳра Шодиева.— Пул гирифта доданиед?

— Бале,— гуфт Қиёмиддин.— Шумо далерона гуфтугӯ кунед, Зӯҳра-апа. Ду ҳазор сӯм гирифта медиҳам. Хизматонаи шумо алоҳида... Лекин зӯр мезанед. Ба мо хеш будани худро нишон медиҳед. Ба хоҳири ман, ба хоҳири Мунираҳон.

Зӯҳра Шодиева худаашро бой навода, суҳанҳои Қиёмиддинро то охир гӯш кард. Абрӯвони сермӯяшро боло кашида, чанд сония ба фикр фуру рафт. Сонӣ ба меҳмон рӯ овард.

— Қиёмиддин,— гуфт ӯ бо заҳрханда.— Шумо дар давоми гапатон чандин маротиба калимаи «савоб»-ро кор фармудеду аммо худатон ба кори паст, ба кори убол даст задед-ку, ука.

— Не-е, Зӯҳра-апа,— хандид Қиёмиддин.— Чаро убол мешудааст? Чавонмард аз ҳабс шудан ҳалос меҳӯраду...

— Боз мегӯям, ки убол,— ба вай рост нигоҳ кард муаллима.— Худатон мулоҳиза кунед. Ҷияни хӯчаинатон одами сиппа-сиҳатро кушаду шумоён аз бағали ӯ мебардоред. Фардо, вай каси дигарро зер мекунад. Ин чӣ хел савоб мешавад?

— То ҳол ҳеҷ касро назада буд, Зӯҳра-апа,— сушт шуд Қиёмиддин.— Шофери классӣ якум. Лекин...

— Гапатон мантиқ надорад, ука,— сухани вайро бурид муаллима.— Одамро кушта аз об хушк баромаданӣ. Ба ронандаи классӣ якум будани вай кӣ бовар мекунад? Балки ҳуҷҷаташ ҳам қалбаки будагист.

— Не-е, Зӯҳра-апа,— Қиёмиддин боз як қад парид.— Маро мебахшед. Ман ҷавонӣ карда...

— Ин рафторатонро ҳеҷ гоҳ намебахшам, Қиёмиддин,— му-

аллима тег кашида нигаристу бо хаяҷон аз ҷо хест.— Дар суди ҷияни хӯчаинатон, дар ҳузури издиҳом гапҳои ҳозираатонро аз як сар мегӯям. Ҳайфи номи инженерӣ шавед! Ҳайфи...

Киёмиддин часта аз ҷояш хест. «Тарки одат амри маҳол» гуфтагӣ барин, вай ду даст дар пеш таъзимкунон ба роҳ даромад.

— Мебахшед, Зӯҳра-апа,— сухани дигаре намеёфт ӯ.— Чавонӣ кардам-дия, чавонӣ...

— Пальтову кулоҳатонро пӯшед.

Киёмиддин ба пушт тоб хӯрда, пальто ва кулоҳашро пушиду ба пеш қадам монд. Зӯҳра Шодиева сумкаи вазнинашро ба дасташ дод.

— Зӯҳра-апа, ин...

— Гиред!— бо қатъият гуфт муаллима.— Ман ба порахӯрӣ одат накардам. Бешарм!

Киёмиддин аз дарвозаи ҳавлӣ тӯби футбол барин баромада рафт. На ба пушташ нигоҳ карду на бо хешаш хайрухуш намуд. Гӯё ба ҷоҳи бетағ афтида бошад, дар оғӯши торикӣ ғайб зад.

Зӯҳра Шодиева дарвозаро маҳкам карду пас гашт. Ба сараш дард даромада буд. Омада ба диван нишаст ва сарашро бо ангиштонаш дошта, саҳт мефишурд. «Во аҷабо,— мегуфт ӯ худ ба худ.— Ба одамон чӣ шуда истодааст-а?»

БОБИ ДУВОЗДАҲУМ

Беҳрӯз як моҳ инҷониб ба мактаб бепрогул меомад. Вай гуфтаҳои муаллимонро бо диққат гӯш мекард. Аз консultasiяву дарсҳои иловагӣ намонд. Баҳои «хуб»-у «аъло» мегирифт. Бо ҷӯраҳояш мисли пешина бозӣ мекард. Хандаву шӯҳӣ менамуд.

Рафтори Беҳрӯз ҳамсинфонашро хотирҷамъ карда буд. Онҳо маҳз аз он хурсанд буданд, ки ҷамъомади комсомолони синфашон ба ӯ таъсири калон расонд. Бо Абдуқаҳҳор намегашт. Ба роҳи дуруст даромад.

Аммо барвақт шодӣ карда буданд. Беҳрӯз боз ба мактаб наомада монд. Ҷӯраҳояш хабар доданд, ки дар хонааш нест. Ба кучоҳе рафтагӣ барин.

Пагоҳӣ сардори синф — Тоҳир ба ҳавлиаш омад. Модараш хешӣ дурашонро ном гирифта гуфт, ки бемор шудааст. Беҳрӯз диданӣ рафт. Биёяд, зуд ба мактаб мефиристад.

Ҳарчанд ки ин гап баҳонае буду асосе надошт, Тоҳир бовар карда, ба роҳаш баргашт.

Ҷоштгоҳӣ дари ҳавлӣ бо ҷазаба кӯфта шуд. Хосияттаранг яқин кард, ки хоҳу ноҳоҳ Зӯҳра Шодиева омад. Аздусар медарояду кучо рафтани Беҳрӯзро мепурсад. Вай Тоҳир не, ки ба гапаш бовар кунад. Чӣ бояд кард?

Хосияттаранг сарашро бо рӯймолчае басту худро «касал» сохт.

Гӯё поҳояш мадор надошта бошанд, бо азобе як-як қадам партофта, нолишкунон дарвозаро кушод.

Дар таги дар одами миёнқади бурутдоре меистод. Дар пешаш мошини боркашон. Дар болои он чӯбу тахта, шифер ва ду нафар усто буд.

Хосияттаранг шахси бурутдорро шинохт. Раиси иттифоки касбаи комбинат, ки дар рӯзи вафоти шавҳараш ба ӯ ёрдампулӣ дода буд. Ду маротиба хабар гирифт ва нимхалтагӣ орд дод.

Имрӯз барои бомҳоро пӯшонидан чӯбу тахта, шиферу мех, ҳатто устоҳои комбинатро овардааст.

Чун шиферу тахтаро ба даруни ҳавлӣ дароварданд, Хосияттаранг ба одами бурутдор изҳори миннатдорӣ кард.

— Боке не, хоҳар,— гуфт одами бурутдор.— Ҳалим-ака барои давлат бисёр хизмат кард. Фаҳри комбинатамон буд. Ба қарибӣ қарор кардем, ки дар болои хоки Ҳалим-ака сағона созанда, лавҳаи мрамор гузорем. Зӯҳра Шодиева ба комбинат рафта буд. Шунидем, ки шумо писаратонро ба мактаб намефиристодаед. Прогуля мекардааст.

— Ба гапи ӯ бовар накунад, садқаатон шавам,— ба чашмонаш об гирифт Хосияттаранг.— Зӯҳра ду чашм надорад, ки мани безанро бинад.

— Дигар аз мактаб намонед,— таъкид кард одами бурутдор.— Дар зиндагӣ мешавад. Мабода ба пул, ё хӯрокворӣ тангдастӣ кашед, дарҳол хабар диҳед. Писаратонро фиристонед ҳам мешавад. Ёрӣ мерасонем.

Одами бурутдор ба кабина даромад. Шофер мошинро пеш ронд. Устоҳои комбинат ба қор сар карданд. Масолеҳи овардашон ба болои ду хонаву дахлез расид. Оилаи Ҳалим-амак аз чакчаки хонаву ташвиши бомбелкунӣ ҳалос хӯрд. Бомҳои шиферпӯш ба ҳавлӣ шукӯҳ дароварданд.

Хосияттаранг бегоҳии рӯзи дуюм устоҳоро гуселонда, аз сахни ҳавлӣ ба болои бомҳо менигарист, ки касе дарвозаро кӯфт. Вай умедвори омадани писараш буд. Дарвозаро кушод, ки Зӯҳра Шодиева будааст. Муаллима пас аз салому алек пурсид:

— Писаратон кучо рафт? Чаро рӯсташро намегӯед?

— Намедонам, тасаддуқ,— ноилоҷ иқроӣ шуд Хосияттаранг.— Бо Абдуқаҳҳор рафта буд. Бегоҳӣ омадани буданд. Даракаш не. Гӯр ман шавам. Диламро сагон тала карда истодаанд. Дигар намефиристонам, тасаддуқ.

— Шумо лафзу қавл надоред,— қавоқашро гирифт Зӯҳра Шодиева.— «Намефиристонам» мегӯеду боз мефиристонед. Фаҳмида монед. Беҳрӯз то пагоҳ набиёяд, шуморо намемонам. Ба ҷои дахлдор ҷеғ мезанонам. Аз худатон ҳафа шавед.

Зӯҳра Шодиева ҳамин гапро гуфту ба ақибаш баргашт. Хосияттаранг дарвозаро маҳкам карда, гуфтаҳои ӯро мулоҳиза менамуд.

«Тавба,— худ ба худ суол меодод ӯ.— Бехрӯз писари ман. Чаро вай ғам меҳӯрад? Аз ростӣ дилаш месӯзад? Не. Ҳамаи ин кинаву адовати пешина. Депутат, амалдор. Никор гирифтани мешавад. Маро Хосияттаранг меғӯянд. Дар тан ҷон дорам, ба ту сар ҳам намекунам, Зӯҳра».

Бегоҳӣ. Атрофро торикӣ фаро гирифт. Касе дарвозаро зад. Тақ-тақи Бехрӯз барин набуд. Хосияттаранг омада кушод. Дар таги дар ҷавони ношиносу мошини сабукрав меистод. Ҷавон салом дод.

— Нашинохтеда, хола?— пичиррос зад ҷавон.— Ман додари директори магазини «Гулистон», мол овардам. Кучо мефарорем?

— Э, ҳа, ҳа, шинохтам, тасаддук,— Хосияттаранг низ пичиррос зад.— Молатон бисъёр?

— Ду тӯрба. Ҳамааш...

Ҳарчанд ки шаб торик буд, Хосияттаранг бо биму ҳарос ба атроф менигарист. Ҷавон саросема дари моширо кушоду тӯрба-ро як-як пушт карда, ба хонаи Хосияттаранг бурда партофт.

Борро ҷо ба ҷо карда, ҷавон ба ӯ рӯ овард:

— Ҳозир ҳазор сӯм тед,— гуфт вай.— Боқимондаашро янгам омада, ҳисобу китоб мекардаанд.

— Ҳазор сӯм?— Хосияттаранг хандид.— Не, тасаддук.— Ҳазор сӯм дода наметавонам. Дар болои мардум нақду насъям бисъёр. Ҳаштсад сӯм баред. Боқимондаашро ба Мағфиратхон ме-диҳам. Баъди се рӯз биёянд.

Ҷавон ночор розӣ шуд. Хосияттаранг тугунчаеро оварда, ҳаштсад сӯмро шумурда дод. Ҷавон пулро ба чайбаш заду мошинашро пеш ронд.

Хосияттаранг даҳони тӯрбаҳоро кушода дид, ки аз ростӣ ҳам молҳои овардааш чашми касро мебурданд. Бештаринаш атласу кремплини хушгул буд.

Вай даҳони тӯрбаҳоро аз сари нав басту бо як азоб бардошта, онҳоро ба таҳмон, бар рӯи сандуқ гузошт. Аз болояш кӯрпаҳоро ғундошта, рӯяшро пӯшид. Гуё таҳмону кӯрпаҳои муқаррарӣ буданд.

Бо вучуди ин, Хосияттаранг тамоми шаб хоб накард. Зеро ҳеҷ гоҳ ба хонааш ин қадар моли бисъёр наомада буд. Мағфиратхон набудани Ҳалим-амакро фаҳмида, дар сумкааш даҳ-дувоздаҳ либосворӣ меоварду бас. Имшаб яку якбора ду тӯрбаи даҳанбанд. Ин ба гуфтан осон. Қариб се ҳазор сӯм мешавад.

Дили Хосияттаранг ваҳм мекашид. Ба ҳаёлаш, аз девори ҳавлӣ ягон ноҳалаф медарояду ўро дар ҷои хобаш ҳафа карда, молҳоро бардошта меравад.

Чашмонашро ғанаб мебурду як қад париди бедор мешуд. Ба пешғаҳи хона, ба таҳмон менигарист, молҳоро меду каме хотирчамъ мешуд.

Чун хобаш парид, Хосияттаранг ба ҳисобу китоб даромад. Ду тӯрбаи даҳанбанд. Аз ҳар либоси он ба ӯ бист сӯм мемонад. Чӣ қадар мешавад? Эҳ-ҳа... Аммо магазинӣ ҳам инсоф надорад. Нафсаш бад. Ба даҳонаш кӯҳи Помирро тела диҳед ҳам, фуру мебарад. «Сер шудам» намегӯяд. Бар болои нархи ҳар як либосворӣ панҷоҳ-шаст, ҳатто аз он ҳам зиёдтар монда медиҳад. «Арзонтар кунед, харидорон инчӣ мекунанд» гӯяд, магазинӣ ҳам оҳи бадард мекашад. Вай бо ҳасрат мегӯяд, ки «ба ман осон нест, директори магазин душвор, дар байни базаву магазин балохӯр-хое ҳастанд, ки уштурро бо чиҳозаш фуру медиҳанд. Пул медиҳеду моли нағз мегиред. Вагарна дар паси пештахтаи магазин рангатон заъфарон шуда меравад».

— Хайр, ба ҳаминаш ҳам шукр,— худ ба худ тасалли меод Хосияттаранг.— Худо умри Мағфиратхонро дароз кунад. Аз як даст мегираму ба даст дигар медиҳам. Бист сӯм ба кисаам ме-дарояд. Ин чӣ қои гандагӣ дорад? Худо чашми нотавонбину ҳа-судхӯронро кӯр кунад.

Рӯз сафедӣ кард. Аз тарафи шарк, аз болои кӯҳҳои барфпӯш сурхии офтоб намоён шуд. Вале аз Бехрӯзу Абдуқаҳҳор ҳанӯз да-рак набуд.

Дили Хосияттаранг хавотир шуд. Вай медонист, ки Абдуқаҳ-ҳор ба осиеб дарояд ҳам ҷомаашро ба гарди орд олуда накарда мебарояд. Ҳафтаҳо ғайб зада мерафту боз меомад. Аммо Бехрӯз Абдуқаҳҳор не-ку. Вай ҳоло ҷавони чашмбаства, одами гапдари, бадро аз нағз фарқ карда наметавонад. «Дар роҳ фалокате рӯй-надода бошад?— худ ба худ суол мекард вай.— Не, не. Абдуқаҳ-ҳор ҳаст, ба ӯ ҳеҷ гап намешавад».

Хосияттаранг дар тараддуди он буд, ки аввал ношто кунад. Сонӣ даҳ либосворӣ молро ба сумка андохта, ба деҳаҳои ҳамсоя, ба назди ҷавонзану наварӯсон шитобад.

Аммо мизочи деринааш як бўҳча мол овард. Вайро гуселони-да, акнун ношто карданӣ буд, ки дуюминаш боз як бухча мол овард. Ҳамааш молҳои хориҷӣ буданд. Хосияттаранг онро гирифт-ту бурда дар хонаи калонаш эҳтиёт кард. Пулашро ҳисоб карда дод. Соҳиби мол ба роҳи омадааш баргашт.

Акнун аз гулӯи Хосияттаранг нонреза ҳам намегузашт. Охир, дар хонааш ҳамин қадар мол истаду вай нишаста ношто кунад? Як пагоҳӣ хӯрок нахӯрад, замин рафта ба осмон намечаспад. Дар воқеъ, харидорон дастархон кушода, ба пешаш ҳар гуна нозу неъматҳо мегузоранд-ку. Аз он меҳӯрад-дия.

Хосияттаранг дар банди чунин фикру хаёлҳо сумкаашро ги-рифта, акнун ба роҳ даромаданӣ буд, ки ғурроси мошинро шунид. Қасе дарвозаи ӯро бо ҷазаба кӯфт.

Хосияттаранг онро бешубҳа тақ-тақи Бехрӯз гумон кард ва

омада дарро кушод. Дар паси он мошини сабукрави раиси колхоз буд.

— Ба мошин савор шавед, хола,— гуфт ронанда.— Раиси чамоа ба шумо гапи зарур доштаанд.

Хосияттаранг аз хабари ногаҳонӣ саросема шуд. Баҳона ёфта натавонист.

— Шумо рафтан гиред, тасаддук,— гуфт ӯ.— Дари хонаро маҳкам мекунаму аз пасатон меравам.

— Не, холаҷон,— ронанда аз ҳудаш бофт.— Раис бисёр дарқаҳранд. Милиса нишастааст. Агар ҳозир наравед, вайро ба ин ҷо мефиристонанд.

Номи милисаро шуниду вучуди Хосияттаранг вичиррос зада рафт. Дасту пояш суст шуд. Дилаш ба гуп-гуп задан даромад.

— Ҷонам садқаатон, писарам,— ба зорӣ даромад Хосияттаранг.— Ҳудаш чӣ гап? Раис ба ман чӣ кор доштаанд?

— Натарсед, ҳеҷ гап не,— даст афшонд ронанда.— Писаратон ба мактаб намерафтааст. Директор ҷеғ задааст, нарафтед. Раис барои ҳамин оташин. Ҳамроҳи ман мераведу саратонро ҳам мекунад: «Раис бобо узр. Писарам минбаъд прогул намекунад» мегӯед, вассалом.

Маслиҳати ронанда ба Хосияттаранг хуш омад. Рост-дия. Ба раиси чамоа, ҳукумати маҳаллӣ ҳазл карда мешавад? Аз нарафтан дида, рафта сарашро ҳам кунад беҳтар. Аз гуноҳаш мегузарад.

Хосияттаранг дари хонаву хавлиро кулф карду омада ба мошин савор шуд. Ронанда моторро ба кор даровард.

Мошин дар роҳи мумфарш бо як маром пеш мерафт. Хосияттаранг ба ҳаёл дода шуд. «Ин кори Зӯҳра,— аз дил мегузаронд ӯ.— Вай ба ман қасддор шуд. Чӣ кор кунам, ки бо ӯ қарин шавам? «Душмана бо шакар куштаанд» мегӯянд. Ба наздаш рафта, оби дида рехта, тавбаву тазарруъ кунам-чӣ? Шояд бо ҳамин...»

Мошин бо шаст пеш мерафт. Долу дарахтон, иморатҳои канори роҳ қафо мемонданд.

Хосияттаранг ба онҳо аҳамият намедод. Бо Зӯҳра Шодиева чӣ гуна унс гирифтани қарин шуданро фикр мекард. Ниҳоят, ба сараш ҳаёли ачибе расид. Бегоҳӣ дастовези дурусттар мекунаду ба болояш як либосворӣ кремплини хушгулро монда, ба хонаи Зӯҳра Шодиева меҳмон мешавад. Рӯи кас гарм, ба дарун таклиф мекунад. Баъди нишастан «кремплинро Бехрӯзҷон ба шумо савготӣ овардааст» гӯён ба наздаш мегузорад. Зӯҳра кремплинро мебинаду аз феълаш мегардад. Қораш соз мешавад.

Ронанда мошинро нигоҳ дошт. Ба идораи чамоа расида буданд.

Ронанда фаромада дари идораро кушод. Хосияттаранг бо сари хам дарун даромад.

Дар боло, дар курсии мулоим раиси ҷамоа менишаст. Дар тарафи рост, дар диван Зӯҳра Шодиева ва ду-се нафар одамон буданд, ки Хосияттаранг онҳоро нашинохт. Болотар гузаштанро ба худ муносиб надида, дар дамғаҳи дар, дар курсии якум нишаст.

Зӯҳра Шодиёваро диду дилаш таҳ кашид. Гӯё аз болои сараш оби сард рехта бошанд, ҳама ҷояш вичиррос зад. Аз омаданаи саҳт пушаймон шуд.

— Хӯ-ӯш,— гап сар кард раиси ҷамоа.— Ҷаро писаратонро аз мактаб монондед?

— Намонондаам, раис-бобо,— гуфт Хосияттаранг.— Ду-се рӯз инҷониб...

— Ду-се рӯз не,— сухани ӯро бурид Зӯҳра Шодиева.— Писаратон панҷ рӯз боз ба мактаб наомадааст. Шумо вайро ба савдогарӣ фиристодед.

— Ба савдогарӣ?— раис аввал ба Зӯҳра Шодиева, сонӣ ба Хосияттаранг рӯ овард.— Чӣ хел савдогарӣ?

— Садқаатон шавам, раис-бобо,— ба ҷашмонаш об гирифт Хосияттаранг.— Дадеш мурданд. Ман зани муштипар бошам. «Ба як мурғ ҳам обу дон даркор» гуфтагӣ барин, чизи хӯрданӣ надорем. Беҳрӯзҷон ба Абдукаҳҳор-амакаш ёрӣ медиҳаду ду-се сӯм ёфта меояд. Лекин савдогарӣ намекунад, тасаддук.

— Раис!— Зӯҳра Шодиева тафсида ба гап даромад.— Ба нолишҳои ин кас бовар накунад. Дурӯғ. Ҳамааш дурӯғ.

— Наход, ки ба шумоён дурӯғ гӯям, тасаддук,— ҳамон ашк мерехт Хосияттаранг.— Ман кор намекунам. Беҳрӯзҷон мекунад. Ҳамааш аз ноилоҷӣ-дия.

— Раис шуморо намедонанд,— гуфт Зӯҳра Шодиева.— Лекин ман аз ҳама корхоятон бохабарам. Зиндагиатон бад не. Молу чизи ғундоштагиатонро панҷоҳ сол кор накарда хӯред ҳам, мерасад. Аммо ба дарди бедаво, ба хирси дунё афтодаед, ки ҳеҷ гоҳ сернамешавед. Шабу рӯз фикру ёдатон пулғебӣ, молғундорӣ. Худатон мекардед ҳам, садқаи сар буд. Аммо вақтҳои охир, Беҳрӯзро ба ин роҳи хатарнок кашаида истодаед.

— Хой, ба даҳонатон нигоҳ карда гап занед, тасаддук,— Хосияттаранг сарашро бардошта, ҷашмонашро калонтар кушод.— Молу чиз аз кучо мешавад? Ҳалим-акетон коргари оддӣ буданд. Аз он кас...

— Ҳалим-акаро ба миён катӣ накунад,— сухани ӯро бурид Зӯҳра Шодиева.— Ман дирӯз пурсуков карда, ҳамаашро фаҳмидам. Шумо бо магазинчиҳо доду муомила доред. Онҳо молҳои камёфтро оварда медиҳанду шумо дар ба дар гашта, ба болои нарахаш се баробар катӣ карда мефурӯшед.

— Эҳ-ҳе, аҷоиб-ку,— мад кашаида хандид раис.— Аз ин мебарояд, ки дар кишлоқамон шӯъбаи ЦУМ кушода шудааст.

— На фақат шӯъбаи ЦУМ, раис,— Зӯҳра Шодиева низ хан-

дид.— шўъбан магазини молҳои хориҷӣ ҳам кушода шудагӣ. Вай бемалол кушоду равшан савдо карда истодааст.

— Чӣ гуфтед? Бемалол савдо карда истодааст?— симои раис ҷиддӣ шуд.— Кӣ будааст вай савдогари навбаромад?

— Ҳамсоямон,— ба Ҳосияттаранг ишора намуда, суханаширо давом дод Зӯҳра Шодиева.— Ҳаитбой гуфтани одам ҳаст-ку. Но-маш коргари магазини молҳои хоҷагӣ. Аммо аз хонааш фақат ҷойнику пиёла, косаву табак, гилемчаву пойандоз мефурӯшад. Дар воқеъ, дирӯз қаровули идораатон лазурь* гирифт-ку. Намедонам, ки ба нархи ҳудаш дод, ё ки...

— Қаровулам?— раис бо ҳаяҷон аз ҷояш хест.— Охир, вай лазурро «аз шаҳр овардам» гуфт-ку. Наход, ки маро фиреб дода бошад-а?

— Намедонам, раис,— худро ором медошт Зӯҳра Шодиева.— Лекин аз хонаи Ҳаитбой баромад. Лазурро ба ман нишон дода таъриф кард.

Гапӣ Зӯҳра Шодиева ба раис саҳт расид. Рангаш канд. Гӯё таб-ларза гирифта бошад, аз шиддати қаҳру ғзаб вучудаш меларзид.

— Қаровулро ҷеғ занед!— хитоб намуд ӯ.

Аз ҳозирон яке берун баромад. Вале аз қаровули идора дарак нашуд. Раис ҳушашро ғундошта, ба атроф ҷашм давонд, ки Ҳосияттаранг ғайб задааст.

БОБИ СЕЗДАҲУМ

17.07.95

Ҳосияттаранг гӯё аз таъқиби касе мегурехта бошад, ба ҳавли даромаду дарвозаро саросема пӯшида, занҷир кард. Мусичае, ки дар рӯи ҳавли дон чида мегашт, аз тарс парид ба лаби бом ба-ромад.

Ҳосияттаранг ҳарсосзанон ба хона даромад. Тӯрбаҳои даҳан-банду бўҳчаҳои молро хабар гирифт. Ҳамааш ҷо ба ҷо буд.

Бо вучуди ин, дилаш аз ваҳм метапид. Ба хаёлаш дару девор ҳам ҷашм доштанду ба вай менигаристанд, ҳар қадамашро назо-рат мекарданд.

Агар ҳамин тавр намебуд, бо магазинчиҳо сарукор доштани ӯро Зӯҳра Шодиева аз кучо медонист. Охир, Ҳосияттаранг дар вақти молфурӯшиву насъячинӣ эҳтиёт мешуд. Мабодо ба муалли-мон мол фурӯшад, каме арзонтар карда медод, ки даҳон накушо-янд. Аҷабо, молфурӯшиашро ба Зӯҳра Шодиева кӣ гуфта бошад?

Агар одами дигар гап мезад, Ҳосияттаранг парво намекард. «Гап заду рафт-дия» мегуфту мемонд. Аммо номи Зӯҳра Шодие-ва дили ӯро ба ларза меовард. Сирраш дар пеши раиси ҷамоа

* Лазурь — ранги нилӣ, лочувардӣ, ки ба рағани алифу белила ҳамроҳ карда, ранги дилхоҳро тайёр мекунанд.

кушода шуд. «То бад нагӯед, нек намеояд» мегӯянд. Абдуқаҳҳор ки омад, пеши ин корро гирифта даркор.

Хосияттаранг мебоист молҳои аҷоибӣ бозоргиро ба сумка андохта, ба деҳаҳои ғирду атроф мерафт. Молҳои ӯро мефурӯхту насъаҳои ӯро мерӯёнд.

Аз ҷӣ сабабе бошад, ки пояш накашид. Ба назараш аз пеш Зӯҳра Шодиева ё ки раиси ҷамоа баромада, сумкаашро кашида мегиранд. Милиса меояд. «Худо нишон надихад!» гуфт худ ба худ Хосияттаранг.

Як рӯз сад рӯз намешавад. Моли нағз ҳамеша пул мешавад. Пагоҳ меравад.

Хосияттаранг бо чунин андешаву мулоҳизаҳо қорӯбро ба даст гирифта, рӯи ҳавлиро мерӯфт. Дар кӯча мошин ғуррос зад. Гуфтугӯи одамон баланд шуд. Дар даст қорӯб, Хосияттаранг бо ҳаяҷон ба тағи дар омад. Занҷири онро фуруварду ба берун назар афканд, ки дар пеши дари Ҳайтбой як милиционеру ду-се шахси дигар гуфтугӯ мекарданд. Пеши ҷашмонаш сип-сиёҳ гаштанд. Худро бо як азоб дарун гирифтӯ дарвозаро кулф кард.

Вай тамоман бетоқат буд. Гӯё дилашро сагон тала мекарданд. Давон-давои ба ошхона омад. Ҷаспида ба суфачаи танӯр баромаду ба ҳавлии Ҳайтбой нигарист. Раиси ҷамоа рост меистод. Дар паҳлӯаш одами ношиносе менамуд, ки шояд аз прокуратура бошад. Қормандони милиция аз таҳхонаи ӯ мол мебароварданд. Рангҳои хориҷӣ, пойандозҳои хушранг, косаву табак, пиёлаву ҷойникҳои пахтагул, қулфҳои англисӣ, чумча ва монанди ҳамин лашу луши рӯзгор буд. Аммо худ Ҳайтбой наменамад.

Хосияттаранг чунин манзараро диду аз сари нав дилаш таҳкашида, пеши ҷашмонаш сип-сиёҳ гардиданд. Собуни дар борон мондагӣ барин лағжида ба поён афтидани худро нафаҳмида монд.

Вай пас аз муддате ба худ омад. Ҷашмонашро кушода ба атроф назар афканду аз ҷояш хест. Беҳолона ду-се қадам партофт.

— Аз он Ҳайтбойро рӯбучин мекунамду ба ҳавлии ман мегузаранд,— худ ба худ мегуфт Хосияттаранг.— Вой ҷонакама гир худо, вой ҷонакама гир, худо. Ду турбаву ду бухча молро кучо руст мекунам? Сандуқхоро ҳам мекушода бошанд? «Қалидаш нест, гум шудагӣ мегӯям».

Хосияттаранг девонавор худ ба худ гап мезад. Мурғи посӯхта барин ба қор тараф медавид. Барои ду турбаву ду бухча молро пинҳон кардан ҷои муносиб намеёфт. Ҷӣ қор қунад? Ба катаки мурғ тикқонад, ё дар зерӣ параҳо ҷо қунад? Намешавад. Вақте, ки даромаданд, ҳоки ҳавлиро бод медиҳанд. На тағи параҳа мемонаду на катаки мурғ. Ҳама ҷойро ҷаппаву роста мекунамд.

— Вой ҷонакама гир, худо, вой ҷонакама гир, худо,— тозон ба ҳона мебаромаду боз ба ҳавли мебаромад ӯ.— Бо ин молҳо ма-

ро ҳабс мекунанд. Худо, худочон, Ба ту чӣ бадӣ карда будам, ки маро дар кӯчаи танг монондӣ?

Инак, дарвозан ҳавлиро касе тела додагӣ барин шуд. Дили Хосияттаранг қариб буд, ки аз қафаси синааш зада барояд. Вай аз тарс бемадорона дар лаби суфа нишаст. Гӯё гирифтори табларза бошад, танааш дарақ-дарақ меларзид. Агар дарвоза бори дигар тараққос мезад, ачаб набуд, ки дилаш аз кор мемонд. Хайрият, ки ин тавр нашуд. Хосияттаранг пас аз муддате хеста, аз паси пинҳон кардани молҳояш афтид.

Кошки аз байни ҳавлиаш чӯи калон мегузашт. Молҳояшро ба он мепартофту ба лабаш кулӯх молида менишаст.

Лекин чӯй нест. Чӣ бояд кард? Рафту ҳозир ба ҳавли дароянд, ҳам молаш мераваду ҳам худаш. Камаш даҳ сол медиҳанд. Холи Беҳрӯзҷон чӣ мешавад?

Вой чонакама гир, худо! Чонакама гир, худо!— нолаву зорӣ мекард Хосияттаранг.— Чаро пештар фикр накардам? Чаро Беҳрӯзҷонро ба ёд наовардам? Рафту маро...

Чизе ба ҳаёлаш расид магар, ки давон-давон хона даромад. Бо ҳавлии ҷон тӯрбаву бӯхчаҳоро як-як ба миёнҷои ҳавлии овард. Аз болояш як чова карасинро рехту оташ заданӣ шуд. Дар як дам сӯхта хокистар мешавад. Бигузур кормандони милиция омада бинанд. Аз хокистар чӣ меёбанд.

Бо чунин андешаҳо Хосияттаранг гӯгирдро гирифта, ба пеши ғарами молҳои тоза омад. Дар сараш фикри дигаре пайдо шуд. Тӯрбаҳоро оташ додан душвор не. Баробари гӯгирд задан алав мегирад. Забона зада месӯзад. Он хас ё ки коғаз мебуд, гапи дигар буд. Дар тӯрбаву бӯхчаҳо кундалу кимхоб, шоҳиву атласи бисъеранд, ки ба осонӣ сӯхта тамом намешаванд. Камаш ду соат дуд мекунанд. Дохили ҳавлиро бӯи латтаву дуди ғализ фаро мегирад. Аз дару деворҳо гузашта, ба ҳавливу хонаи ҳамсояхо низ паҳн мегардад.

Аздусар онҳо: «Сӯхтор! Сӯхтор!» гӯён ба ҳавлии Хосияттаранг медароянд. Ба болои оташ хоку об пошида, онро хомӯш мекунанд. Молҳои нисфаш сӯхтагӣ мебарояд. Сир ошкор мегардад. Гуноҳаш вазнинтар мегардад,

Хосияттаранг боз ба ошхона омад. Часпида ба суфачаи танӯр баромаду ба ҳавлии Ҳайтбой нигарист. Молҳо қариб як мошин шуда буд. Ҳамоно мол меғундоштанд.

Нохост раиси ҷамоа дасташро бардошта, ба ҳавлии Хосияттаранг ишора намуд. Боз дили ӯ таҳ кашида, аз болои танӯр чӣ гуна ғечиди фаромад, беҳабар монд. Чанд ҷои шикамашро сангу кулӯх харошида буд.

Вай ҳоло дардро ҳис намекард. Вучудааш карахт буд. Ба назар фақат ҷон, ҷони ширинаш менамуду бас.

Хосияттаранг давон-давон ба сари ғарами молҳо омад. Ба

хаёлаш онҳо ба забон даромада: «Эҳ, худобехабар! Мо ба осонӣ бофта нашудаем? Чаро аз болоямон карасин рехтӣ? Метарсидӣ-ку. Нафсатро бад карда, ҳуснамонро доғдор намудӣ. Бо ду гӯшат шунида гир. Барои ин корат дар пеши суд ҷавоб хоҳӣ дод» мегуфтанд.

Боз дили Хосияттарангро ваҳму ҳарос пахш кард. Ба назараш фақат милиса ва панҷаран оҳанини ҳабсхона менамуду бас.

— Вой чонакама гир, худо! Вой чонакама гир, худо!— ҳамон зорӣ мекард Хосияттаранг.— Дар пеши дӯсту душман шарманда мешавам-ку, худо! Чонакама, гир, худо! Худо!!

Ҳамин вақт чашмаш яке ба чоҳ афтид, ки даҳонаш пӯшидагӣ буд. Саросема сарпӯшашро бардошт. Обаш сиёҳча метофт. Ба фикру хаёл қардан фурсат надошт Ду тӯрбаву ду бухча молро кашолақунон ба даруни чоҳ партофт. Зуд сарпӯшашро пӯшиду ба гирду атроф назар афканд. «Хайрият, ҳеҷ кас надид» гуфт хушнудона вай худ ба худ.

Аз байн ним соат гузашт. Дар кӯча мошин ғуррос зад. Хосияттаранг аз роғи дарвоза чашм давонд, ки болои он пури мол. Милиса худро ба кабина гирифт. Мошин ба роҳ даромад. Саҳни кӯча хомӯш шуда монд.

— Гӯр ақлакам занг занад-дия,— сару рӯяшро меҳарошид вай.— Чаро камтар сабр накардам? Чаро молҳоро ба чоҳ партофтам? Акнун чӣ кор мекунам? Онро чӣ хел мегирам?

Хосияттаранг дар гирди чоҳ аспӣ ҷувоз барин чарх мезад. Ҳам шуда ба дарунаш чашм медавонд. Тӯрбаву бухчаҳо нони бўлка барин обро ҷабида, варам карда буданд. Аммо Хосияттаранг ба фаромадан ҷуръат намекард, метарсид.

Вай тарафи бегоҳ фаҳмид, ки кормандони милиция Ҳаитбойро дар роҳи шаҳр доштаанд. Як ароба қоғазқуттиҳои кӯҳнаро бор карда меомадааст. Қуттиҳоро бардоранд, аз тағаш ним тоҷна меҳи шифер баромадааст.

Хосияттаранг каме аз тафсаш фаромад. Вай ба худованди қарим гаштаву баргашта шукр мегуфт, ки кормандони милиция ба хонааш надаромаданд. Вагарна ба рӯзи Ҳаитбой меафтид.

БОБИ ЧОРДАҲУМ

Беҳрӯз ҳар боре ки бо Зӯҳра Шодиева рӯ ба рӯ мешуд, суҳанҳои дар дами марг гуфтаи падараш ба хотираш мерасид. Ба ӯ ваъда медод, ки бо Абдуқаҳҳор намегардад. Худро аз вай дур мекашад. Аз пай супоришҳои муаллимон мешавад.

Аммо чун Абдуқаҳҳорро медид, ба андеша фуру мерафт. «Қарзро талаб мекарда бошад? Мабодо талаб кунад, аз кучо ёфта медахам?»

✓ Аз тарафи дигар, ба ивази ҳамроҳ гаштанаш Абдуқаҳҳор ба ӯ пул медод. Ин ба рӯзгор, ба модараш хеле мадад мешуд.

Як сахарӣ Абдуқаҳҳор дарвозаи Бехрӯзиноро кӯфт. Хосияттаранг писарашро бедор кард. Бехрӯз баромад, ки дар таги дар мошин меистод. Хосияттаранг ба онҳо фотиҳа дод. Мошин ғурросзанон ба роҳ даромад. Шаҳрро бурида гузашта, дар таги дарвозаи кабуд қарор гирифт. Ду одами чолоку ҷаққон баромада дариҷаи пуштро кушода, сиву шаш тӯрба картошкаро ба мошин бор карданд.

Дар чунин мавридҳо Бехрӯз ором истода наметавонист. Вай латтаеро гирифта, оинаҳои кабина, рӯи капотро пок мекард. Ба радиатор об меандоخت. Чархҳоро лағад карда медид.

Абдуқаҳҳор ба устоҳои автобаза боварии калон дошт. Онҳо мошини ӯро тавре аз назар мегузаронанд, ки то аз сафар омадан ягонта мурваташ суст намешуд. Дар роҳ таку тук ҳам намекард. Аспи нағз хунук шудагӣ барин, то ба манзил расидан ғурросзанон, аз ҳама машинҳо пеш меомад.

Савдогарон болои мошин баромада, ҷомаҳои серпахтаро ба тағ густурда қачпахлӯ заданд. Офтоб ҳанӯз сурхӣ накарда буд. Абдуқаҳҳор ба роҳи рости мумфарш, ки дашти васеъро бурида мерафт, даромад.

? Дар тӯрхалта ғӯшти пухтагӣ буд. Бехрӯз онро кушоду худро каме канор гирифта, дар байн газетаро дастархон кард. Ғӯшти фарбеҳу фатери варақин басо хушлаззат буд. Аз болояш ду пиёлагӣ чой ҳам нушиданд.

Бехрӯз ҳам Абдуқаҳҳор барин хуморӣ шуда буд. Устодаш даҳон накушода, вай аз киса сигор мегирифт. Якеашро ба Абдуқаҳҳор медоду дуомашро худаш мекашид. Дохили кабинаро дуди ғализ зер мекард.

Онҳо қариб як шабонарӯз роҳ паймуданд. Мошин бо суръат пеш мерафт. Гашти рӯз буд. Тафси ҳаво баланд шуда, кабина танӯри тафсонро мемонд. Аз сару рӯи дуяшон ҳам арақ мешорид.

Дар пахлӯяшон мошини сабукрави «Волга» пайдо шуд. Гӯё бо онҳо мусобика карданӣ бошад, гоҳ пеш мегузашт, гоҳ қафо мемонд. Абдуқаҳҳор шогирдашро нихта кард.

— «Волга»-ро пайхас кардӣ, Бехрӯз?— гуфт ӯ.— Дар даруни он се кас. Моро таъқиб карда истодаанд. Аз афти қор, онҳо мошини моро ба мошини савдогароне монанд кардаанд, ки молҳои гаронбаҳо доранд. Мебинӣ, ҷои қулайтарро меёбанду пеши роҳамонро мегиранд.

— Мегиранд?— ҳайрон шуд Бехрӯз,— Чаро мегиранд? Онҳо қорқунони милиса не-ку?

Абдуқаҳҳор зери лаб хандид.

— Ту ҳоло ҷавонӣ, Бехрӯз,— гуфт вай.— Бисъёр чизҳоро намедонӣ. Ғайр аз милиса қорқунони ОБХСС ҳам ҳастанд, ки он-

хо бо либоси оддӣ мегарданд. Вале сахтгиранд. Ба дасташон аф-
тӣ, ба осонӣ халос намешавӣ.

Беҳрӯз бо ғӯшан чашм ба «Волга» менигарист. Ғӯё нигоҳашро
пайхаст карда бошад, соҳиби «Волга» суръатро суст карда, но-
маълум кафе монд.

— Лаънатиҳо,— ғурунгос мезад Абдуқаҳҳор.— Озмуда истода-
анд. Майлаш озмудан гиред. Маро Абдуқаҳҳор мегӯянд. Мактаби
шумо хондагиро кайҳо тамом карда будам.

Ин буд, ки мошини сабукрави «Волга» сигнал дода пеш гу-
зашт. Вай суръатро чунон тезонд, ки ғӯё чархҳояш ба замин на-
мерасиданд. Оҳиста-оҳиста аз назар ғойб шуд.

Дар пеш, дар миёнҷои дашти урьён хонаҳои бисёр намоён
гардиданд. Вай маркази район буд. Қўчан рост байни онро бури-
да мегузашт. Ба роҳи дигар дарояд, хавфи дар рег ғўтида мон-
дан дошт. Чӣ бояд кард?

Абдуқаҳҳор хеле фикру хаёл кард, илоҷи халосӣ наёфт. Ба
маркази район даромад. Аз пости ГАИ ҳам бемалол гузашт. Ба
ин сарғаҳи район омада буд, ки нохост, «Волга»-и шинос пайдо
шуду як марди миёнқад баромада хуччаташро нишон дод. Мошин
истод.

Марди миёнқад корманди ОБХСС будааст. Ӯ ба хуччатҳои Аб-
дуқаҳҳор эътибор накард. Амр намуд, ки аз пасаш ҳай кунад. Аб-
дуқаҳҳор мошинро ба тарафи чап гардонда, аз паси «Волга» ме-
омад. Идораи шўъбаи милиция он қадар дур набудааст. Аз дару-
ни «Волга» боз се нафар корманди ОБХСС баромада, Абдуқаҳҳо-
ру Беҳрӯзро ба кабина дароварданд.

— Чаро ду рӯз дер мондӣ?— писхандомез пурсид марди ми-
ёнқад.— Дар роҳ мошинат вайрон шуд-чӣ?

— Мошин вайрон нашудааст,— гуфт Абдуқаҳҳор.— Лекин мо
одамони шумо гумон кардагӣ не.

— Дамат баланд-ку,— аз симои ӯ чашм намеканд марди ми-
ёнақад.— Аз рӯи маълумотҳо, ту бо худ молҳои гаронбаҳо дорӣ.
Барор онҳоро.

— Ман бо ин гуна чизҳо сару кор надорам,— худро бепарво
вонамуд мекард Абдуқаҳҳор.— Картошкаи ду колхозчиро бор кар-
дам. Агар бовар накунад, хуччатро тафтиш карда бинед.

— Ба ман хуччат даркор не,— баланд омад марди миёнақад.—
Тавре гап мезанӣ, ки ғӯё ба ин тарафҳо бори аввал меоя. Не, ин
гуна муғамбирият ба кор намеравад, ука. Ҳамаашро медонем. Беҳ-
тараш, моро гаранг накарда, ана ҳамон молҳоро барор. Агар худа-
мон ёбем, корат вазнин мешавад.

— Ман ҳеҷ гуна мол-пол надорам,— гуфт Абдуқаҳҳор,— мар-
ҳамат, худатон ёфта гиред.

— Албатта меёбем,— бо қатъият мегуфт марди миёнақад. Вай
ба тобеонаш амр дод, тани Абдуқаҳҳору Беҳрӯзро кобанд. Ғӯё

молҳои гаронбаҳо як шабушк бошад, кисаҳои онҳоро чаппаву рос-та карда диданд. Азбаски чизе наёфтанд, капоти мошинро бар-доштанд. Даруни қисмҳои, ки каме ҷои ҳолӣ доштанд, аз мадди назар гузаронданд. Вале ягон чиз набаромад.

Навбат ба бордон расид. Тааҷҷубовараш ҳамин буд, ки савдо-гарон ғайб задаанд. Онҳо дар гардишҳои роҳи калон, дар вақти суст шудани мошин худро ба замин партофта, ба каноре рафтаанд.

Ғайб задани савдогарон кормандони ОБХСС-ро ба шубҳа ан-дохт. Аз афти қор, онҳо ба чунин хулоса омаданд, ки молҳои га-ронбаҳо на дар кисаву бағали ронанда, балки дар тани савдога-рон будааст.

Бо вучуди ин бори мошинро ба поён фуруварда, тамоми тӯр-баҳоро ба замин рехтанд. Қартошқаҳоро якто-якто дастгузарон карданд. Мабода пӯсидагӣ, захмдораш бошад, бурида дарунашро диданд.

Се соат беҳуда гузашту муроде ҳосил нашуд. Кормандони ОБХСС оташин буданд. Барои саҳттар гап задану боздоштани он-ҳо асосе надоштанд.

— Ин дафъа ҳам ту моро фиреб додӣ,— бо алам сар чунбонд марди миёнакад.— Хайр, чӣ илloch? Мошинатро ҳай кун. Роҳи са-фед. Лекин ҳаминро фаҳмида мон, ки ягон рӯз боз рӯ ба рӯ ме-шавем. Баъд ба хотират мерасонам.

Абдуқаҳҳор гап назад. Вай сарашро ҳам карда, бо як ҷаҳи-дан худро ба даруни кабина гирифт. Пеш аз ғуруби офтоб ба роҳ даромада, нисфишабӣ ба манзил расид. Ба қорвонсарой дарома-да дид, ки савдогарон аз онҳо пештар омадаанд.

Лекин дар даромадгоҳи шаҳр, дар назди пости ГАИ дуяшонро ҳам аз мошин фуруварда, ҳама ҷояшонро кофтанд. Аммо чизе на-ёфта, ҷавоб додаанд.

Рӯз шуд. Абдуқаҳҳору Беҳрӯз шаҳрро тамошо мекарданд, ки ба онҳо ду одам вохӯрд. Гуфтугӯ карданд. Берун аз шаҳр, дар ка-нори роҳи калон сӣ сар ғӯсфанди фарбеҳ доштаанд. Онро ба шаҳ-ри дигар бурдан лозим будааст.

Вақти хоб. Баъзеҳо сарашонро ба болин, баъзеҳо бар болои ҷомашон гузошта буданд. Абдуқаҳҳор дар рӯи тахтакат, Беҳрӯз дар кабинаи мошин меҳобиданд.

Шаб аз нисф гузашт. Абдуқаҳҳор Беҳрӯзро бедор кард. Дуя-шон ба кабина даромаданд. Абдуқаҳҳор мошинро пеш ронд.

Пас аз ним соат шаҳри азим қафо монд. Аз роҳи мумфарш баромада, ба роҳи нисбатан борику морпеч даромаданд, ки пури хок буд. Баъди хеле гаштан деҳае намоён гардид, ки ҷароғҳояш хира метобиданд. Онҳо ба тарафи чап тоб хӯрданду ба манзили нимвайронае даромаданд, ки бесоҳиб барин метофт.

Ҳавлӣ на дар дошту на девори дуруст. Алафҳои бегона қадӣ одам барин сабзида буданд. Сағи лоғари часур, ки аз тире туфанг

хам наметарсид, бо мошин афту дарафт мекард. Гох пеш гузашта чароғпоя мешуд, гоҳ «ҳавв-ҳавв»-кунон худро ба дари кабина мепартофт.

Абдуқаҳҳор аз вай парвое надошт. Мошинро то миёнҷои ҳавлӣ ронд. Аммо моторро хомӯш накард. Чароғҳои он то хеле ҷо равшани баланд медоданд.

Дар пешгаҳи ҳавлӣ ду хонаву як айвон менамуд. Сардевориаш саросар рехта, нӯги болорҳо намуда меистоданд.

Гӯё «таъзим» карда истода бошад, айвони фарсуда ба пеш хам шуда буд. Мабодо наафтад гуфта, аз ду ҷои шоҳпулаш такъя монда буданд.

Дари якеи хонаҳо кушода шуду аз он милмилак дар даст, кампире баромада ба назди мошин омад, ки аз ҳафтад гузаштагӣ мепартофт. Мӯйҳои сафедаш парешон, дандонҳои ҷо-ҷо мондааш калонкалон буданд.

Куртаи барқади кампир ба дараҷае чиркин буд, ки рангаш аз замин фарқ намекард. Вай шиддат карда, ҷоғи сагашро басту боз пештар омада, чашмони тангашро ба оинаи кабина дӯхт.

— Ту кистӣ? Чаро намефарой?— гуфт ӯ.— Гумон мекунӣ, ки ман хидматгор дораму ба тағи поят пояндоз мепартояд.

Абдуқаҳҳор дари кабинаро кушода поин фаромад.

— Сагатон ганда, оча,— ваҷҳ нишон дод ӯ.— Шумо набошед, поин касро канда меҳӯрад.

Кампир гап назад.

— Олам тинҷӣ?— пурсид Абдуқаҳҳор.

— Тинҷӣ, омадан гир,— кампир бепарво, рӯ ба сӯи хона қаддам мепартофт.— Худоба шукр, ҳама тинҷӣ.

Абдуқаҳҳор моторро хомӯш карду пеш даромад. Аз пасаш Беҳрӯз меомад. Онҳо ба пасту болояш нигоҳ карда, бо биму ҳарос ба хона даромаданд.

Шӯълаи милмилак хонаро базӯр равшан мекард. Дар зери хона намади сиёҳ густурда буданд. Ду кӯрпачаи ҷиғда-ҷиғдаи чиркин ва як пӯстаки серпашм ба назар мерасид. Аз хона бӯи мағору заҳ меомад.

Кампир дар болои пӯстак менишаст. Абдуқаҳҳор дар рӯи кӯрпача зону заду ба фотиҳа даст бардошт. Сеяшон омин карданд.

Кампир ҳамоно бепарво буд. Вай ба Абдуқаҳҳор чашм дӯхта, яке назараш ба Беҳрӯз афтид.

— Ин кӣ, Абдуқаҳҳор?— пурсид ӯ.

— Хавотир нашавед, додарам.

Кампир ба Беҳрӯз зеҳн монд.

— Дурӯғ мегӯӣ, Абдуқаҳҳор,— сарашро норозиёна ҷунбонд ӯ.— Аввало ин, ки додарат ба ту монанд не. Дуюм, аҳду паймонро вайрон кардӣ. Мебоист, ба хонаи ман фақат худат меомадӣ.

— Гапатон дуруст,— икрор шуд Абдуқаҳҳор.— Шогирдам. Бинад, чашмаш пазад гуфта овардам.

— Ба ман аз ин дунё дида он дунё наздиктар, Абдуқаҳҳор,— ба насихат гузашт вай.— Лекин ту чавон. «Аз бало ҳазар» мегӯянд. Хушёрро аз даст надех. Хайр, ин гапҳоро мону ягон чиз овардӣ?

— Овардам,— гуфт бо нигоҳи сеҳрнок Абдуқаҳҳор.— Тезтар чунбед. Дар роҳ ба мо мунтазиранд. Гӯсфанд бор мекунам.

Кампир берун баромад. Муддате ғайб зада рафт. Аз афти кор, вай гирду атрофро дурусттар аз назар гузаронд.

— Баро,— ба Абдуқаҳҳор амр дод кампир,—Олам тинҷӣ. Шитоб кун.

Абдуқаҳҳор ба назди мошин омада, даҳони бензобаки иловагиро ки дар паҳлӯи рост ҷой гирифта буд, кушод.

Бо ишораи ӯ Бехрӯз остини чапи куртаашро кашид. Дасташро ба даруни бензобак дароз кард, ки ба нӯги ангуштонаш куттичае расид. Онро берун гирифт. Вай якто набуда, шаддан куттичаҳо буд. Бо сими борик ба ҳамдигар баста, ҳамел карда буданд.

Абдуқаҳҳор куттичаҳоро дида, гуфт, ки даст андозад, дар он ҷо боз ҳаст.

Ба ҳамин тарик, Бехрӯз ду шадда куттичаҳоро берун гирифт. Ҳамроҳи кампир ба хона омаданд. Дар шӯълаи милмилак куттичаҳоро шумурданд. «Ҳамааш чилта»,— гуфт Абдуқаҳҳор.

— Не, ба корат шайтон катӣ шудагӣ,— эътироз намуд кампир.— Дафъаи гузашта ҳам «чилта» гуфта будӣ. Аммо аз гуфтаат ду дона кам баромад. Бехтараш, куттичаҳоро кушо, шумурда мегирам. Яъне, на сих сӯзаду на кабоб. Чӣ гуфти?

— Ман розӣ,— Абдуқаҳҳор каме тафсид.— Лекин як шарт дорам: кам барояд, пули аввалаашро ҳам медиҳам. Рафту дуруст барояд, ду баробар карда мегирам. Ба ин чӣ мегӯед?

— Майлаш,— кампир низ сушт намеомад.— Маро бо пул тарсонда наметавонӣ, Абдуқаҳҳор. Се баробар гӯӣ ҳам медиҳам. Лекин ба ҳаромкорӣ хушам не.

Кампир анбӯрчаи майдаҳақ ёфта омад. Абдуқаҳҳор куттичаҳоро кушод. Аз дохили ҳар кадоми онҳо панҷтои ангуштарини тилло баромад, ки чашми касро мебурд. Нигинҳои қимматбаҳо доштанд онҳо.

Бехрӯз яке аз он куттичаҳои холиро гирифта чашм давонд. Онро аз тунукаи сафеди нафис сохта, ангуштаринҳои тиллоро ба дарунаш андохта, даҳонашро бо қалъагӣ кафшер карда буданд.

Абдуқаҳҳор чун ҳамаи куттичаҳоро ҳолӣ кард, кампир ангуштаринҳоро аз як сар шумурд. Қавокашро гирифта, онҳоро ба пеши соҳибаш тела дод. Дуюмбора Абдуқаҳҳор шумурд, ки ду дона кам баромад.

— О занғар-е, заргарро дашном дод Абдуқаҳҳор.— Ба хона равам, фиребгариро ба вай нишон медиҳам.

— Бехуда аланга нагир, Абдуқаҳҳор. Минбаъд эҳтиёт шав. Обатро пуф карда хӯр.— Кампир ангуштаринҳои тиллоро гирифта ба хонаи дигар гузашт. Чанд дақиқа ғайб зад. Аз он ҷо тугунчаеро бардошта омад, ки бағоят чиркин буд, ба даст гирифтани кас намеомад. Онро кушод, ки аз дохилаш фақат панҷохсӯмию бисту-панҷсӯмӣ баромад. Кампир пулро бо дасташ мепартофт. Абдуқаҳҳор тез-тез мешумурду онҳоро дар як ҷо ғарам мекард.

— Дуруст,— гуфт ниҳоят ӯ.— Лекин шартро буридед. Мана, ин аз шумо. Пули чаҳорта ангуштарин.

— Гир-гир,— пулро ба тарафи Абдуқаҳҳор тела дод кампир.— Ман камашро аз ҷои дигар пур мекунам. Аммо ту ҷонатро ба кафи дастат гирифта, аз роҳи дур меой. Ҳалолат бод. Гир, ман ро-зиам. Лекин дафъаи оянда чаҳор шадда марворид биёр. Аз пулаш натарс. Зани магазинӣ фармудагӣ. Дар воқеъ, кай меой, Абдуқаҳҳор?

— Кай омаданамо худо медонад,— гуфту боз илова намуд Абдуқаҳҳор.— Ба ҳар ҳол, дертар меомадагистам. Зеро аз пасам бӯйгирҳо афтидагӣ барин.

— Эҳтиёт шав,— кампир даст ба дуо бардошт.— Омин, сафрат бехатар шавад. Қасе, ки ба ту қасд кунад, забонаш гунг, чашмонаш кӯр гардад.

Абдуқаҳҳор пулҳоро бо сим бандча карду ба даруни бензобак партофт. Мурваташро тофта маҳкам кард. Маторро ба ҳаракат дароварда, мошинро пеш ронд.

Табъи Абдуқаҳҳор ҷоқ буд. Бехрӯз ба даҳони ӯ сигор дошт. Даруни кабинаро дуди ғализ фаро гирифт. Ба роҳи мумфарш даромаданд. Дар шӯълаи ҷароғи мошин ду кас намоён гардид. Абдуқаҳҳор наздик омада мошинро нигоҳ дошт. Гӯсфандчаллобон будаанд. Дуздвор ҳаракат карда, сӣ сар гӯсфандро ба мошин бор карданд.

— Ҳай кунед, Абдуқаҳҳор,— гуфт якеи онҳо.— Рафтем. Мошин бо суръати тамои пеш мерафт. Бехрӯз ба ҳаёл дода шуд. Воқеаҳои рӯзҳои охир, одамони гуногун аз пеши назари ӯ мегузаштанд. Як ҳикояти падараш ба ёдаш расид. «Шайтон гуфтани махлуқе ҳаст мегӯянд,— нақл мекард падараш.— Ин гап дурӯғ, ҳеҷ гуна шайтон-пайтон нест. Лекин дар байни мардум одамоне ҳастанд, ки шайтони афсонавиرو ба як нӯл мезананд».

Бехрӯз ҷиддитар фикр карда ба хулосае омад, ки ана ҳамон шайтони падараш гуфтагӣ Абдуқаҳҳор аст. Агар вай шайтони ҳақиқӣ намебуд, корманди ОБХСС-ро дар рӯзи равшан фиреб на-медод. Ба вай фақат фоида, пули муфт бошад бас. Агар дастаҳои садсӯмиву панҷохсӯмиро нишон диҳед, аҷаб нест, ки худро аз бо-

лон манор партояд. Дар роҳи пульёбӣ аз ҳар гуна ҷинояту кори қабех рӯ намегардонад ӯ.

— Хайрият, ки худованди карим даҳони бандаҳояшро якто офаридааст,— меғуфт хандида падараш.— Агар монанди баъзе махлукҳо дудаҳона мешуд, Ҳантбою Абдуқаҳҳор баринҳо рӯи заминро хушк мекарданд. Онҳо ҳаргиз сер намешуданд.

Ғапи хандаовар бошад ҳам, ба як ҳисоб, падараш ҳеҷ муболиға накардааст. Хонаҳои Абдуқаҳҳор аз лоқу пари гаронбаҳо кафам-кафам меғӯянд. Молу дунёи ҷамъ кардаш ба ҳафт пуш-таш мерасад. Вале ба ҳамаи ин нигоҳ накарда, вай боз пул ҷамъ мекунад, боз мол меғундорад. Ангуштарини қалбаки меғурушад. Ба қорҳои хатарнок даст мезанад. Сабабаш чӣ бошад? Чаро ин қабил одамон аз пул ҳеҷ сер намешаванд? Чаро ба гирду атроф, ба зисту зиндагонии мардум нигоҳ намекунад? Ин баднафси, ҷашмгуруснағишон охиру охири онҳоро кучо мебурда бошад? Ё ки аз пул хона месозанд? Балки аз он кӯрпа карда, ба дару наш даромада меҳобидагистанд!

Беҳрӯз чӣ қадаре майна об накунад, ба поёни ҳаёлаш намерасид. Шояд ҷавони мекард, шояд ҳанӯз ақлаш кам буд. Вай дар ҷунин мавридҳо боз падарашро ёд меовард, боз гуфтаҳои ӯро як-як ба хотир меовард.

«Писарам,— насиҳат меод ӯ,— Пул чизи дарқорӣ. Одамон ба воситаи он муомила карда, қорашонро пеш мебаранд. Аммо зинҳор ба пул меҳр намон. Вай писарро аз падар, додарро аз бародар ҷудо мекунад. Мабода ба ҳирсаш афти, бидон, ки беномус, худбин, бераҳму шафқат хоҳӣ шуд».

Хӯш, рафтори Абдуқаҳҳор-ку оина барин равшан. Онро дидаву дониста, чаро Беҳрӯз бо вай мегардад? Дар паҳлӯяш ништа, амру фармонҳояшро ба ҷо меорад.

«Не. Аз пагоҳ сар карда, дигар бо Абдуқаҳҳор намегардам,— ба худ қарор дод Беҳрӯз.— Ба хонааш ҳам намеравам. Вале қарз... Қарзашро талаб кунад, чӣ ҷавоб медиҳам? Ягон баҳона... Не, не. Мактабро тамои карда, ба қор мебарояму қарзашро меқанам. Аммо ҳамроҳаш намегардам, вассалом».

— Қорқунони ОБХСС-ро бо қордем-а, Беҳрӯз?— риштан ҳаёли ӯро қанд Абдуқаҳҳор.— Қаллаварамҳоя бин. Даруни моторро қофта истодааст. Савдогар девона нашудааст, ки моли гаронбаҳо-ро дар тӯрба, ё ки мотори мошин руст кунад. Вай дар кучо эҳтиёт қарданашро медонад.

— Лекин ман тарсидам, амак,— рӯирист иқрор шуд Беҳрӯз.— Ин қори бисёр хатарнок будааст. Агар ангуштаринҳоро меёфтанд, чӣ қор мекарданд?

— Ҳеҷ қор намекарданд,— бо ханда ҷавоб дод Абдуқаҳҳор.— Ҳамин қадар, ки ба нисфи ғойдаамон шарик мешуданд, вассалом.

— Ин кадар ангуштарини бисъерро аз кучо ёфтед, амак?— боз пурсид Бехрӯз.— Ё ин, ки аз ягон магазин гирифтед?

— Ту чудо содда-дия, Бехрӯз,— завқ карда хандид Абдуқаҳҳор.— Онҳо ангуштаринҳои ҳақиқӣ не. Ҳамаашон қалбакианд. Дар шаҳр як ошноӣ заргар дорам. Вай ба рӯи мис оби тиллоро чунон устокорона медавонад, ки аз ангуштаринҳои тиллоӣ магазини зарра барин фарқ намекунад. Ман онҳоро ба ҷойҳои дурдаст бурда пул мекунаму аз се ду қисми ғоидаашро мегирам.

Бехрӯз дигар гап назад. Онҳо ду шабу ду рӯз роҳ паймуда, соати дувоздаҳи шаб ба манзил расиданд. Гӯсфандонро ба қорвонсарой фуруварда, сари мошинро ба сӯи деҳа гардонданд.

Чун ба деҳа омаданд, Абдуқаҳҳор мошинро дар пеши дарвозаи Бехрӯзино нигоҳ дошт. Чароғи кабинаро гиронд.

— Маҳ!— ду панҷоҳсӯмиро дар шӯълаи чароғ намоиш дода дароз кард Абдуқаҳҳор.— Гир, нав аз банк баромадагӣ будааст.— Ин бисъер-ку амак.

— Гирифтани гир, ҷиян,— хандид Абдуқаҳҳор.— Қалон-қалон харҷ кун. Дар ин дунё фақат кайфу сафо кардан лозим. Дигараш бекор.

— Раҳмат, амак,— дари кабинаро пӯшид Бехрӯз.— Хайр, то пагоҳ.

Абдуқаҳҳор мошинро пеш ронд.

БОБИ ПОНЗДАҲУМ

Бехрӯз дарвозаи ҳавлиро аввал оҳиста, баъд саҳттар кӯфт. Са-дое набаромад.

Вай аз роғи дарвоза ба дарун чашм давонд, ки чароғи айвон фурузон. Яқин кард, ки модараш дар хона хобидааст. Дарҳои он аз дарун маҳкам. Бинобар ин, аз омадани писараш беҳабар аст.

Ду санги қалонро ёфта омаду болои ҳам гузошта, аз рӯи он ба девор часпид. Худро ба дарун партофту яке чашмаш ба бом афтид. Бомҳои хонаву даҳлез саросар шиферпӯш буданд.

Бехрӯз як қад парида, мисли кӯдакон даҳонаш воз шуд. Зехн мемонду ба чашмонаш бовар намекард. Боз ба атроф нигарист.

— Бомҳои мо шифер надоштанд-ку,— пас аз муддате хушаш ба сараш омад.— Ё ман ба ҳавлии ҳамсоя даромадаам?

Бехрӯз ба зудӣ муайян карда натавонист. Аз ростӣ ҳам ақлаш кунд, сараш гаранг буд. Инак, аз берун овози Абдуқаҳҳор шунида шуд.

— Абдуқаҳҳор-амак,— аз роғи дарвоза пичиррос мезад Бехрӯз.— Ман ба ҳавлии бегона даромадаам.

— Чаро бегона мешудааст?— Абдуқаҳҳор ба дарвоза зехн монд.— Аз онӣ худатон. Дарро кушо.

— Дар маҳкам,— гуфт Бехрӯз.— Қулф задагӣ.

— Ту аз кучо даромадӣ?

— Аз болон девор.

Абдуқаҳҳор ду кадам монда дид, ки дар зери девор санг истодааст. Аз рӯи он ба девор баромаду худро саросема ба поён гирифт. Аммо ба бому дар эътибор надода, рост ба айвон омад ва дари хонаро зад.

— Бехрӯз! Бехрӯз!— овози Хосияттаранг баланд шуд.— Хозир мекушоям.

Бехрӯз пештар омад. Модар баромадан замон писарашро оғӯш карда, аз сару рӯяш бӯсид.

— Аз шумоён бисъёр хавотир шудам, Абдуқаҳҳорчон,— ба вай рӯ овард Хосияттаранг.— Ба болояш дирӯз хонаи Ҳайтбойро зер карданд.

— Хозир дар хона шунидам,— гуфт бо ҳаяҷон Абдуқаҳҳор.— Молҳояшро бурданд?

— Ҳа,— сар чунбонд Хосияттаранг.— Фақат молҳои магазинро бурданд.

— Ана, дидед,— Абдуқаҳҳор худро доно метарошид.— Ба Ҳайтбой чандин маротиба гуфта будам, ки моли магазинро ба хонаат набиё. Фаҳмида монанд, ҳафа мекунанд. Охири ба сараш бало шудааст-дия.

— Гуноҳи Ҳайтбой маълум, Абдуқаҳҳорчон,— ангуштонашро гиреҳ карда ба сараш мезад Хосияттаранг.— Аз миён мани бадбахтро худо зад.

— Чӣ? Чӣ шуд?— саросема пурсид Абдуқаҳҳор.— Ба хонаатон дузд даромад?

— Дузд мебаромад, ин қадар алам намекард, Абдуқаҳҳорчон,— ҳамон ба сару рӯяш мезад ӯ.— Аз дузд бурдагӣ ҳам бадтар шуд. Мизочҳоям ду тӯрбаву ду бӯхча мол оварда буданд. Ҳавлии Ҳайтбойро зер карданду гурдаам кафид. Қои пинҳон кардан набуд. Молҳоро ба чоҳ партофтам.

— Хуб кардед,— ба ӯ тасалли меод Абдуқаҳҳор.— Аз милиса бурдан дида, ба чоҳ рафтаниш беҳтар. Хозир мегирем. Бехрӯз,— вай ба шогирдаш рӯ овард.— Ресмони дароз дорӣ?

Бехрӯз ба ёд овард, ки ресмони дарозашон буд. Нӯги онро ба миёнаш баста, сола ду маротиба ба даруни чоҳ мефаромад ва обро аз хас тоза мекард.

Бехрӯз аз ҳезумхона ресмонро ёфта омад. Нӯгашро ба миёнаш баст, Абдуқаҳҳор чароғи дасташро ба ӯ дод, ки бисъёр равшан буд.

Бехрӯз пойҳояшро ба чуқурҷаҳои девори чоҳ монда, поён фаромад. Ресмонро кушода, аз миёнҳои тӯрба баст.

— Қашед, Абдуқаҳҳор-амак!— гуфт вай.

Абдуқаҳҳор бо азобу машаққатҳои зиёд тӯрбахоро як-як ба

боло кашид. Баробари ба замин гузоштан, обаш чӯй барин чорӣ мешуд. Ин як алами Хосияттарангро сад алам мекард.

— Худо чонакама гирад,— мегуфт вай ба сараш зада.— Наход, ки ҳамин қадар мол нобуд шавад-а? Ақаллан пулаш мешуд ҳам майлаш буд.

— Сабр кунед,— ба ӯ маслиҳат меод Абдуқаҳҳор.— То пасанда шудани чанҷоли Ҳаитбой, дар хона молҳои гаронбаҳоро нигоҳ доштан хатост. Дар тағи кӯҳ як ошно дорам. Худаш мошиначии гузаро. Молҳоро бурда медиҳем. Вай хушк карда, чунон дарзмол мекунад, ки нав барин мешавад. Нархашро каме арзонтар кунем фурухта ҳам медиҳад.

— Илоҳӣ барака ёбед, Абдуқаҳҳорҷон,— ба зорӣ даромад Хосияттаранг.— Некиҳоятон аз худо гардад. Ҳузуру ҳаловати бачаҳоятонро бинед.

Абдуқаҳҳор мошинро оварда, молҳоро ба он бор кард. Хосияттарангу Бехрӯз дарвозаи ҳавлиро бастанду хотирчамъ шуда ба хона даромаданд. }?

БОБИ ШОНЗДАҲУМ

Бехрӯз бо табъи хушу димоғи чоқ аз мактаб омада, дар рӯи суфа бо модараш рӯ ба рӯ шуд. Хосияттаранг ба вай садқаву бандашуда гуфт, ки зуд ба назди Абдуқаҳҳор-амакаш равад. Ба вай кори зарур доштааст.

— Оча,— Бехрӯз хоҳиши модарашро рад намуд,— маро дигар гаранг накунад. Ба назди Абдуқаҳҳор-амакам намеравам. Баъди понздаҳ рӯз имтиҳонҳо сар мешаванд. Тайёри дидан даркор.

— Понздаҳ рӯз будааст-ку, Бехрӯзҷон,— зорӣ мекард модар.— Вай туро нигоҳ намедорад. Зуд меой.

— Намеравам гуфтам-ку, оча,— ҳамон якравӣ мекард Бехрӯз.— Баъди рафтан кори фармудаашро кардан даркор. Ба «не» гуфтан рӯи кас намешавад.

— Наравӣ, хафа мешавад-дия, Бехрӯзҷон,— модар низ суст намеомад.— Одами даркорӣ... Магар фаромӯш кардӣ, ки дар маърақаҳои падарат миён баста хизмат кард. Қариб ду ҳазор сӯм қарз дод.

Бехрӯз калимаи «қарз»-ро шуниду тамоми вучудаш вачаррос зад. Вай гардани хор-хорон либосашро иваз намуда, ба назди Абдуқаҳҳор омад. Меҳмонҳо буданд. Вай пас гаштанӣ шуд. Вале модарашро андеша кард. Фаҳмад, ки надаромада омадааст, ӯро аз гӯр гирифта ба гӯр мезанад. «Ту ҳам падарат барин бебурд, ношуд, ноухдабаро» гӯён таъна медиҳад.

Бехрӯз ҳаминҳоро пешакӣ мулоҳиза карда, бо дили нохоҳам дари меҳмонхонаро кушод. Абдуқаҳҳору ду чӯрааш сарҳояшонро ҳам карда қимор мезаданд.

Дар байн, дар рӯи дастархон нозу неъматҳои бисёре буд. Ба ғӯшти пухтагиву ҳасиб, араку коньяк касе нигоҳ намекард. Дар паҳлӯи дастархон ғарами пул ба чашм мерасид, ки бештараш биступанчиву панҷоҳӣ буд.

Меҳмонон Бехрӯзо дидан ҳамон як қад парида, ба сӯяш нигоҳи хавотиромез карданд.

— Шогирдам,— ўро ба чӯраҳояш шиносонд Абдуқаҳҳор.— Номаш Бехрӯз. Мешудагӣ... Ситораро бе нардбон мегирад.

Бехрӯз дар поён, дар дамғаҳи дар чорзону зад. Шармида ба замин менигарист. Хомӯш менишаст.

Чашми меҳмонон тез, нигоҳашон бечо буд. Бехрӯзо шинохта бошанд ҳам, гашта-гашта менигаристанд. Вале гап намезаданд.

— Амак,— ниҳоят пурсид Бехрӯз.— Ба ман гапи зарур доштед?

— Ҳозир не,— аз бозӣ сар набардошт Абдуқаҳҳор.— Пагоҳ соати дувоздаҳ биё. Ба як чо меравем.

— Ба имтиҳонҳо...

— Шабона гашта меоем,— сухани ўро бурид Абдуқаҳҳор.— Пагоҳӣ ба мактаб рафтан мегирий.

Бехрӯз дид, ки Абдуқаҳҳор маст аст. Гапро кашол надод. Зеро ғоида намебахшид.

— Майлаш,— розӣ шуд ў.— Соати дувоздаҳ меоям.

Хаёли Абдуқаҳҳор бо карта банд буд. Бехрӯз оҳиста хеста берун баромад.

И

* * *

Зӯҳра Шодиева дар мактаб набуд. Бехрӯз баъд аз дарси чорум кори зарур доштанаширо баҳона карда, аз муаллими забони русӣ ҷавоб гирифт.

Ҳаво гарм буд. Бехрӯз ба обу арак ғӯтида ба хона омаду тағири либос кард. Хосияттаранг ба назди ў нону чой монд. Тухм-бирьён карда омад.

— Оча,— гуфт Бехрӯз.— Наравам-чӣ? Поям накашида истодааст.

— Ин тавр накун-дия, Бехрӯзҷон,— Хосияттаранг ба насиҳат гузашт.— Абдуқаҳҳор-амакат одами даркорӣ. Устозат.

— Чӯраҳояшон одамони ганда барин.

— Ба чӯраҳояш чӣ кор дорӣ, писарам?— гуфт Хосияттаранг.— Ту амакатро дон. «Исо ҳам бо роҳи худу Мӯсо ҳам бо роҳи худ» гуфтаанд.

Бехрӯз ҳис кард, ки гапаш кӯр намехӯрад. Чои пиёларо хӯрт кашиду аз ҷояш хест. Соат бист дақиқа кам дувоздаҳ буд. Вай бо дили нохоҳаму гардани хор-хорон ба назди Абдуқаҳҳор омад, ки мотори мошин ғуррос мезад. Аммо худи ў набуд.

Бехрӯз латтаро гирифта, оинаи кабинаро тоза кардан гирифт. Абдуқаҳҳор термос ва тӯрхалтаро бардошта омад.

Дуяшон ба кабина даромаданд. Абдуқаҳҳор ба соаташ нигоҳ карду ба мошин газ дод. Вай ғурросзанон чанги кӯчаро ба осмон бардошта мерафт, ки аз дур раиси колхоз, Зӯҳра Шодиева ва дусе нафар одами ношинос намоён шуданд. Онҳо бешубҳа аз сари кор, аз сохтмони мактаби нав меомаданд, ки ду рӯз пеш аз ин сар шуда буд.

Абдуқаҳҳор гаранг шуда монд. Қафо гаштанро номардӣ медонист. Кӯча ҳам бисъёр танг буд. Чӣ бояд кард? Сарашро ҳам карда, бо суръати баланд гузашта равад-чӣ? Не, намешавад. Баъди омадан боз чашм ба чашм меафтад. Раис «Мулло Абдуқаҳҳор, машинаатон мепаридагӣ шудааст, ку?» гӯён писханд кунад, нағз намешавад.

Хавфноктарини онҳо Зӯҳра Шодиева буд. Ба хаёли Абдуқаҳҳор, вай андешаву мулоҳизаро намедонист. Бехрӯзро бинад—тамом, мошинро нигоҳ дошта, Абдуқаҳҳорро аз шарманда кардан дар пеши калоншавандаҳо намегашт.

— Бехрӯз,— бо гӯшаи чашм ба паҳлӯяш нигарист Абдуқаҳҳор.— Муаллимаат омада истодааст. Мабодо «аз мошин фаро» гӯяд, «не» нагӯй. Худатро поин партову дарун-даруни боғ ба лаби ҷӯи калон баро. Ман ба ту нигоҳ карда меистам. Фаҳмидӣ?

Бехрӯз сарашро ҷунбонд. Абдуқаҳҳор суръати мошинро суст кард. То ки дар кӯча чангу гард бардошта нашаваду мехмонон наранчанд. ?

Зӯҳра Шодиева мошини ӯро аз дур шинохт. Чашм намеканд. Бехрӯзро диду бо ишораи «нигоҳ дор» дасташро бардошт. Дили Абдуқаҳҳор таҳ кашид. Вай ноилоҷ мошинро нигоҳ дошт. Дигарон гузашта рафтанд. Зӯҳра Шодиева ба вай рӯ овард:

— Ин чӣ бемаънигӣ, Абдуқаҳҳор?— муаллима худро ҷиддӣ гирифт.— Ду маротиба таъкид кардам, ки худат ба роҳи лой, хатарнок даромадӣ, бас. Аммо дигаронро накаш. Бехрӯзро кучо бурда истодаӣ?

— Ба шаҳр рафтани будааст,— дурӯғ гуфт Абдуқаҳҳор.— Даст бардошт, гирифтам. Фаро, ука! Мон, бечанҷол гардам.

Бехрӯз бо сари ҳам поин фаромад. Зӯҳра Шодиева ба соаташ нигоҳ кард:

— Зуд ба мактаб рав, Бехрӯз,— гуфт ӯ ва таъкид кард:— Ман аз пасат меравам. Дарси иловагӣ мегузаронем.

Мошин ғурросзанон ба роҳ даромад. Бехрӯз, як ба пеш, як ба муаллима нигоҳ карда, дарун-даруни боғ ба лаби ҷӯи калон баромад. Аз он ҷо мактаб бемалол менамуд. Бачаҳо ба танаффус баромада буданд. Хурдтаракон даву тоз доштанд.

Пои Бехрӯз намекашид, Ба мактаб, ба дарси иловагӣ рафтани буд. Аммо дар канори роҳ мошин меистод. Абдуқаҳҳор гӯё мотор-

ро аз назар гузаронда истода бошад, дар атрофи мошин палмо-
сида, роҳи Бехрӯзро мепоид.

Чӣ кор кунад? Мактаб равад, модараш ўро чўби тар барин
мехояд. «Ту ҳам падарат барин ношуд, ноўҳдабаро» гўён таъна
медихад. Илова ба ҳамин, Абдуқаҳҳор-амак сахт меранчад. Фардо
қарзашро талаб карданах ҳам мумкин.

Ҳар чӣ бодо бод гуфту Бехрӯз ба роҳ даромад. Байни тоқзор-
ро бурида, ба назди мошин омад. Чун ба кабина даромад, Абду-
қаҳҳор педалро зер кард.

Мошин аз байни шаҳр гузашта, рӯ ба тарафи дашт мерафт.
Ду тараф тоқзор. Касе наменамуд. Ҳама худро ба таги шипангу
сояи ғафс гирифта буданд.

Инак, мошин ба нишебӣ фаромад. Аз болои наҳр, кўпруки
баланд гузашт. Абдуқаҳҳор газ дод. Мошин ғурросзанон боло ба-
ромад. Дар канори роҳ пастиву баландӣ, оббурдаву ғорҳо мена-
муданд.

Гўё чӣ қадар пеш раванд, дашт доманашро ҳамон қадар васеъ-
тар мекушод. Поёнаш наменамуд.

Мошин ду километр гашту ба роҳи вайрон даромад. Бордон
якзайл шақар-шақар мекард. Чархҳо боло-поин мешуданд. Дар
атроф ҷони зинда наменамуд. Гўё даҳони дўзах аз ҳамон ҷо ку-
шода шуда бошад. Замин мисли оҳани тафсон гармӣ меод. Да-
руни кабина дим, нафаси кас мегашт.

Мошин теппачаеро давр зада, ба поён нишеб шуду дар назди
ғори на он қадар калон қарор гирифт. Пешғаҳи ғор дур набуд.
Даҳонашро бо шохчаҳои ғафсу борик девор карда, аз канораш
дарича монда буданд. Дар пешғаҳаш чанд гўсфанди калони дум-
бакалон буд.

Гўсфандон аз мошин рамида, ба ҳамдигар ҷафс шуда меисто-
данд. Гўё даррандаеро дида бошанд, чашмонашон оташвор меду-
рахшиданд.

Ќўраҳои Абдуқаҳҳор, ки Бехрӯз онҳоро дар меҳмонхона дида
буд, ба роҳ нигоҳ карда меистоданд.

Абдуқаҳҳор мошинро пасу пеш дода, борти қафоро ба шохде-
вори ғор наздик оварда нигоҳ дошт. Якеи онҳо ҷаҳида ба бордон
баромаду дуомаш гўсфандеро дошта, онро бардошта, ба шарикаш
додан хост. Аммо натавонист, зўраш намерасид.

Ногоҳ аз бағали ў таппончае ба замин афтид. Вай саросема
таппончаро гирифту дар бағалкисааш пинҳон кард.

Бехрӯз аз ин ҳол ҳайрон шуда, ба сўи ў нигоҳ карда меистод.
Ҳушаш рафта буд.

Абдуқаҳҳор вайро ба каноре кашида, теппачаеро нишон дода
гуфт, ки ба болояш баромада, гирду атрофро мушоҳида кунад.
Мабодо ягон кас намоён шавад, зуд ба онҳо хабар диҳад.

Абдуқаҳҳор ба паси мошин гузашт. Дар гўсфандборкунӣ, ба

чӯрааш ёрӣ дод, Бехрӯз ба болон теппача баромад. Касе намена-муд.

— Ачабо,— мегуфт Бехрӯз худ ба худ,— дар ин чо чӣ корхо шуда истодаанд? Гӯсфандони думбакалон аз кӣ бошанд? Агар аз они худашон мебуд, онҳоро аз ҳавлиашон бор мекарданд. Илова ба ҳамин, ин қадар саросемаву дар ҳаяҷон намешуданд. Аз ҳама муҳиммаш, барон чӣ вай дар бағалаш таппонча дорад? Дар таги коса нимкоса будагӣ барин. Бешубҳа, гӯсфандонро шабона аз кучое дуздида омадагиву... Ин кори онҳоро Абдуқаҳҳор-амак медониста бошад? Надонад, намеомад-дия. Наход Абдуқаҳҳор-амак ба ҳамин қадар давлати калону пули бисёр ба дуздӣ даст занад?

Бехрӯз ҳаминҳоро аз хаёл гузаронида, чанд қадам монда буд, ки оббурдае намоён гардид. Дар он ҷасади ҷавоне меҳобид, ки синнаш аз шонздаҳ зиёд набуд. Дасту поҳояшро бо ресмон маҳкам баста, ба даҳонаш рӯймолча тикконида буданд. Вай зӯр мезад, кирм барин мечунбид. Вале худро аз банд раҳо карда наметавонист.

Бехрӯз ҷавонро диду тамоми вучудаш ваҷаррос зада рафт. Якбора ақиб гашта, дартоз ба назди мошин омад.

Чӯраҳои Абдуқаҳҳор гӯсфанди охиринро зӯр зада ба бордон мебароварданд. Абдуқаҳҳор дар паҳлуи мошин сигор мекашид. Бехрӯз бо ҳаяҷон ба ӯ теппачаро нишон дод.

— Ҳа, чӣ гап?— пурсид Абдуқаҳҳор.

— Амак, амак,— бо ҳаяҷон пичиррос мезад Бехрӯз.— Дар дохили оббурда ҷавони дасту пояш баста хобидааст.

— Даҳоната пӯш, гаранг!— чашмонашро ало карда, ба вай фармон дод Абдуқаҳҳор.— Зуд ба бордон баромада, бортро маҳкам кун!

Бехрӯз ҳеҷ гоҳ Абдуқаҳҳорро дар чунин ҳолат надида буд. Вай гап назада, итоаткорона ба бордон баромад. Мошин бо суръати баланд пеш мерафт. Дузди таппончадор дар пешгаҳ менишаст. Аз сӯроҳӣ якзайл ба рӯи роҳ, ба пеш нигоҳ мекард.

Муддате нагузашта мошин аз тақар-тукур ҳалос шуда, ба роҳи мумфарш даромад. Даромаду суръати мошин аз пешина ҳам баланд шуд. Чархҳои он ба замин гоҳ мерасиданд, гоҳ намерасиданд.

Бехрӯз дар пеши даричаи борт рост истода, боз ба хаёл фуру рафт.

— Рӯирост иқрор шуданам даркор, ки ман ҷавони беирода будаам,— худро сарзаниш мекард Бехрӯз.— Чӣ гуна одам будани Абдуқаҳҳор-амакро дида истода, имрӯз боз ба вай ҳамроҳ шудам. Савдогарӣ, ханнотӣ, таръёкфурушӣ бас набуд, ки ба дуздӣ, қотилӣ ҳам даст зада истодаам. Акнун бас аст! Ба дигараш тобу тоқат надорам!

Дар воқеъ, аҳволи ҷавони даступобаста чӣ шуд? Ба даҳонаш

рӯймолча тикқонда буданд. Чаро фавран ба наздаш рафта, дасту
поҳояшро накушодам. Ақаллан рӯймолчаро мегирифтам, вай бе-
малол нафас мекашид. Аз марг начот меёфт. Эҳ, ҷавони содда,
Беҳрӯзи каллаварам! Чӣ кор карда мондӣ?

Чархи пушт ба чуқурие даромаду мошин сахт тақон хӯрд. Беҳ-
рӯз ба худ омад. Дузди таппончадор ҳамоно аз сӯроҳӣ ба рӯи
роҳ менигарист. Мошин бо суръати баланд пеш мерафт.

— Бехрӯз! Бехрӯз!— гӯё аз ғайб ба гӯшаш садо мерасид.—
Кучо меравӣ? Ба дуздон шарик нашав! Аз мошин худатро парто!
Парто, Бехрӯз! Ба номи поки падар, ба номи Ҳалим-амаки орден-
дор иснод набиёр. Парто! Зуд партову рафта ҷавони дасту побас-
таро аз марг раҳо кун. Парто!

Бехрӯз дид, ки дузди таппончадор ҳамонро ба пеш менигарад. Вайро ба фикру хаёлаш ҳам намеовард. Бехрӯз якбора аз болои дариҷа часту худро ба поён, ба рӯи роҳи мумфарш андохт. Вай навъе карда бо пояш рост фаромаданӣ буд. Аммо нашуд. Суръати мошин баландӣ кард. Бо китф ба рӯи роҳ заду дасташ ба зераш монд. Аз чашмонаш оташ париданд. Худаш аз ҳуш рафт. Дигарашро намедонад.

[illegible]

БОБИ ЯКУМ

Рӯз аз пешин гузашта, тафси ҳаво каме паст шуда буд. Ба пеши дари беморхонаи шаҳрӣ такси осмониранг омада истод.

Дари пеши он кушода шуду Хосияттаранг фаромад. Чашмонаш ҳаросон, симояш пуризтироб буд. Аз одами вохӯрдагӣ писарашро мепурсид.

Чавоне, ки банди пояш гачпеч буду бо асобағал мегашт, ба ӯ дари шӯъбаи ҷарроҳиро нишон дод.

— Даромада аз навбатчӣ пурсед,— маслиҳат дод чавон.— Ҳозир оварда бошанд, вай медонад.

Хосияттаранг ба долон даромад.

Дар таги дар зани солхӯрдаи хилъатпӯш менишаст.

— Холаҷон, ягон соат пештар писари маро овардаанд,— гуфт Хосияттаранг.— Аз мошин афтидааст. Дар кадом хона бошад?

— Ҳа, оварда буданд,— гуфт дар ҷавоб кампир.— Ба хаёлам, дар палатаи панҷум будагист.

— Даромада як бином-чӣ, холаҷон?— зорӣ мекард Хосияттаранг.

— Мумкин не,— гуфт кампир.— Писаратон ба хуш ояд, духтур иҷозат медиҳад. Баъд даромада мебинед.

— Вай чонакама гир, худо,— Хосияттаранг якбора ба ҳаяҷон омада, аз чашмонаш сиришк мерехт.— Ба Бехрӯзҷонам чӣ шудааст, тасаддук? Чаро аз хуш мерафтааст?

— Намедонам, хоҳар,— кампир камгап менамуд.— Писаратонро ду соат пеш оварда буданд. Чӣ шудагӣ, намедонам.

Ин буд, ки ба долон Зӯҳра Шодиева бо як гурӯҳ шогирдонаш даромад. Онҳо ба назди навбатчӣ омаданд. Зӯҳра Шодиева ба Хосияттаранг рӯ овард. /?

— Бехрӯзро дидед?— саросема пурсид ӯ.— Аҳволаш чӣ тавр?

— Ҳозир омадам, тасаддук,— гуфт Хосияттаранг.— Дароям гӯям, ин кас намонанд. Ба вай чӣ шудааст, садқа?

— Чӣ шуданаширо намедонед?— кавоқашро гирифта, бо зарда гуфт Зӯҳра Шодиева.— Аз дарс мононда, дар паҳлӯи Абдуқаҳҳор шинонда фиристодед-ку. Боз «чӣ шудааст» мегӯед-а? Бехрӯз аз мошин афтидааст.

— Ваҳ! Очаат мурад, Бехрӯзчон!— якбора фиғон бардошту сару рӯяшро ба хорошидан даромад Хосияттаранг.— Ваҳ! Очаат мурад, Бехрӯзчон! Чаро писарам аз мошин меафтидааст? Душманҳоямро шод кардӣ-ку, Бехрӯзчон!

— Шаттоҳӣ накунад,— дастони ӯро дошт Зӯҳра Шодиева.— Ин ҷо духтурхона. Бароварда пеш мекунам.

Дами Хосияттаранг гашт. Вай овозашро набароварда, ҳамон бо муштҳояш ба сараш мезад. «Очаат мурад, Бехрӯзчон! Маро нодиданӣ гирад, Бехрӯзчон! Ту беҳуда намеафти. Дар мошин душманам будааст. Душманам будааст».

— Сардухтуратон ҳамин ҷо?— ба кампир муроҷиат намуд Зӯҳра Шодиева.— Фамилияшон чӣ?

— Назокат Зокирова.

— Мумкин бошад, ба наздашон дароям.

— Марҳамат,— аз ҷояш хест кампир.— Таомул-дия. Ба китфатон халат гиред. Кабинеташон аз тарафи чап, дари чорум,— илова намуд кампир.

Хилъати сафедро ба сари китфаш гирифта, Зӯҳра Шодиева ба кабинети сардухтур рафт.

Кампир ба ҳамсинфони Бехрӯз ва Хосияттаранг таклиф кард ки берун бароянд. Ба вай гап мерасад.

Ҳама баромаданд.

— Аз мошин афтидани Бехрӯзро ба муаллиматон кӣ гуфт, писарам?— нохост аз бачаҳо пурсид Хосияттаранг.— Ё ки ба мактаб милиция занг зада бошад?

Не, милиция хабар намодааст,— гуфт Қодир.— Дар кишлоқ поён Аслам-амак гуфтани одам ҳастанд-ку, ана, ҳамон кас бо мотоцикл меомадаанд. Дар миёни роҳи мумфарш ҷавоне меҳобидаасту атрофашро одамон печондагӣ. Аслам-амак мотоциклро нигоҳ доштаанд. Ҳамин вақт «Ёрии таъҷилӣ» омада, духтурон ҷавони парӯхобидаро ба рӯи нардбонча гирифтаанд. Бехрӯз будааст.

Аслам-амак рост ба мактаб омаданд. Мо дарси иловагӣ мегузараштем. Муаллима зуд Ғаффорро давонданд, ки ба шумо хабар диҳад.

Хосияттаранг боз оби чашм рехта, бо мушт ба сараш мезад. Рӯяшро меҳарошид. Муроду Қодир, Фароғату Санавбарини дастҳояшро медоштанд. Ба ӯ тасалли медоданд, ки худашро беҳуда назад. Ба Бехрӯз ҳеҷ гап нашудааст.

Ин буд, ки Зӯҳра Шодиева баромад. Шогирдонаш чун селани кабӯтарон дартоз омада гирдашро печонданд. Ҳамашон аҳволи Бехрӯзро мепурсиданд.

— Хавотир нашавед, бачаҳо,— гуфт Зӯҳра Шодиева.— Бехрӯз нағз. Ба ҳуш омадааст. Аммо бозуи дасти чапаш шикаста, сараш каме лат хӯрдагӣ. Бинобар ҳамин, ба назди ӯ даромадан мум-

кин не. Бемор монда мешавад, мегӯяд сардухтур. Баъди аз чо хестан омада мебинетон.

Чехран бачаҳо кушода шуд. Махсусан, шодии Фароғат ҳадду канор надошт. Вай аз Хосияттарангу муаллима шарм кард. Вагарна ба пеши тиреза часпида, Бехрӯзро як навъ карда медид.

Зӯҳра Шодиева Хосияттарангро ба канортар кашида бурд.— Писаратон дуруст,— гуфт вай.— Аммо сардухтур хоҳиш кард, ки ақаллан ҳамин шаб дар сари болинаш шинед. Зеро табаш ҳаст. Шуморо бинад, тасаллӣ меёбад.

Хосияттаранг якбора симояшро дигар карда, чашмонашро калон кушод.

— Шишта наметавонам-дия, тасаддук.

— Чаро шишта наметавонед?— ҳайрон шуд Зӯҳра Шодиева.— Шумо модар. Як шаб сад шаб намешавад.

— Гапатон дуруст, тасаддук,— иқрор шуд Хосияттаранг.— Аммо худатон нағз медонед, ки дару девори ҳавлиам паст. Мабо- до ягон ноҳалаф дарояду... Тасаддук,— вай диққати Зӯҳра Шодиеваро ба худ кашид.— Ба духтури калонаш гӯед-чӣ. Ба назди Бехрӯзчон одам монад. Хизматонаашро медиҳам.

Зӯҳра Шодиева бағоят дарқаҳр шуд. Вай ба Хосияттаранг чи- зе гуфтани буд, ки ба наздашон Шукур-полвон омад. Гапаш дар даҳонаш монд.

БОБИ ДУЮМ

Чоштгоҳи рӯзи сеюм. Духтур ҳанӯз ба хестани Бехрӯз иҷозат надода буд. Аз ин ҷост, ки ду ҳамшираи шафқат кати ўро тела дода ба хоначае гузарониданд.

Дар миёнҳои хонача мизи хурдакак меистод. Рӯяшро бо матои сафед пӯшонида буданд. Дар пасаш курсии оддӣ.

Ҳамшираҳо рафтанд. Бехрӯз танҳо монд. Ба шифт нигоҳ карда меҳобид. Ранги осмонӣ, кодокҳои калон-калони фанерӣ сакф синф-хонаро ба ёдаш расонд. Ҷӯраҳояш ба пеши назараш омаданд. Зӯҳра Шодиева консultasiя дода истодааст. Пас аз ду рӯз имтиҳони давлатӣ оғоз меёбад. Сари ҳамаи бачаҳо ҳам, ором нишаста иншо менависанд. Фақат Фароғат каме парешон. Ҷои холиро мебинаду Бехрӯз ба хотираш мерасад. Дар дасташ ручка, фикраш ба ким-куҷоҳо парвоз мекунад.

— Салом, Бехрӯзчон,— ба хонача одами чорпахлӯи кушодчеҳра даромад.— Имрӯз беҳтар менамояд-ку, ука. Рангу рӯятон ҳам дуруст.

Бехрӯз ўро шинохт. Рӯзи ба беморхона омадан аз ӯ ҳамин муфаттиш гап пурсида буд. Дар даст папкаи кабуд дошт.

— Имрӯз устухонам сабуктар.— ба тарафи муфаттиш пахлӯ гашт Бехрӯз.— Аммо духтур ба хестан наметавонад.

— Нахезед, ука,— муфаттиш папкаро бар болои миз гузошт.— Ба гуфти духтур риоя кунед, тазтар дуруст мешавед.

Вай дар курсӣ нишаста, папкаро кушод ва аз он коғазу калам гирифт.

— Ду дахон гапатон ба мо ёрии калон расонд, ука,— изхори миннатдорӣ кард муфаттиш.— Аз ҳама муҳиммаш, ҷӯпонбача зинда монд. Таръёкфурӯшии Абдуқаҳҳор тасдиқ гардид. Аз таҳхона, аз байни ҷубу тахта боз панҷ кнло таръёк ёфтем. Молу мулкаш мусодира шуд.

Бехрӯз нигоҳашро ба муфаттиш дӯхт.

— Мусодира шуд?— бо таҳайюр пурсид ӯ.— Чаро мусодира кардед? Барои гӯсфанддуздинаш?

— Не,— гуфт дар ҷавоб муфаттиш.— Одаме, ки бо таръёк сару кор дорад, молу мулкашро ба ҳисоби давлат мегузаронанд. Қонун ҳамин хел мефармояд. Ман омадам, ки сӯҳбатро аз саринав давом дода, як чизро равшан кунам. Дурусттараш, аз мошини тез рафта истода «партофтам» гуфтанатон...

— Бовариатон наомадагист-дия,— хандид Бехрӯз.

— Бовариам меояд, ука,— муфаттиш низ хандид.— Аз поезди тезгард мепартоянд. Ҳатто аз самолёти ба фалокат вохӯрда партофтагӣ одамро дида будам. Баъди як ҳафта дуруст шуда хест. Лекин ҳамроҳатон одами бад буд. Мабодо ҳамон тела надода бошад меғӯям.

— Не, вай тела надодааст,— гуфт Бехрӯз.— Росташиро гӯям, маро вичдонам тела дод. Аммо корҳои гузаштаре фикр мекунаму даруннокӣ афсӯс меҳӯрам. Рост-дия, ман ба хатон калон роҳ додам. Аввало ҳамсоии наздикамон бошад ҳам, чи гуна одам будани Абдуқаҳҳор-амакро намедонистам. Ба суханҳои ширину «меҳрубонихояш» бовар кардам. Ба насиҳатҳои муаллимаву Шукур-амакам гӯш надодам. Саҳл монда буд, ки хонданро тарк кунам.

Ачиб, ки ҳаёт чашми касро оҳиста-оҳиста мекушодааст. Бисёр нагузашта, одатҳои ношоями Абдуқаҳҳор-амакро ҳис кардам. Аммо пулҳои дар маърақаҳои падарам сарф кардаи ӯ ба назарам менамуданду забонам мегирифт. Ба дахон кушодан ҷуръат намеркардам. Ба ҳаёлам, ягон хоҳишу талабашро рад кунам, вай фавран қарзашро талаб мекардагӣ барин менамуд. Ҷӯпонбачани дасту побастаро дидаму дигар тоқат карда натавонистам. Қарздор буданамро ҳам фаромӯш кардам. Абдуқаҳҳор-амак ҳам, ҷӯраҳояш ҳам ба чашмам бало барин менамуданд. Ба худ қарор додам, ки мурам ҳам бо онҳо намеравам. Аз болои дариҷаи кузов часта-му худро ба поён партофтам.

Муфаттиш якзайл менавишт. Чанд саҳифа пур шуду боз менавишт. Аз афти кор, майда-чуйдаҳояшро ҳам менавишт.

Ниҳоят, вай коғазҳоро ғундошта ба папкааш андохт. Дар тараддуи хестан буд, ки Бехрӯз:

— Амак,— гӯён ба ӯ муроҷиат намуд.— Аз шумо як гап пурсам?

— Марҳамат,— гуфт муфаттиш.— Пурсидан гиред.

— Чӯпонбача халос шудааст, хеле хуб,— мамнун шуд Бехрӯз.— Лекин Абдуқаҳҳор-амаку чӯраҳояшон чӣ шуданд?

— Ба даст афтоданд,— бо табассум сар ҷунбонд муфаттиш.— Аммо дузди таппончадор боб шудааст.

* * *

Аз рӯи нақлаш маълум гардид, ки дузд аз партофтани Бехрӯз беҳабар монд. Пас аз чанд дақиқа дид, ки ҷавон наменамояд. Таги пой гӯсфандонро аз назар гузаронд. Нест. Зуд ба Абдуқаҳҳор фаҳмонд. Аммо вай бовар накард. Даруни бордонро диду хуш аз сараш парид. Дар дилаш оташ афтод. «Ҳеч гоҳ ин гуна худсарӣ намекард-ку?— рулро ба ин тарафу он тараф тоб дода аз хаёл мегузаронд Абдуқаҳҳор.— Чаро аз мошин партофтааст? Бачагӣ карда, аз даруни ғор гӯсфанд бор карданамонро ба ягон кас гӯяд-а? Не-е. Наход, ки кӯрнамакӣ кунад?».

Фикрҳои печ дар печи ваҳмангез сари Абдуқаҳҳорро ба дард овард. Ба қавли ҳудаш, вай ҳеч гоҳ мисли имрӯза фиреб нахӯрда буд.

Дирӯз чӯраҳояш гуфта буданд, ки дар миёнҳои дашт, дар канори селроҳа ғоре ҳасту чӯпоне сиву шаш сар гӯсфандро ба даруни он дароварда, ҳудаш ба хонааш меравад. Баъд аз пешин омада боз ба чаро мебарорад.

Аз гапи Бехрӯз маълум гардид, ки чӯраҳон Абдуқаҳҳор дасту пой чӯпонро бастаанд. Онро кӣ мекушояд? Рафту ўро даррандае нобуд кунад? Ҳам дуздӣ, ҳам ҷиноят!

Абдуқаҳҳор одами маст барин мошин меронд. Дар ду ҷо қондан роҳро вайрон кард. Ҳамкасбонаш аз кабина сарашонро бароварда, вайро бо овози баланд дашном доданд.

Аммо ба гӯши Абдуқаҳҳор ҳеч гап намедаромад. Чанбараки рулро беист тоб медод. Бордон мисли гаҳвора алвонҷ меҳӯрд. Гӯсфандон гурс-гурскунон афтида меҳестанд.

Ниҳоят, поёни вокзали роҳи оҳанро давр зада, ба роҳи мумфарш баромад. Шаҳр қафо монд. Дар пеш пости ГАИ, кӯпрук дарёе ҳаст. Аз кӯпрук гузарад, ба даруни қишлоқ мебарояду гӯсфандонро ба ҳавлии ягон ошнояш мефарорад. Баргашта Бехрӯзро мебаду гушашро метобад. То ки ин гапро ба ягон кас нагӯяд.

Абдуқаҳҳор бо ҷунин фикру андешаҳо ба худ тасаллӣ медод. Роҳ ба нишебӣ фаромаду дарёёбод сар шуд. Ду тарафи роҳ бешазор, ҷо-ҷо санглох ва захбурҳо ба ҷашм мерасиданд. Дар паси онҳо дарёе шуввос мезад.

Пости ГАИ намоён гардид. Ғаваш кушодагӣ буд. Дар пеши он касе наменамуд.

Абдуқаҳҳор бепарво гузашт. Бо вучуди ин, вай суръатро тезонд. Ҳар чӣ зудтар аз кӯпруки даръё гузаштани буд.

Дузди таппончадор, ки дар бордони мошин менишаст, гоҳ ба пеш, гоҳ ба ақиб менигарист. Яке дид, ки аз пасаш бо мотоцикли аробачадор ду милиционер меомад. Якзайл моширо мушоҳида мекарданд. Яқин кард, ки онҳо муддаое доранд. Вагарна гузашта мерафтанд. Ба Абдуқаҳҳор фаҳмонад-чӣ? Не, ғоида надорад.

Вай бо ҳаяҷон аз ҷо хест. Оҳиста-оҳиста ба қафои бордон, ба пеши дариҷа омад.

Инак, аз пеш чанд мошини сербор омад. Абдуқаҳҳор суръатро суст кард. Милиционерон, ки хеле наздик омада буданд, ноилоҷ аз паҳлӯи мошини Абдуқаҳҳор пеш гузаштанд. Дузди таппончадор бо як ҷастан ба рӯи роҳ париду худро ба даруни ҷангалзор гирифт.

Абдуқаҳҳор аз ин корҳо тамоман беҳабар буд. Вай ба кӯпруки даръё наздик омада дид, ки мошини БЕЛаз тоб хӯрда, дар пеши роҳаш монёш шуд. Аз пасаш ду милиционер баромад.

— Кор расво шуд!— гуфт Абдуқаҳҳор.

Дузди дуюм ҷондори ба дом афтидагӣ барин безобита гардид. Чашмонаш ҷалақ-палақ чӣ кор карданахро намедонист.

Абдуқаҳҳор ноилоҷ моширо нигоҳ дошт. Дузд саросема аз кабина фаромад. Вай дар тараддуди гурехтан буд, ки Абдуқаҳҳор аз банди дасташ маҳкам дошт.

— Ҳа, номард!— гуфт бо ғазаб.— Корро шумоён кунеду ситамашро ман кашам? Ин хелаш намешавад. Кардед, худатон ҷавоб медиҳед.

Милиционероне, ки аз паси мошин меомаданд, баробари аз мотоцикл фаромадан, ба дасти дуяшон ҳам ҳалқа заданд.

* * *

Дузди таппончадор бо ҳавли ҷон мегурехт. Бешазор торафт зич ва баланд мешуд. Вай гоҳ ғавак мекашиду гоҳ хеста, бо роҳи шағолу рӯбоҳҳо пеш мегашт. Ҳаргиз ба пушт нигоҳ намекард.

Шаб шуд. Чир-чиракҳо ба чиррос даромаданд. Ба ғайр аз осмони сиёҳфому ситораҳо дигар чизе наменамуд.

Дузд бовар кард, ки аз дасти кормандони милиция халос хӯрд. Дурусттараш, онҳоро боб карда фиреб дод.

— Ба тарафи шамол равам, даръё,— худ ба худ мегуфт дузд,— гузашта наметавонам. Ба шарте гузарам ҳам, деҳаҳо серодам. Ба даст меафтам. Тарафи ҷануб — шаҳр, аз он ҳам хавфноктар. Куҷо равам? Чӣ кор кунам, ки ба даст наафтам?

Дузд илоҷи дигар надошт. Пас аз чанд соат рӯз мешавад. Агар

Абдукаххору шарикаш ба даст афтида бошанд, кормандони милиция хоки чангалзорро аз ғалбер мегузaronанд.

Аз дур садон паровоз ба гӯшаш расид. Ба ёдаш омад, ки дар канори бешазор дураҳае буд. Поездҳо истода мегузаштанд. Дураҳа ёбад, он тарафаш душвор не. Ба поезди рост омада савор мешаваду ба шаҳри дигар меравад.

Дузд бо чунин фикру хаёлҳо роҳашро давом дод. Дасту поҳаш хуншор, либосҳояш чигда-чигда. Ба анломаш нигоҳ карда на-мешуд.

Гашта-гашта, дузд ба ҷои кушод баромад. Чангалзор тамом шуд. Аз дур, аз болои кӯҳҳои баланд дами дос барин шуда, моҳ намоён гардид. Вай ба рӯи замин шӯълаи хира медод. Саҳар шуда буд.

Дузд ҳис кард, ки гург барин гурусна мондааст. Рӯдаҳояш тоб хӯрда дард мекарданд. Вале ҷӣ илоҷ. Ба ғайр аз сабр кардан дигар чорае надошт.

Ба назараш, кундаи баланду санги калонтар одам барин ме-намуд. Дилаш таҳ кашида, як қад мепарид. Таппончаро ба даст мегирифт.

Вай бо пастхамиву сояи дарахтон ба ҷое омад, ки майдони фарох буд. Поёнаш наменамуд.

Дузд чанд қадам монда буд, ки аз байни алафзор одами бар-баста намоён гардид. Зеҳн монда дарк намуд, ки дар дасташ дос дорад. Баробари ҳамин, сари синааш дар барин васеъ, бозувони дасташ каламаро мемонд.

— Ту кисти?— садо баровард одами досдор.— Дар ин бема-халӣ ҷӣ кор карда гаштӣ?

Дузд бепарвоёна ду қадам монду ба ӯ таҳдидомез:

— Досатро парто, мепарронам!— хитоб кард вай.

ӯ бе ҳеҷ гапу муқобилият досашро ба таги пой дузд партофт. Худашро ба соддагӣ зад.

— Акнун корат не, бародар?

— Худи ту кисти?— пурсид дузд.— Дар ин ҷо ҷӣ кор мекунӣ?

— Ана, корамро намебинӣ?— гӯён вай ба тарафи чап ишора намуд.— Ҳамааш полизи харбуза. Ман харбузабонам.

— Пеш даро!— амр дод дузд.— Ба хаймаат меравем.

Харбузабон ба роҳ даромад.

— Дар хайма харбуза дорӣ?— боз пурсид дузд.

— Харбуза напуктааст, бародар.

Дузд ба ӯ нашунавонда хандид.

— Пас чиро бонӣ мекунӣ?

— Ба ту ҷӣ гӯям,— ба гап даромад харбузабон.— Сабчаҳо калон шудагӣ. Аммо ранг наовардааст. Бачаҳо канда истодаанд. Биргад гуфт, ки хайма сохта бонӣ кунам. Ду шаб боз дар ҳамин ҷоям. «Хукми подшо вочиб» мегӯянд-ку.

— Ягон чизи хӯрдани дорӣ?

— Нон ҳаст,— гуфт харбузабон. Баъд илова намуд:— Дарвоқеъ, писарам хуфтани оши палав оварда буд. Агар хоҳӣ, онро гарм карда медиҳам.

— Гарм накунӣ ҳам мешавад,— дузд баробари харбузабон кадам мепартофт.— Арақ-парақ дорӣ?

— Як гапро мегӯӣ, ки...— хандид харбузабон.— Арақам мебуд, дар сари полез, дар хаймаи нам мехобидам? Арақ надорам.

Онҳо гапзанон ба пеши хайма омаданд. Дар дохили хайма, дар ҷогаҳ боз як кас мехобид. Дузд дар равшании хираи моҳӯро диду саросема пурсид:

— Вай кӣ?

— Гуфтам-ку, писарам,— пичирросзанон ҷавоб дод харбузабон.— Оқистатар гап зан. Бача ёш, бедор шавад, метарсад.

— Қанӣ, палаватро биёр,— дар лаби шолчае, ки дар пеши хайма густурда шуда буд, нишаст дузд.— Тезтар, ман дер мемонам.

Харбузабон дастархонро оварда кушод. Ба пеши ӯ табақи палавро монду ҳудаш дар муқобил, дар он канори дастархон нишаст.

Дузд аз ҳад зиёд гурусна буд. Бурдаи нонро бо азобе фуру доду ба палав даст дароз кард. Вале аз харбузабон ҳамон хавф дошт. Таппончаашро ба замин намегузошт. Ошро бо дасти чап меҳӯрд. Қариб нисфаш мерехт.

— Хой, бародар,— гуфт харбузабон.— Мусулмонӣ? Ҳамаи ошро резондӣ-ку. Ё ки ман хеста онсӯтар равам?

Дузд сарашро боло гирифт. Албатта, дуртар рафтани харбузабон беҳтар буд. Вай палавро беҳавфу хатар, бемалол меҳӯрд. Вале дили харбузабонро намедонист. Рафту банохост аз пасаш биёяду бо калтаке ба фарқи сараш фарорад. Чашм накушода мемираду мемонад.

— Не, не,— дузд саросема таппончаро ба дасти чапаш гирифт.— Дар ҷоят шиштан гир... Ту ба ман роҳи дуруҳаро нишон медиҳӣ?

— Аввал шикаматро сер кун, бародар,— ҳимматбаландӣ намуд харбузабон.— Худат дар байни киштзорҳо овора мешавӣ. Туро ба он ҷо ҳудам мебарам.

Ҳамин вақт дузд луқмаро калон гирифт магар, ош дар гулӯяш монд ва беихтиёр дасти чапашро ба таги даҳонаш овард.

Харбузабон, ки ду чашм аз ӯ нақанда, фурсати қулайро мепоид, бо як чолокии ғайриоддӣ таппончаро гирифта, ба сӯе ғурронду бар болояш баромада гирифт.

Дузд, ки даҳонаш пури ош буд, онро бо тарсу ҳарос зӯр зада фуру додани мешуд. Аммо оши шабмонда аз гулӯяш намегузашт. Нафасашро мегардонд, ӯро паси ҳам сулфа мегирифт. Дасту пояш латта барин суст шуда, чашмонаш аз косахонааш баромаданд.

Бо азобе ош аз гулӯяш гузашт. Нафасаш баромада, хушаш ба сараш омад. Бо як зӯр задан харбузабонро аз болояш гирифта партофтани буд, ки қувваташ нарасид. Аллакай харбузабон ду дасташро ба пушт тоб дода, бо миёнбандаш баста буд.

— Қобил! Хой Қобил!— бо ҳаяҷон нидо баровард харбузабон.— Хеста ресмони харро кушода биё.

Қобил часта хесту ресмони харро кушода омад. Харбузабон зонуи росташро бар болои шонаи дузд монда меистод. Дузд гови чала сарбуридагӣ барин зӯр мезад. Бо гапҳои кабеҳ дашином меод. Чун бачаҳо почак мезад. Вале чунбида наметавониист.

Харбузабон дузд ро муддаои табъ маҳкам басту дар лаби шолча шинонд. Кундаро мемонд ӯ.

— Ҳурмати азизу авлиёҳо, додар,— ба зорӣ даромад дузд.— Маро кушо. Ман дузд нестам. Худат дидӣ-ку, таппончаам ҳам магазинӣ, бачагона буд.

— Дуруст, калбакӣ будани таппончаатро фаҳмидам,— бо киноя хандид харбузабон.— О дузд набошӣ, нисфишабӣ дар ҷангалзор чӣ номаъқулӣ мекуни? Дар пеши зану бачаат, дар ҷоғаи гарм кайф карда хоб кунӣ намешуд?

— Зану бача надорам, додар,— ҳамчунон зорӣ мекард дузд.— Худат одами нағз будай. Як чиз гӯям хуб мегӯӣ?

— Гап зан, гӯшам ба ту.

— Агар маро озод кунӣ,— ваъда меод дузд,— ба номи худо қасам меҳӯрам, ки пагоҳ пули як мошинро оварда медиҳам. Бовар кун, додар. Агар набиёрам, ба худо банда нашавам.

— Ин қадар бисёр гап назан, шуд,— гуфт харбузабон.— Ба ман мошин даркор не. Харам ҳаст. Поҳоям бақувватанд.

Муддате нагузашта ҷашми рӯз кафид. Харбузабон писарашро ба хар савор карда фармуд, ки ба раиси колхоз хабар диҳад. Шабона дузди таппончадорро доштаанд.

БОБИ СЕЮМ

Ду шаб инҷониб Хосияттаранг одати нав бароварда буд. Пеш аз хоб дари хонаро баста, сандукҳояшро мекушод. Ҷавохироти ҷамъ кардаашро гирифта, дар рӯи хона паҳн мекард. Дастпонаву ангуштаринҳои аз модараш мондари ба дастонаш мегузаронд. Қоши тиллову баргак ва бозубандҳои нуқракӯбро бо мароқ тамошо мекард.

Кӯкнории аз хумор баромадагӣ барин, молҳоро аз сари нав ба сандукҳо ҷо ба ҷо мекарду ба ҷоғаҳ мебаромад. Ҷашмашро ғанаб мебурд.

Шаб. Соат аз ёздаҳ гузашта буд. Мошини сабукраве омада исто. Дар кӯфта шуд. Хосияттаранг фикр кард, ки гумоштааш ба вай мол овард. Тахминаш нодуруст баромад. Ронанда хабари но-

хуш оварда буд. Хосияттаранг баробари онро шунидан якбора нолаву фиғон бардошт.

Ҳамсояхо омаданд. Медонистанд, ки писари ӯ аз дами маргашта, ҳоло дар беморхона меҳобид. «Модараш беҳуда доду фаръёд намекунад. Бешубҳа, ба Беҳрӯз ягон гап шуд» гӯён аз дил гузарониданд.

Саломат-бегим бошад, ҳабс шудани Абдуқаҳхору мусодири шудани молу мулки хонаашро аз Беҳрӯз медонист.

— Шавҳарамро писарат ҳабс кунонд.— меғуфт аз гиребони Хосияттаранг гирифта.— Агар ҳамон ғаммоз хабар намедод, молу мулкамро намебурданд. Ёфта медиҳӣ! Ман наместонам, ёфта медиҳӣ!

— Ӯҳ-хӯ, тушбераро хом шумурдед, тасаддуқ — аз вай баланд меомад Хосияттаранг.— Ба нағзӣ сар диҳед. Шумо аз гиребони ман не, ман бояд аз гиребони шумо гирам. Шавҳаратон бачаамро аз мошин тела дода маиб кард. Боз чӣ меғӯед? Аслаш, пулҳое-ро, ки барои нигоҳубини писарам сарф карда истодаам, ду чанд карда, аз шумо рӯёнданам даркор.

Ҳамсояхо ба миён даромада, онҳоро ба сулҳу салоҳ кашида, чудо карда буданд.

Саломат-бегиму Хосияттаранг ногап мегаштанд. Рӯ ба рӯ оянд, яке лабашро бурма мекард, дуюмаш ғур-ғуркунон гузашта ме-рафт.

Саломат-бегим ба қарибӣ тағи гапро фаҳмид, ки Беҳрӯз гуноҳе надоштааст. Асоси касофат аз таҳхонаи Абдуқаҳҳор баромадани сад дона ангуштарини қалбакӣ будааст. Агар ҳамон намебаромад, ҳаси масҷид бечо намешуд. Балки Абдуқаҳҳорро низ ҳабс намекарданд. Молу мулкаш ҳам мусодири намешуд.

Саломат-бегим фаҳмид, ки ҳамсои наздик, сирдону ҳолдонаш — Хосияттарангро беҳуда ранҷондааст. Чӣ бояд кард? Ба наздаш рафта: «Бубахшед, холаҷон. Ман ҷавонӣ карда...» гӯён узр пурсад. Гарданаш ёрӣ намедод. Рӯяш намешуд. Сабр бояд кард. Қанӣ, об рафта дар кучо қарор мегирад.

Саломат-бегим овози ҳавлноки Хосияттарангро шуниду парида хест.

— Э, худо-ё,— бо ҳаяҷон давид ӯ.— Чаро бемаҳалӣ дод гуфт. Ба Беҳрӯз ягон гап шуд магар?

Ҳангоме ки Саломат-бегим омад, Хосияттарангро ба девор такъя кунонида буданд. Рангаш сафол барин кандагӣ. Зане ба сару рӯи вай об мепошид. Дигаре латтаро тар карда меомаду ба рӯи дилаш меғузошт. Ҳама дар ташвишу ҳаяҷон буданд.

Муддате гузашту Хосияттаранг ба худ омада, чашмони ба фарқ кашидаашро кушод. Назари ӯ пеш аз ҳама ба ҳамсояш афтид.

— Вай Саломат-бегим-е, дугонаатонро аз даст додам-ку,—

гӯён ба сару рӯяш мезад Хосияттаранг.— Аз хоҳараки чонсӯзу дилсӯзам чудо шудам.

— Чӣ? Чӣ гуфтед, холаҷон?— Саломат-бегим низ ба изтироб омад.— Ба дугонаам чӣ шуд? Дар тӯй ҳамроҳ нишаста будем-ку.

Дили Хосияттаранг аз ҳол рафт. Ба рӯяш боз об пошиданд, латтаи тари рӯи дилашро нав карданд.

Саломат-бегим фаҳмид, ки хоҳари Хосияттарангро сими электр зада куштааст.

Аз тӯй омада, қанду курсҳоро ба кӯдаконаш дода, бар болои тахтакат менишаст. Писарчаи ҳафтсолааш дар кӯча буд. Шамолӣ сахте шуду дар кӯча чизе тараққос зад. Чароғҳои электрикӣ якбора хомӯш гардиданд. Фаръеди бачае баланд шуд. Ба гӯшаш овози писараш барин расид.

Хоҳари Хосияттаранг, ки бепарво менишаст, сарлучу получ ба кӯча давид. Вай бо ҳаяҷон баромаду сими электрикро, ки шохҳои хушки дарахт парида, онро канда буд, зер кард.

Дод ҳам нагуфт, ғиғон ҳам набардошт. Чашмонаш аз косахонааш баромада, сип-сиёҳ шуда мурд. Касе ба ӯ ёрӣ дода натавонист.

Гур сими ^иэлектрикаш шавад,— оби дида мерехт Саломат-бегим.— Навакак, се-чор соат пештар дар тӯйхона хандида менишаст. Тавба, замона ким-чӣ хел шуда истодааст. Қасалиҳои дар қуттии аттор набудагӣ. Инфаркт, давлиния. Сими электрикаш чӣ бало буд. Худо ба паноҳаш нигоҳ дорад-дия.

Хосияттаранг ба худ омад. Чашмонашро кушода, ба атрофи нигоҳ кард. Ба ҳозирон нафаҳмонда, қулфҳои сандукҳояшро аз назар гузаронд. Ҳамааш маҳкам буданд.

— Ба тақдир тан додан даркор, Хосиятой,— ба вай тасаллиӣ меод кампири ҳамидақомат.— Аз дасти ману шумо чӣ меояд? Худатонро бисёр нақонед. Шукри Бехрӯзҷонро кунед.

— Ҳа, дугонаам рост меғӯянд,— гапи ӯро кампири дигар қувват меод.— Дар қисматаш ҳамин будааст. Чӣ чора? Бо доду ғиғон қарданатон зинда намешавад. Гул аз даст рафт. Ягон қаси мошиндорро ғӯем, шуморо ба хонаи хоҳаратон барад. Охир, модарарӯсаш пир буд. Духтараш ҷавон, метарсад.

— Шавҳараш ҳаст-ку,— гуфт Хосияттаранг.

— Шавҳараш марди кӯча-дия,— мефаҳмонд кампир.— Вай чизу чораи хоҳаратонро чӣ меод. Аз рӯи таомул, сандуқашро кушода, либосҳои ба покшӯ меодагиро чудо қардан лозим.

Хосияттаранг қалимаи «қиз»-ро шуниду хушбӯр шуд. Сандукҳояшро бори дигар аз назар гузаронд.

— Хонаамро чӣ гуна танҳо партофта меравам?— гуфт Хосияттаранг.— Ақалан Бехрӯз мебуд, гапи дигар буд.

— Набудани Бехрӯзҷон зарар надорад, Хосиятой,— кампири ҳамидақомат ба гап қатъ шуд.— Нақод, ки хонаи шуморо танҳо

монем. Бемалол рафтан гиред. Имшаб ману дугонаам посбонӣ ме-
кунем.

Хосияттаранг аз ин таклифи ногаҳонӣ як қад парид. «Онҳо
бесабаб ҳимматбаландӣ намекунад,— гумони бад бурд вай.—
Шабона сандукҳоямро кушода... Не, не. Харгиз намеравам».

— Гапҳоятон дуруст-куя,— гуфт Хосияттаранг.— Аммо дар пе-
ши хоҳарам... Оҳ, дилам, дилам. Боз дилам суст шуда истодааст.
Мемурам, мемурам.

Кампирони зирак ҳис карданд, ки Хосияттаранг ҳила мекунад.
Аз хоҳар наздиктараш мурад ҳам, вай хонаашро ба касе бовар
намекунад. Як-як хеста пароканда шуданд. Дар пеши ӯ фақат
Саломат-бегим монду бас. Гӯё воқеае рӯй надода бошад, ҳамсоя-
ҳо ба сӯҳбат дода шуданд.

— Тавба, ҳеҷ боварам намеояд,— мегуфт Саломат-бегим.—
Одами мемурдагӣ барин набуд. Сими электрикаш ҳам ганда бу-
дааст-дия.

— Ба фикрам, шавҳараш ягон кор кардагӣ, тасаддук,— гумо-
ни бад мебурд Хосияттаранг.— Вактҳои охир «Пули гӯрсӯхтаи до-
модатон бисёр шудагӣ, апа. Ба болоям зан гирад ҳам, ачаб
нест», мегуфт хоҳарам.

— Не-е,— боварии Саломат-бегим намеомад.— Шавҳарашон
одами дуппа-дуруст-ку. Бачаҳояшро фикр намекунад? Наход, ки
ҳамин тавр карда бошад?

— Одами пулдор бераҳм мешавад, тасаддук,— мегуфт Хосият-
таранг.— Мебинед, хоки гӯраш хунук нашуда, зан мегирад.

— Марг ба ҳамин гуна шавҳарҳои сангдил,— афсӯс меҳӯрд
Саломат-бегим.— Раҳматӣ, ҳанӯз хандааш ба назарам намуда ис-
тодааст. Қӯша-қӯша ангуштаринҳои тиллову марворидҳояш чунон
мезебид, чунон мезебид, ки...

— Дастпонаву ҳайкалашро ҳам карда буд, тасаддук?— ме-
пурсид Хосияттаранг.

— Ҳа-а,— мад кашид Саломат-бегим.— Дастпонаву ҳайкалаш-
ро ҳам, гӯшвораву ангуштаринашро ҳам карда буд. Оби даҳони
занҳо рафта, чашмашонро аз ӯ намекуданд.

— Ба вай чашм расидагӣ, тасаддук,— мегуфт Хосияттаранг.—
Чашми бад сангро сӯрох мекунад меғӯянд-ку.

— Ачаб не,— маъқул кард Саломат-бегим.— Гапатон чон до-
рад. Раҳматӣ, ду ҳазор сӯмина ҷавохиротро ба гӯшу гарданааш
овехта буд.

— Ду ҳазор сӯматон чӣ тасаддук,— Хосияттаранг ба таъриф
гузашт.— Ба марворидаш зеҳн мондед? Худи ҳамон аз ҳазор сӯм
зиёд. Ҳамаашро худам харида дода будам. Дар воқеъ, ҷавохиро-
таш чӣ мешавад, тасаддук?

— Чӣ мешуд?— бепарвоёна гуфт Саломат-бегим.— Бачаҳояш
ҷавон. Ба шавҳараш мемонад-дия.

— Чаро ба шавҳараш мемондааст, тасаддук?— сушт намеомад Хосияттаранг.— Ҳозир гуфтам-ку, ҳамаи онро дарак карда, худам харида дода будам. Се чуфт гӯшвора, чашмакҳои ду чуфташ алмоси соф. Дувоздаҳо ангиштарини тилло дорад. Аз онҳо ҳаштоаш қимматбаҳо. Чаҳор шадда марворидаш ҳаст, ки санги ҳамааш софанд. Охир...

— Гапатон дуруст, холаҷон,— сухани ӯро бурид Саломат-бегим.— Хабар дорам, ки онҳоро шумо харида додед. Аммо ба пули худаш. Шумо ба он ҳақ надоред. Аз онҳо шавҳараш мешавад.

Хосияттаранг оҳи бадард кашид. Бо кафи даст сарашро дошта, муддате ба ҳаёл фуру рафт.

— Хонаҳоямро луч карда рафтанду аз молу чизи дунё дилам хунук шудагӣ,— ба Хосияттаранг таскин доданӣ мешуд Саломат-бегим.— Монанди дигарон ба нимта нон қаноат карда мегаштанд, балки Абдуқаҳҳоратон ҳабс намешуданд.

— Қасофат аз тағи по мебарояд, мегӯянд-ку, тасаддук,— Хосияттаранг сарашро бардошт.— Шарики бад, мебарад ба роҳи бад, гуфтаанд. Абдуқаҳҳорҷон бо дуздҳо ҳамроҳ намешуданд, шояд пояшон ин қадар сахт намеғечид. Ҳамааш диданиҳои ману шумо будааст-дия, тасаддук.

— Ҳа, чӣ илоҷ,— аз ҷояш хест Саломат-бегим.— Хоб кунед, холаҷон. Аздусар шумо пагоҳӣ барвақт меравед. Ман дертар ме-равам.

Хосияттаранг дари ҳавлиро маҳкам карда омаду дар пеши тиреза ҷогаҳ андохт. Қулфи сандуқҳоро як-як кашида диду, ба зерӣ кӯрпа даромад. Вале аз чӣ сабабе бошад, ки ба чашмонаш хоб намеомад. Вай писарашро ҳам, хоҳарашро ҳам фаромӯш карда буд. Якзайл ба пеши назараш ҷавохироти ӯ чилва мекарданд.

«Домоди гӯрсӯхтаатон тилло дорад, тилло,— боре таъриф карда буд хоҳараш.— Чойникчаи қирмизӣ пур. Аз ман мурданивор руст мекунад. Ман ҳам ангиштарину марворидҳоямро эҳтиёт мекунам. Аз дасту гарданам мегираму ба қуттича андохта, дар пешгаҳи таҳхона, дар қабати вассаҳо чой мекунам. Ба дасташ афтад, гашта намедихад».

Хосияттаранг хушбӯр шуд. Ҷуссаашро аз кӯрпа берун кашида, бар болин такя намуд. Хоб аз сараш парид. Якзайл ба назараш ҷавохирот менамуд. Гӯё онҳо мисли оташ шӯъла медоданд, ялт-ялт мекарданд.

— Дар пешгаҳи таҳхона,— худ ба худ такрор мекард Хосияттаранг.— Дар қабати вассаҳо, вассаҳо...

* * *

Дар ҳавлии калони хоҳари Хосияттаранг, дар мурдахона одам намеғунҷид. Фарзандони марҳума, ки пасту баланд чаҳор нафар буданд, қатор истода навҳа мекашиданд. Аз сиришк ду бари рӯ-

яшон тар шуда буд. «Моро ятим кардӣ, очачонам» гуфтани он-
хоро шунида, ҳар як кас беихтиёр ба дасташ рӯймолча мегирифт.
Навҳа кашида, гиристанаш меомад.

Фаръёду фиғони Хосияттаранг аз ҳамаи онҳо баланд ва пур-
гудоз буд. Вай мӯи рангкардаашро парешон карда, бемулоҳиза
ба сару рӯяш мезад. Чӣ хеле ки мегӯянд, дар болои ҷасад худро
қатл кардани мешуд.

Покшӯҳо чун мурдари кафан карданд, чор кас тобутро дар
пеши хона гузоштанд. Фурсати мурдари баровардан нашуда, Хо-
сияттаранг омаду худро ба даруни тобут андохт. «Ба ҷои хоҳарам
маро баред, маро баред» мегуфт ӯ якзайл. Бо ин ба хоҳараш аз
ҳад зиёд меҳрубоннашро фаҳмондани мешуд.

Ду ҷавонмарди ҳузари Хосияттарангро бардошта ба канор гу-
зоштанд. Дигарон ба тобут хоҳарашро монданду онро ғавран ба
сари китф гирифтанд.

Гиреви зану бачаҳо ба осмон печид. Хосияттаранг то дамғаи
кӯча нолаву фиғон карда омад. Аз паси тобут доду фаръёд бар-
дошт. Дилаш беҳол шуда афтид.

Занҳо ба рӯяш оби сард пошиданд. Хосияттаранг ба худ ома-
да, оҳиста-оҳиста, ба роҳ даромад.

Вай ҳамчун одами маст кадам мепартофт. Баъзан калавида
мерафт. Оби ҷашм мерехт. Худашро дошта наметавонист.

Хосияттаранг ба пешғаи ҳавлӣ омад. Аз он ҷо чизеро баҳона
карду ба таҳона фаромад. Чанд дақиқа ғайб зада рафт. Гӯё қув-
ват гирифта бошад, аз таҳона хеле далер баромад. Помониаш
низ бардаму ҷасуриона буд.

Хосияттаранг аз паҳлӯи Саломат-бегим гузашта истода, ӯро
оҳиста ниҳта кард. Ҳамсоияш ба ӯ нигарист. Хосияттаранг вайро
ба ошхона ишора намуд. Чун даромад, тугунҷаеро ба дасташ до-
да таъкид намуд;

— Ман донаму шумо, Саломат-бегим,— гуфт вай.— Амонат,
эҳтиёт кунед.

Саломат-бегим тугунҷаро гирифта, аз таги калтача дар кама-
раш ҷо кард. Гӯё воқеае нашуда бошад, ҳамсоияҳо ба лабашон қу-
лӯх молида берун баромаданд.

Баъди ҳамин пой Саломат-бегим ҷорта шуд. Ба ҳамқишлоқи-
ёнаш нигоҳ накарда, аз ҳама пеш баромаду роҳи хонаро пеш ги-
рифт.

Бегоҳ шуд. Пеш аз шинам-шинами офтоб Хосияттаранг омад.
Вай ба хонааш надаромада, дари ҳавлии Абдуқаҳҳорро кӯфт. Са-
ломат-бегим баромад.

— Амонатро бароред, тасаддуқ,— хоҳиш намуд Хосияттаранг.—
Бурда эҳтиёт кунам.

— Ҳозир, холаҷон.

Пас аз муддате Саломат-бегим тугунҷаро баровард. Хосиятта-

ранг як лаби онро кушоду як дона ангуштарини тиллоро гирифта, ба ҳамсояш дароз кард.

— Ман донаму шумо, Саломат-бегим,— чашмонашро айёрона бозӣ доронд Хосияттаранг.— Пои мурғ чандто, тасаддук?

— Якто-дия, холаҷон,— ангуштаринро саросема ба дасташ гузаронд Саломат-бегим.— Хотирчамъ бошед, сар равад ҳам, сир намеравад.

Хосияттаранг ба пасаш баргашту ба роҳ даромад.

БОБИ ЧАҲОРУМ

Аз он даме, ки Бехрӯзо ба беморхона оварданд, даҳ рӯз гузашт. Се рӯз инчониб дар долон мегашт. Имрӯз духтур гуфт, ки боғи беморхонаро давр занад. Ҳавои тоза гирад. Аммо оби сард нанӯшад. Дар ҷои нам нашинад.

Бехрӯз, ки чун паррандаи қафасӣ берунро ёд карда буд, аз ҳавои тоза нафас мегирифт. Чехрааш кушод, табъаш ҷоқ буд.

Вай боғро давр мезад. Себи баҳорӣ ранг гирифтааст. Зардолуҳо ба тағашон рехтаанд. Ҳамсинфонаш имтиҳон супорида истодаанд. Бехрӯз хоҳу ноҳоқ дар синфаш мемонад. Лозим меояд, ки дар синфи даҳум такрор хонаду номаи камол гирад.

Чаро дар ин хусус барвақттар фикр накард. Охир, Зӯҳра Шодиева ўро борҳо таъкид карда буд, ки аз ин роҳаш гардад. Бехрӯз ба гапи вай гӯш надод. Ҳамроҳи Абдуқаҳҳор ба дашт омаду ба касофат печид. Айби худаш. Ба ҳамааш худаш айбдор.

Бехрӯз бо чунин фикру андешаҳо ба пешғаҳи боғи беморхона омад. Одамон нисбатан кам буданд. Дар сояи дарахти зардолу дар ҳараке нишаст. Онсӯтар, дар ҳараке дигар мӯйсафеде бо кампираш сӯхбат дошт. Либосаш шаҳодат меод, ки мӯйсафед бемору кампираш ба ў тути марворидак овардааст.

Мӯйсафед тутро такурӯ карда меҳӯрд. Шикамаш сер шуд, магар ки боқимондашро дар зери кундаи дарахт рехта шираи лабу даҳонашро шуст. Сипас, дуяшон ба сӯи беморхона рафтанд.

Аз кучое як майна пайдо шуд. Вай шиғир-шиғиркунон садодод. Дар як дам чор-панҷ майна парида омад. Ба тутхӯрӣ гунчишкҳо ҳам фаромаданд. Гӯё тӯй буд. Ба тут ҳама нӯл мезаданд.

Хулласи калом, ду дақиқа нагузашта, аз тут ному нишоне намонд. Онҳо низ шираи нӯлҳояшонро пок карда, фир-фиркунон паарида рафтанд.

Рафтори онҳо ҳаёли Бехрӯзо дуздид.

— Аҷабо,— мегуфт вай худ ба худ.— Паррандахоро нодон, бешуур мегӯянд. Бо вучуди ин, онҳо тифоку меҳрубонанд. Масалан, ба тутхӯрӣ гунчишкҳо шарик шуданд. Майнаҳо ғаюрӣ накарданд. Агар Абдуқаҳҳор-амак мебуд, ҳаргиз ин тавр намекард. Дуруст-

тараш, росту дурӯғ мегуфт. Фиребу найрангро ба кор мебурд. Ха-
ман тутро аз они худ мекард.

Аҷабо, чаро баъзеҳо баднафсанд? Ба чор тараф медаванд. Худ-
ро ба обу оташ мезананд. Пул меғундоранд. Молҳои нафису ги-
лемҳои гаронбаҳо чамъ мекунанд. Даркор набошад ҳам, меғун-
доранд»...

— Бехрӯз, Бехрӯз!— садон маҳине риштаи хаёли ӯро канд.—
Чаро ин қадар фикр мекуни?

Бехрӯз як қад парида ба пушт тоб хӯрд, ки Фароғат истода-
аст. Аз ҷояш хест. Дуяшон вохӯрдӣ карданд.

Фароғат куртаи атласи сурх пӯшида буд. Мӯи сиёҳаш сари
китфашро пур карда меистод. Рухсораҳои анор барини ӯ бо кур-
таи атласаш дар талошу ҷанг буданд.

Ба назари Бехрӯз, қади Фароғат баландтар ва чехрааш ҳам
пурра гардида буд. Чашмони шахло андоми ӯро зебову ҷозибатор
мекард. Бехрӯз ба вай дуру дароз чашм дӯхт.

— Ҳа, чӣ шуд?— кинояомезона хандид духтар.— Маро наши-
нохтӣ?

— Ба худо, ки гул барин шукуфтаӣ, Фароғат,— беихтиёр гуфт
Бехрӯз.— Ман туро...

Духтар сарашро поин андохт. Дар лабони нафиси ӯ табассум
пайдо шуд.

— Ту ганда шудай, Бехрӯз,— ба сухан даромад духтар.— Аз
ростӣ, ганда шудай. Ман ба муаллима меғӯям.

Бехрӯз қоҳ-қоҳзанон хандид. Аз дасташ дошта, ӯро ба каноре
кашола кард. Атрофи гулзорро давр зада, дар хараки канори ҷӯ,
дар зери мачнунбед нишастанд.

— Аҳволат чӣ тавр Бехрӯз?— гап сар кард Фароғат.— Акнун
дастат дард намекунад?

— Не, дард намекунад,— гуфт дар ҷавоб Бехрӯз.— Лекин са-
рам саҳт лат хӯрда будааст. Ҳанӯз пеши чашмам сиёҳӣ мезанад.

— Пас чаро берун баромадӣ?— дилсӯзӣ кард Фароғат.

— Худи духтур фармуд,— гуфт Бехрӯз.— Оҳиста-оҳиста ду-
руст мешудааст. Дар воқеъ, падару модарат сиҳатанд?

— Ҳа,— гуфт Фароғат.— Ба ту салом гуфтанд. Зӯҳра Шодие-
ва ҳам...

— Чӣ? Зӯҳра Шодиева!— сухани ӯро бурид Бехрӯз.— Омада-
натро ба муаллима фаҳмондӣ? Чаро ин тавр кардӣ, Фароғат?

— Бовар кун, ки нафаҳмондаам,— иқрор шуд духтар.— Аммо
муаллима фаҳмиданд. Медонӣ, он кас аз ҳама сирру асрорамон
бохабаранд.

— Не-е, чӣ хел бохабар мешудаанд?— нобоварона ба ӯ нига-
рист Бехрӯз.— Ту дар ягон ҷо лакидай-дия.

— Не, не,— рад намуд Фароғат.— Даҳон накушодаам.

— Хайр, ин гапхоро мон,— даст афшонд Бехрӯз.— Чӣ хабархон тоза овардӣ? Аз навигариҳо гап зан, Фароғат.

— Пеш аз имтиҳон роҳбарамон сӯхбат гузарониданд.

— Дар кадом мавзӯ?

— Киҳо ба имтиҳони давлатӣ медароянду...

— Ман даромада наметавонам,— пешгӯӣ кард Бехрӯз.

— Номини туро нагуфтанд,— Фароғат пештар нишаст.— Аммо аз синфи даҳуми «Б» Зоҳир Муҳаммадов наметавонам.

— Кадом Зоҳир?— пайхас накард Бехрӯз.— Ин гуна бача набуд-ку?

— Чаро набуд?— ба вай нигарист Фароғат.— Аз пахтачинӣ гурехта, ба мактаб наомада буд-ку. Шогирди нонвой шуда кор мекард.

— Э ҳа, ҳа,— ба ёд овард Бехрӯз.— Бачаи қоқи дароз...

— Ана ҳамон,— сарашро ҷунбонд Фароғат.— Се рӯз пеш ба мактаб омада буд. Тағош раиси сельпо будааст. Аз директор хоҳиш кардааст, ки ба имтиҳонсупории ҷиянаш роҳ диҳад. Директор «не» гуфтаанд. Зоҳир боз ба нонпазӣ рафт.

— Ба ҳар ҳол, ба Зоҳир алам намекунад,— гуфт Бехрӯз.— Вай мактабро тарк карда буд. Соли гузашта ҳам ҳалол нахондааст. Аммо ба ман алам мекунад, Фароғат. Шумо номаи камол ме-гиреду...

— Дар ин хусус на танҳо ту,— сухани ӯро бурид Фароғат,— ман ҳам бисёр фикр мекардам. Аз муаллима пурсида наметавонистам. Медонӣ, дастамро бардоштаму пушаймон шудам. Чиро нафаҳмидӣ, Фароғат? — гӯён нигарист муаллима. — Шарм надор. Чаро гап намезанӣ? Ман даступо хӯрдам. Чӣ гуфтаниро надониста, лола барин суп-сурх шудам. Хайрият, ки садои занг баланд гардиду бачаҳо хестанд. Берун баромадем. Муаллима маро имо кард. Ба идораи котиби комсомол даромадем. Қасе набуд. «Хӯш, гап зан канӣ, Фароғат,— сарамро сила кард муаллима.— Ту чизеро пурсиданӣ будӣ-а?» Сурх шудам, сафед шудам. Аммо ба дурӯғ гуфтан забонам намерафт. Чӣ кор кунам? Қарор додам, ки иқрор шавам. Гуноҳи азим бошад ҳам, майлаш. Муаллимам-ку. Наход, ки маро айб кунанд. Муаллима боз сарамро сила кард. «Нагӯӣ, ҳам суолатро фаҳмидам, Фароғат,— гуфт ӯ.— Дар бораи Бехрӯз пурсиданӣ будӣ, ҳамин тавр не?» сар набардошта, ҳа гуфтам. «Бале, духтарам,— гуфт муаллима.— Вазорати маорифи республика конда дорад. Бача пештар нағз хонда, ногаҳон ба фалокате гирифта шавад, бо қарори Совети педагогӣ, аз рӯи баҳоҳои пешина ба вай номаи камол медиҳанд».

Бехрӯз аз шодӣ ба ҳаяҷон омад. Қариб буд, ки аз ҷояш хестаракс кунад.

— Наход, ки ба ман ҳам номаи камол медиҳанд, Фароғат?

— Медиҳанд,— бо қатъият гуфт Фароғат.— Муаллима ҳеҷ гоҳ

?/ гапи дурӯғ намежананд. Номан камолро мегирему ман ба фермаи колхоз, ба говҷӯшӣ меравам. Ту шофёриро дӯст медорӣ-ку. Ба ягон ронанда шогирд мешавӣ. Мумкин аст, ки Абдуқаҳҳор амакат бароянд.

— Мон, мон,— тақрор намуд Бехрӯз.— Гашта Абдуқаҳҳор амакро ном нагир. Ман бача будаам. Одами нағзу бадро намети-нохтаам. Қорҳои гузашта чашмамо кушод. Ҳушам ба сарам омад.

Нохост назари Фароғат ба Хосияттаранг афтид. Вай бо чашмони ҳаросон, ба гирду атроф нигоҳ карда меомад.

— Модарат омад, Бехрӯз,— саросема хест Фароғат.— Ман шарм медорам. Хайр, боз меоям.

— Хайр,— Бехрӯз низ хест.— Ба ҳама салом гӯй.

Хосияттаранг наздик омада буд. Фароғат аз пеши ӯ сарашро ҳам карда гузашт.

— Бехрӯзчон,— модар аз пешонаи писараш меҳрубона бӯсид.— Ту дар ин ҷо будиву ман даруни палатаро кофта гаштаам. Нағзӣ?

— Имрӯз дуруст,— гуфт дар ҷавоб Бехрӯз.— Духтур «ба ҳавои кушод баро» гуфта буд.

— Қай ба хона меравӣ? Духтурат гап назад?

— Намедонам,— китфонашро дар ҳам кашид Бехрӯз.— Ба назарам, ба зудӣ ҷавоб намедиҳанд.

Модар тугунҷаи овардаашро кушод. Ду нону ҷаҳор дона тухми пухтагӣ, чанд себу каме гелоси зард буд.

— Гир, писарам,— гуфт вай.— Тухмо нағз мидидӣ-ку. Пагоҳ чӣ биёрам?

— Ҳеҷ чиз лозим не,— рад намуд Бехрӯз.— Ҷӯрахоям торту мевахони бисъёре оварданд.

Бехрӯз ҷӯрахояшро ном гирифт ба ёди Хосияттаранг Фароғат расид.

— Дар воқеъ,— ӯ ба писараш ҷиддӣ нигарист.— Вай духтари Шукур-полвон буд?

— Ҳа,— ноилоҷ иқрор шуд Бехрӯз.— Фароғат.

— Фароғат?— овози Хосияттаранг баландтар садо дод.— Ҳмм, ба тухми духтар қаҳтӣ омада буд магар? Ба вай ошиқ шудам гӯй.

— Оча, оча,— илтиҷо мекард Бехрӯз.— Оҳистатар гап занед. Ин ҷо хона не. Атроф пури одам.

— Ман ба одамон кор надорам, Бехрӯз,— торафт метафсид Хосияттаранг.— Аз ростӣ ҳам ба ҳамин духтари носкадубинӣ... О вай афту андоми дуруст надорад-ку, писарам? Мисли шишан ҷароғ, танааш ғафсу почаҳояш пилтабоб. Ё ки «ман бепадар. Ҳеҷ кас духтар намедиҳад» мегӯй. Не, ба худо шукр, ту набераи Мах-

суми червонї. Насиб бошад, духтареро гирифта медиҳам, ки мислаш дар кишлоқамон набошад.

Бехрӯз дандонашро ба дандонаш монда, сарашро ҳам карда меистод. Вай чунон ором, чунон хомӯш буд, ки ба қавле рагаш ҳам намечунбид. Хосияттаранг дид, ки аз писараш садое намебарояд, боз худааш ба гап даромад.

— Ҳмм,— аланга мегирифт вай.— Боре Саломат-бегим: «Ин қадар калон гап назанед, холаҷон. Подачидухтар келинатон мешавад» гуфта буд. Маълум шуд, ки гапаш «чон» доштааст-дия.

— Чаро Фароғат подачидухтар мешудааст, оча?— сарашро боло гирифт Бехрӯз.— Ин гапатон нағз не. Рафту ман ҳам дар ферма кор кунам, подачӣ мешудаам-дия?

— Оҳ-хо, орият кардӣ, писарам?— паст намеомад Хосияттаранг.— Гумон мекунӣ, ки ман намедонам? Номашон говҷӯш. Аммо очаву бача оғил тоза мекунанд. Таги говҳоро мерӯбанд. Поруашро мебароранд. Ҳамин тавр шудан пас, аз подачӣ чӣ фарқ дорад. Подачидухтар гӯям ор нақун.

— Ҷияни Абдуқаҳҳор-амак шохдухтар будагист?— киноя кард Бехрӯз.— Дар таги осмони кабуд ягона-а?

— Гӯй-нагӯй, ягона, писарам,— таъриф мекард модар.— Ҳанифа барин духтари зебо дар деҳаамон нест. Падараш одами тавоно, мудирӣ буфети ресторани калон. Духтар моли бисъёр дорад. Падараш «Ба домодам тӯҳфа мекунам» гӯён мошини «Жигули» харидааст. Ба Ҳамин хел одам домод шавӣ, ҷон-ҷон мегӯй, нодон.

— Чони бекора надорам, оча.

— Чаро ин қадар маро месӯзонӣ, писарам?— ба андомаш рӯҳи маҳзунона дод Хосияттаранг.— Пир шудаам. «Танҳой фақат ба худо дуруст» мегуфтанд, рост будааст. Шабҳо метарсам. Дар хобам сиёҳӣ зер мекунад. Ба маслиҳатам не нагӯй. Баъд аз беморхона баромаданат фотиҳа мекунем. То тирамоҳ Абдуқаҳҳор амакат мебаромадагист. Сонӣ тӯй...

— Оча, сари маро гаранг нақунед,— гуфт норозиёна Бехрӯз.— Вақти тӯю тамошо не. Дар пеш асқарӣ истодааст. Ду-се сол кор кунам, сонӣ як гап мешудагист.

— Ҳмм, подачидухтар беҳуда наомадааст-дия,— сарашро айёрона бозӣ доронд Хосияттаранг.— Фаҳмидам. Гуфтаҳои Саломат-бегим рост будааст. Вай туро сеҳр кардааст, писарам. Тортанак барин бо тораи печонда гирифтааст.

— Оча, оча,— сухани ўро бурид Бехрӯз.— Подачидухтар нагӯед. Охир...

— Хо-о,— писхандомез мад кашид Хосияттаранг.— Келинпош-шо гӯям? Фаҳмида гир, писарам. Ба гапи подачидухтар даромада, ба домаш афтӣ, ба шири сафедам ҳаргиз розӣ намешавам. Худат медонӣ.

Хосияттаранг Ҳамин гапро гуфту бо ҷаҳл ба роҳ даромад.

БОБИ ПАНЧУМ

Дар қабулгоҳи комичроияи районӣ ба ғайр аз котиба касе набуд. Вай тамоми диққаташро ба машинка дода, чирик-чириккунон чизеро чоп мекард. Зӯҳра Шодиеваро дидан ҳамон шинохт ва часта аз чояш хесту бо вай гарму чӯшон вохӯрдӣ намуд.

— Раис дар кабинеташон?— пурсид Зӯҳра Шодиева.

— Не,— гуфт котиба.— Берун баромаданд. Шинед, ҳозир меоянд.

Зӯҳра Шодиева нишаст. Котиба ба ӯ наздиктар омад.

— Бубахшед,— узр хост ҷавонзан.— Дафъаи гузашта шуморо нашинохта...

— Ҳеч боке не,— худро бепарво вонамуд кард Зӯҳра Шодиева.— Шумо ҷавон. Одами бисъёр даробаро мекунад. Баъзан ҳамин тавр мешавад.

— Балки гаптон рост будагист,— сарашро поин андохт ҷавонзан.— Аммо падарам саҳт коҳиш карданд.

— Падаратон кӣ?

— Қаримзода,— гуфт ӯ. Сипас илова намуд:— Муаллими институти педагогӣ.

— Э, э, барвақттар намегӯед,— хушҳолона табассум намуд Зӯҳра Шодиева.— Духтари устодам будед-ку. Он кас муаллими ман. Аз таърихи адабиёт дарс гуфта буданд. Худашон сикату саломат?

— Раҳмат,— табассум намуд ҷавонзан.— Бағайрат. Аз ҳаман мо барвақт меҳезанд...

Ҷавонзан ҳамон ҷашмони мижадарозашро ба поён дӯхта меистод. Зӯҳра Шодиева ягон гапи аҷоиб гуфта, ӯро аз хиҷолат баровардани мешуд. Вале омадани раиси комичроия сӯҳбати онҳоро бурид.

— Ба падаратон салом гӯед,— таъкид кард Зӯҳра Шодиева.— Ба хона биёетон.

Котиба бо табассум таъзим намуд.

Имрӯз таъби раис ҷоқ, кайфияташ нағз буд. Баъди рохӯрӣ Зӯҳра Шодиеваро ба кабинеташ таклиф кард.

Онҳо пасу пеш ба идора даромаданд. Раис дар рӯ ба рӯи Зӯҳра Шодиева, дар паси мизи дароз нишаст. Ба ӯ як пиёла ҷой дод.

— Хӯш, муаллима,— ба суҳан даромад раис.— Рафти корҳо чӣ навъ? Деворро бардоштанд?

— Ҳа, бардошта истодаанд,— гуфт дар ҷавоб Зӯҳра Шодиева.— Аммо кор суст. Коргарон намерасанд.

— Ин касалии нав не,— бинокоронро ҳимоя мекард раис.— Ҳар сол тобистон аҳвол ҳамин. Дар заводу фабрикаҳо ҳам қувваи корӣ намерасад.

— Мо ба онҳо кӯмак расондем, раис,— гуфт Зӯҳра Шодиева.— Коргарашон мерасад.

— Чӣ навъ? Хашар кардагистетон-дия.

— Не,— рад намуд Зӯҳра Шодиева,— маҷлиси падару модаронро ҷеғ зада, аҳволи бинокоронро гуфтем. Ба одамон мурочиат кардем, ки мадад расонанд. Ба идораи сохтмон коргар намерасад. Қувваи кори даркор. Агар ҳамин тавр нақунанд, бачаҳо соли оянда ҳам дар бинои кӯҳна меҳонанд.

Рӯзи дигар дувоздаҳ кас ариза навишта омад. Коргарон мерасанд. Аммо масолеҳи бинокори кам аст. Сардор устуро ба хонаи ошнояш фиристодааст. Кори сохтмон бе усто пеш намеравад.

— Нафаҳмидед, устуро ба хонаи кӣ фиристода бошад?— раис дасташро дароз карда, аз рӯи миз дафтарчаи қайдашро гирифт.— Ин кори ӯ дафъаи якум не.

— Аниқ намедонам,— гуфт дар ҷавоб муаллима.— Аз рӯи гапи шариконаш, усто хонаи сардори милицияро таъмир мекардааст.

— Дар маҷлиси гузашта таъкид карда будем, ки ошнобозӣ нақунад,— раис ба рӯи дафтарчааш ким-чиҳоро менавишт.— Таъсир накардааст. Бегоҳ ҷеғ зада, дурусттар гуфтугӯ мекунем. Зик нашавед. Илоҷе карда мактабро месозем. Тахсилро дар мактаби нав сар мекунетон.

— Ман бо кори дигар омада будам.

— Хӯш, хӯш,— бо табассум такрор намуд раис.— Фаҳмидам. Колхоз боғчаи бачагона созад, меғуфтагистед-дия.

— Сохтани боғчаро раис ба гардан гирифт,— Зӯҳра Шодиева низ табассум намуд.— Аммо масъалаи дигар баромад. Бе ёрии шумо намешудагӣ барин.

— Чӣ будааст вай?

— Базаи бўрдокикунии вилоят аз пеши деҳаи мо роҳи нав меғузарондааст.

— Ҳа, ҳа,— сар ҷунбонд раис.— Хабар дорам. Охир, аз он зарар намебинед-ку, муаллима. Ҳисоб кардем. Роҳатон наздик мешавад. Ҳаракати автобусҳо беҳтар мегардад.

— Гапатон дуруст, раис,— гуфт Зӯҳра Шодиева.— Лекин роҳи навро як диданатон даркор. Ҷунки вай қабристони деҳаро бурида меғузарад. Илоҷаш бошад...

— Илоҷашро наёфтем, муаллима,— раис ба ҳудаш ҷой рехт.— Аммо одамони деҳаатон экскаваторчиро заданӣ шудаанд. Кор ду рӯз хобидааст. Ин нағз не.

Як пирамарди ришқалон ариза навишта омад, ки дар зераш ҳабдаҳ кас имзо гузоштаанд. Одам фиристодем. Тафтиш карданд. Маълум шуд, ки даъвои пирамард ҳаёқун беҳуда будааст. Қабристон ботил шудагӣ. Бисту ҳафт сол боз касеро нагӯрондаанд.

Қонун ҳаст. Мувофиқи он, баъд аз бист сол метавонем қабрис-

тонро вайрон кунем. Роҳ мегузаронем, ба замини корам табдил медиҳем.

— Гуфбатон маъкул, раис,— Зӯхра Шодиева низ иқроӣ шуд.— Қонуни қондари хонда будам. Лекин ба ҳисоб гирифтаи даркор, ки қонунро ҳам ману шумо барин одам тартиб медиҳад. Ба муҳит, шароити маҳал нигоҳ кардан лозим. Қабристон дар миёни шаҳр, ё ки дар зерин сохтмони заводи қалон мемондагӣ мешуд, гапӣ дигар буд. Базаи бӯрдоққикунӣ роҳ мегузарондааст, ҳеҷ боқе не. Атроф қушод. Қолхоз ба заминҳои майда-чӯйда эҳтиёҷ надорад. Инженер роҳро бист метр ба қанори рост ғеҷонад, олам гулистон. Мурдаҳо ҳам ором меҳобанду зиндаҳо ҳам аз шумо умрбод мамнун мешаванд. Махсусан мӯйсафедони деҳа.

— Мо маслиҳат карда дидем, рафиқ Шодиева,— иқтисодиётро сабаб овард раис.— Душвор. Барои роҳро бист метр ба қанор гирифтаи, лоиҳаҳо аз нав сохтан...

— Ҳеҷ гап не,— сухани раисро бурид Зӯхра Шодиева.— Лоиҳаҳо аз нав кашанд-дия.

— Шумо кашанд меғӯед,— писхандомез хандид раис.— Дуруст, лоиҳаҳо аз нав мекашанд. Лекин ба он маблағ даркор. Қолғаз, қалам, вақт сарф мешавад. Мо аз паси чунин майда-чӯйдаҳо гардем, коммунизмро қай месозем?

— Гап ба тарафи дигар набаред, раис,— муаллима худро қиддӣ сохт.— Гӯед, ба қӣ қарор омад?

— Ба таклифи инженер розӣ шудем.

— Вай қӣ хел таклиф будааст?

— Роҳ мувофиқи лоиҳаи пешина рафтаи мегирад,— мефаҳмонд раис.— Аммо қабристон вайрон намешавад. Дурусттараш, ба болои он ду метр ҳок мерезанду номаълум карда мегузаронанд.

Зӯхра Шодиева беихтиёр хандид. Ин ба иззати нафси раис саҳт расид. Вай қавақашро гирифт.

— Ба гапӣ инженер бовар намекунам, раис,— гуфт рӯирост Зӯхра Шодиева.— Қабристон дар баландӣ, дар болои теппа чӯй гирифтааст. Ба болояш ҳок резад, роҳ ба осмони ҳафтӯм мебарояд.

— Рафиқ Шодиева,— ба ӯ нигоҳ кард раис.— Чаро фақат ман, ман меғӯед? Гӯё аз шумо дида одами донотар набошад.

— Мебахшед, раис,— суҳт намеомад Зӯхра Шодиева.— Гапҳои чон доранд. Шумо надидед. Ман аз ҳамон чӯ омадам. Теппаи қариб ним гектар меомадагӣ. Дар болояш теппачаҳои бисёре до-рад. Фаромӯш накардан даркор, ки дар зерин ҳар қадоми он часад, устухони одамизод хобидааст. Як вақтҳо онҳо ҳам ману шумо ба-рин буданд. Ба ҳамдигар меҳру муҳаббат доштанд. Қӣ медонад, балки барои сохтани ҷамъияти нав, барои социализм мубориза бурда бошанд. Вале онҳо дар айни ҳол як тӯда устухон, як каф

хоканд. Шояд ба забони ҳол омада, «Моро ором гузоред! ором гузоред!» мегӯянд.

— Адабиётчигнатонро иддао накунад, рафиқ Шодиева,— то-
рафт аланга мегирифт раис.— Ин гуна суханпардозиро ман ҳам
медонам... Шумо гумон мекунад, ки дар комичроияи районӣ кор
несту ҳар як аризаву шикоятро худам тафтиш мекунам. Не, ме-
бахшед, рафиқ Шодиева! Корам аз мӯйсарам бисъёр. Илова ба
ин, ҳар соҳа одами худро дорад. Аризаву шикоятҳои мардумро
тафтиш мекунам. Мо ба онҳо бовар мекунем.

— Ташаккур, рафиқ раис,— сухани ӯро бурид Зӯҳра Шодие-
ва.— Дар ягон идора мисли ҳозира талош карда, рангамро зард
накарда будам. Майлатон...

— Монед, рафиқ Шодиева,— ӯро ба сулҳ даъват мекард раис.—
Он тарафаш як қабристон будааст-дия. Қашмакаш карда мегар-
дем. Шумо масъалаҳои нав, ба одамон ғойданокро бардоред. Аз
қабристон чӣ мегиред? Ман ҳамеша ба ёрӣ тайёрам.

— Афсӯс, сад афсӯс,— бо қаҳр аз ҷояш хест Зӯҳра Шодие-
ва.— Ман гумон надоштам, ки шумо ҳамин тавр мегӯед. Дигарон
урфу одатҳои моро таъриф карда, ба он ҳасад мебаранд.

— Хӯш, бо ин гапҳо чӣ гуфтани шумо, рафиқ Шодиева?— раис
бо ҳаяҷон аз ҷояш хест.— Ман аз қонуне, ки ба дастам додаанд,
баромада наметавонам. Қабристони деҳаатон кӯҳна. Онро ба вай-
рон кардан ҳақ дорем. Ба кучое арз кунед, кардан гиред.

— Ба ҳеҷ кучо арз намекунам, раис,— ба рӯи вай муддате
нигоҳ карда истод Зӯҳра Шодиева.— Зеро қонунро медонам. Фа-
қат аз шумо умед доштам. Хайр, саломат бошед.

— Хайр.

Зӯҳра Шодиева аз идора баромад.

БОБИ ШАШУМ

Беҳрӯз парешонхотир буд. Шаб шуд. Ба таги кӯрпа даромад.
Аммо хобаш намебурд. Якзайл паҳлӯ мегашт. Пояшро дароз ме-
карду меғундошт. Боз паҳлӯ мегашт. Нафаси чуқур мекашид.

— Чаро хоб намекуни, писарам?— ҳамшираи шафқат пичир-
росзанон пурсид.— Ягон ҷоят дард мекунад?

— Не,— Беҳрӯз низ пичиррос зад.— Дард намекунад. Ҳамту
хобам парид.

Ҳамшираи шафқат берун баромад. Беҳрӯз чашмонашро пӯшид.
Дар гӯшаш овози гирьяолуди модараш садо медод: «Беҳрӯз, фаҳ-
мида гир, писарам! Ба гапи подачидухтар даромада, ба домаш
афти, ба шири додаам ҳаргиз розӣ намешавам. Худат медонӣ».

Беҳрӯз боз чашмашро кушод. Хобаш парид. «Модари Фаро-
ғат нармдил, меҳнатӣ,— худ ба худ мегуфт вай.— Вале модари
ман бошад, болоро боду поёнро сел барад ҳам, коре надорад. Ҳу-

шу хаёлаш молу чиз. Фақат пул меғундорад. Чӣ кор кунам, ки вай каме ба худ биёяд. Ба ҷамъият, ба одамон қатӣ шавад».

Беҳрӯз ба хаёлҳои беохир дода шуд. Аммо ба як фикри қатӣ омада наметавонист. Ба ёди ӯ воқеаи давраи пахтачинӣ расид.

Тиранмоҳ. Пахтазор. Беҳрӯзу Фароғат паҳлӯ ба паҳлӯ пахта мечиданд. Аз он тарафи ҷӯи чуқур, аз паси себзор занг баланд шуд. Вай ҳашарчиёро ба шипанги бригада, ба хӯроки пешинӣ даъват мекард.

Гӯё ба садо маътал бошанд, ҳашарчиён аз пахтазор бароманд. Муаллимон пеш-пеш, аз паси онҳо бачаҳо турнақатор шуда, ба роҳ даромаданд.

— Фароғат, ҳой Фароғат,— нидо кард яке аз дугонаҳояш.— Рафтем.

— Шумо равед, ҷавоб дод ӯ.— Ман сонитар меравам. Қаторамонро ба охир расонам.

— Ҳашарчиҳо лаб-лаби ҷӯи чуқур, ки дар қарибиҳо кӯпрук надошт, боло рафта, атрофи себзорро давр зада ба шипанг меомаданд.

Фароғат дудасти пахта мечинд. Поёни қатораш менамуд. Баъди панҷ дақиқа расиданаш мумкин буд. Аммо кӯракҳо саросар шукуфтагӣ. Меваи пухтагӣ барин, ғозҳояш баромада, ҳамел шуда меистод. Ҳар яке гӯё «Маро гир, маро гир» меғуфт. Авҷаш меомад. Фароғат ҳам мешуд. Боз дудасти пахта мечинд.

Беҳрӯз саҳл пештар буд. Вай як ба паҳлӯ менигаристу як ба Фароғат. Ба пахтачинӣ омадан инчониб мусобиқа доштанд. Баъзан Беҳрӯз бисёр мечинд, баъзан Фароғат. Дирӯз бозиро Фароғат бурида буд. Пахтаи Беҳрӯз ҳафт кило нарасид. Ба вай алам карда буд бинобар ин, сарашро набардошта, ҷадал карда мечинд. Ба хӯроки пешин ҳам нарафтани буд.

Ба охири қатор дуяшон баробар расиданд. Пахтаро ба тарозубони бригада супориданд. Ҳашарчиҳо қатор шуда, атрофи себзорро давр зада меомаданд.

— Фароғат,— гуфт Беҳрӯз.— Байни себзорро миёнбур карда, аз пеши бачаҳо бароем-чӣ?

— Кӯпрук нест-ку?— вай бо ҳайрат ба Беҳрӯз нигарист.— Аз ҷӯи чуқур чӣ хел мегузарем?

— Ҳаст, ҳо-о ана,— каме поёнтарро нишон дод Беҳрӯз.— Дар зери беди калон кӯпруки аҷоиб ҳаст. Рафтем.

Онҳо пасу пеш ба назди беди калон омаданд. Мардуми кишлоқ сафедори дарозро афтонда, дарунашро тарошида, аз он дар болои ҷӯи чуқур нова сохта буданд. Тобистон об мегузашт. Холо дарунаш хушк буд. Хизмати кӯпрукро адо мекард.

— Пули сирот-ку, Беҳрӯз,— духтар дар сарғаҳи нова меистод.— Гузашта наметавонам. Чашмам сиёҳ мезанад.

— Метавонӣ. Ба таги поят нигоҳ накун,— маслиҳат медод Бехрӯз.— Ман аз дастат медорам.

Фароғат чанд кадам монд ва яке чашмаш ба поён афтид. Чӯи чуқур ҷаҳаннам барин метофт. Дилаш таҳ кашида рафт. Як навъ карда қафо гаштанӣ буд. Бехрӯз ба ҷону ҳолаш намонд. Аз дасташ дошта, ўро якзайл ба пеш, ба сӯи худ мекашид. Ба миёнҷо омада буданд, ки нова лаппосзанон ҷунбид. Духтар, ки бо биму ҳарос кадам мепартофт, якбора ба ҳаяҷон омада, ба поён, ба чӯи чуқур нигоҳ кард. Дилаш аз сари нав таҳ кашиду пеши чашмонаш сип-сиёҳ гардиданд. Вай беихтиёр, бо ҳавли ҷон китфи Бехрӯзро маҳкам намуд.

Бехрӯз хушёрӣ карда, духтарро озод бардошт ва ба он канори нова гузашт. Чун пояш ба замин расид, Фароғат чашмонашро кушод. Рангаш қоғаз барин сап-сафед канда буд. Ҳам тарсид, ҳам шарм медошт. Ба Бехрӯз нигоҳ карда наметавонист. Рӯяшро бо кафони дасташ маҳкам пӯшида буд.

— Фароғат, Фароғат,— илтиҷо мекард, Бехрӯз.— Маро бубахш. Намебардоштам, ба чӯи чуқур меафтидӣ. Ба худо, ки меафтидӣ. Ягон ҷоят лат меҳӯрду...

Фароғат рӯяшро кушод. Аммо симояш ғазаболуд буд. Тамоми вучудаш баргӣ бед барин меларзид.

— Бешарм!— гуфт ў ниҳоят.— Ҳозир ба назди муаллима равам, мебинӣ!

— Чӣ мегӯӣ?— хандид Бехрӯз.— Гап зан. Бехрӯз маро дар болон нован чӯӣ...

Фароғат қикирросзанон хандиду боз рӯяшро ҷиддӣ сохт. Бехрӯз далер шуд.

— Рафтем,— гуфт вай.— Ошпазамон кичирӣ пухтанӣ буд. Аз кичирӣ намонем.

Онҳо ба роҳ даромаданд. Симон духтар ҳамон қаҳролуд, қавоқаш овезон. Ба таги пояш нигоҳ карда кадам мепартофт.

Дили Бехрӯз танг мешуд. Вай дуздида-дуздида ба Фароғат менигарист. Яке назараш афтид, ки дар лабони барги гул барин нозуки ў табассум бозӣ мекунад. Бехрӯз ҷуръат кард, дасти алав баринашро дошт ва саҳт фишурд. Аз зӯрии дард буд магар, ки духтар як тоб хӯрду рӯ ба рӯ шуданд. Гӯё ғунҷае буданд, ки баробар шукуфтанд. Дуяшон ҳам беихтиёр хандиданд.

— Оштӣ шудем, оштӣ шудем,— такрор мекард Бехрӯз.— Акнун ба муаллима намегӯӣ-а, Фароғат.

— Ту ганда шудӣ, Бехрӯз,— бо карашма гила мекард духтар.— Ман туро «бачаи қобил» гӯён таъриф мекардам, Ҳатто, ба модарам ҳам.

— Узр гуфтам-ку, Фароғат,— ду даст бар болон сина мегузошт Бехрӯз.— Гуноҳам ба ин тарафи нова гузарондан бошад, гард, боз ба он тараф мегузаронам.

— Ҳо-о,— мад кашид духтар.— Ҳар рӯз ид не, ки чалпак хӯрӣ.

Онҳо хандакунон ба роҳ даромаданд. Гӯё ҳамааш хобу хаёл буду чехраи духтар оҳиста-оҳиста кушода мешуд. Гап мезаду ба-робар меҳандиданд.

Роҳашон аз байни себзор афтида буд. Аммо дарахтони азим ҳосил надоштанд. Фақат шоҳу барг монда буду бас.

Нохост чашми духтар ба себе афтид.

— Бехрӯз,— Бехрӯз,— гуфт бо ҳаяҷон духтар.— Ана вай себро бин. Чӣ хел хушрӯ-а? Қадат мерасад?

— Бехрӯз сарашро бардошта, ба шоҳи сербарг чашм давонд. Дар нӯги он себи калоне менамуд, ки дар шӯълаи офтоб ақиқ барин метофт. Ҳаваси кас меомад. Ба даст гираму тамошо карда шинам, мегуфтед.

— Аввал ин ки қадам мерасад,— гуфт Бехрӯз.— Нарасад ҳам, ба сангу кулӯх меафтонем.

— Чӣ? Сангу кулӯх?— духтар коҳ-коҳ зада хандид.— Афандӣ шудӣ магар?

— Чаро афандӣ мешудаам?— ҳайрон шуд Бехрӯз.— Себро бо сангу кулӯх задан мумкин не?

— Афандӣ гӯям қаҳрат омад,— духтар хандид.— Наход, ки ҳамин хел себро бо кулӯх занӣ. Чӣ хел дилат мешавад, Бехрӯз?

— Дар воқеъ, гапат дуруст,— иқрор шуд Бехрӯз.— Онро чунон беозор, чунон бо эҳтиёт гирифтани лозим, ки ҳатто ҳудаш беҳабар монад.

Бехрӯз як-як қадам монда, ба таги себ омад. Дарахт сершоҳи баланд буд. Аз тана барояд, дасташ намерасид. Ба нӯгаш рафта дароз шавад, мумкин аст, ки шоҳ ҳам шуда шиканад. Вақте ки шоҳ шикаст, себ ба замин меафтаду захмдор мешавад. Себи захмдор ба кӣ даркор? Охир маҳбубааш шарт монд, ки онро ба замин наафтонда, бечирм гирифта диҳад.

Бехрӯз қоматашро ёзонида, дасти росташро ба себ дароз кард. Нарасид. Вай қоматашро ёзонида, зӯр зад. Аммо кӯшишҳояш беҳуда рафтанд. Ба себ дасташ нарасид.

Пойҳои Бехрӯз бемадор гаштанд. Дарак-дарак меларзиданд. Гарданааш ҳам мисли шамъ шах шуда буд. Сарашро поин андохта, дақиқае хомӯш истод.

Вай боз қувва пайдо кард. Артисти балет барин, ҷуссаашро бар болои сарангушти пояш гирифта буд, ки нӯги дасташ ба себ расид. Аммо лӯстаи тунук, рӯяш шиша барин ҳамвори лағжонак буд. Доштани мешуду себ аз байни ангуштонаш мебаромад. Дошта наметавонист.

Ба Бехрӯз чунин менамуд, ки себ ба холи ӯ меҳандад. Гӯё мисли тӯбе буду баробари дароз шудани Бехрӯз боло мебаромад.

Аз дур нигоҳ кунад, поин фаромадагӣ барин метофт. Дурусттараш, бо нӯги ангуштони Беҳрӯз бозӣ мекард.

Фароғат аз ин ҳол завқ намуда, меҳандид. «Дароз шав, дароз шав,— мегуфт ӯ.— Қариб расидӣ. Боз камтар...»

Мадори пойҳои Беҳрӯз хушк шуда, дастонаш шалпар гардиданд. Аҷиб, ки замин дар атрофаш чарх мезад. Гарданаш тоб на-мехӯрд.

— Чӣ шуд, Беҳрӯз?— писхандомез мепурсид Фароғат.— Ба дӯғат оши палав мепухт-ку.

— Ҳозир, ҳозир,— ба атроф чашм давонд Беҳрӯз.— Ҳозир гирфта медиҳам.

— Мон, даркор не,— ба роҳ даромад Фароғат.— Якто себ гуфта, ба қавли ту, аз кичирӣ намонем.

Суханҳои пичингомезонаи духтар аз ҷавшани ҷонаш гузашт. Беҳрӯз дартоз рафта, аз пастҳамие санг ёфта омад.

Беҳрӯз медонист, ки ба болои санг барояд ҳам қадаш наме-расад. Шарманда мешавад. Ду сангро болои ҳам монда, ба рӯяш баромад. Сангҳо носуфтаи дағал буданд.

Беҳрӯз ба себ дароз шуд. Дасташ нарасид. Бо қаҳр часта буд, ки сангҳо ғечиданду сараш чарх зада, пеши чашмонаш сип-сиёҳ гардиданд.

Вай гурсосзанон дароз афтид. Дасташ ба шохчае заду аз он хун ҷӯшида баромад.

— Вай ман мурам!— бо ҳаяҷон давида омад Фароғат.— Ба ту чӣ шуд, Беҳрӯз?

— Натарс, ҳеч гап не,— аз ҷо нахеста, себро ба ӯ дароз кард Беҳрӯз.— Гир, захмдор нашудааст, Фароғат.

Фароғат себро гирфта ба кисааш андохту рӯймолчаашро дар-ронда, ҷароҳати дасти Беҳрӯзро баст...

Дари палата ғичирросзанон кушода шуд. Беҳрӯз кӯрпаро ба сараш кашида, худро ба хоб зад. Ҳамшираҳо ба палата бемори нав оварданд.

БОБИ ҲАФТУМ

Шаб. Соат дувоздаҳ. Хосияттаранг ҷоғаҳашро андохта, акнун ба он даромаданӣ буд, ки дари кӯчаро кӯфтанд.

Дили Хосияттаранг шуввос зад. Вучуди ӯро ҳаяҷони ғайриод-дие фаро гирифт.

— Бемаҳалӣ кӣ омад?— худ ба худ суол меод вай.— Қайҳост, ки магазинчиҳо мол наовардаанд. Шояд мол оварда бошанд.

Садон тақ-тақ боз такрор шуд. Хосияттаранг хест ва тарсида-ву ваҳмида ба паси дарвоза омад, ки Саломат-бегим будааст.

— Ассалому алейкум, холаҷон,— пичиррос зад вай.— Бубах-

шед, ки шуморо бемаҳалӣ безобита кардам. Лекин кори зарур, кори хайр баромад.

— Чӣ кори зарур будааст, садқа,— Хосияттаранг низ пичиррос зад.— Абдуқаҳҳорчон омад?

— Он кас ҳам меомадагӣ барин,— гуфт Саломат-бегим.— Зуд ба хона биёед. Давоми гапро дар ҳамон ҷо меғӯем. Ба дастатон пул медарояд, холачон. Пул, пул...

— Пул медарояд?— як қад парид Хосияттаранг.— Чӣ хел пул, тасаддук? Ошноӣ Абдуқаҳҳорчон пули молҳои ба ҷоҳ партофта-амро овард, магар?

— Не,— гуфт дар ҷавоб Саломат-бегим.— Аз вай пул дарак не. Зеро ошнояшон хонаи моро намедонад. Ман ҳам деҳаи ӯро намедонам. Додаратон ки баромаданд, пулатон мерӯяд. Ин дигар пул, зуд биёед.

Саломат-бегим қафо гашт. Хосияттаранг низ дари хонаву ҳавлиашро қулф карда, саросема ба роҳ даромад. Дар сараш ҳазору як ҳаёл. Аммо дар пеши назараш пулҳои бисту панҷиву панҷоҳсӯмӣ бозӣ мекарданд.

Вай ба ҳавлии Абдуқаҳҳор омаданастро нафаҳмида монд. Чароғи айвонҳои мунаққаш дар намегирифтанд. «Волга»-и осмониранг, ки шукӯҳи гараж буд, наменамуд. Дар ҷои он бочкаи холии бензин меистод.

Гӯе соҳибаш кӯчида рафта бошад, ҳавлии калони хиштфарш, хонаву айвонҳои нақшкорӣ бенамуд метофтанд. Сурати товусу кумриҳое, ки дар девори айвону хонаҳо акс ёфта буданд, беранг, ғамангез буд.

Хосияттаранг ба айвони дароз рафта, ба хонаи пешгаҳ чашм давонд. Ҳеҷ кас наменамуд.

Вай аз роҳ гашта, ба самти чап меомад, ки бо Саломат-бегим рӯ ба рӯ шуд.

— Холачон,— соҳибхона пичиррос зад.— Ҷӯраи мулло почҷом омадаанд.

— Қадом мулло-почҷотон?— ҳайрон шуд Хосияттаранг.— Буфетчи ресторан?

— Ҳа-дия,— табассум намуд ӯ.— Падари Ҳанифабону.

Хосияттаранг номи Ҳанифаро шуниду якбора хушбӯр шуд. Чехрааш шукуфт.

— Ҷӯраи падари келиншавандаатон гӯед, тасаддук,— хандид вай.— Яъне қудом ҷӯрешон.

— Ёфтед, ёфтед, холачон,— такрор намуд Саломат-бегим.— Бо буфетчи қудо шудани бошед, хоҳиши меҳмонро рад нақунед. Вай барои ҳалос кардани додаратон ҳам миён бастааст. Ин тарафаш ба шумо вобаста.

— Чӣ гуна хоҳиш будааст, тасаддук,— пурсид Хосияттаранг.— Ба дастатон пул медарояд гуфтеду боз хоҳишояшон чӣ, тасаддук?

— Пул ҳам медарояд, додаратон ҳам мебароянд,— маънидорона хандид Саломат-бегим.— Фақат ман розӣ гӯед шуд. Тӯи Бех-рӯзчону Ҳанифабонуро сар мекунем.

— Аз даҳонатон гардам, тасаддук,— Хосияттаранг ба вачд омад.— Кошкӣ гуфтаҳоятон мешуд. Ба муродам мерасидам.

— Албатта мерасед, холаҷон,— ўро ба хона таклиф кард Саломат-бегим.— Ҳамааш табъи дилатон мешавад. Фақат...

Хосияттаранг вориди хона гардид. Дар пешгаҳ, дар болои кӯрпачан махмалин Қиёмиддин менишаст. Вай баробари Хосияттарангро дидан парида аз ҷо хест. Ду даст ба пеш, бо сари ҳам салом дод. Ўро аз худ боло гузарондани шуд. Аммо Хосияттаранг дар пешни марди бегона каме даступо хӯрда, дар поёни кӯрпача нишаст. Дар байн дастархон буду рӯи онро нону анвои меваҳо оро медоданд. Мард ба фотиҳа даст бардошт. Ҳама баробар омин карданд.

Қиёмиддин аҳволи Хосияттаранг ва писари ўро пурсид. Аз гапаш маълум шуд, ки вай аз ҳама корҳо боҳабар.

— Дар урфият «касофат аз тағи по меҳезад» мегуфтаанд, рост будааст,— гап сар кард Қиёмиддин.— Дар байни ронандагон Абдуқаҳҳор-ака барин одамшиносаш набуд. Ҳамеша обашонро пуф карда меҳӯрданд. Фалокат-дия, фалокат. Бо одамони ноозмуд шинос шудаанд. Лаънатиҳо, дуяш ҳам аз ҳабс баромадагӣ будааст. Хайр, ҳеҷ гап не. Ҷӯраҳо ваъда доданд. Аввалаш ин, ки аз милиция мебарорем. Мабодо тараф зӯрӣ кунад, дар давоми суд сафед мекунонем. Хавотир наshaweton.

— Лоқу парамон чӣ мешавад, Қиёмиддин-ака?— нохост пурсид Саломат-бегим.— Сиву сето гилему...

— Аввало Абдуқаҳҳор-акаро баровардан даркор, хоҳарам,— сухани ўро бурид Қиёмиддин.— Вақте ки баромаданд, ҳисоби лоқу паратонро ҳудашон меёбанд. Вай гум намешавад.

— Илоҳӣ гуфтаатон шавад-дия, Қиёмиддин-ака,— ба чашмонаш об гирифт Саломат-бегим.— Бачаҳояшон маро гаранг карданд. Хусусан хурдиамон. Фақат «Дадема ёфта те, дадема ёфта те» гӯён нолиш мекунад.

— Тағи дилам сафед, тасаддук,— пешгӯӣ мекард Хосияттаранг.— Додарам мебароянд. Ба чашми душманон хор меҳалад. Надидагӣ барин мешавед. Сабр кардан даркор, сабр.

Саломат-бегим оби дидаашро пок карда, чойникро гирифту берун баромад.

— Ҷояшон дар чаннат шавад, шавҳаратон қазо кардаанд-дия,— оҳиста-оҳиста сар мечунбонд Қиёмиддин.— Умр кӯтоҳ бошад, як чиз баҳонаю... Шумо ба назди суд нарафтед?

— Бекасӣ душвор будааст, додар,— ҳасрат мекард Хосияттаранг.— Писарам чавон. Худам ба ин корҳо сарфаҳм намеравам.

Ду маротиба ба милиция, ба назди муфаттиш рафтам. Вай тарафи ронандаро мегирад. Намедонам, ки бекасии маро...

— Гап дар бекасиатон не, холачон,— сухани ўро бурид Қиёмиддин.— Маълумоте, ки ГАИ тартиб додааст, шавҳаратонро гунаҳгор мекунад. Бинобар ин, барои маслиҳат ба наздатон омадам.

Гуфта нам лозим, ки кор ба суд нагузаштааст. Ҳамроҳи муфаттиш қонунро варақ задем. Суд ба шофер ду сол медиҳад. Ҳабс мешавад. Бачаҳояш гириёну нолон мемонанд. Лекин шавҳаратон зинда намешавад. Ду сол мегузараду ронанда боз меояд. Об ба лаби ҷӯ баробар мешавад. Вассалом.

Хосияттаранг мақсади Қиёмиддинро фаҳмид. Вай чун молфурӯше, ки харидори қазмандро шинохта, пояшро сахт тира мекунад, киёфаашро ҷиддӣ сохт.

— Шавҳаратон зинда намешавад меғӯед, додар,— гуфт Хосияттаранг.— Дуруст, мурда зинда намешавад. Лекин ронанда айбдор. Ба пеш нигоҳ мекард, одами дар канори роҳ бударо намезад.

Бечораи мардакам, дар дил орзуҳои зиёд доштанд. Пул ҷамъ карда, писари ягонаамонро хонадор кардани будем. Як либосворӣ матоъ фалон пул...

— Медонам, холачон,— сухани вайро бурид Қиёмиддин.— Ҳамаашро медонам. Ба шумо осон намегирам. Вақтҳои охир тӯй кардан мушқил шуд. Келин овардан боз ҳам душвортар. Бинобар ҳамин ман ба шумо камтар тӯёна овардам.

Қиёмиддин ҳаминро гуфту дароз шуда сумкаи сиёҳашро кушод. Аз дарунаш тугунчаеро гирифт, ки дар рӯймолчаи осмониранг баста шуда буд.

Саломат-бегим ҷой гирифта омад. Худаш нӯшиду пиёлаи дуҷумро ба Хосияттаранг дароз кард. Қиёмиддин рӯймолчаро кушод, ки ду даста даҳсӯмии сурх будааст. Чашмони Хосияттаранг ҷалақ-палақ шуд. Мисли бачае, ки аҷибтарин ҷизро мебинаду бетоқат мешавад, сабру бардошташро гум кард. Ноаён мечунбид, пеш меомад. Қариб буд, ки аз болои дастархон ҷаста, худро ба болои дастаҳои пул партояд.

Қиёмиддин басо зирак, одамшинос буд. Бо ғӯшаи ҷашм нигоҳ карда, хирси пулпарастии Хосияттарангро дарк намуд. Аз ин ҷост, ки дастаҳои пулро намоиш дода, ба пеши ӯ якто-якто мепартофт. Мепартофту зеҳн мемонд, ки дар симои ӯ ҷӣ дигаргунӣ рӯй медиҳад.

Ангуштони Хосияттаранг, ки дер боз пули бисёрро нашумурда буд, ноаён меларзиданд. Бо вучуди ин, вай кӯшиш мекард, ки худро бепарво вонамуд кунад. Дастаҳои пулро болои ҳам ҷида, ба Қиёмиддин рӯ овард:

— Мақсадатонро кушоду равшан гӯед,— ба гап даромад Хосияттаранг.— Ҷӣ меҳаҳед?

— Тақрибан ним саҳифа коғаз,— гуфт Қиёмиддин.— Яъне ба

шофёр даъво надорам гуфта баёнхат навишта диҳед, шуд. Насиб бошад, дар тӯи писаратон хизмат мекунам.

Хосияттаранг ба ин таклиф фавран розӣ нашуд. Вай сарашро поин андохта, муддате сукут кард. Вале аз чӣ сабабе бошад, ки ба як қарор омада натавонист.

— Чаро хаёл мекунад, холаҷон?— хомӯширо вайрон кард Саломат-бегим.— Умри Ҳалим-амакам кӯтоҳ будааст. Рӯз ки пур шуд, илоче нест. Худатон фаҳмидед-ку, Шароф-бобо роҳ рафта истода мурданд. Маслиҳати Қиёмиддин-ака дуруст. Пулро гиреду тӯи Бехрӯзҷонро сар кунед.

— Гапатон маъкул тасаддуқ,— ба Саломат-бегим нигарист Хосияттаранг.— Ба ронанда даҳ сол диҳанд ҳам, Ҳалим-амакатон зинда намешаванд. Аммо вақтҳои охир вазъи Бехрӯзҷон дигар шудагӣ. Меҳру муҳаббаташ ҳам пештара барин не. Ба наздаш равам, «Оча, чаро ронандаро ҳабс накардаанд? Фаҳмидед, муфаттиш корро ба суд гузаронда бошад?» гӯён мепурсад. Омада мо чаро набардорад меғӯям, тасаддуқ?

— Шумо содда-дия, холаҷон,— ўро шердил мекард Саломат-бегим.— Аз гапҳои ҳаросидед? Натарсида пулро гирифтани гиред. Дили писаратона ман паст мекунам. Чияни Абдуқаҳҳорҷонро ҳеҷ мезанаму силиқ карда, ба ҳавлиатон ба пеши Бехрӯзҷон мефиристонем. Нӯги дасташ ба тани духтар расад, шуд, якбора даромада, забонашро «кӯтоҳ» мекунам. Он тарафаш осон. Ҳам ба тӯи розӣ мешаваду ҳам аз ҳар гуна даъвоҳо даст мекашад.

«Ҳилаи» Саломат-бегим оқилона, асоснок буд. Хосияттаранг боварӣ дошт, ки вай аз ўҳдаи ин кор мебарояд. Гап фақат дар бораи Бехрӯз не. Ба назараш, пул андаке камтар менамуд. Ронанда Ҳалим-амакро зада маъюб мекард, гапи дигар буд. Аммо Ҳалим-амак мурд.

Хосияттаранг шунида буд, ки Асламча забонхат дода, аз гунаҳкор барои мурдаи писараш ҳаҷор ҳазор сӯм гирифтааст. Дартар ба он пул мошин харид. Вале пули Қиёмиддин аз ду ҳазор зиёд не. «Чаро ба санги кам мезанад,— худ ба худ андеша мекард Хосияттаранг.— Ё ки баҳои хуни писари Асламчаро хотирнишон кунад?»

Хушбӯрии Қиёмиддин ба ў кор дод. Аз нигоҳу сукут кардан дили Хосияттарангро дарк намуд. Вай ба сумкаи сиёҳ даст андохта, боз як даста пулро гирифт ба пеши вай партофт.

— Акнун гиред, се ҳазор шуд,— гуфт Қиёмиддин.— Насиб бошад, ҳамроҳи Абдуқаҳҳор-ака ҳамеша ба хизмататон ҳастам.

— Сад ҳазор сӯм бошад ҳам, намегирифтам, додар,— хаёломез гуфт Хосияттаранг.— Аммо Абдуқаҳҳорро ном гирифтеду ноилоч мондам. Рӯймолчаатонро тед, баста гирам.

Қиёмиддин рӯймолчаро дароз кард. Хосияттаранг дастаҳои

пулро болон ҳам чида, онро басту аз чояш хест. Устухонаш сабук, поҳояш бақувват буданд.

Қиёмиддин, ки аз барори кораш мамнун менамуд, аз паси вай мулоим табассум кард. Гӯё қуллаеро фатҳ қарда бошад, як нафаси сабук кашид.

Пояш ба пояш нарасида, Хосияттаранг бо як ҳаяҷони ғайри оддӣ қадам мепартофт. Табъаш чок, вақташ хуш буд.

Ба ҳавлӣ даромаду дари кӯчаро маҳкам кард. Рӯймолчаро кушод. Бандашро дарронда, пулҳоро аз як сар шумурд. Се ҳазор сӯм будааст. Бандашро дуруст карда, аз сари нав ба рӯймолчаи осмониранг баст. Гӯё ҳузуру ҳаловат мебахшида бошад, онро муддате дар сари дилаш пахш карда истод. Қулфи як сандуқро кушоду рӯймолчаро ба тағ, ба зери молҳои гаронбаҳо гузошт.

Ҳамин вақт тирезаро чизе ғичир-ғичир кунонида хорошид. Дили Хосияттаранг ба пушташ рафт. Якбора дасту поҳояш суфт шуда, пеши чашмонаш сип-сиёҳ гардиданд. Қариб буд, ки рӯ ба замин афтад.

Пас аз дақиқе ба худ омад. Бо тарсу ҳарос ба тиреза нигарист, ки дар паси он гурбаи сиёҳе будааст. Мияв-миявкунон садо баровард.

— Пишт! Пишт!— бо ғазаб шиддат кард Хосияттаранг.— Зардаамро кафондӣ-ку, сари соҳибатро хӯр.

Гурба гурсикунон худро ба поён партофту аз назар ғойб шуд. Боз даруни хона сокит гардид. Бо вучуди ин, Хосияттаранг рӯи ҳавлиро хабар гирифт. Дид, ки ҳеҷ гуна ҳавфу хатаре нест. Дари хонаву ҳавлиашро маҳкам карда, ба назди Саломат-бегим омад.

Аз қиёфааш маълум буд, ки Қиёмиддин ба ӯ маътал будааст.

— Ман саводи казоӣ надорам, додар,— иқрор шуд Хосияттаранг.— Қоғаз гуфтагитонро чӣ хел менависам?

— Вай навиштагӣ, тайёр,— Қиёмиддин аз бағалкисааш як саҳифа қоғаз ва ручкаашро баровард.— Мана, дар рӯ ба рӯи номатон даст монед, шуд.

Хосияттаранг дид, ки дар рӯи қоғаз бо хати хоно ким-чиҳо навишта шуда буд. Бо вучуди ин, вай ному фамилияашро ҳам ёфта натавонист. Қиёмиддин ҷои имзо мегузоштагии ӯро бо нӯги ангушт ишора намуд.

Хосияттаранг ручкаро дошта натавонист. Ангуштонаш меларзиданд. Ба болои ин, ручкаи лаънатӣ ранг намедод. Гӯё ба хонандаи синфи якум навиштанро омӯзонда истода бошад, Қиёмиддин дастӣ Хосияттарангро дошта, бо як азоб:

— Ҳа, нависед, нависед,— гӯён такрор менамуд.— Ручкаро сахттар зер карда нависед, ки имзоятон равшан барояд. Вагарна мегардонанд.

Хосияттаранг як навъ карда, ду ҳарфи аввали номашро нағзтару дигарашро пой мӯрча барин қачу килеб карда навишт.

Ба Киёмиддин ҳамин қадараш кифоя буд. Гӯё аз таги бори гароне халос хӯрда бошад, сари синаашро кадре боло гирифта, боз як нафаси сабук кашид.

— Пой мурғ чандто, холаҷон?— пурсид Киёмиддин.

— Якто.

— Ба падаратон раҳмат,— нигоҳи сеҳрноке карда, таъкид намуд ӯ.— Ба ҳар ҳол, дар ин хусус ба ягон кас даҳон накушоед.

БОБИ ҲАШТУМ

Аз чӣ сабабе бошад, ки дар қабулгоҳи раиси колхоз одам бисёр буд. Дар дами дар ду-се нафар мӯйсафедон менишастанд.

Зӯҳра Шодиева ба қабулгоҳ даромаду аз онҳо ҳолу аҳвол пурсид. Вале мӯйсафедонро зер карда, ба назди раис даромаданро ба худ муносиб надид. Вай дар яке аз курсиҳои ҳолӣ нишаст.

Пирамарде, ки дар таги дар менишасту навбаташ расида буд, ба Зӯҳра Шодиева рӯ овард:

— Дароед, муаллима,— гуфт вай.— Мо саросема не. Дертар медароем.

— Не, не,— рад намуд Зӯҳра Шодиева.— Ман ҳам...

— «Не» нагӯед, духтарам,— куҳансолтари онҳо ба гап қатъ шуд.— Шумо, ки ҳамеша бо қору ташвиши мардум мегардед, бе навбат даромаданатон даркор. Дароед, дароед.

Яке дари кабинет кушода шуда, як занак баромад. Зӯҳра Шодиева ба ҳозирон изҳори миннатдорӣ намуда, ворида кабинет шуд.

— Хайрият омадед-дия, муаллима,— раис аз ҷояш хеста, ӯро истиқбол намуд.— Ба наздатон рафтани будам.

— Аз ростӣ?— Зӯҳра Шодиева дар курсӣ нишаст.— Ягон кори муҳим баромад?

— Он қадар муҳим не-куя,— гуфт раис.— Ба фикрам, маслиҳат карданамон даркор. Хабар доред, ки дар канори қишлоқатон қариб сад ҳазор сӯм сарф карда, шипанги намунавӣ сохта истодаем. Чунин шипанг дар райоанамон нест. Баъзеҳо тахмин мекунанд, ки дар вилоят ҳам набудагист...

— Мардум таъриф мекарданд,— сухани раисро бурид Зӯҳра Шодиева.— «Шунидан кай бувад, монанди дидан» гӯён, дирӯз рафта тамошо кардам. Камбудихони майда-чӯйдари нагӯем, шипанги бригада ба ман маъкул шуд. Ба намунавӣ гуфтан меарзад. Дар ҳақиқат ҳам мислашро дар ҳеҷ кучо надидаам.

— Хайрият,— раис рӯҳ гирифт,— ба шумо маъкул шудааст, муаллима. Аммо шунидам, ки мӯйсафедони қишлоқатон аз вачҳи шипанг аз ман норозӣ будаанд. «Дар шипанги саҳроӣ фаввора, ҳавзи шиноварӣ, майдончаи рақс чӣ лозим? Мардум баромада базм кунанд, кори колхоз чӣ мешавад?» гуфтаанд.

— Дуруст, ин гапҳоро ман ҳам шунидам,— ба ӯ тасалли ме-

дод Зӯхра Шодиева.— Лекин шумо раиси кордида, вазниниро аз даст надодан даркор. Худатон гуфтед, ки чунин шипанг дар ҳеч кучо нест. Ҳамин тавр бошад, одамон ҳанӯз ба он одат накардаанд. Намедонанд ҳам. Кори нав, таҷрибаи нав, зотан дар ибтидо ба ҳар гуна зиддиятҳо вомехӯранд. Боиси баҳсу мунозираҳо мебарданд. Аммо одамизодро гавҳари қобил меғӯянд. Оҳиста-оҳиста мефаҳманд. Ба он одат мекунанд. «Шипанг не, роҳати чон будааст» меғӯянд дар охир.

— Ана ҳамин гапхоро ба онҳо чӣ хел мефаҳмонем, муаллима? Пеши иро гирифтани лозим. Вагарна аз боби шипанг гап бисъёр мешаваду...

— Дуруст меғӯед,— муаллима низ фикри ӯро тарафдорӣ намуд.— Аммо бо гапи хушқу ҳолӣ намешавад, раис. Амалан, ба онҳо нишон додан лозим.

— Фикратонро нафаҳмидам.

— Чавонон аз шодӣ дар куртаашон намеғунҷанд,— гапашро шарҳ дод Зӯхра Шодиева.— Баъзеашон аҳд кардаанд, ки базми загс ва тӯяшонро дар шипанги намунавӣ гузаронанд.

— Қошқӣ ҳамин тавр мекарданд,— ба вачд омад раис.— Айни муддао мешуд. Ёрӣ медиҳем. Ба тӯяшон худамон сардорӣ мекунем.

— Дуруст. Ба гапхоятон бовар дорам, раис,— гуфт Зӯхра Шодиева.— Чунки шумо одами қатъӣ. Ҳамеша ба ваъдаатон вафо мекунед. Лекин дар вақти шипангсозӣ ба як чиз эътибор надодаанд.

— Вай чӣ будааст, муаллима?

— Нуксони ночиз, раис,— оромона ба гап даромад Зӯхра Шодиева.— Шипанг зали биллиардбозӣ, шоҳмоту шашка дорад. Берунаш гулу гулзор. Барои чавонон ҷои нишаст, ҳавзи шиноварӣ, майдончаи рақс, фаввораҳо... Ҳамааш барои чавонон. Мӯйсафедон чӣ кор кунанд? Сару либосашонро кашида, қатори чавонон ба об дарояд? Ё ки ба майдонча фаромада, рақс кунанд?

Зӯхра Шодиева гапи хандаовар гуфт. Раис мебоист қоҳ-қоҳзанон меҳандид. Аммо ин тавр нашуд. Вай ҷоғашро бар болои сарангушташ такъя дода, муддате ба ҳаёл фуру рафт.

— Гапхоятон дурустанд,— раис сарашро боло гирифта, иқро р шуд.— Дар ҳақиқат ҳам, пиронро фаромӯш кардем. Талху пичингхояшон ҷон доштааст. Ман бошам...

— Бале ҷон дошт,— гуфт Зӯхра Шодиева.— Барояшон ҷойхона ҳам сохтан лозим.

— Ҷойхонаро созондан душвор не,— раис ба андеша фуру рафт.— Аммо намуди шипанг вайрон нашавад меғӯям.

— Албатта вайрон мешавад, раис,— фикри ӯро қувват дод Зӯхра Шодиева.— Ба ҳаёлам, ҷойхонаи мӯйсафедонро дар миён-ҷои қишлоқ, дар лаби ҷӯи калон созонед, беҳтар аст.

— Хайр,— розӣ шуд раис.— Хамин ки шипанг тамом шуд, ба бинокорон мефармоем, ки боғчаи бачагону чойхонаи мӯйсафедонро баробар сар кунанд.

— Ана ин кори амалӣ мешавад, раис,— бо мамнунӣ гуфт Зӯҳра Шодиева.— Ман бо мӯйсафедон гуфтугӯ мекунам. Шумо хотирчамъ бошед.

— Раҳмат, муаллима,— миннатдорӣ намуд раис.— Чанд рӯз боз сарам гаранг буд. Маро аз дарди сар халос кардед. Дар воқеъ, бо ягон кор омада будед?

— Кор не, бо як хоҳиш омадам, раис,— гуфт Зӯҳра Шодиева.— Панҷ рӯз пеш аз ин, бо супориши шӯъбаи маориф ба қишлоқи Болои Ҷар рафта будам. Ҳисоботи директорашро мешунидаанд.

— Дар хусуси таъмир будагист-дия.

— Бале,— суханаашро давом дод Зӯҳра Шодиева.— Дар хусуси рафти таъмир. Бозгашт ба як пирамарде вохӯрдм, ки танай дарахтро дошта, номи бачаеро гирифта ҷеғ мезад. Аммо дар атрофи касе наменамуд. Ба наздаш омадам, ки пирамард нобино шудааст.

— Э ҳа, ҳа,— раис ӯро шинохт.— Асад-бобо будагист-дия. Як вақтҳо боғбони ботаҷриба буд. Забони токро медонист. Аз ҳар гектар тоқзор сесада центнерӣ ангур мегирифт. Бечора нобино шуд. Хеле вақт инҷониб надидаам. Пир шудагист-а?

— Ҳа, пир шудааст,— сарашро ҷунбонд Зӯҳра Шодиева.— Ба лаби ҳавз ба болои каташ бурда шинондам. Хеле сӯхбат кардем. Аммо Асад-бобо далер. Агар чашмаш бинад, кор мекардагӣ барин.

— Ханӯз ғайрат доштааст-дия,— гуфт раис.— Дар вақти боғбонӣаш мондашавиро намедонист. Аҷоибот ҳамин, ки шаби дароз мижа ҳам накарда об меронд. Рӯзона баробари мардум каланд мезад. Ба вай ҷабр шуд.

— Дили кас месӯзад,— гуфт Зӯҳра Шодиева низ.— Набераи калониаш ҳафтсола, хурдиаш панҷсола шудаасту пирамард онҳоро надидааст. «Афтҳояшон ҷӣ тур, намедонам,— меғӯяд Асад-бобо.— Аммо аз овозашон мешиносам. Худо умрашона диҳад, дуяшон ҳам аз якдигар шӯхтар. Калониаш ҳозир маро то ин ҷо оварда монду ба кучое ғайб зад. Бача-дия, дилаш мечӯшад». Ман ҳамон рӯз шаҳр рафта, бо дугонаи духтурам вохӯрдм, ки чашми бисъёр касонро табобат карда буд.

— Афсӯс, ки чашми Асад-бобо кушода намешавад, муаллима,— гуфт маъюсона раис.

— Шумо аз кучо медонед, ки чашмаш кушода намешавад?

— Асад-бобо се духтару як писар дорад,— гапашро давом дод раис.— Ҳамашон ҳам дар колхоз кор мекунанд. Ба ҳаёлам, онҳо бисъёр даву ғеч карданд. Духтури нишон надодашон намонд. Лекин нашуд. Пирамард ҳам, фарзандонаш ҳам ба тақдирашон тан доданд.

— Гапатон маъкул, раис,— икром шуд Зӯхра Шодиева.— Ба дугонаам хамаашро фаҳмондам. Вай мегӯяд, ки «Аз байн чандин сол гузаштааст. Дар ин муддат илми тиб хеле пеш рафт. Биёр, бинам. Аз дастам ояд, ёрӣ мерасонам. Рафту нашавад, ҷавоб ме-
дихем».

— Маслиҳати хуб додааст, дугонаатон,— хушнуд шуд раис.—
Бурдан даркор.

— Барои ҳамин мошин лозим буд.

— Қай меравед?

— Хозир.

Раис тугмачаи рӯи мизро зер кард. Ба идора котиба даромад.

— Ронандаро гӯед, биёяд.

Муддате нагузашта, ҷавони бурутдор вориди кабинет гардид.
— Исрофил,— ба ӯ фармуд раис.— Имрӯз ту ба ихтиёри му-
аллима. Ба ҷои гуфтагиашон меравӣ. Корашон ки тамом шуд, ху-
дашонро ба хона бурда, баъд ба назди ман меой. Фаҳмидӣ?

— Фаҳмидам, раис,— гуфт ронанда.

Муаллима бо шогирди деринааш — раис хайру хуш намуд.

БОБИ НУҲУМ

Пули Қиёмиддин дода ба сандуқ даромаду авзои Хосиятта-
ранг дигар шуд. Дилашро ваҳму ҳаросе пахш кард, ки чӣ будани
онро ҳудаш ҳам намедонист.

Вай хонаашро як дақиқа ҳам танҳо наmemонд. Ба ягон кас бо-
вар надошт. Аз ҳамин вачҳ буд, ки ба назди дугонаҳояш наме-
рафт. Мабодо равад ҳам, ду даҳон гапашро мегуфту зуд барме-
гашт.

Хосияттаранг рӯздармиён ба пеши Беҳрӯз, ба беморхона ме-
рафт. Гӯе бачаи ширмак дошта бошад, дам ба дам ба пушт ме-
нигарист. Ҳушу ҳаёлаш дар хона, дар дохили сандуқ буд.

Ба назараш чунин менамуд, ки ноҳалафон понда меистанд.
Ҳамин ки Хосияттаранг ба назди писараш рафт, ба девор часпида
мебароянду худро ба даруни ҳавлӣ мепартоянд. Қуфли дари хо-
наву сандуқхоро вайрон карда, бандҳои пулро ба чайбашон ме-
зананд. Ҷавохиротро мегиранд.

Дили Хосияттаранг якбора таҳ мекашад. Ранги рӯяш меканад.

— Оча! Оча!—Беҳрӯз ба ҳаяҷон меояд.—Ба шумо чӣ шуд?
Духтурро ҷеғ занам?

— Не, не,—худо далер вонамуд мекунад Хосияттаранг.—Ба
ман ҳеҷ чиз нашудааст. Ҳамин қадар, ки дилам каме суст шуду...
Худат медонӣ-ку, Беҳрӯзҷон, деворҳои ҳавлиамон паст. Ҳамсояҳо
маро дида наметавонанд. Дилам ҳавотир. Тезтар ба хона равам.

— Чаро меоед, оча?—дилсӯзона мегуфт Беҳрӯз.—Ман нағз.

Эхтимол, баъди ду-се рӯз ҷавоб диҳанд. Шумо дигар овора наشاءед. Ҷӯрахоям омада истодаанд, ҳамин кифоя. Ба хона худам мееравам. Дигар набиёед.

Хосияттаранг ибораи «ҷӯрахоям»-ро шуниду чизи дигар ба ёдаш расид. Қавоқашро гирифт.

— Подачидухтар ҳам меомадагист?—ба писараш ало нигарист вай.—Бо ду гӯшат шунда гир, Бехрӯз! Ба ӯ рӯихуш диҳӣ, дар ду дунё ҳам ба шири додаам розӣ намешавам.

Бехрӯз малулона сарашро поин андохт. Гӯё ба дарьёи бетаг фарқ шуда бошад, муддате хомӯш монд.

Хосияттаранг дид, ки аз ӯ садое намебаромадагӣ барин. Хесту косаву табақҳои холиро гирифта ба роҳ даромад.

Вай худ ба худ гап мезад. Фароғату Шукур-полвонро дуои бад мекард. Рафтори писарашро мулоҳиза намуда, аз дарун-дарунаш оташ мегирифт. Чӣ кор карданашро намедонист. Ба назараш, илоҷаш фақат ҳамин буд, ки дили Бехрӯзро ба Ҳанифа гарм кардан лозим.

Хосияттаранг аз мошин фаромада, ба мошини дигар мебаромад. Ба пасу пеш нигоҳ намекард. Ба обу арақ ғӯтида, шушаш пухта, ба ҳавлиаш расида меомад.

Хосияттаранг дарҳоро кушода ба хона даромад. Саросема қуфлҳои сандуқашро кашида дид. Ҳамааш ҷо ба ҷо. Чӣ тавре мегӯянд, ҳаси масҷид наҷунбида буд.

Рӯзҳои охир Хосияттаранг камхоб шуда буд. Шабҳо ҷароғро хомӯш намекард. Чашмонаш пӯшида мешуданду як қад парида бедор мешуд. Ба назараш, даҳони сандуқҳо роғ барин менамуд. Дилаш ба тапидан медаромад. Дару девори хона дар атрофи сараш давр мезад. Бо ҳавли ҷон меҳесту қуфли сандуқҳоро хабар мегирифт. Дилаш каме таскин меёфт.

Хосияттаранг ба ҷогаҳ медаромад. Вале хобаш намебурд. Ба фикру хаёлҳои беохир дода мешуд.

Бехрӯзро ба Абдуқаҳҳор ҳамроҳ карда, ба ҷаққониву пульёбӣ одат кунониданӣ буд, ки кораш барор нагирифт. Ба хаёли Хосияттаранг, Бехрӯз гуноҳе надорад. Айби ҳуди Абдуқаҳҳор шуд, ки бо одамони ноозмуд бовар карда, ба фалокати гӯшношунид гирифта гардид.

— Ҳеч боке не,—Хосияттаранг худ ба худ тасалли меод.—Абдуқаҳҳор ҷӯрахое дорад, ки ситораро бе нардбон мегиранд. Қиёмиддин гуфт-ку, корашро ба суд нагузаронда мебароранд. Мабо-до гузарад ҳам, як-ду сол медиҳанду ба озодӣ мебароранд. Вақте ки баромад, боз кордаш болои равшан, боз кораш дуруст мешавад. Бехрӯзҷонро ба худ шогирд карда мегирад.

Инак, карнаи радио ба кор даромад. Хосияттаранг ба тиреза ҷашм давонд, ки субҳ дамидааст.

Вай ду рӯз дар оғӯши чунин фикру хаёлҳои ширин маст шуда гашт. Рӯзи сеюм Бехрӯзро ҷӯраҳояш ба хона оварданд.

Хосияттаранг писарашро диду омада ба гарданааш часпид. Аз сару рӯяш гаштаву баргашта бўсид. Ба вай садқаву банда шуд.

Дар ҳавли Хосияттаранг тӯй, хурсандии калон барпо гардид. Ҳаққу ҳамсояхо, дӯсту қадрдонҳои падараш низ ба аёдати вай ҳозир шуданд.

— Кани, Бехрӯзҷон омадааст-дия,—паси ҳам ба ҳавли меда-ромаданд онҳо.—Муборак шавад, муборак шавад.

Мӯйсафедон асозанон меомаданду сари китфи Бехрӯзро мефишурданд.

— Э боракалло, боракалло,—мегуфтанд онҳо.—Ба як ҳисоб, туро арвоҳи падарат нигоҳ дошт, писарам. Толеи модарат балан-дӣ кард. Минбаъд эҳтиёт шав. Бо касу нокас нагард. Аз дасти номард ҳар кор меояд.

Бехрӯз ба ҳубӣ медонист, ки барои ба ин ҳол афтоданааш нафақат Абдуқаҳҳору дуздон, балки ҳудаш ҳам айбдор буд. Ба гапи модараш даромада, ба кабинаи мошин савор намешуд, Абдуқаҳҳор ҳеҷ гоҳ ўро аз гиребонаш дошта намебурд. Бинобар ин вай хомӯш менишаст. Ба суолҳои мардум кӯтоҳ-кӯтоҳ ҷавоб медод. Гӯш ба карӣ мезад.

Бегоҳ шуд. Офтоб поин фаромад. Ханӯз пои мардум канда намешуд. Пеш аз торикӣ, Зӯҳра Шодиева бо ду муаллим омаданд.

Чашм нарасад, ки Хосияттаранг онҳоро хушу хурсандона қабул кард. Дастархон кушода, нону шириниҳо гузошт.

Дар давоми сӯҳбат маълум гардид, ки аксарияти тамомкунандагон дар колхоз мондаанд. Лозим шавад, онҳоро ҳуди колхоз ба хондан мефиристодааст.

— Ба Бехрӯзҷон чӣ маслиҳат медиҳед, тасаддуқ?—ба муаллимаш рӯ овард Хосияттаранг.—Хонад, ё кор кунад?

— Бехрӯз бача не,—гуфт Зӯҳра Шодиева.—Синфи даҳумро тамом карда, соҳиби номаи камол шуд. Ҳудаш медонад. Обрӯи хунарианд баланд шуда истодааст. Ҳунар омӯзад.

Хосияттаранг кореро баҳона карда хестани буд, ки Зӯҳра Шодиева аз домани куртааш дошт. Ба дастархон фотиҳа хонданд.

Баъдтар ҳамсояхо низ пароканда шуданд. Фақат Бехрӯзу модараш монд.

— Туро аз мошин кӣ тела дод, Бехрӯз?—пурсид Хосияттаранг.

— Ҳеҷ кас тела надодааст,—гуфт дар ҷавоб Бехрӯз.—Худам придам.

— Худат? —нобоварона ба писараш нигарист модар.—Чаро? Рафту бо сарат ба замин мезадӣ, чӣ мешуд?

— Аз дузд будан бо сар зада мурдан бехтар буд.

Модар муддате хомӯш монд. Вай аз ҷавоби писараш моту мабхут шуд. Бо вучуди он боз пурсид:

— Чаро Абдуқаҳҳори бечораро ҳабс карданд? Вай гуноҳе надошт-ку?

— Гуноҳ надошт?—хандид Бехрӯз.—Дузди калон Абдуқаҳҳор-амак буд. Агар вай ба ин кор қатӣ намешуд, сиву шаш сар гӯсфанди дуздиро кӣ аз даруни шаҳр мегузаронд? Ҳамаашро бо чашмаи дидам, оча.

— Ин тавр нагӯй, Бехрӯзҷон,—насиҳат меод Хосияттаранг.—Ба худо хуш намеояд. Вай ҳамсоёмон. Дар рӯзи сахтамон кордод. Пул бароварда падаратро гӯронд.

— Дар воқеъ, оча,—нохост ба ёд овард Бехрӯз.—Ронандаи падарамро задагӣ чӣ шуд? Нафаҳмидед, кай суд мешавад?

— Хабар надорам,—худо ба соддагӣ зад Хосияттаранг.—Гап-гап буд, ки ба қарибӣ суд мешавад. Ту ба касалхона рафтиву ҳамаашро фаромӯш кардам. Ба назарам на суд менамуду на чизи дигар. Биё, мон, ҳамааш садкаи сари ту, Бехрӯзҷон. Худат сиҳату саломат халос хӯрдӣ, шуд. «Ба гузашта саловот» мегӯем, бачем.

— Чаро «ба гузашта салавот» мегуфтаем, оча? — ба модараш чиддӣ нигарист Бехрӯз.—Падарам пашша буд магар, ки бо шамоли саҳт афтиду мурд гӯям. Он кас одами солим, бақувват буданд. Ронандаи лаънатӣ бо мошинаш намезад, солҳои бисёр умр медиданд.

— Бехрӯз, Бехрӯзҷон,—наздиктар нишаста китфи ӯро мефушурд Хосияттаранг.—Чаро хоҳи кӯҳнаро бод мекунӣ, писарам? Ту фарзанди мусулмонӣ. Қисмати падарат ҳамин тавр будааст. Чӣ илоҷ? Фикру ҳаёлҳои беҳударо аз сарат дур кун. Орзуву ҳавасҳои дили маро пурс.

Бехрӯз беихтиёр хандид. Ин ба модараш саҳт расид магар, ки вай якбора аланга гирифт.

— Чаро меҳандӣ?—оташин шуд Хосияттаранг.—Маро масҳара мекунӣ?

— Шуморо не, худамро сарзаниш карда истодаам, оча,—гуфт Бехрӯз.—Як одами миёнсолро ба касалхона оварданд. Худаш адвокат шуда кор мекардааст.

Аз гап гап баромаду боиси вафоти падарамро пурсид. Ман тафсилоти воқеаро гуфта додам.

— Ронанда суд шуд?—пурсид адвокат.—Ба ӯ чанд сол доданд?

— Намедонам,—гуфтам ман.—Ба ҳаёлам, ҳанӯз суд нашудааст.

— Ту ба назди муфаттиш рафтӣ?—боз пурсид ӯ. Корро ба суд гузаронда бошад?

— Аз инаш ҳам хабар надорам.

— Ин, аҷоиб-ку,—хандид адвокат.—Ту ба ман гӯй, ки аз пушти камари Ҳалим-ака рӯндӣ, ё ки вай ба ту падари ӯгай мешавад?

— Чаро ин тавр мегӯед, амак?—дар рӯи кат нимхез шудам.—Падари худам. Маро тарбия карда, ба воя расонд.

— Хайрият-е,—писхандомезона гуфт адвокат.—Дар танат хуни гарм доштаӣ. Ман гумон карда будам, ки савлати хушку холи...

— Чаро маро паст мезанед, амак?—гуфтам оташин шуда.—Ман ба шумо...

— Бегона буданатро андеша кардам, ҷиян,—суханабро бурид вай.—Чавони деҳаи худам мебудӣ, биллоҳ, ки як шаппотии обдор мезадам. Худат фикр кун, ҷиян. Ҳалим-ака падарат будааст. Ту ро тарбия карда ба воя расондааст. Уро мошин зада кушт. Бурда ба хок супурдед. Гумон мекуни, ки кор бо ҳамин тамом? Қанӣ қарзи фарзандиат? Қанӣ ору номуси ӣигитиат?! Чаро даъво накардӣ? Ё ки аз падарат ҷонсер шуда будӣ?

— Бас, бас,—гуфт Хосияттаранг.—«Олабро обу одамро одам вайрон мекунад» мегуфтанд, рост будааст, писарам. Ба гапи касу нокас бовар кардан мегирӣ? Адвокат аз кучо медонад, ки падаратро мошин зад. Аммо касони дидагӣ ба худам гуфтанд, ки ронанда бечора айбе надорад. Вай бо роҳаш мерафту падарат нохост ба мошин задааст. Касе, ки ба одами бегуноҳ тӯхмат кунад, ба ғазаби худо гирифтормешудааст. Худат-ку аз як мурдан мондӣ, писарам. Ба ронанда даъво кунӣ, ман аз ту умрбод хафа мешавам. Ба шири сафедам розӣ намешавам.

— Оча! Оча!—Беҳрӯз чашмонашро калон кушод.—Шумо чӣхогофта истодаед?

— Гап тамом, писарам!

Беҳрӯз гӯё хоб буд, ки як қад парида ба атроф нигарист. Вучуди ӯро ҳаяҷони ғайриоддие фаро гирифт. Мушакҳои рӯяш мепариданд. Ба даҳон кушодан ҷуръат намекард. Ҳурмати модарӣ, шири сафеди ӯро андеша менамуд.

БОБИ ДАҲУМ

Чоштгоҳӣ. Беҳрӯз барои он ки дасти гачпечашро ба духтур нишон диҳад, ба шифохонаи шаҳрӣ рафт. Хосияттаранг дарҳол ба назди Саломат-бегим гузашт. Онҳо дар саҳни ҳавлӣ, рӯи тахтакат рӯ ба рӯ нишастанд. Симои Хосияттаранг пурҳаяҷон буд.

— Ҳамин шаб ҳеҷ хобам набурд, тасаддук,—ба гирду атроф як нигоҳ карда, суханашро давом дод Хосияттаранг.—Дар беморхона як адвокати хонасӯхта бо Беҳрӯзҷон шинос шуда, чашми бачаамро кушодааст. Якзайл «Аз болон ронанда даъво мекунам» мегӯяд. Рӯзамон сиёҳ нашавад мегӯям, Саломат-бегим?

— Натарсед, ҳеҷ гап намешавад,—ба вай дилдорӣ меод Са-

ломат-бегим.—Бегоҳӣ ба хонаи Ҳанифабону рафта, падару модарашро шинонда гап мезанам. Розӣ ки шуданд, зуд ноншиканон, сонӣ фотиҳа мекунад. Баъд аз ҳамин мебинед, ки Бехрӯзҷон адвокатро ҳам, падарашро ҳам фаромӯш мекунад.

— Қошкӣ ҳамин тавр мешуд, тасаддуқ, — аз шодиву ҳаяҷон китфони ўро оғӯш мекард Ҳосияттаранг.—Қоре карда, падару модари Ҳанифабону розӣ шаванд-дия.

— Розӣ мекунам, холаҷон,—хандид Саломат-бегим.—Шумо ғами сарупоро хӯрдан гиред.

— Як сарупо садкаи сари шумо шавад, тасаддуқ,—ба чӯш меомад Ҳосияттаранг.—Тақдираш рафта бошаду корро буд кунед, як либосворӣ атлас аз шумо.

— Албатта буд мекунам, холаҷон,—ваъда дод Саломат-бегим.—Хотирчамъ бошед. Пагоҳӣ хабарашро медиҳам.

Ҳосияттаранг зуд ба хонааш баргашт. Вале ба буд шудани ин кор чашмаш намерасид. Дилаш тағи дег барин сип-сиёҳ буд.

Иқрош шудан даркор, ки почҳои Абдуқаҳҳори грузотаксичӣ, хӯчанни (буфетчи) ресторани калон Ҳосияттарангу Бехрӯз баринҳоро назару писанд намекард. Дурусттараш, онҳоро бо нӯғи пояш ҳам нишон намедод.

Буфетчӣ орзу мекард, ки духтарашро ба ягон писари амалдорӣ калон диҳад. Аз паси номи баланду шаъну шӯҳрати вай давра давра рондани буд. Рафту обрӯмандтараш вонахӯрад, духтарашро ба писари директори база, ё ба ҳудаш барин ягон корманди савдо медиҳад.

Буфетчӣ дар дил орзуву ҳаваси зиёде дошту вале ба ягонтаи он «насиб» намегуфтагӣ будааст. Тираш ба нишон нарасид.

Ҳанифа дар хурдиаш духтари шармгин, камгап, сараш ҳам буд. Аз синфи ҳаштум феълӣ атворах дигар шуд. Ба дугонаҳояш тақлид карда, ба ғӯшвораву ангуштаринҳои гаронбаҳо меҳр монд. Онҳоро чун арӯс ба ғӯшу дастонаш мегузаронду ба мактаб меомад. Дар синф ҳам, дар берун ҳам ба оинача менигарист. Ба ҳудаш зебу зинат медод.

Рафтори Ҳанифаро Зӯҳра Шодиева наменвисандид. Даставвал ўро ба хонаи алоҳида дароварда насиҳат кард, натиҷа надод. Қомсомолони синф муҳокима намуданд. Боз нашуд. Муаллима модарашро ба мактаб ҷеғ зад. Дуяшон рӯ ба рӯ нишастанд.

Маҳз ҳаминаш таассуфовар буд, ки модар тарафи духтарашро гирифт. «Замони сериву пурӣ. Ҳукуматамон сару либос, ҷавохирот бароварда истодааст, ки пӯшем,—баҳра барем,—даъво кард модари Ҳанифа.—Шумо бошед...»

— Дуруст, пӯшидан, баҳра бурдан даркор,—сухани вайро бурд Зӯҳра Шодиева.—Аммо духтаратон ҷавон. Хонданах суст шу-да истодааст.

Вай аз ҳамин вақт ба зебу зиннату ҷавохирот дил бандад, на-медонам, оқибаташ чӣ мешавад.

— Шумо ташвиш нақашед, ҳеҷ чиз намешавад,—мегуфт модар.—Шукр, дар болон сараш падару модараш зинда. Мактабро тамои кунад, шуд. Муаллимӣ неву кори дигар ёфт мешудагист.

Як сол гузашт. Тобистон омад. Бачаҳо ба таътил баромаданд. Буфетчӣ зимнан ҳис кард, ки помони духтараш бечост. Вай аз сусти модараш истифода бурда, киноравиро пеша карда буд.

Буфетчӣ боре аз пасаш поида омад. Духтараш бо як ҷавони калонсол, ки мӯйлабаш наъли асп барин овезон буд, ба кино даромад.

Маҳз ҳаминаш аламноқ буд, ки симон ҷавон шинос менамуд. Аҷабо, кӣ бошад вай?! Буфетчиро дид-ку. Ҷаро назару писанд накард?

Буфетчӣ дар паси девори кино ҳайкал барин шах шуда меистод. Аз шиддати ғазаб вучуди ӯ дарак-дарак меларзид. Чӣ кор кардан, даромада ба онҳо чӣ гуфтанаширо намедонист. Рост раваду аз банди дасти духтараш дошта кашола кунад-чӣ? Рафту ҷавон бадҳаракат бошаду пешии роҳи ӯро гирад. Баъд хоҳу ноҳоҳ занозанӣ мешавад. Милиция меояд. Шармандагӣ.

Буфетчӣ муддате ҳаёл карда истоду дандонаширо ба дандонаш монда, оҳиста-оҳиста қафо гашт. Ба хона омада, захираширо ба завҷаш рехт. Маълум шуд, ки ин ҳолро вай кайҳо фаҳмидагӣ будааст. Вале илочи ба шавҳар гуфтанро наёфта, хомӯш мегаштааст.

Ҳанифа бегоҳӣ омад. Падар ба ӯ дӯғу пӯписа кард. Шарт монд, ки бе иҷозаташ аз остонаи хона берун қадам монад, фалону беҳмадон мекунад.

Духтар ду рӯз аз хона набаромад. Рӯзи сеюм ҷашми модарашро хато карду боз ғайб зад. Пеш аз омадани падар баргашт.

Зану шавҳар маслиҳат карда, духтарашро ба он тарафи дарьё, ба хонаи аммааш фиристодани шуданд.

Ҳанифа ба ин таклиф розӣ шуд. Пеш аз сафар модар оби дида рехта таъкид кард, ки саёқ-саёқ гаштанро бас кунад. Обрӯи падару модараш мерезад. Худаш сиёҳбахт мешавад.

Буфетчӣ духтарашро ба хонаи хоҳараш бурд. Дар танҳой ба вай гаштаву баргашта таъкид кард, ки аз духтараш бохабар шавад. Баҳудаву беҳуда ба кӯча баромадан намонад. Илочаш бошад, ӯро ҳамеша ба ягон кор машғул дорад.

Аз байн се рӯз гузашт. Як бегоҳ ноҳост Ҳанифа гум шуд. Аммааш ӯро ду соат ҷустуҷӯ кард. Наёфт. На даруни қишлоқ монду на гирду атрофи он. Дар ҳеҷ кучо набуд.

Вай пеш аз ғуруби офтоб ба хонаи додараш омад ва тафсилоти воқеаро гуфта дод. Писарчаи ҳафтсолаи ҳамсояш хабар додааст, ки меҳмондухтар ба мошини «Волга» савор шуда, ба сӯи дарьёбод рафт.

Бе ин ҳам дили буфетчӣ дар лаппиш буд. Чизе сахттар тарак-

қос занад, як қад парида ба сӯи дар менигарист. Хабари нохуш чун тири бесадо ба гӯшаш расид. Хун ба сараш зад. Дақиқае пеш чашмонаш сип-сиёҳ гардиданд. Вай ба хубӣ медонист, ки ҳозир рафта, бо ҷавони мӯйлабаш наъли асп барин овезон рӯ ба рӯ мешавад. Бахт аз таваккал. Ё ҳамон номардро мекушад, ё ки мемираду аз ғурбати духтараш халос меҳӯрад.

Буфетчӣ бо чунин мақсад ба хона даромада, аз даруни ҷомадон корди дудамашро гирифт. Онро ба кисабағали костюмаш пинҳон карда, ба кабина гузошту мошинро баровард.

Додару хоҳар ба даромадгоҳи қишлоқ омаданд. Шаб беҳад торик буд. Ба чашм ҳеҷ чиз наменамуд. Хоҳараш роҳи дарьёбодро нишон дод. Гуфт, ки аввал ба хона рафта, поччояшро ҳамроҳ гирад. Зеро он тарафаш ваҳмангез аст. Ба даруни ҷангалзор танҳо даромада наметавонад.

— Медароям,—гуфт буфетчӣ.—Лекин ту эҳтиёт кун. Дар пешу касу нокас налақ. «Мошинро дадеш фиристода будаанд. Ханифоро дидам, нишастааст» гӯй.

Хоҳараш ба ҳавлӣ даромад. Буфетчӣ мошинро бо роҳи қачу қилеб, ки ду тарафаш ҷангалзори сӯзанбарг буд, пеш меронд.

Пас аз хеле гаштан ба рӯи роҳ зеҳн монд. Реги сиёҳи нам. Изи мошин сӯи дарьёбод рафтагӣ. Аммо ба қафо барнагаштааст.

Буфетчӣ яқин кард, ки духтараш дар лаби дарьё. Баъд аз чанд дақиқа ўро меёбад. Бо ҷавони мӯйлабдор рӯ ба рӯ мешавад. Ин рӯбарӯшавӣ бо ҷӣ анҷом меёфта бошад, буфетчӣ намедонист.

Ниҳоят, бешазори сӯзанбарг тамом шуду дарьё намоён гардид. Бист қадам дуртар аз он «Волга»-и сафед меистод. Чароғаш фурузон шуду боз хомӯш гардид. Ачабо, кӣ бошад соҳиби «Волга»? Чаро наметарсад? Наход, ки ба худ ҳамин қадар боварӣ дорад?

Ба ҳар эҳтимол, буфетчӣ мошинро дар рӯи роҳ нигоҳ дошт. То ки «Волга»-и сафед нагурезад. Чароғаш равшанӣ медод.

Буфетчӣ бо алам аз мошин фаромад. Як нафаси чуқур кашиду дудамаро ба даст гирифта, якто-якто қадам мепартофт.

Чашми буфетчиро хун гирифта буд. Ба назараш чизе наменамуд. Соҳиби «Волга»-и сафед агар ҳамон ҷавони мӯйлабдор бошад, аввал ўро, баъд духтарашро мезанад. Даҳ сол, бигуздор бист сол диҳанд ҳам, мезанад. Гапаш якто. Аз қавлаш намегардад.

Байнашон панҷ, шаш метр монда буд. Буфетчӣ дудамаро намоиш дода, одами маст барин пеш мерафт. Тарсу ваҳмро намедонист. Ё мезанад, ё мемирад.

— Ҳой! Мард бошӣ берун баро!—ниҳоят хитоб намуд буфетчӣ. —Ту ро як бинам.

Дари «Волга»-и сафед оҳиста кушода шуда, аз он як кас берун баромад. Яроке надошт. Бефарво қадам мепартофт. Буфетчӣ ўро дар шӯълаи чароғ шинохт. Ин ҳамон ҷавони мӯйлабаш наълшакл буд.

— Амак, маро нашинохтед?—нидо баровард чавон.—Ба рақамни мошин зеҳн монед. Охир, ман...

Буфетчӣ ба худ омад. Чашмонашро ду-се маротиба кушода пӯшид. Ба рақамни мошин назар афканд. Гӯё аз болои сараш як сатил оби сард рехта бошанд, тамоми вучудаш вачаррос зада рафт. Чашмонашро калонтар кушод.

— Ту писари кӣ?!—хитоб намуд буфетчӣ...

— Ман писари хӯчаини калон!—сари синаашро баланд гирифт чавони мӯйлабдор. — Кордатонро партоед, амак! Ин коратон...

— А? Ту аз ростӣ Олимчонӣ? — якбора одами дигар шуда, дудамаро ба даруни алаф партофт буфетчӣ.—Дар ин ҷо чӣ кор карда гаштай? Дар воқеъ, Ҳанифа канӣ?

— Хавотир нашавед, вай дар ҳамин ҷо,—гуфт чавони мӯйлабдор.—Лекин мебахшед, амак. Духтари шумо будани Ҳанифаро намедонистам. Худаш ҳам нагуфта буд.

Буфетчӣ гап назада ақиб гашт. Ба мошинаш нишаста, онро ба роҳи омадааш гардонд. Гӯё воқеае нашуда бошад, ду мошин паси ҳам меомад.

Буфетчӣ чамбараки рулро беҳолона тоб медод. Роҳ хира менамуд. Пасту баланд, сангу кулӯхро пайхас намекард.

Вай гуноҳро аввал ба гардани занаш, сонӣ ба духтараш мепартофт. Лаънатӣ, иззату ҳурмати падару модарро андеша накард. Ҳеч набошад, шарафи духтарӣ, иффаташро ба ҳаёлаш наовард.

Ба буфетчӣ ҳаминаш алам мекард, ки Ҳанифа кӯр барин ба доми чавони зану бачадор афтидааст. Писари хӯчаини калон. Ба вай як даҳон гап зану рӯзатро бин. На ресторан мемонаду на буфетчигӣ. Ҳамааш аз даст меравад. Бинобар ҳамин «сар кафад, тати тоқӣ» мегӯяду хомӯш гаштаҷ мегирад.

Буфетчӣ ба ҳубӣ медонист, ки акнун ба даргоҳи ӯ на фақат амалдору директори база, одами оддӣ ҳам ба хостгорӣ намеояд. Маънои «духтар моли қалб» гуфтанишон ҳамин будагист-дия. Аз даҳон ки монд, мондан мегирад.

Буфетчӣ ба Абдуқаҳҳор гӯшрас карда буд, ки сарфи назар аз писари кӣ буданаш, ба ӯ домде ёбад. Агар бо духтараш хушу хуррам зиндагӣ кунад, нисфи давлаташро ба вай мебахшад.

Гуфтаҳои буфетчӣ ба гӯши Саломат-бегим расида буд. Аз ин чост, ки вай далерона омада, бо падару модари Ҳанифа кушоду равшан гап зад. Пагоҳӣ ба ҳавлии ҳамсояш гузашт.

— Шер ё рӯбоҳ, тасаддуқ?—пурсид Ҳосияттаранг.

— Маро Саломат-бегим мегӯянд, холаҷон,—бо ғурур ба гап даромад вай.—Қадам вақт рӯбоҳ шуда буд, ки имрӯз...

Шер, ҳама вақт шер. Атласро бароред, баъд гап мезанам.

Ҳосияттаранг дар чунин мавридҳо сахӣ мешуд. Вай медонист, ки як либосворӣ атлас сад либосвориро гирифта меояд. Зуд бӯх-

чаашро кушода, атласи хушрангро ба пеши ҳамсояш гузошт. Саломат-бегим онро тамошокунон ба гап даромад.

— Падару модараш розӣ шуданд,—гуфт ӯ.—Харчу хароҷоти тӯю фотиҳаро ҳам ба гарданашон мондам, холаҷон.

— Чӣ хел харчу хароҷот, тасаддуқ?—ба зудӣ сарфаҳм нарафт Хосияттаранг. — Охир, мо хароҷот накунем, мардум чӣ мегӯянд?

— Ба мардум намефаҳмонем-дия, холаҷон,—Саломат-бегим ба атроф айёрона як нигоҳ карда гирифт.—Як ресторани калонро бист сол боз меҳӯранд. Таг-тагашон варақ-варақ пул. Молу чизашон ҳисоб надорад. Аз даҳ якашро харч кунанд, тӯи калон мешавад.

— Аз шумо гардам-дия, тасаддуқ,—Хосияттаранг аз шодӣ ҳамсояшро оғӯш карда бўсид.—Насиб бошад, ман ҳам дар тӯйхоятон хизмат мекунам.

— Илоҳӣ ҳамаро ба тӯй расонад, холаҷон,—гуфт Саломат-бегим.—Шумо бо Бехрӯзҷон мулоим гуфтугӯ кунед. Нона пешпо назазад. Аз гапашон маълум шуд, ки он кас Бехрӯзҷонро ба худашон ёрдамчӣ карда гирифтани. «Тирамоҳ бо ёрии ошноҳоям ба институти савдо медарорам. Тамом кунад, ба обшепит ба кор ме-монем» гуфтанд.

Мабодо Бехрӯзҷон якравӣ кунад, зуд маро ҷеғ занед. Як навъ карда ба гап медарорему рӯзи якшанбе ба хостгорӣ меравем.

— Омин,—Хосияттаранг даст ба дуо бардошт.—Илоҳӣ бахташ кушода шаваду ҳама ба муроду максаламон расем. ?

Саломат-бегим атласро дар бағалаш ҷо карда, роҳи хонаро пеш гирифт.

БОБИ ЁЗДАҲУМ

Дирӯз раиси комичроияро хабардор карда буданд, ки пагоҳ шипанги намунавиро тантанавор мекушоянд. Раис мебоист пештар омада, лентаи онро мебурид. 12

Вай ба соаташ нигоҳ кард, ки ба сар шудани тантана расо як соат мондааст. Одамон мунтазир шуданашон мумкин.

Раис саросема ба мошин савор шуд. Ронанда онро бо суръати баланд меронд. Баъди хеле гаштан роҳ ба ду тараф ҷудо мешуд. Дар қарибии дуруҳа ронанда суръати мошинро суст кард.

— Бо кадомаш меравем, раис?—пурсид ӯ.—Роҳи нав ба кор даромадагӣ барин. Мошинҳо равуо доранд.

Раис ғарқи хаёлҳои ширину ҳаяҷоновар буд. Вай дар вақти буридани лента ҷиҳе гуфтаниро фикр мекард. Аз гапи ронанда як қад парида ба худ омад ва сарашро бардошта ба пеш назар афканд. Дуруҳа наздик буд.

— Роҳи нав буд шуда бошад?

— Намебинед,—ронанда такрор намуд.—Мошинҳо равуо до-
франд.

— Хай кун,—амр дод раис.—Роҳи навро бинем кани, чӣ хел сохтаанд?

Мошин ба роҳи нав даромад. Вай рост ва ҳамвор буд. Чархҳо тақон намехӯрданд. Гӯё парида истода бошанд, беозор, начун-бида мерафтанд.

Раис ба ду тараф чашм медавонд. Дашти васеъ буд. Дар пеш, дар канори чап теппаи назарногире намоён гардид. Роҳ як лаби онро бурида гузашта буд. Аризаи мӯйсафедон ва ба идора омада-ни Зӯҳра Шодиева ба ёдаш расид. Теппаро дурусттар дидани шуд.

— Суръатро андак суст кун.

Ронанда суръатро фавран фаровард. Раис ҳамчунон ба ду та-
раф зехн мемонд.

Яке дид, ки дар баландӣ теппачаҳои бисёре менамоянд. Худ аз худ маълум, ки онҳо қабрҳоянд. Роҳи нав, аз се як қисми теп-
паро бурида гузашта буд.

— Хайрият,—ба худ тасалли меод раис.—Айби ман не-ку. Қонун ҳамин хел мефармояд. Ман чӣ кор кунам?

Мошин ба қабристон расид. Аз паҳлӯ мегузаштанд. Яке на-
зараш афтид, ки дар канори чапи роҳ, дар танаи чарӣ сӯроҳҳои дарунаш сиёҳ намоён шуданд. Раис яқин кард, ки онҳо бешубҳа даҳони лаҳаданд. Ба назари гузарандагон ганда менамояд. Дили ҷавонон меҳаросад. Қуҳансолон норозӣ мешаванд. Бинобар он, баъди тантана бо раиси колхоз гуфтугӯй кардан даркор. Худи па-
гоҳ даҳони лаҳадхоро маҳкам кунонад.

Мошин ба чап тоб хӯрду шипанги намунавӣ намоён гардид. Одамони ду деҳаи калон ҷамъ омада буданд. Аъзоёни правления, директори мактаб, Зӯҳра Шодиева ва чанд нафар муаллимони ди-
гар ҳузур доштанд. Суратгири газетаи районӣ манзараҳои гирду атроф, ҷавонони шоду хуррамо ба сурат мегирифт. Баҷаҳои хур-
ду калон ҳадду ҳисоб надоштанд.

Дар пеш, дар канори роҳ ҷаҳор тахтакати дарозро паҳлӯи ҳам гузошта, дар рӯи кӯрпачаҳо мӯйсафедон ҷой менӯшиданд.

Раис аз мошин фаромада, бо сардорони бригадаҳо, Зӯҳра Шо-
диева ва раиси колхоз вохӯрӣ карду ба сӯи мӯйсафедон тоб хӯрд.

Пирамардон саросема хестанд. Ба «шинед, шинед»-и раис ни-
гоҳ накарда, чанд нафарашон аз кат фаромада, бо вай гарму ҷӯ-
шон вохӯрӣ намуданд.

— Як пиёла ҷой, раис,—мӯйсафеди қоқина хоҳиш намуд.—Дас-
тамо нагардонед.

Раис пиёлари гирифтӣ дар лаби кат нишаст. Ҷойро нӯшида хестани буд. Пирамарди кулӯтариш ба вай рӯ овард:

— Мо як соат боз дар бораи шумо баҳсу мунозира дорем, ра-

ис,—гуфт хандида кулӯтариш.—Хайрият, ки омадед. Акнун худатон мефаҳмонед-дия.

— Чиро фаҳмонам, амак?—бо ханда китфонашро дарҳам кашид раис.—Дар бораи ман чӣ баҳсу мунозира шуданаш мумкин. Балки ягон гуноҳ кардагистам.

— Не, не,—кулӯтариш сарашро чунбонд.—Ҳеч гуноҳе накардед. Ҳамин қадар, ки шумо фарзанди қишлоқамон будеду мо на-мешинохтаем.

— Ҳозир ҳам нашинохтед, амак,—табассум намуд раис.—Ман аз шаҳр, аз маҳаллаи Октябрь. Ду сол боз дар районатон кор мекунам.

— Медонем. Аз шаҳр буданатонро ҳам нағз медонем,—гуфт кулӯтариш.—Аммо шумо дар айёми ҳафт-ҳаштсолагиатон ба деҳаи мо меомадед. Ёд доред? Руқия-бибӣ гуфтани хоҳаршавандаи модаратон буд. Хӯ-ӯ, пой чапаш саҳл-саҳл мелангид-ку...

Раис беихтиёр абрӯвони сермӯяшро гиреҳ карда, ба осмон чашм дӯхт.

— Ҳа, ҳа,—ба сухан даромад раис.—Рост мегӯед, амак. Деҳаи Руқия-бибӣ ҳамин ҷо буд? Аз тағи дари ҳавлиаш оби калон мегузашт. Беди қачалае буду мо аз болои он худро ба обканда мепартофтем.

— Ана, ана,—кулӯтариш хушҳол гардид.—Гуфтам-ку, раис, фарзанди деҳаи худамон. Қас чизҳои дар бачагӣ дидаашро ҳеч гоҳ фаромӯш намекунад. Чӯи калон ҳам, беди қачала ҳам, ҳама, ҳамааш ҳаст, раис. Ҳо-о, ана он қас,—кулӯтариш ба мӯйсафеде ишора намуд, ки аз ҳама боло, дар пешғаҳи давра менишаст,—бародари Руқия-бибиатон — Амон-бобо мешаванд.

Раис сарашро ҳам карда, бо Амон-бобо ҳолпурсӣ намуд.—Дар воқеъ,—якбора ба хотир овард вай.—Руқия-бибӣ ҳастанд?

— Не,—гуфт дар ҷавоб Амон-бобо.—Пас аз панҷ соли вафоти модаратон вай ҳам бандагиро ба ҷо оварда буд.

— Шумо вафоти модарамро медонед?—бо тааҷҷуб ба рӯи пирамард нигарист раис.—Мумкин аст, ки ба фотиҳахонӣ рафта бошед?

— Худо раҳматаш кунад,—гуфт Амон-бобо дастонашро ба рӯяш кашида.—Модаратон дар дасти худам чон дода буд, мулло.

— Чӣ? Дар дасти шумо чон дода буданд?—раис пиёларо ба кулӯтариш дароз карда, дурусттар нишаст.—Ғапатон аҷоиб шуд-ку, амак. Модарамро амакам гӯронда буданду шумо мегӯед, ки...

Амон-бобо риши дарозашро чунбонда-чунбонда хандид. Чашмони ӯ тамоман майда шуданд.

— Не, ин тавр нашудааст, мулло,—мад кашид Амон-бобо.—Эҳтимол худатон ҳам нағз дар хотир доштагистед, ки солҳои ав-

вали чанг буд. Падаратон ба фронт рафт. Баъди як солаш модаратон бетоб шуда ба беморхона афтид.

Ҳаминашро ҳам гуфта монам, ки ҳавлии бобоятон ба падари шумову амакатон мерос монда буд. Байнашро қаламадевор карда, дар як тараф шумоёну дар тарафи дигар амакатон умр ба сар мебурд. Бефарзанд буд вай.

Модаратон, ки диққинафас шуда буду дар беморхона дуру дароз хобид, амакатон шуморо бурда ба хонаи бачагон супурд.

— Рост меғӯед,—сухани Амон-боборо бурид раис.—Амакам маро ба хонаи бачаҳо супурду рӯзи дигараш моро ба интернати шаҳри Ёротеппа бурданд. Дигарашро намедонам.

— Бале, ба падаратон раҳмат,—нақлашро давом меод Амон-бобо.—Ҳамин ки шуморо ба Ёротеппа бурданд, модаратонро ба хона ҷавоб доданд. Вай омада дид, ки шумо нестед. Дардаш аз сари нав хуруҷ карда, боз бистарӣ шуд.

Ман ба ароба ҳезум бор кардаму бар болояш Руқияро шинонда, ба шаҳр омадам. Дар бозор ҳезум бисъёр буд. Руқия ба хонаи хоҳаршавандааш, яъне ба назди модаратон рафт. Мебинад, ки холаш хароб. Одами об меодагӣ нест. Ду рӯз инҷониб гуруснаву ташна хобидааст.

Гаштирӯзӣ Руқия гириёну нолон ба сарой омад. Аҳволро гуфта дод. Ростӣ гап, ки дили ман реш-реш шуда рафт.

— Мон, гирия накун, хоҳарам,—ба ӯ дилдорӣ додам.—Ба ароба бор мекунему ба қишлоқ мебарем. (Шавҳари Руқия низ дар фронт буд). Даври чанг, даври вазнин бошад ҳам, як кас олабро намехӯрад. Қаторамон мегардад. Шояд дуруст шавад.

Ҳамин тариқа, модаратонро ба хонаи Руқия овардем. Ҷогаҳи баланд андохта, дар пешгаҳи хона хобонд. Нони меҳӯрдагиашро ба даҳони бемор дошт. Ширу чурғот меод. Қаймоқ меҳӯронд. Аз ин тарафу он тараф гап зада, дилашро мебардошт. Ҳичча карда газета меҳонду хабари хуш мерасонд.

Модаратон шифо ёфта хест. Ба сахни ҳавлӣ мебаромад. Дар офтоб, дар курсича дуру дароз менишаст.

Диққинафас дарди нобоб будааст. Саҳл хафагӣ намефоридааст. Модаратон бешак дуруст мешуд. Зеро ҳудаш даробаро карда мегашт. Чун бачаи ҳамсояро дид, шумо ба ёдаш мерасидед. «Худаш ки безуриёт буд, маро ҳам аз дидори бачаам маҳрум кард» гӯён амакатонро дуои бад мекард. Хунгос зада мегирист. Боз роҳи нафасаш танг мешуд. Чашмонаш аз косахонааш мебаромаданд. Ҳама ба наздаш ҷамъ мешудем. Руқия сарашро бар болои дасташ мегирифт. Ба гулӯяш об мечаконд.

Баъди пешин аҳволаш дигар шуд.

— Ака, имшаб ба ферма наравед,—гуфт Руқия.—Нафасгирии хоҳарам бечо. Мабодо...

Ман ба ферма нарафтам. Шаб шуд. Ҳама дар хоби ширин. Дар як паҳлӯяш Руқияю дар паҳлӯи дигараш ман бедор менишастем.

Шаб аз нисф гузашта буд, ки модаратон безобита шуд. Ду маротиба номи шуморо ба забон гирифтӣ пеш аз субҳи содиқ бандагиро ба ҷо овард...

Раис дандонро ба дандон монда, зӯр мезад, ки сушт шудани дилашро дигарон нафаҳманд. Аммо кӯшишҳояш беҳуда рафт. Бехтиёр аз чашмони ӯ донаҳои ашк қатор шуда мерехтанд. Амон-бобо, ки аз ин ҳол тамоман беҳабар буд, нақлашро бо ҷӯшу хурӯш давом медод.

Пирамарде сари зонуи ӯро нихта кард. Амон-бобо ҳолати раисро диду якбора аз сухангӯӣ бозистод.

— Гап задан гиред, амак,—раис бо рӯймолча ашки чашмонашро пок мекард.—Ман аз падару модарам барвакт ҷудо шудам. Калимаи модарро шунавам дилам гум мезанад. Бисъёр ташнаам. Илтимос, амакҷон. Давом диҳед. То ки ман ҳақиқатро фаҳмам.

— Сонӣ рӯз шуд,—Амон-бобо нақлашро давом дод.—Аспро савор шуда, ба шаҳр, ба назди амакатон омадам. Қаламадевори байро канда, ҳавлиро яклухт кардааст. Бо ман базӯр вохӯрӣ кард. Фавтидани модаратонро фаҳмондам.

— Ду хонаву як даҳлез дошт, ки пеш аз беморӣ ба ман фурухта буд,—гуфт амакатон.—Ман пул надорам, ки «харҷ кунед» гӯён ба шумо диҳам. Замони ҷанг. Худатон дида истодаед. Чӣ илоҷ. Шаҳид барин карда, бо либосаш гӯронеду монед.

— Ғами кафаниро нахӯред, бародар,—оташин шудам ман.—Аммо шумо соҳиби мурда. Марҳума зани додаратон. Бинобар ҳамин, барвакттар биёед. Соати дувоздаҳ ба хок месупорем.

Мабодо хафа нашавед-куя, мулло,—як ба раис нигоҳ кард Амон-бобо.—Амакатон номард будааст. Ақаллан бегоҳӣ ба фотиҳахонӣ наомад.

Ёру дӯстон ҷамъ шуда, раҳматӣ модаратонро ба қабристон бурдем. «Ту ҳам дар қатори Руқия хоҳари қиёматиам» гуфтаму худам ба қабр мондам.

Раис худро базӯр дошта, дақиқае ба ҳаёл фуру рафт. Ба ёдаш расид, ки вай баъд аз Ҷанги Бузурги Ватанӣ маҳаллаашонро кофта омад. Одамон амакашро нишон доданд. Амаку додарзода оғӯш кушода вохӯрӣ карданд.

Аз рӯи нақли амакаш маълум гардид, ки аз падараш хати сиёҳ омадааст. Модараш қазо кардааст. Амакаш ӯро гӯронида, барои харҷу хароҷот ҳавлиро ба ҳисоби худ гузарондааст.

Додарзода пагоҳӣ хоҳиш кард, ки ба ӯ қабри модарашро нишон диҳад. Ҳамроҳ ба қабристон омаданд. Ба ин тарафу он тараф ташта, амакаш ба вай гӯреро нишон дод, ки хокаш нав буд. Ба

болояш алаф насабзидааст. Чавон шубҳа кард. Вале гап назад.

Аз байн чанд вақт гузашту бо чӯраи падараш, ки дар ҳамон маҳалла буд, ҳамроҳ нишаст. Аз марги модараш гап кушода шуд. Вай гуфтаҳои амакашро рад кард. Аммо модараш дар кучо, ҷи тавр мурд, ҷавоб дода натавонист. Дар ин миён амакаш ғавтида буд. Аз байн сӣ сол гузашт. Ҳақиқати ҳолро акнун ғаҳмид.

— Амак,—якбора сарашро боло гирифта, ба Амон-бобо рӯ овард раис.—Аз рӯи ғапатон, шумо дар кучо будани қабри модарамро медонед.

— Чаро надонам, мулло,—гуфт дар ҷавоб Амон-бобо.—Медонам. Дирӯз барин дар пеши назарам истодааст.

— Пас гӯрашон дар кучо?—бо ҳаяҷон пурсид раис.—Агар нишон медодед, бар болояш санги мраммар мегузоштам.

— Ҳай дарег, ҳай дарег,—сарашро бо таассуф ҷунбонд Амон-бобо.—Қае дер қардед-дия, мулло. Афсӯс, ки дер шуд.

— Чаро дер мешудааст, амак?—ҷашмонашро қалон кушод раис.—Ман ғапатонро нафаҳмида истодаам.

Амон-бобо ба раис нигоҳ қарду як оҳи ба дард қашид. Боз сарашро алвонҷ дод.

— Гӯри модаратонро ба қарибӣ вайрон қарданд, мулло,—гуфт вай.—Ҳозир аз болояш гузашта омадед. Тақрибан, гӯр дар миёни ҷои роҳи нав мондагӣ.

Ин дафъа на ҷашми раис нам гирифт, на вазъияташ дигар шуд. Гӯе сеҳр шуда бошад, ҳайқал барин шах шуда монд.

— Раис, раис,—овози Зӯҳра Шодиева ўро ба худ овард.—Одамон маътал шуданд, биёед.

— Ҳозир,—раис ҷаста аз ҷояш хесту ба Амон-бобо рӯ овард.—Ҳайр, сӯҳбат боқӣ, амак. Ба хона мебиёед, бафурча мешинем.

* * *

Меғӯянд, ки ғаму ҳасрат ҳар хел мешавад. Баъзеи онро ба қаси дигар гуфтан мумкин. Вақте ки нақл мекунад, ғубори дилатон баромада, худатонро андаке сабуқта ҳис менамояд, ҷеҳраатон кушода мешавад. Вале ғаму ҳасратҳое ҳастанд, ки онро ҳамеша, умрбод дар қарри дил нигоҳ доштан лозим. Фақат бо худатон гап мезанед, ҳасрат мекунад. Дурусттараш, таъбатон нохушу дилатон ғаш шуда мегардад.

Ҳасрати раиси қомичроия аз ҳамин қабилаш буд. Вай ғаштаву барғашта афсӯс меҳӯрд. Аз қори қардағнаш садҳо пушаймон буд. Дар танҳои худашро қанда-қанда мегирифт. Аммо суде надошт.

Шабҳо ҳоби раис меқарид. Ҷи хеле ки меғӯянд, ҳаёл вайро ба аспӣ бидаваш савор қарда, ба осмони ҳафтум мебароварду боз

мефаровард. Дарди раис бедаво буд. Вай ба охири хаёлаш расида наметавонист.

Фалаки качрафторро бинед, ки модари дардманд маҳз барои он ки нанги безуриётро набардорад, писар таваллуд кард. Уро бо машаққатҳои зиёд ба по хезонд. Давида гаштану ҳарф заданро омӯхт. Ҳамин ки бача мактабрав шуд, модар аз сари нав бемор шуд ва дертар чашм пӯшид.

Фарзанд ба воя расид. Хонда соҳиби кору амал гардид. Барои вайрон кунонидани қабри модараш фармон дод.

Қабрро вайрон карданд. Не, не. Фақат вайрон мекарданд, дарди баҳайр буд. Бульдозер онро бо бели пуриқтидораш ба поён, ба даруни кӯлмак тела дод. Устухонҳои модараш гард-гард шуда рафтанд.

Ин барои модари мушфику меҳрубон мукофоте буд, ки вай писари баъзан амалдорашро дар шикамаш нӯҳ моҳ бардошт. Чӣ тавре ки мегӯянд, аз хуни сурх шири сафед чудо карда дод. Бо ҳазору як машаққат калон кард.

«Ба аризаи пирамардону таклифи Зӯҳра Шодиева розӣ шуда, роҳро каме поёнтар мекӯчондам,—худ ба худ мегуфт раис.— Ин нохушиҳо рӯй намедоданд».

Раис сарашро дошта, соатҳои дароз фикр мекард. Дар воқеъ, ҳама кор дар дасташ-ку. Роҳи навро каме поёнтар ғечонад-чӣ? Хандаовар мешудагист. Аз тарафи дигар, гӯри вайрону устухонҳои гард-гард шудаи модарашро аз кучо меёбад!

Вай баъзан аз ҷои хобаш касал барин меҳест. Чашмонаш сурх, кавоқҳояш варам. Бо вучуди он ба кор мерафт.

Раис тез-тез ба қишлоқҳо мебаромад. Зисту зиндагонии одамонро бо чашми худ медид. Арзу шикоятҳояшонро мешунид.

Мошин ба сари дуруҳа меомад. Ронанда ба паҳлӯ, ба хӯчаи наш менигарист.

— Бо роҳи кӯҳна ҳай кун,—амр меод раис.

Ронанда аз дарду аламе ки хӯчаи дар дил дошт, тамоман бе-хабар буд. Вай намедонист, ки раис аз болои ҳоки модараш мошин давонда гузаштанро ба худ раво надида, шофери бечораро бо роҳи дур, бо роҳи ноҳамвор ҳай мекунонд.

Раис ҳар боре ки ба колхоз мерафт, аламах тоза мешуд. Як-зайл ба пеши назараш Зӯҳра Шодиева меомад. «Дуруст, ин гуна қонунҳоро ман ҳам медонам, раис,—мегуфт вай.—Аммо қабристон дар миёнҳои шаҳри азим, ё ки заводи калон мемондагӣ мешуд, гапи дигар буд. Қишлоқ. Атрофаш кӯшод. Колхоз ба ин хел заминҳои майда-чуйда эҳтиёҷ надорад. Агар инженер роҳро бист метр ба канори рост кӯчонад, олам гулистон. Мурдаҳо ҳам ором меҳобанду зиндаҳо ҳам умрбод миннатдор мешаванд».

— Гуфтаҳои ҷаҳонӣ дуруст буд-ку,—худаашро сарзаниш мекард, ра-

ис.—Чаро ҳамон вақт чиддитар фикр накардам? Охир ба ариза ҳабдах мӯйсафед имзо гузошта буд. Раиси колхоз ду маротиба телефон карда хоҳиш намуд, ки дар хусуси вайрон нақунонидани қабристонии деҳа ёрӣ расонам. Депутати Совети район Зӯҳра Шодиева омад. Хоҳишу илтиҷо намуд. Иззатат ба чояш нарасид магар, раис? Наход, ки ту ҳамин қадар худбину сангдил бошӣ? Тарбияи мактаб, гуфтаҳои муаллим, шеърҳои аз Саъдии бузург ёд кардаат чӣ шуданд? Дар байни ҳамкурсонат булбули гӯё будӣ-ку, раис? Шояд барои ҳамин гӯянд, ки «одамизод шири хом хӯрда».

Аммо дили раис бо ин гапҳо таскин намеёфт. Хоктӯдаҳои қанори роҳ қабри модараш барин менамуданд. Сангу кулӯхҳои парешон устухони сари ўро ба ёд мерасонданд.

Аз боло, аз вилоят рӯздармиён вакилон меомаданд. Онҳо дар орзуи дидани шипанги намунавии колхоз буданд.

Раис ноилоч ба меҳмонон ҳамроҳ мешуд. Мошинҳо ба сари дуруҳа мерасиданд. Ронанда ба хӯҷаинаш менигарист.

— Бо роҳи нав ҳай кун,—мегуфт қавоқашро гирифта раис.

Мошин дар роҳи нав тез ва ором мерафт. Чархҳои такон намеҳӯрданд. Аммо ба назари раис, заминро осмон дар атрофи сараш чарх мезад. Оинаҳои мошин хира мегардиданд. Гӯё роҳи мумфарш лап-лапкунон мечунбид. Миёнҳои он мекафиду модараш намоён мегардид. То ними танааш дар хок буд. Ду дасташро боло мекарду гӯё имдодталабона мегуфт:

— Ҳой! Ҳой писарам!—Оҳистатар. Оҳистатар. Мошинатро оҳистатар рон, ки маро зер мекунад. Зер мекунад!...

Мошин ба чизе такон хӯрду раис ба худ омад. Вай ба пеш, ба теппаи шинос чашм давонд. Яке назараш афтид, ки ду ҷои роҳи мумфарш фуру рафтааст. «Ин хоҳу ноҳақ даҳани лаҳад,—аз дил гузаронд раис. — Наход, ки он қабри модарам бошад?»

Мошин бо суръати баланд аз паҳлӯи сӯроҳи гузашт. Раис чашмонашро маҳкам пӯшид. Ба ҳаёлаш гӯшҳои низ чиппа руст шуданд. Ҳеҷ чизро намешунид. Фақат дилаш беқарор, саҳт метавид. Баръало ҳис мекард, ки роҳи мумфарш, замини зерини мошин лап-лапкунон мечунбад. Бемуболиға мечунбад.

БОБИ ДУВОЗДАХУМ

Беҳрӯз баъди ношито кӯча баромад. Вай дар дилаш аҳд карда буд, ки Шукур-полвонро дида, бо вай маслиҳат мекунад.

Беҳрӯз бо сари ҳам мерафт. Пас аз каме гаштан назараш афтид, ки аз ӯ пештар Фароғат рафта истодааст.

Фароғат ду сол инҷониб ба говҷӯшии модараш ёрӣ мерасонд. Мактабро хатм карду ба ферма омад. Мудир даҳ сар говро ба ӯ вобаста намуд. Бешубҳа, вай аз говҷӯшӣ, аз ферма меомад.

Бехрӯз садо кард. Духтар овози ўро шуниду эътибор надод. Бепарво қадам мепартофт.

Бехрӯз овозашро баландтар кард. Фароғат ин дафъа ба пушташ тоб хӯрда, ўро дид. Вале наистод. Сарашро ҳам карда, қадашро тезонд. Ўас ба ҳавлӣ даромаду дарвозаро пӯшид.

Аз рафтори духтар Бехрӯз дар таачҷуб монда, хичолатмандона ба атроф як нигоҳ кард. Хайрият, ки касе набуд.

Вай бо қадамҳои қатъӣ далерона омаду рост ба ҳавлӣ даромад. Гӯё кӯчида рафта бошанд, дар дохили ҳавлӣ ҷонзоте наменамуд.

— Фароғат! Хой Фароғат!—нидо баровард Бехрӯз.

Духтар дар хона будааст. Либосашро иваз карда баромад. Қавоқаш гирифтагӣ, димоғаш сӯхтагӣ менамуд.

— Чаро омадӣ?—бо зарда пурсид Фароғат.—Ба пеши Ҳанифаат рави намешуд. Ба роҳат интизор будааст.

Таачҷуби Бехрӯз аз пешина ҳам афзуд. Вай яқин кард, ки Ҳанифа ба ў гапи нохуше гуфтааст.

— Ба ту чӣ шуд, Фароғат?—бо ҳайрат менигарист Бехрӯз.—Чаро ин тавр мегӯӣ? Ман Ҳанифаро надидаам.

— Надидӣ?—дар чашмони духтар ашк ҳалқа зад.—Худатро ба соддагӣ назан, Бехрӯз. Ҳамаашро медонию...

— Кӯр шавам, ки беҳабарам,—қасам меҳӯрд Бехрӯз.—Илтимос, Фароғат. Беталху пичинг гап зан. Чӣ воқеа рӯй дод?

— Ҳанифа маро дида шодиёна гирифт,—ба сухан даромад Фароғат.—Рӯзи якшанбе зани Абдуқаҳҳор-амаку модарат ба Ҳанифа хостгор шуда меомадаанд. Ҳанифа аз шодӣ дар куртааш намеғунҷад. Зани Абдуқаҳҳор-амак миёнарав будаанд. Ба қарибӣ тӯй мешудааст.

— Эҳ, Фароғат, Фароғат,—такрор мекард ў.—Ту содда набодӣ, ба ҳамин гапҳо бовар кардӣ?

— Чаро бовар накунам?—ҳамоно баланд меомад Фароғат.—Майлат, ман ҳеҷ чиз намегӯям, Бехрӯз. Лекин ба Ҳанифа гӯӣ: кӯча ба кӯча гашта, аз духтарон шодиёна нагирад. Мардум айб мекунанд.

— Чаро худат нагуфтӣ?

— Ман аз вай ҳазар мекунам.

— Ана, дидӣ,—хандид Бехрӯз,—мизочи дуямон як будааст. Ту ҳазар мекардай. Ман ба афташ нигоҳ карданам намеояд. Ин гилаву чингилахоро мон, Фароғат. Падарат дар кучо? Ман ба он кас кори зарур дорам.

— Ҳозир меоянд,—оби чашмонашро пок кард Фароғат.—Шин, чой мемонам. Қаймоқ меҳӯрӣ?

— Не,—гуфт дар ҷавоб Бехрӯз.—Чой ҳам лозим не. Аз корхоят гап зан, Фароғат. Говҷӯшӣ ба ту маъкул?

— Маъкул набошад, ба ферма мерафтам?—табассум намуд духтар. — Аз синфамон Лӯъбату Ҳафиза ҳам ба ферма омаданд. Ману Лӯъбат мусобика бастем. То охири сол ду ҳазор килограммӣ шир чӯшида доданӣ шудем.

— Боз кӣ омад?

— Абдукарим,— гуфт Фароғат. — Вай ба ҷои падараш ҳисобчи ферма шуд. Падарашро ба кори идора, ба бухгалтерия гирифтанд.

— Аҷоиб-ку, Фароғат,—ҳавас кард Бехрӯз.—Агар биёям маро ҳам ба кор мегиред?

— Бо ҷону дил мегирем,—табассум намуд Фароғат.—Лекин корҳои моро назарат намегирад-дия.

— Чаро назарам намегирифтааст?

— Ту, ту,—забон меҳонд Фароғат.—Ту ронандаи мошини грузотаксӣ шуданӣ будӣ. Аз ферма ҳар рӯз ба дастат пул намеда-рояд.

— Коҳи кӯхнаро бод карда, аламамо набиеҳ-дия, Фароғат,—ранҷидагӣ барин шуд Бехрӯз.—Гапам қатъӣ. Дар колхоз кор мекунам, гуфтам, кор мекунам.

Ин буд, ки шарфаи по шунда шуд. Дуяшон ҳам як қад парид аз ҷо хестанд. Ба ҳавлӣ Шукур-полвон даромад.

— Ассалому алейкум, амак,—гуфт Бехрӯз.

— Ваалейкум ассалом,— ба вай даст дароз кард Шукур-полвон.—Канӣ, бардам, бақувватӣ? Дастат дуруст шуд?

— Дуруст,—гуфт Бехрӯз.—Ба қарибӣ гачашро мекушоянд. Бо шумо як маслиҳат кунам гуфта, ба наздатон омадам, амак.

— Нағз кардӣ, писарам,—Бехрӯзро ба курсӣ таклиф намуд Шукур-полвон.—Аз боло гузар.

Бехрӯз нишаст. Шукур-полвон фотиҳа хонд. Фароғат ба рӯи миз ҷою шириниҳо овард. Бехрӯз ҷойро мегардонд.

— Канӣ, гап зан,—Шукур-полвон ба вай рӯ овард.— Ҷӣ маслиҳат будааст?

— Бисъёрии ҷӯраҳоям дар колхоз мондаанд,—ба сухан даромад Бехрӯз. — Ман ҳам дар колхоз монданиам.

— Хеле оқилона фикр кардаӣ, Бехрӯз,—мамнун шуд Шукур-полвон.—Худат медонӣ, ки колхоз сол аз сол бадавлат мешавад. Ҳама ҷо обод, кӯчаҳо мумфаршу чароғон! Баъди чор-панҷ сол қишлоқамонро аз шаҳр фарқ карда наметавонӣ. Ҳамааш ба қавлу иродаи ту вобаста. Агар ба фикрат қатъӣ бошӣ, дар колхоз аз касбу ҳунар бисъёртар ҷиз нест. Якеашро интиҳоб кун. Бо раис гуфтугӯ кардан тани ман. Вай хоҳишамро рад намекунад.

— Шумо ҷӣ маслиҳат медиҳед, амак?—пурсид Бехрӯз.

— Механизатор шав.

— Механизатор?—ба ҳаёл фуру рафт Бехрӯз.

Ба назари ӯ трактори тасмачарх, мошини пахтачинӣ намоён

гардид. Умуман бад не. Аммо аз маҳбубааш дур мешавад-дия. Вай мехост, ки бо Фароғат кор кунад. Уро дар ҳар соату сония дида истад. Вале ин мақсадашро ҷуръати ба Шукур-полвон гуфтан намекард. Ҳаё, истиҳола монё мешуд. Чӣ бояд кард?

— Хуб фикр карда бин, писарам,—гапашро давом дод Шукур-полвон.—Боз мегӯям, ки дар қишлоқ ҳеҷ кадомаш ба касби механизаторӣ баробар шуда наметавонад. Дур намеравем. Тағои Фароғат Абдуқодирро мешиносӣ-а? Зиндагиаш нағз. Рӯзгораш осуда. Замин меронад, пахта мекорад, культивация мекунад. Тирамоҳ пахтаро чида медиҳад. Обрӯяш баланд. Ду ордени Ленин дорад. Се маротиба ба Москва рафт. Дар мавсими гузашта чорсад тонна пахта чида дар район пешқадам шуд. Худи райком мошини «Жигули» мукофот дод.

— Амак, касби механизаторӣ ба ман маъқул,—банохост гуфт Бехрӯз.—Аввал дар мактабаш хондан лозим будагист-а?

— Мехонӣ-дия, писарам,—рӯҳ гирифт Шукур-полвон.—Кас нахонда механизатор намешавад. Аммо то вақти мактаб ба Абдуқодир шогирд мешавӣ. Вай резу рави моширо меомӯзад. Яъне мурваташро метобӣ, равған мекунӣ. Вақташ ки расид, дар паси рул нишаста пахта мечинӣ.

— Абдуқодир-ака ба ин розӣ мешуда бошанд?

— Албатта, розӣ мешавад, Бехрӯз,—хандид Шукур-полвон.—Вай аз он худамон. Хоҳишамонро ҳеҷ гоҳ рад намекунад. Фақат аз ту хавф дорам, ки модарат...

Дарвоза кӯфта шуд. Шукур-полвон хеста рафту бо касе дуру дароз гуфтугӯ кард. Бехрӯз танҳо менишаст. Вай пешонаашро хорида-хорида ба фикр дода шуд...

У медонист, ки модараш ҳоло дар хона ғарқи хаёлҳои ширин аст. Аз шодӣ дар куртааш намеғунҷад. Охир, чӣ тавр шодӣ накунад. Ба қарибӣ духтари буфетчӣ Ҳанифабонуро келин мекунад. Хонааш бо зару зевар, бо молҳои камъёфти гаронбаҳо пур мешаванд. Илова ба ҳамин, буфетчӣ «Жигули»-и пинҳониашро ҳам ба писараш тӯхфа мекунад.

Баъди ягон соат Бехрӯз ба хона меравад. Дар паҳлӯи модараш нишаста, мегӯяд:

— Оча,—дар дилам шавқи механизатор шудан пайдо шуд. Шумо ба ин чӣ мегӯед?

— Бувв,—лабонашро қач мекунад Хосияттаранг.—Механизаторӣ ҳам касб шуд? Шабу рӯз дар хоку равған чӯлида мегардӣ. Не, не. Ҳаргиз ба ин корат розӣ намешавам. Ту буфетчӣ мешавӣ, писарам. Буфетчиҳои ресторани калон.

— Аз раъям нагардонед, оча,—мегӯяд Бехрӯз.—Бо маслиҳататон ронандаи грузотаксӣ шудам, савдогарӣ кардам, бас. Акнун меҳнат карда, арақи чабин рехта пул меёбам.

Аммо дар ду дунёе ҳам буфетчӣ намешавам, вассалом...

Бехрӯз аз шарфаи пой Шукур-Полвон ба худ омад.

Саросема ба атроф чашм давонда, коматашро андаке рост гирифт.

— Хӯш, маслиҳатамон чӣ шуд, Бехрӯз?—пас аз ништастан пурсид Шукур-полвон.

— Қарорам қатъӣ, амак,—гуфт вай.—Шумо бо Абдуқодир-ака гуфтугӯ кунед. Механизатор мешавам. Хайр, саломат бошед.

— Хайр, боз биё.

Бехрӯз бо табъи хушу димоғи чок ба хона баргашт.

БОБИ СЕЗДАҲУМ

Бехрӯз ба маркази район омада, пеш аз ҳама идораи судро ёфт. Идораи адвокатҳо дар паҳлӯи он буд. Зани миёнсоле дар паси мизи майдак ништа, бо мошинка чизеро менавишт.

— Ба кӣ кор дорӣ, писарам?—пурсид ӯ.

— Ба ман Саломов лозим,—гуфт Бехрӯз.—Мумкин бошад...

Фурсати ҷавоб додани зан нарасида, аз дарун худи Саломов баромад. Дуяшон самимона вохӯрӣ карданд.

— Хӯш, чӣ тавр, Бехрӯз?—пурсид Саломов.—Ангуштони дастат мечунбанд?

— Нағз. Ҳамааш кор мекунад,—вай дасти гачпечашро бардошта, ангуштонашро ба ҳаракат даровард.—Аз рӯи гапи модарам маълум шуд, ки ронанда суд нашудааст. Рафти корро фаҳмидани омадам.

Саломов Бехрӯзро аз оринчаш гирифта, ба дарун, ба кабинеташ даровард.

— Бо ёрии котиба корҳои ҷиноятиро чаппаву роста карда дидам,—гуфт ӯ баъд аз ништастан.—Маълум гардид, ки маҳкумномаи ронанда ба суд наомадааст. Ба шӯъбаи милиция, ба Собиров телефон кардам. Хайрият, ки дело дар дасташ будааст.

— Хеле вақт гузашт-ку, амак?—ба рӯи вай нигарист Бехрӯз.—Чаро ба суд нагузарондаанд?

— Баъзан ҳамин хел мешавад, гуфт Саломов.—Ту ҳоло ҷавон, пастиву баландиҳои зиндагиро намефаҳмӣ. Мавридҳои мешаванд, ки милиция корро ба суд нагузаронда, айбдорро сафед карда мефиристонад.

— Наход?—чашмони Бехрӯз калон кушода шуданд.—Ман ба ин хел карданашон намеронам, амак. Рост ба назди муаллимамон меравам...

— Сабр кун, ҷиян,—ба ӯ маслиҳат меод Саломов.—Аз рӯи таомул, ту мебоист ба номи идораи мо ариза менавиштӣ чӣхил

сӯм пулро бурда ба банк месупоридӣ. Вай ба ту қоғаз меод. Қоғаз банкро гирифта, ман ба шӯъбаи милиция мерафтам ва корронандаро аз дасти муфаттиш мегирифтам.

Медонам, ки ту албатта пул надорӣ. Банк маҳкам шуд. Бинобар ин, ту дар чойхона шин. Ман мебинам. Қанӣ, дар дело чӣ гапҳо.

Беҳрӯз дар чойхона аз як соат зиёдтар нишаст. Зик шуд. Умедашро канда, ба сӯи истгоҳи автобус мерафт, ки Саломов намоён гардид.

Табаъаш хира, хавосаш парешон менамуд. Боз дуяшон ба кабинет даромаданд.

— Ҷӯрабозӣ кардем,— табассум намуд Саломов. — Делоро варақ задам. Падарат одами солимақл буд?

— Чӣ шуд?—Беҳрӯз ба ҳаяҷон омад.—Девона гуфтаанд магар? Дар завод...

— Ту худатро нигоҳ дор, Беҳрӯз,—сухани вайро бурид Саломов.—Аз чӣ хусусе бошад, ки модарат ба муфаттиш баённома додааст. Дурусттараш, вай аз даъвоаш гузаштааст.

— Не,—норозиёна сар чунбонд Беҳрӯз.—Ман ба ин гап бовар намекунам. Наход, ки модарам...

— Медонистам, ки ту бовар намекуни, Беҳрӯз,—сухани ӯро бурид Саломов.—Ғайриқонунӣ бошад ҳам, ман баённомаи модаратро рӯйнавис кардам. Зинҳор ба касе нишон надох. Худат хону мулоҳиза кун. Дар ин ҷо ягон гап ҳаст...

Вай ҳамин гапро гуфту қоғаз чорқатро ба ӯ дароз кард. Беҳрӯз онро ба чайбаш андохта, аз ҷо хест. Баромад, ки автобус истодааст. Давида омаду ба он даромад.

* * *

Беҳрӯз ба хона хуфтани омад. Одами маст барин кадам ме-партофт. Гӯё беҳушу ҳаёл буд. Дилаш зик, дам ба дам нафаси чуқур мекашид. Вале аламашро изҳор намекард.

Аз симояш маълум шуда меистод, ки Беҳрӯз қоғаз чорқатро хондааст. Мӯи дар оташ афтадагӣ барин печутоб меҳӯрд. Аз алам дар як ҷо нишаста наметавонист.

Хосияттаранг шоду мамнун буд. Аз хурсандии имрӯза дар куртааш намегунҷид. Ба писараш хӯроки шом кашида омад. Поранонро ба он реза карда андохт.

— Гир, садқаат шавам,—косаро ба пештараш тела дод Хосияттаранг.—Хунук нашавад.

Беҳрӯз ҳамчунон хомӯш менишаст. Аз гулӯяш нонреза ҳам намегузашт.

Модар гумон кард, ки шиками писараш сер аст. Косаро гирифт дастархонро ғундошт. Муддате дар берун гашт. Дегу та-

бакро шуст. Омада чогаҳ андохт. Очаву бача рӯ ба рӯ нишастанд.
— Имрӯз ба хавлии Абдуқаҳҳор-амакат Ҳанифабону омада буд,—ба таъриф даромад Хосияттаранг.—Ана қаду қомату, ана хусну малоҳат. Ҳар милааш ба хирочи як мамлакат меарзад. Ҳавасам омад, Беҳрӯзҷон. Пештар пайҳас намекардам. Кирои духтар будааст. Бо зани Абдуқаҳҳор-амакат маслиҳат кардем. Пагоҳ ба хостгорӣ меравем.

Аламе, ки дили Беҳрӯзро як соат инҷониб фишор меод, якбора фаввора зад. Бо вучуди он Беҳрӯз худаширо дошт. Дандонашро ба дандонаш монд. Модарашро озмуданӣ шуд.

— Тӯй харҷи бисёр талаб мекунад, оча,—гуфт ӯ.—Аввал қарзи Абдуқаҳҳор-амакро додан даркор. Сонӣ...

— Қарзро фикр накун, Беҳрӯзҷон,—сухани вайро бурид Хосияттаранг.—Ҳамааш баробар шудагӣ. Қарз надорем. Лекин ман пир шуда истодаам. Сарам ба болин шавад, одами нигоҳ мекардагӣ надорам. То кай бум барин танҳо мешинам. Келин биёрам, орзуву ҳавас бинам мегӯям-дия, писарам.

Ҳанифабону ҳам хусн дораду ҳам моли бисёр. Худат буфетчӣ мешавӣ, дар тағат мошин...

— Оча! Оча! — бо ҳаяҷон такрор намуд Беҳрӯз. — Боз пул! Боз моли дунё! Чашмонатон кай аз моли дунё сер мешавад, оча?!

— Ҳмм, фаҳмидам,—аз ғояти ғазаб вучуди Хосияттаранг меларзид.—Аз авзоят маълум буд. Боз ба пеши Зӯҳраи хонасӯхта рафтӣ-дия. О вай...

— Оча! Оча!—хитоб кард Беҳрӯз.—Беҳуда аз пой муаллима нақашед. Уро надидаам. Ба идораи суд рафта будам.

Хосияттаранг ибораи «суд»-ро шуниду як қад парид. Гӯё ҷон аз дасту пояш баромада бошад, ба девори хона такъя намуд.

— Чӣ? Ба идораи суд рафтӣ?—абрешими нотофта барин нарма шуд Хосияттаранг.—Дар он ҷо чӣ кор мекардӣ, писарам?

— Кушандаи падарамро фаҳмидам.

— Ин тавр нагӯй, Беҳрӯзҷон,—ба илтиҷо даромад Хосияттаранг.—Ронанда ба падарат хусумате надошт, ки кушта бошад. Фалокат-дия. Борти мошинаш задааст... Ҳамааш сабаби рӯзи ачал. Дар пешонааш будааст.

— Не! Акнун ман ба ин хел гапҳо бовар намекунам, оча,—ба ӯ рост нигоҳ кард Беҳрӯз.—Чунки шумо маро фиреб додед. Мурдаи падарамро ба пул фурӯхтед.

— Чӣ? Ба пул фурӯхтам?—чашмони Хосияттаранг бечо шуданд.—Ин гапро ба ту кӣ гуфт? Аз кӣ шунидӣ? Дурӯғ! Ҳамааш дурӯғ!

Беҳрӯз гап назада, аз бағалкиса коғаз чоркаторо баровард. Коғаз дар дасташ меларзид.

— Гӯш кунед, оча,—онро ба хондан сар кард Беҳрӯз.—«Ман

баённомаи мазкурро барои он медиҳам, ки шавҳарам Ҳалим Каримов вақтҳои охир савдои шуда буд. Шабҳо худ ба худ гап мезад, дандон меҳонд. Баъзан хеста, дар рӯи хона рақс мекард. Гапи аз даҳонаш баромадагиро намедонист.

Махсусан ҳамон пагоҳӣ авзояш бечӯ буд. Гуфтам, ки ба духтур равад. Табарро гирифта, аз пасам давид. Гурехта ба ошхона руст шудам. Ба кор рафтааст. Пас аз ним соат хабар омад, ки беҳудона қадам партофта, худро ба борти мошин задааст. Ба ҳамин хел карданаш бовар дорам. Чунки авзояш бечӯ буд. Ба ронанда даъво надорам».

Ҳосияттаранг дастонашро гирех карда ба сару рӯяш мезад. Саломат-бегиму ошнояшро дуои бад мекард. Ба онҳо рӯзи сиёҳ, бадбахтӣ меҳост.

Беҳрӯз хомӯш буд. Дарду аламашро фурӯ бурда, худро вазнин мегирифт. Ҳосияттаранг боз ба ӯ дарафтод.

— Қоғазро аз кучо гирифтӣ?—пурсид вай.

— Аз идораи милиция,—ҷавоб дод Беҳрӯз.—Аз байни кори ҷиноятӣ.

— Хонаи миёнарав сӯзад, Беҳрӯзҷон,—вай боз ба сараш мезад. —Ман ба зер баёнхат имзо кардам. Аммо ин хел гапҳои набуданд. Ҳамаи онро аз ҳудаш бофтааст, Беҳрӯзҷон. Ту ба онҳо бовар наку.

— Хайрият, ки ба имзо карданатон иқрор шудед, оҷа,—ба модараш нигарист Беҳрӯз.—Акнун гӯед, ки барои имзоатон чанд сӯм хизматона гирифтед?

— Нагирифтаам, Беҳрӯзҷон,—боз ба ҳаяҷон омад Ҳосияттаранг.—Ба гапам бовар кун, ки ҳеҷ чиз нагирифтаам.

— Кӯшишҳои бехуда, оҷа,—худро бепарво вонамуд карда, охири гапро аз ҳудаш бофт.—Миёнараватон аллакай ба даст афтада, ба айбаш иқрор шудагӣ. Агар шумо нагӯед, ман худам мегӯям. Шумо барои як саҳифа қоғаз панҷ ҳазор сӯми ронандаро гирифтаед.

— Хонаи миёнарав сӯзад-дия,—аланга мегирифт Ҳосияттаранг.—Ин ҷӣ ноинсофӣ, ҷӣ худобехабарӣ? Пас, вай аз панҷ ҳазор фақат се ҳазорашро ба ман додааст. Ӯ номард, худӣ пагоҳ ба пешаш мераваму...

Вачоҳати Беҳрӯз даҳшатовар буд. Ба модараш чунон тег кашида нигарист, ки қариб танашро сӯроҳ кунад. Гӯе вараҷаи саҳт гирифта бошад, тамоми вучудаш дарақ-дарақ меларзид.

Чашмони оташбори писарашро дида, дили модарро ваҳм гирифт. Вай аз ҷояш хесту берун баромаданӣ буд, ки Беҳрӯз пеши роҳашро дошт.

— Оҷа!—гуфт вай бо киноя.—Афсӯс, ки мурдаи падарамро арзон фурӯхтед. Ӯ барои ману шумо ҷӣ азобу заҳматҳое ки кашид.

Қадру қимматаш се ҳазор сӯм шуд? Падарамро се ҳазор сӯм фу-
рӯхтед?! Се ҳазор сӯм-а? Кани ҳамон пул? Пулро бароред! Ба-
роред!

— Пул нест!—чашмонашро аз косахонааш баровард Хосиятта-
ранг.—Худамро мекушам, аммо пул намедихам. Фаҳмидӣ?

Ваҷоҳати модар аз Бехрӯз монденӣ надошт. Вучуди ўро хая-
ҷони ғайриоддие фаро гирифта, дастони лоғараш меларзиданд.

Бехрӯз худро акиб кашид. Ҳис кард, ки аз ҳад гузарондааст.

— Оча, як маротиба ба гапам «хуб» гӯед,—модарашро ба сулх
даъват мекард вай.—Шумо одами камсавод. Ман ҷавон, таҷрибаи
зиндагӣ надорам. «Бубахшед, дуямон ҳам нодонӣ кардем» гӯему
се ҳазори гирифтаатонро бурда ба пеши сардори милиция монем.
Шояд аз гуноҳамон гузарад. Баъд аз ҳамин талаб намоем, ки де-
лои ронандаро ба суд диҳад.

— Гуфтам-ку,—такрор мекард Хосияттаранг.—Худамро меку-
шам, Бехрӯз! Худамро мекушам!

— Майлатон, надихед,—бо қатъият такрор мекард Бехрӯз.—Ле-
кин фаҳмида гиред, ки ман «мурдаи падарашро се ҳазор сӯм фу-
рӯхт» гуфтани таънаву маломатро намебардорам. Пагоҳӣ ба ми-
лиция хабар медиҳам. Пулро худааш ёфта мегирад.

— Чӣ? Ба милиция хабар медиҳӣ?—Хосияттаранг ба писараш
рост нигоҳ кард.—Шарм намедорӣ? Аз сирри хонаатро фош кар-
дан шарм намедорӣ, Бехрӯз?

— Чӣ кор кунам, оча?—каме нарма шуда ба илтиҷо гузашт Бех-
рӯз.—Худатон маслиҳат бидихед. Мардум «мурдаи падарашро се
ҳазор сӯм фурӯхт» мегӯянд.

— Гуфтан гиранд, садқаи сарам,—қатъӣ талаб мекард Хоси-
яттаранг.—Лекин ту даҳон накушо. Пулро ба забонат нагир. Ош-
кор кунӣ, шири сафедамро ба осмон мечӯшам, фаҳмидӣ! Маро «мо-
дар» нагӯй. Гап тамом, Бехрӯз!

Бехрӯз як нафаси чуқур кашид. Гӯё тамоми дарду аламашро
бо ҳамин фуру бурд. Ба хонаи худааш гузашта, ба зери кӯрпа да-
ромад.

Вале аз чӣ сабабе бошад, ки модараш намехобид. Берун ме-
баромад. Хеле ғайб зада мерафту боз пайдо мешуд. Дар хонаи
пешгах чунбучӯл мекард.

— Оча, чаро хоб намекунед?—ниҳоят пурсид Бехрӯз.—Вақти
хоб шуд! Хоб кунед.

— Хобам парид, Бехрӯз,—гуфт модар.—Ба рӯят кӯрпаро ка-
шу хобидан гир. Ба ман корат набошад.

Бехрӯз кӯрпаро ба рӯяш кашид. Чашмонашро ғанаб мебурд.
Бо вучуди ин, аранг-аранг ба гӯшаш медаромад, ки модараш ча-
ранг-чурунгкунон қуфли сандукҳоро мекушод. Дигарашро наме-
донад. Хобаш сахт бурдааст.

БОБИ ЧОРДАҲУМ

Пагоҳии барвакт. Ҳанӯз офтоб сар набардошта, дарвоза кӯфта шуд. Зӯҳра Шодиева баромад, ки ҷавонзана меистод. Дидан замон шинохт. Вай духтари Асад-бобо буд.

— Хӯш, падаратон чӣ тавр? — фавран пурсид Зӯҳра Шодиева. — Қорам бисёрӣ карда, хабар гирифта натавонистам.

— Ба шумо ҳазорҳо раҳмат, муаллимаҷон, — ҷавонзан бо ҳаяҷон ба суҳан даромад. — Чашми падарам кушода шуд.

— Ҳама чизро мебинанд?

— Мебинанд.

— Хайрият-е, — бо мамнуният гуфт Зӯҳра Шодиева. — Қисматам ҳамин будааст гуфта менишастанд, умрашон ба нобиной мегузашт. Чашмҳояшон кушода шуда бошад, хеле нағз шудааст.

— Падарам хоҳиш карданд, ки хабари хушро пеш аз ҳама ба шумо расонам, — изҳор кард ҷавонзан. — «Умри муаллима дароз шавад. Ҳузуру ҳаловати бачаҳояшонро бинанд» гӯён дуо карданд.

— Маро не, — хоксорӣ намуд Зӯҳра Шодиева. — Духтурро дуо кунанд. Чашмашонро духтур кушод.

— Гапатон дуруст, — ҷавонзан низ иқрор шуд. — Чашмашонро духтур кушод. Лекин шумо сабаб шудед-дия, муаллимаҷон.

— Хабар додед, раҳмат, — миннатдорӣ намуд Зӯҳра Шодиева. — Ба падаратон салом гӯед. Пагоҳ хабар мегирам.

Ҷавонзан рафт. Зӯҳра Шодиева ба ҳавлӣ даромадани буд, ки мошини раиси колхоз намоён гардид. Вай ба ҳамин сӯ меомад. Зӯҳра Шодиева мунтазир шуд. Мошин истоду раис фаромад. Симояш чиддӣ, ҳаёлаш парیداгӣ менамуд. Дили Зӯҳра Шодиева шуввос зад.

— Чӣ гап, раис? — пурсид ӯ. — Пагоҳии бармаҳал...

— Дар қишлоқатон нохушӣ рӯй додааст, нашунидед?

— Не, нашунидаам-ку? — бо ҳайрат ба вай нигарист Зӯҳра Шодиева. — Чӣ хел нохушӣ?

— Модари Бехрӯз дар ҷои хобаш...

— Не-е? — бовари Зӯҳра Шодиева наомад. — Дирӯз дида будам. Дуруст буд.

— Чӣ шуданаширо ҳеҷ кас намедонад, — гуфт раис. — Аммо раиси комитети маҳаллиатон бо телефон «Ҳосияттаранг наметунбад. Ба ёрии таъҷилӣ хабар кардам. Шумо ҳам бед, раис» гуфт. Ба ҳар эҳтиёт, ман ба милиция низ телефон кардам. Гардед, равем, кани, ҳудаш чӣ гап.

Зӯҳра Шодиева либосашро пӯшиду духтарашро таъкид намуд, ки ношто кардан гиранд.

Дуяшон ба хонаи Бехрӯзино омаданд. Аллақай ҳавлӣ пури одам буд. Дар симои одамон ғаму изтироб. Аз чашмони Бехрӯз беист сиришк мерехт.

Раиси комитети маҳалла дар таги дари хона меистод. Касеро даромадан наmemонд. Пеши роҳашро медошт.

— Бародарон, ин кори ҷанҷолӣ,—мегуфт вай.—Аввал духтур бинад. Мурдагӣ бошад, ба милиция хабар мекунем. Вагарна онҳо маро гаранг мекунанд.

Пеш-пеш раис, аз пас Зӯҳра Шодиева меомад. Онҳо ба хона наздик нашуда, яке хабар доданд, ки мошини ёрии таъҷилӣ омад. Раис бозистод.

Духтуру ҳамшираи тиббӣ дохили ҳавлӣ гардиданд. Аз паси онҳо сардори милиция бо ду кормандаш даромад.

Онҳоро дида, комитети маҳалла худро канор гирифт. Аввал духтуру кормандони милиция ба хона даромаданд.

Раису Зӯҳра Шодиева, Бехрӯзу раиси комитети маҳалла дар даромадгоҳи хона меистоданд. Чашми ҳама ба дарун, ба ҷогах дӯхта шуда буд.

Духтур кӯрпаро гирифт. Хосияттаранг гӯё хунук хӯрда бошад, чун хорпушт лӯб-лӯнда шуда меҳобид.

Аз ҷӣ сабабе бошад, ки чашмонаш калон кушодагӣ буданд. Андомаш пурдаҳшат менамуд.

Хосияттаранг тугунчаеро бо ангуштони дарозаш сахт ҷангол карда буд. Онро ба дараҷае ба сари дилаш пахш кардааст, ки тугунча қариб наменабуд.

Дикқати одамонро пеш аз ҳама тугунча ба худ мекашид. «Аҷабо,—худ ба худ суол медоданд онҳо.—Дар он ҷӣ бошад, ки ин қадар маҳкам ҷангол кардааст?»

Духтур баробари дидан фаҳмид, ки Хосияттаранг қайҳо мурдааст. Тани ӯ на фақат хунук, тароша барин шах шуда буд.

— Мурдагӣ-ку,—рӯяшро турш кард духтур.—Чаро маро ҷеғ задед?

Бехрӯз якбора садо бароварда гирифт. Дигарон ҳам оби дида рехтанд.

— Толеат паст будааст, Бехрӯзҷон,—муаллима ба шогирдаш дилдорӣ медод.—Аммо ҷорае нест. Худатро бардам дор.

Яке аз кормандони милиция сурат мегирифт. Дуюмаш, ки Собиров ном дошт, папкаро дар рӯи зонуаш монда менавишт. Вай гоҳ ба даҳони сардор, гоҳ ба одамон менигарист. Менавишту боз менавишт.

Духтурон аз хона баромаданӣ буданд. Сардори милиция пеши роҳашонро гирифт. Хоҳиш намуд, ки барои тугунчаро гирифтани ёрӣ расонанд.

Духтур тугунчаро кашид, набаромад. Маълум шуд, ки Хосияттаранг нӯги рӯймолчаро ба дасташ печонда, сахт бастагӣ будааст. Сардори милиция ба ёрӣ омад. Як навъ карда гиреҳашро кушоданд. Вале худ тугунчаро илочи гирифтани набуд. Хосиятта-

ранг онро бо чанголаш фишурда, дар ҳамон ҳолат ҷон додааст. Ангуштони камгӯшт шах шуда, тугунчаро сим барин маҳкам дошта меистоданд.

Духтур зӯр зада мекашид. «Хомтамаъ нашавед,—мегуфт гӯё чанголхон Хосияттаранг.— Тугунчаро аз ҷонам азиз медорам. Онро намедиҳам! Ба ҳеҷ кас намедиҳам!».

Ниҳоят, банди тугунча кушода шуду дастаҳои пулу ҷавоҳироти бисёре дар рӯи хона пош хӯрданд. Духтур, ки чашмдори ҷунин ҳодиса набуд, як қад парида аз ҷояш хест. Сардор дастаҳои пулу ҷавоҳиротро ғундошта, ба рӯймолча баст.

Мардум моту мабхут шуданд. Оби дидагони мардум хушку коматҳояшон рост гардиданд. Сардор ба Беҳрӯз рӯ овард.

— Ту медонӣ?—пурсид ӯ.—Ин ҷӣ хел пул?

— Медонам,—худро далер гирифт Беҳрӯз.—Баҳои хуни падарам.

— Баҳои хуни падарат?—сардори милиция ҷиддитар нигарист.—Ба мо дурусттар фаҳмон. Ҷӣ хел баҳои хун?

— Падарамро як ронандаи маст бо мошинаш зада кушт,—нақл мекард Беҳрӯз.—Хешу табори шофер одамони пулдор буданд. Онҳо модарамро ба гап гирифтаанд. Модарам «ба ронанда даъво надорам» гӯён баённома додааст. Онҳо ба модарам се ҳазор сӯм додаанд. Ин ана ҳамон пул.

Сардори милиция бо гӯшаи чашм ба Собиров нигарист.

Вай мебоист ҳар як сухани Беҳрӯзро менавишт. Воқеаи ронандаву порагирии Хосияттарангро шуниду якбора латта барин суст шуд. Рангаш дока барин сап-сафед канда, ба навиштан маҷолаш намонд. Дастонаш меларзиданд.

— Ҳа, рафиқ Собиров,—сардор бо таҳайюр ба ӯ нигарист.—Ба шумо ҷӣ шуд? Навиштед? Пулаш се ҳазор сӯм.

— Ҳа, ҳа,—каме хушёр гардид Собиров.—Навиштам. Се ҳазор сӯм навиштам.

Сардор боз ба Беҳрӯз рӯ овард:

— Пулро кӣ дод?—пурсид ӯ.—Одами додагиро мешиносӣ?

— Не, намешиносам.

Собиров нафаҳмонда, даруннокӣ як нафаси сабук кашид. «Хайрият, намешинохтааст» гуфт вай дар дилаш.

— Каси пул додагиро ман мешиносам,—нохост ба гап даромад Зӯхра Шодиева.—Номаш Қиёмиддин.

— Қиёмиддин?—сардори милиция ба Зӯхра Шодиева чашм дӯхт.—Қадам Қиёмиддин? Шумо ин гапро ҷиддӣ гуфта истодаед, рафиқ Шодиева?

— Албатта ҷиддӣ,—як қадам пеш омад Зӯхра Шодиева.—Ман далел дорам. Онро исбот мекунам.

— Ҷӣ хел далел доред? Қанӣ исбот кунед.

— Исботаш ҳамин, ки, — гуфт Зӯҳра Шодиева. — Қиёмиддин ба хонаи ман меҳмон шуд. Дар сумкааш чаҳор кило гӯшт, чаҳор кило мавизи сиёҳ ва ана ҳамин тугунчаи рӯймолчааш осмониранг буд. Вақте ки дарди дилашро кафонд, аз ҳавлӣ бароварда пеш кардам. Ҳозир фаҳмидам, ки дар дохили рӯймолчаи осмониранг пул будааст.

— Далели бисёр аҷоиб, муаллима, — гуфтаҳояшро писандид сардор. — Бемалол бошад, суҳанҳои гуфтагиатонро навишта медед.

— Ҳозир менависам, — қаламу қоғаз ҷуст Зӯҳра Шодиева. — Суд шавад, бо Қиёмиддин рӯ ба рӯ истода исбот ҳам мекунам. Назари сардор ба Собиров афтид. Аҷиб, ки афту андоми вай аз Хосияттаранг фарқ намекард.

* * *

Ҷасади Хосияттарангро ба суд-медэкспертиза бурда буданд. Онро баъди пешин ба хонааш оварданд. Дар рӯи ним саҳифа қоғаз тунук, ки онро духтури суд-медэкспертиза доду сардори милиция ба даруни папкааш гузошт, чунин навишта шуда буд: «Аз берун ҳеҷ гуна зарбу лат нахӯрдааст. Нишонаи захр ҳам дида нашуд. Аз ҳаяҷони ниҳоят зӯр хун ба сараш зада, рағҳои онро кафондааст».

Бисёри одамон ба маънои ин гапҳо дуруст сарфаҳм нарафтанд. Аммо мардуми гирду атроф, ки феълӣ атвори Хосияттарангро нағз медонистанд, хулосаи худро бароварданд.

— Ҳамаи ин гапҳо беҳудаанд, — мегуфтанд онҳо. — Хосияттарангро хирси дунё кушт.

Шаҳри Самарқанд.
солҳои 1977—1982.

Хосияттаранг
19/11-95с. Семанов
Кисела
Хосияттаранг
9300